

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

తైత్తిరీయ, ఐతరేయ, శ్వేతాశ్వతర, జాబాల, కాలాగ్ని
రుద్ర, అధర్వశిర, అధర్వశిఖ, రుద్రహృదయ, భస్మజాబాల,
రుద్రాక్షజాబాల, బృహజ్జాబాల, మహానారాయణ, [illegible]
ఛాందోగ్య, బృహదారణ్యక (పంచదశ) ఉపనిషత్తులకు

శ్రీశ్రీ నీలకంఠాచార్య కృతభాష్యమును ఇతర శైవ భాష్యములను శ్రీ ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రి కృత పరిష్కారము ననుసరించి-

శ్రీ నిర్మల శంకరశాస్త్రి కృత

శివతత్త్వప్రభాఽఽవిష్కరణము

ప్రకాశకులు- శివజ్ఞానలహరి, ధార్మికసంస్థ, రిజిష్టర్డ్,
హైదరాబాద్.

అధ్యక్షులు- శివశ్రీ॥ అన్నదేవర సుబ్బారావు గారు
విజయవాడ-10

శ్రీధాత్సనం॥ మార్గశిర పూర్ణిమ. వెల రూ. 90/-

విషయసూచిక

ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ నీలకంఠీయ ఉపనిషత్ భాష్యాంధ్రీకరణ ప్రాశస్త్యముఁ గురించి-

తొలి పలుకు

ఉపనిషత్తులు—వేదాంతములని చెప్పఁబడును. "ఉప-శివసమీపే అధిః జీవాత్మా నిషీదతి" అని ఉపనిషచ్ఛబ్దవ్యుత్పత్తి. ఉపనిషచ్ఛబ్దార్థము-రహస్యము అనియు చెప్పవచ్చును. అధ్యాత్మవిద్యారహస్యము గల ఉపనిషత్తులు—శివ జీవ ప్రపంచ లక్షణములను నిరూపించునవి. "బ్రాహ్మణము ఆరణ్యకము ఉపనిషత్తులు అను మూడు విభాగములు వేదవాఙ్మయమున నొప్పారుచున్నవి. బ్రాహ్మణభాగము-యజ్ఞయాగాదులను, ఆరణ్యకము-యజ్ఞాద్యాచరణమును, ఉపనిషత్ భాగము మోక్షసాధనములను విశదీకరించినవి. వేదాంతములు-గద్యాత్మకములుగాను గద్యపద్యాత్మకములుగాను ఆఖ్యానరూపములు గాను ప్రశ్నోత్తరరూపములుగాను విరాజిల్లుచు పరమేశ్వరుని మహిమను చాటుచున్నవి.

ఇయ్యవి—అష్టోత్తరశత (108) సంఖ్యాకములైన నవ్వానిలో-ఈశ కేన కఠ ప్రశ్న ముండ మాండూక్యఐతరేయ తైత్తిరీయ ఛాందోగ్య బృహదారణ్యక దశ ఉపనిషత్తులు ముఖ్యములై-ఇతర ఉపనిషత్తుల సారాంశము కలిగియున్నవని గుర్తించి శ్రీ నీలకంఠాచార్య భగవత్పాదులు-భాష్యములను వ్రాయగా కీ. శే. మహోపాధ్యాయ, శివశ్రీ॥ ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రి మహోదయులు పరిష్కారరూపములైన సంస్కృత వ్యాఖ్యానముల నుల్లేఖించిరి. అట్టి దశోపనిషత్తులతో శ్వేతాశ్వతరాదులను జతపరచి-శైవులందరికి ఉపనిషత్సారాంశము తెలియుటకై-లోకారాధ్యులు పరమార్థప్రియులు విజయవాడ వాస్త

వ్యులు నగు శివశ్రీ॥ అన్నదేవర సుబ్బారావుగారి ప్రోత్సాహముతో సంపూర్ణ ఆర్థిక సహకారముతోడను శైవమహాపీఠాధిపతి, మద్గురు తుల్యులు, ఆసన్న అర్ధశతాధిక గ్రంథకర్తలు, వయోజ్ఞాన వృద్ధులు నగు శివశ్రీ॥ నిర్మల శంకరశాస్త్రి ఆరాధ్యులు-తమ శారీరక అస్వస్థ తను పాటింపక-తేట తెలుగున పదార్థమును భావమును సారాంశ మును ముఖ్యవాక్యముల నుదాహరించుచు వ్రాసి-వెనువెంటనే ముద్రింపఁజేసి-తమ కీర్తి ప్రతిష్ఠల నినుమడింపఁజేసికొనుట-మాదృశు లకు ముదావహమై భావితరమువారికి ఆదర్శమునైనది.

భారతీయ సంస్కృతి గల ఉపనిషత్తుల యనువాదము "శివ తత్త్వప్రభ" అను పేరుతో నుండుట-కడుంగడు ప్రశంసనీయము. భోగ్యరూపమైన స్థిరచరమును యథాలాభము అనుభవించుచు పర ధనము నపేక్షింపకుమని ఈశావాస్యము మానవుని ధర్మన్యాయ ప్రవర్తనమును ప్రబోధించినది. ఇట్లే ఇతర ఉపనిషత్తులు శ్రేయ స్సును నిఃశ్రేయస్సును విశదీకరించినవి. "మనోనిగ్రహం ఇంద్రియ వశీకరణేన సంపాద్య-మనః ఈశ్వరాభిముఖం కృత్వా శాంభవదీక్షా స్వీకారేణ ఇష్ట ప్రాణ భావలింగాన్యారాధ్య-పునరావృత్తి రహిత శాశ్వత శివసాయుజ్యం ప్రాప్నుయాత్" అను శాస్త్రిగారి అను వాదముఁదగు సారాంశమును విబుదులు గుర్తించి ఈ గ్రంథము నామూలాగ్రము చదివి పామరులకు వినుపించియు శ్రీవారి కృషిని సార్థకము నొనర్తురు గాక! అని శైవమహాజనులను కోరుచున్నాను.

ఇట్లు

శ్రీ రామగిరి సిద్ధరామేశ్వరశర్మ

శైవశ్రేయోఽభిలాషి, సాహిత్యాలంకార

వారాసిగుడ-సికిందరాబాద్. 27-11-1996

ఓమ్

శ్రీ మహా గణాధిపతయే శివాయ పరబ్రహ్మణే నమః
లోకారాధ్యానాం శివశ్రీసంపన్నానాం అన్నదేవర-సుబ్బారావు
(సుబ్రహ్మణ్య) సమాఖ్యానాం షష్టివర్ష పూర్తి సందర్భే-
శుభాశీఃపురస్సరం

స్వాభినందనమ్

శ్రీమతో మహాదేవస్య ఆజ్ఞావశాత్-సప్తత్రింశత్యుత్తర పంచ సహస్ర పరిమితతయా (5037) గతే కలియుగే- అష్ట పంచాశదుత్తర అష్టాదశ శత సంఖ్యా పరిమితే (1858) శాలివాహనశకే-ధాతృనామ సంవత్సర- కార్తికశుద్ధ త్రయోదశ్యాం గురువాసరే-చత్వారింశ న్నిమేషోత్తర దశఘంటాసు (10-40) శివశ్రీ॥ "అన్నదేవర- గురునాథప్రసాదరావు, సౌ॥ అన్నదేవర మాణిక్యాంబా సమాఖ్యయోః శ్రీవత్ససగోత్రయో రాచర్యపుణ్యదంపత్యోః- ఆంధ్ర ప్రదేశే- తూర్పుగోదావరిజిల్లా (ప్రాగ్గోదావరీ మండల) అంతర్గతే కొత్తపేట- కమ్మిరెడ్డిపాలెం గ్రామే కాశికీనదీతీరస్థితే- అశ్వినీ నక్షత్రగత తృతీయచరణే మేషరాశౌ- షష్ఠసంతానతయా సంభూతా అన్నదేవర సుబ్బారావు సమాఖ్యా ఏతే- సప్తనవత్యుత్తర పంచ సహస్ర (5097) పరిమిత గతకలౌ- అష్టాదశోత్తర ఏకోనవింశతి శతతమ (1918) శాలివాహనశకే- శ్రీ ధాతృనామ సంవత్సర- కార్తికశుద్ధ త్రయోదశ్యాం (23-12-1996) శనివాసరే- విజయ వాటికాయాం స్వషష్టి వర్షవయఃపూర్తి మాలక్ష్య వైదిక శివాగమ

విధానేన శ్రోత్రియబ్రాహ్మణానాం స్థానికానాం సస్వర వేదమంత్రో చ్చారణ పురస్సరం పౌష్టికం కార్యక్రమ మాచక్రుః- దినత్రయే;

ఏతే మహాభాగాః- "అన్నం నామ పృథివ్యుపలక్షిత పంచ మహాభూతాని, తేషాం మూలప్రకృతేశ్చ సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మ రూపేణ, దేవర- ప్రభోః ఇతి "అన్నదేవర" ఇతి గృహాభిఖ్యాయాః సార్థక్యం భవతి ఇత్యతః సుబ్రహ్మణ్యం (సుబ్బారావు) ఇత్యస్య పూర్వోక్త పంచబ్రహ్మరూపే పరశివబ్రహ్మణి సుష్ఠు నిష్ఠావా నిత్య ర్థాత్"-శివభాగవతాగ్రగణ్యాత్వార్హా భవంతీతి కథయితుం నకోఽపి శంకావకాశః.

అపిచైతే కొత్తపేట గ్రామే బాల్యే ప్రాథమికవిద్యామభ్యస్య రాజమహేంద్ర (రాజమండ్రి) పురే-ప్రభుత్వకళాశాలాయాం డిగ్రీ పర్యంత మాంగ్లవిద్యాభ్యాసం విధాయ1965,(67) సంవత్సరే గృహస్థాశ్రమంనిర్వోఢుం శ్రీమత్యా సాధ్వీమతల్లికయా సత్యవతీసమాఖ్యయా పాణిగ్రహణం (వివాహం) అకుర్వన్.

ఏతే బాల్యే దశమవర్షే జ్వరార్తాః స్వదేహవిస్మృతిం ప్రాప్తవంతః. తదా జనకే చింతాక్రాంతే సతి—"మమ శివః సాక్షాద్భూయ అభయ హస్తం ప్రదర్శితవా నతః మాభీః" ఇతి స్వయం శివవాణీరూపేణ జనకస్య ధైర్యం పరికల్ప్య-స్వస్థతానంతరం జనకేన పృష్టాః సంతః "మమ న కిమపి జ్ఞాయతే" ఇత్యూచుః-ఏతేన శివానుగ్రహపరిపూర్ణా ఏతే ఇతి విజ్ఞాయతే. 1957 సంవత్సర మారభ్య భాగ్యనగరే (హైదరాబాదే) ఇన్‌కమ్ ట్యాక్స్ ఆఫీసర్ ఉద్యోగం విధాయ 1978 ప్రభృతి విజయవాటికాయాం స్థిరనివాసం చక్రుః శ్రీసోమవారవ్రతం సమాచరిత్వా 1989 వత్సరే కార్తికమాసి—సోమవారవ్రతోద్యాపనం విధివిధానతయా కృత్వా-తస్మిన్నేవ వర్షే గోకర్ణక్షేత్రే—శ్రీమహాబలే

శ్వర సన్నిధౌ ఉమామహేశ్వరాఖ్యయా శివలింగప్రతిష్ఠాం విధాయ చ శ్రీశైలమహాక్షేత్రే శ్రీ భ్రమరాంబామల్లికార్జునయో రాదిదంపత్యో ర్జగన్మాతాపిత్రోః కల్యాణం ప్రతివర్షం కుర్వంత ఏతే శైవోత్తమ ధన్యజీవనా అభవన్నిత్యుక్తిః స్వాభావిక్యేవ.

శ్రీ కాళహస్తి క్షేత్రే విరాజమానాయాః జ్ఞానప్రసూనాంబాయాః కృపయా ఏతే సంతానభాగ్యయోగం ప్రాపుః। కాశీ ప్రయాగ బదరీ కేదార త్ర్యంబకేశ్వరాది దివ్యక్షేత్రాణి సంసేవ్య-తత్రత్య శివ మారాధయామాసుః. । కొల్హాపురక్షేత్రే మహాలక్ష్మీ దర్శనం. పట్టిస క్షేత్రే శ్రీ వీరభద్రస్వామిదర్శనాదికం విధాయ-కాంచీ జంబుకేశ్వర అరుణాచల చిదంబర తిరునల్లార్ కుంభకోణ పక్షితీర్థ మధురా కన్యాకుమారి శ్రీరంగ తిరుపతి శ్రీ కూర్మ సింహాద్ర్యాది దక్షిణపుణ్య క్షేత్రాణి సందర్శయామాసుః-కాశ్మీరదేశే-శ్రీనగరే మహాసరస్వతీం సంపూజ్య-విజయవాటికాయాం విద్యమానస్య శైవమహాపీఠకేంద్రస్య అనుబంధతయా తత్త్వద్విద్వన్మాహేశ్వరవిరచిత శైవగ్రంథాన్ సంపూర్ణ ఆర్థికబాధ్యతయా ముద్రాపయిత్వా స్వసత్స్వభావం ప్రకట యామాసుః. షోడశవర్షేషు ఉమామహేశ్వరవ్రతం విధాయ తదుద్యాప నమప్యాచక్రుః. ఏతత్సుప్రజాయా గార్హస్థ్యఫలభూతాయాః క్రమశః పరిచయశ్చాత్ర సముల్లిఖ్యతే. తద్యథా?

1. ప్రథమపుత్రః-వేంకటశేషరామచంద్రశేఖరాఖ్యః 28 సం॥ వయస్కః చార్టెర్డ్ అకౌంటెంట్ పదవీకః
2 ద్వితీయపుత్రః-గురునాథకృష్ణప్రసాద్ సమాఖ్యః B,Com.CA-20 సం॥ వయస్కః,
3. జ్యేష్ఠపుత్రికా-అనురాధనామ్నీ, వివాహితా B.Com.C.A. 27 సం॥ వయస్కా,

4. ద్వితీయపుత్రికా—కుమారీ లక్ష్మీసుధనామధేయా భౌతికశాస్త్ర ప్రవీణా, 25 సం॥ వయస్కా,

5. తృతీయ పుత్రికా-ఉమానామ్నీకుమారీ,M.A.23 సం॥వయస్కా,

6. చతుర్థ పుత్రికా—నాగరమాసమాఖ్యా—కుమారీ, M.A. 21 సం॥ వయస్కా,

ఏతే సర్వే యోగ్యశీలా మాతాపిత్రోః రనుమత్యా పవిత్రజీవనం కుర్వంతః శివానుగ్రహాత్ దీర్ఘాయు ర్భాగ్య ఆరోగ్య విజయాది సంపన్నాః కల్యాణ భాజనం సత్వరం సంభూయ సుఖం జీవేయురితి; శ్రీ అన్నదేవర సుబ్బారావు మహోదయాః స్వధర్మపత్నీసమేతాః శతుం సమాః సుఖం జీవేయురితి; ఆధునిక శైవోపయుక్త సద్గ్రంథ ముద్రాపణం, అన్య ఆవశ్యక సత్కార్యాచరణం, స్వరక్షణం, స్వకుటుంబ పర్యవేక్షణం కుర్వంతః పూర్వాధిక ప్రతిష్ఠాం ప్రశంసాం స్వీకృతశాంభవదీక్షాసాఫల్యపూర్ణతాం చ సంప్రాప్నుయురితి చ శివం సదా ప్రార్థయన్ విరమామీత్యల మధికేన-శుభం భూయాత్.

"భార్గవచ్యవన అప్లవ ఔరవ జమదగ్నిపంచార్షేయ ప్రవరాన్విత శ్రీవత్ససగోత్రాః ఆశ్వలాయన సూత్రా ఋగ్వేదాధ్యాయినశ్చైతే-ధన్యతమా ఇతి విజ్ఞాయతే.

శివశ్రీ॥ అన్నదేవర సుబ్బారావుగారు-కవితా గోష్ఠిలో పాలుగొని స్వయముగా రచించినట్టి శివ ప్రార్థన పద్యము

సీ॥ అరవగర్భాన నవతరించిన నన్ను-
జ్యేష్ఠపుత్రునిగాగ జేసినావు।
తండ్రి డెందంబులో దాక్కొన్న నాదైన-
మరణభయంబును మాన్పినావు।
జ్ఞానప్రసూనాంబికా వరస్ఫూర్తి-
సంతానభాగ్యప్రశాంతి నొసఁగినావు।
అశ్రాంతభావనాఽఽనందాత్మ మూర్తివై
ఏడుగడయు గాగ నెసఁగినావు।

తే॥ గీ॥ సార గోకర్ణ ధామవాస విభవుండ-
సతతపంచాక్షరీజపోత్సాహపరుండ।
అట్టి పరమశివుఁడు మదాత్మ వెలుఁగ-
శతసహస్రనమస్సులర్పితముఁజేతు॥

ఇత్థం-నివేదకః
ఆచార్య-నిర్మల శంకరశాస్త్ర్యారాధ్యః
(శైవమహాపీఠాధిపతిః)

సర్వమంగళా-శివ-విజ్ఞానసదనమ్-
(120) 184/ఎ-వెస్ట్ (పశ్చిమ) మారేడుపల్లి,
రోడ్ నెం. 6, సికిందరాబాద్-500026, ఆం ప్ర.

ఓమ్

శ్రీ మహా గణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తయే నమః

తైత్తిరీయోపనిషత్తు

"శివతత్త్వప్రభ" అను శాంకరీయ ఆంధ్రానువాద సహితము

"ఓం శం నో మిత్రః శం వరుణః, శం నో భవత్వర్యమా శం న ఇంద్రో బృహస్పతిః, శం నో విష్ణు రురుక్రమః నమో బ్రహ్మణే, నమస్తే వాయో! త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాఽసి, త్వామేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ వదిష్యామి ఋతం వదిష్యామి, సత్యం వదిష్యామి తన్మామవతు అవతు మాం అవతు వక్తారమ్; ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతి.

సూర్యుఁడు, వరుణుఁడు, అర్యముఁడు, ఇంద్రుఁడు, బృహస్పతియు, గొప్ప సామర్థ్యము గల విష్ణువున్ను మాకు సుఖము కలుగ జేయుదురుగాక! సూర్యునివలన ప్రాణరక్షణము, వరుణునివలన అపాన వాయుస్థితి, అర్యమునిచే నేత్రసామంజస్యము, ఇంద్రునివలన శరీర బలము, బృహస్పతివలన వాక్ బుద్ధులు పరిపుష్టములగుటయు, విష్ణువు వలన యోగక్షేమములు చేకూరుననుట "శం" అనుదాని యర్థము.

ప్రస్తుతము అధ్యయనము చేయఁబడనున్నట్టి ఉపనిషత్ గు వేదమునకు "నమో బ్రహ్మణే" అని నమస్కారము గావింపఁబడినది వాయువే-ప్రాణ అపానాదిరూపమున శరీరమును ప్రవర్తింపఁ జేయునదై శరీరముచే చేయఁబడు క్రియలను నిర్వర్తింపఁజేయుచు జీవనసాధనములలో ముఖ్యమగుటచే "నమస్తే వాయో" అని వాయు దేవుఁడు నమస్కరింపఁబడెను. "నీవే ప్రత్యక్షమైన బ్రహ్మము గాన నిన్నే ప్రత్యక్షబ్రహ్మముగా మనోవాగ్వికారరహితముగా చెప్పు చున్నాను. అట్టి వాయురూపమైన బ్రహ్మము-వేదాధ్యయనముఁజేయు నన్ను రక్షించుగాక! అధ్యాపకుడైన ఆచార్యుని కాపాడుగాక!

ఆధ్యాత్మిక అధిభౌతిక అధిదైవిక తాపత్రయ నివారణకై "శాంతిః" అని ముమ్మారు పఠింపఁబడినది.

ఇఁక నీ యుపనిషత్తు-శివాద్వైతము నెట్లు సమర్థించుననఁగా- "బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరం" "పరమేశ్వరు నుపాసించువాడు-పరమేశ్వ రుని పొందును" అనుచో-పొందువాడు (ప్రాప్త) పొందఁబడునది యను జీవేశ్వరుల భేదమే కంఠరవముతో చెప్పఁబడినది. ఇట్టి జీవే శ్వరభేదము-కేవలాద్వైతమునందు సంఘటితము కాదు. "బ్రహ్మ విత్ = బ్రహ్మానుభవము గలవాడు, పరం అప్నోతి = తాను బ్రహ్మ మగును" అని జీవేశ్వరభేదము నిరాకరింపఁబడినదనునెడ-జీవేశ్వత భేదము- బహుశ్రుతి సంప్రతిపన్నమగుటచే- స్వయము వేరైన జీవేశ్వరులకు ఐక్యము సంభవింపదు. ఇఁటగల విదధాతువు-"ఉపా సనారూపమగు జ్ఞానము" అను అర్థము కలదగుటచే-అనుభవరూప మైన జ్ఞానమను అర్థముఁజెప్పుట-సముచితము కాదు.

"మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీత" 3-18-1, అనుచో ఉపాసనతో

ప్రారంభించి "భాతి చ తపతి చ కీర్త్యా యశసా బ్రహ్మవర్చసేన, య ఏవం వేద" అనుచో వేదనముతో ముగించిన సందర్భము ఛాందోగ్యమునందు ఉండుటవలన విద్యోపాస్త్యులు ఏకార్థకములని తేటపడుచున్న యది. భగవద్భాష్యకారులు "బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరం" ఇత్యాదులయందు-బ్రహ్మస్వరూపము బ్రహ్మోపాసనము తత్ఫలంబు నుపదేశింపఁబడినవి అట్లుకానిచో సత్యత్వాదివిశిష్టమగు బ్రహ్మముతో గూడ సకలకామావాప్తిరూపఫలము, అట్టి బ్రహ్మము సాక్షాత్కరించుటయు ఎట్లు పొసఁగు"నని నిరూపించిరి.

అట్టితటి ఉపాస్య ఉపాసకభేదమునందే "ధ్యాత్వాముని ర్గచ్ఛతి భూతయోనిం" "జ్ఞాననిర్మథనాదేవ పాశం దహతి పండితః" "శంభు రాకాశమధ్యేధ్యేయః" "ప్రాచీనయోగ్యోపాస్వ" ఇత్యాది వేదాంతవాక్యములు సార్థకములగును.

"సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ" అనుచో-జ్ఞానపదముతో-జడమైన జగత్తునకంటె, అనంతపదముతో-అణువైన జీవునికంటెను బ్రహ్మము విలక్షణమైనదనియు, సజాతీయ విజాతీయములగు జీవ జగత్తులకు బ్రహ్మమునకు సహజమైన భేదము కలదనియు; జగత్తు సత్యమనియు, "భీషాఽస్మా ద్వాతః పవతే" ఇత్యాదిని-పరమేశ్వరుని ప్రశాసకత్వము సహజమనియు "ఈశ్వరుఁడు మాయాకల్పితుఁడు బ్రహ్మము సజాతీయ విజాతీయాది భేదరహితము" అను వాదము అసంగతమనియు ఇందు నిరూపింపఁబడినది.

"సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్, సహబ్రహ్మణా విపశ్చితా" అను వాక్యమున "సర్వజ్ఞుడైన పరమేశ్వరునితో కూడ ముక్తాత్మ-కామితముల నన్నిటి ననుభవించు" నని చెప్పఁబడినందున-ముక్తావస్థ యందును జీవబ్రహ్మములకు భేదముండునని విదితమగుచున్నది.

ఇట-"సహ" అనుదానికి "ఏకకాలమున" అని యర్థముఁ జెప్పఁ గూడదు. అట్లు చెప్పినచో "బ్రహ్మణా"అను తృతీయావిభక్తి-నిరర్థక మగును. "సర్వాన్ కామాన్" అనునది-బ్రహ్మము నిర్విశేషము"అను వాదమును నిరాకరించుచున్నది. "భోగమాత్రసామ్యలింగాచ్చ" అను వ్యాససూత్రము- సకలకామావాప్తిరూపమగు శివానందభోగమును అట్టి అనుభవముతో శివసామ్యమును నిర్ధారించినది. "భోగమాత్ర సామ్యలింగాచ్చ" అను సూత్రము సగుణబ్రహ్మపరమైనదని-అద్వైతులుగూడ అంగీకరింపవలసివచ్చినందున- శివాద్వైతమున నిర్గుణ మాత్రతత్త్వము లేనందునను శివాద్వైతమే ఈ యుపనిషత్సారాంశ మగునని విదితమైనది.

"యతో వాచో నివర్తంతే" ఇత్యాదిని-బ్రహ్మానందము వాఙ్మ నోఽతీతమగునని చెప్పఁబడినది. కాని బ్రహ్మము వాఙ్మనస్సులకు అందరానిదని చెప్పఁబడలేదు.

శ్లో॥ యన్ముహూర్తం క్షణం వాపి-మహాదేవో న చింత్యతే ।
సా హాని స్తన్మహానర్థః-సా భ్రాంతిః సా చ విక్రియా ॥

వరం హుతవహజ్వాలా-పంజరాంత ర్వ్యవస్థితిః ।
న సాంబచింతావిరహ-సంస్థితిర్హి ప్రశస్యతే॥

ప్రతి దినము ముహూర్తకాలముగాని క్షణకాలము గాని శివధ్యానము చేయకుండుట-హాని, గొప్ప అనర్థము, భ్రాంతి, వికారంబు నగును. "అగ్నిజ్వాలాపంజరమున చిక్కుకొనుట-శివధ్యానరహితమగు జీవనము కన్న-శ్రేష్ఠముగ ప్రశంసింపఁబడుచున్నది" అను శివమహాపురాణము ఉపబృంహించిన-శివధ్యానాభావనిందను ఈ యుపనిషత్తున "యదా హ్యేవైష ఏతస్మి న్నుదర మంతరం కురుతే-అథ

తస్య భయం భవతి" "యదా = ఎప్పుడు, ఏషఏవ = ఈయుపాస కుఁడే, అరంఉత్ = స్వల్పము (కొద్ది)గ నైనను, అంతరం = శివధ్యాన భంగమును (అనగా ప్రతిదినము నియమితసమయములో శివధ్యానముఁ జేయకుండుటను), కురుతే = చేయునో, అథ = అట్లై నచో, తస్య = అట్టివానికి, భయం = జననమరణాది సంసారభయము భవతి = సంప్రాప్తమగును" అను వాక్యము సమర్థించినది. ఇట్లే ఐతరేయోపనిషత్తు గూడ "స ఈక్షత లోకాన్ను సృజా" ఇత్యాది వాక్యములతో-"బ్రహ్మము సప్రపంచము" ఇత్యాదులను నిర్ధారించి-నిర్గుణబ్రహ్మవాదమును నిరాకరించుచున్నది. ఐతే ఈ తైత్తిరీయ ఉపనిషత్తుయొక్క-విశిష్టశివాద్వైత ప్రతిపాదనము నుల్లేఖించుట-మహోపాధ్యాయ, ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రిగారి వైదుషీ లేశము గల నాకు-శివప్రేరణచే అనివార్యమైనది.

తైత్తిరీయోపనిషత్తునందు శిక్షావల్లి, ఆనందవల్లి, భృగువల్లి అను మూడు వల్లులు, సుమారు నలుబది వాక్యములు గలవు.

శిక్షావల్లిలో "శం నో మిత్రః" ఇత్యాది శాంతిపాఠముఁదగు అర్థము వ్రాయఁబడినది. ఇది-ప్రథమానువాకము.

ఇఁక అకారాది అక్షరము, ఉదాత్తాదిస్వరము, హ్రస్వాదిమాత్ర, ప్రయత్న విశేషమనఁదగు బలము, ఉచ్చారణలో సమానత్వమనఁ బఱఁగు సామము, సంహిత యనఁబడు సంతానము అను ఆరు లింగ ములు గల శిక్షను విశేషించి చెప్పుదుమని శిక్షావల్లియందు మొదటి వాక్యమున సూచింపఁబడినది.

ఇది-ద్వితీయానువాకము

తృతీయానువాకమున-నాలుగు వాక్యములయందు- మొదట

ఆచార్య శిష్యులమగు మా ఇరువురికి-కీర్తి, బ్రహ్మవర్చస్సు ఎల్ల కాలము ఉండుగాక! అని ప్రార్థించి-అధిలోకము, అధిజ్యోతిషము, అధివిద్యము, అధిప్రజము, అధ్యాత్మము అను ఐదు అధికరణములు చూపఁబడినవి.

ఒక్కొక అధికరణము-పూర్వరూపము, ఉత్తరరూపము, సంధి, సంధానము అను నాలుగు విభాగములు కలిగియుండును

1. పృథివి-పూర్వరూపము, స్వర్గము-ఉత్తరరూపము ఆకాశము సంధి, (అంతరము), వాయువు-సంధానము (కూర్పు) ఇది-అధిలోకమనఁబడును.

2. అగ్ని-పూర్వరూపము, ఆదిత్యుడు-ఉత్తరరూపము, ఉదకము-సంధి, మెరుపు-సంధానము. ఇది-అధిజ్యోతిషము.

3. ఆచార్యుడు-పూర్వరూపము, అంతేవాసి (శిష్యుఁడు) ఉత్తర రూపము, విద్య-సంధి, ప్రవచనము-సంధానము, ఇది-అధి విద్యము.

4. మాత-పూర్వరూపము, పిత-ఉత్తరరూపము, సంతానము-సంధి, ప్రజననము-(గర్భమును కలిగించుట) సంధానము, ఇది-అధి ప్రజము.

5. క్రింది చెక్కిలి (దౌడ) పూర్వరూపము, పైచెక్కిలి-ఉత్తర రూపము, వాక్కు-సంధి, జిహ్వ-(నాలుక) సంధానము. ఇది-అధ్యాత్మము

ఇవి మహాసంహితలనఁబడుఁగును. ఇట్లు వ్యాఖ్యానింపఁబడిన ఈ మహాసంహితలను భావించువాడు-సంతానము, పశువులు, బ్రహ్మ వర్చస్సు, అన్నవస్త్రములు మున్నగు సంపత్తు గలవాడగును.

ఇది-తృతీయానువాకము

నాలుగవ అనువాకములో మూడు వాక్యములు గలవు.

"య శ్ఛందసా మృషభో విశ్వరూపః । ఛందోభ్యోఽమృతాత్ సంబభూవ। స మేంద్రో మేధయా స్పృణోతు అమృతస్య దేవ ధారణో భూయాసం। శరీరం మే విచర్షణం । జిహ్వా మే మధుమత్తమా । కర్ణాభ్యాం భూరి విశ్రువం । బ్రహ్మణః కోశోఽసి-మేధయాపిహితః । శ్రుతం మే గోపాయ" 1

వాక్యార్థము-యః = ఏ ప్రణవము, ఛందసాం = వేదములలో, ఋషభః = శ్రేష్ఠమై, విశ్వరూపః = ప్రణవవాచ్యుఁడైన శివునితో భిన్నము కాసందున-విశ్వము రూపముగాగలదై, (అథవా = వాఙ్మయమున కంతటికి మూలరూపమై), ఛందోభ్యః = ఋగ్యజుః సామవేదములనుండి, అమృతాత్ = వేదయోనియగు పరమేశ్వరునుండియు, సంబభూవ = ఆవిర్భవించినదో. సః = అట్టి ప్రణవముతో నిరూపింపబడు, ఇంద్రః = పరమేశ్వరుఁడు, మా = నన్ను, మేధయా = ధారణాశక్తిగల బుద్ధిచే, స్పృణోతు = జీవింపఁజేయుగాక! హే దేవ = పరమేశ్వరా! అమృతస్య = మృత్యుంజయుడవైన నీ లింగరూపమును, ధారణో = బాహ్యశరీరమున నిరంతరము ధరించువాడను, భూయాసం = అగుదునుగాక! మే శరీరం = నా స్థూలశరీరము, విచర్షణం = బలారోగ్యసంపన్నముగ సమర్థమగుగాక! మే జిహ్వా = నా నాలుక, మధుమత్తమా = శివారాధనమంత్రోచ్చారణతో మధురభాషిణి యగు గాక! కర్ణాభ్యాం = చెవులచే, భూరి = బ్రహ్మవిద్యావబోధక

మగు ఉపనిషచ్ఛివాగమాగాదిశాస్త్రము నధికము, వి శ్రువం = విందును గాక! (దేవ = పరమేశ్వరా!) బ్రహ్మణః = నిరాకారమగు జ్యోతిః స్వరూప మైన పరమాత్మకు, కోశోఽసి = కత్తికి యెఱవలె, ఇష్టలింగ రూపమున ఆశ్రయమగుదువు, మేధయా = శివజ్ఞానరహిత మైన బుద్ధితో, పిహితః = తప్పఁబడినవాడవు, అథవా భవద్వాచకమగు ప్రణవ ముతో - లేక - ప్రణవషడక్షరితోడను పిహితః = ఆశ్రయముగా కప్పఁ బడినవాడవు, అనఁగా - ప్రణవషడక్షరియందు నెలకొనియున్నావని భావము శ్రుతం మే = శాంభవదీక్షాదేశికాదులవలన నేను వినిన ఇష్ట ప్రాణభావలింగారాధనాది విధానమును, గోపాయ = నాచే అచరింప జేయుచు రక్షింపుము!

ఈ మంత్రమున గల "యశ్ఛందసాం = స్పృణోతు" మంత్ర మును విద్వాంసులు విద్యార్థులును ధారణాశక్తికై జపించవచ్చును. లక్ష జపింపవలెను.

"ఆవహంతీ వితన్వానా - కుర్వాణా చీర మాత్మనః ।
వాసాగ్ంసి మమ గావశ్చ - అన్నపానే చ సర్వదా ।
తతో మే శ్రియ మావహ - లోమశాం పశుభిఃసహస్వాహా"

ధర్మాచరణమునకు ఉపయోగించు అర్థసంపత్తిని సమీపింపఁ ఏ విస్తరింపఁజేయునదై చిరకాలము అనుసరించునట్టి శ్రీదేవి - నాకు ప్రసన్నురాలు అగుఁగాక! అదేవిధముగా - వస్త్రములు గోవులు అన్న పానీయములు యావజ్జీవము లభించుగాక! అందువలన పరమేశ్వరా! నాకు పశువస్త్రధనధాన్యసమృద్ధిరూపమగు సంపదను నిరంతరము కలుగఁజేయుము!

ఈ మంత్రము చివర "స్వాహా" పదముండుటచే - సంపదకై - దీనితో విధియుక్తముగ హవనమును చేయవలెనని తెలియుచున్నది

ఇఁక నీ రెండవ మూడవ మంత్రములయందు-

బ్రహ్మచారులైన విద్యార్థులు నన్ను చేరుదురు గాక! వేదాధ్యేత లందరిలో నేను యశస్వి నగుదును గాక! సంపన్నులలో ప్రశంస నీయుఁడ నగుదును గాక! భగవానుఁడా! నీలో నేను ప్రవేశింతును గాక! అట్టి సర్వాశ్రయుఁడవగు భగవానుఁడా! నాలో నివసింపుము! ప్రణవవాచ్యుఁడవైన పరమేశ్వరా! (లేక వాచ్యవాచకములకు భేదము లేనందున ప్రణవమా! అనియు చెప్పవచ్చును.) సహస్రశాఖలు గల నీ అనుసంధానముతో నన్ను శోధింపఁజేసికొందును. (పాపరహితుఁడ నగుదును.) పరమేశ్వరా! ఉదకములు క్రిందికి ప్రవహించునట్లు- నెలలు సంవత్సరము నాశ్రయించునట్లు బ్రహ్మచారులు నన్ను సమీపింతురు గాక! నీవు చేరువనుండు గృహమువంటిదానవు. నన్ను రక్షింపుము! నన్ను పొందుము!

ఇది-చతుర్థానువాకము

ఐదవ అనువాకమున గల మూడువాక్యములకు భావార్థమును దిగువ విధము గాననగును.

"భూః" "భువః" "సువః" అనునవి-మూడు వ్యాహృతులుకాగా ఈ మూడిటికి-నాలుగవదగు వ్యాహృతిని మహాచమస్యుఁడను మంత్ర ద్రష్ట- అనుసంధింపఁజేసెను. అది "మహః" అనఁబడును. "మహః" అనఁగా—సర్వశ్రేష్ఠమైన బ్రహ్మమగును. మహఃశబ్దవాచ్యుఁడైనవాడే పరమాత్మ యగును. ఇతరులు—అంగదేవతలగుదురు. "భూః" అను నది-భూలోకమును, "భువః" అనునది-అంతరిక్షమును, "సువః" అను నది స్వర్గలోకమును, "మహః" అనునది-సూర్యుని సూర్యాంతర్వర్తిని నిర్వచించును. సూర్యునిచేతనే లోకములన్నియు ప్రకాశించుచున్నవి.

ఇవ్విధముగనే అగ్ని వాయు రవిచంద్రులను భూరాదులయందు భావింపవలెను-చంద్రునివలననే జ్యోతిస్సులన్నియు వెలుగందుచున్నవి. ఋక్ సామ యజుస్సులను ప్రణవమును భూరాదులయందు భావింపవలెను. ప్రణవముచేతనే వేదములన్నియు రాణించుచున్నవి. ప్రాణ అపాన వ్యానదృష్టిని భూరాదులయందు నెలకొలిపి—మహస్సునన్నముగా భావింపవలెను—అన్నము వలననే ప్రాణాదులు పరిపుష్టములగుచున్నవి.

భూరాదివ్యాహృతులు నాలుగిటియందు-భూ అంతరిక్ష స్వర్గ సూర్యభావన, అగ్ని వాయు రవిచంద్రభావన, ఋక్ సామ యజుః ప్రణవభావన, ప్రాణ అపాన వ్యాన అన్న భావనయను నాలుగు విధములు గలవని గుర్తించువాడు-చెప్పఁబోవు బ్రహ్మవిద్యను తెలిసికొనఁగలుగును. ఇట్టివాని సమరులు గౌరవింతురు.

ఇది-పంచమానువాకము

ఇఁక షష్ఠానువాకమున

"స ఏషోఽంత ర్హృదయ ఆకాశః।తస్మిన్నయం పురుషో మనోమయః। అమృతో హిరణ్మయః। అంతరేణ తాలుకే। య ఏష స్తన ఇవావలంబతే। సేంద్రయోనిః। యత్రాసౌ కేశాంతో వివర్తతే। వ్యపోహ్య శీర్షకపాలే। భూరిత్యగ్నౌ ప్రతితిష్ఠతి। భువ ఇతి వాయౌ"

సువరిత్యాదిత్యే। మహ ఇతి బ్రహ్మణి। ఆప్నోతి స్వారాజ్యమ్। ఆప్నోతి మనసస్పతిమ్। వాక్పతి శ్చక్షుష్పతిః। శ్రోత్రపతి ర్విజ్ఞానపతిః। ఏతత్తతోభవతి।

ఆకాశశరీరం బ్రహ్మ । సత్యాత్మ ప్రాణారామం మన ఆనందం శాంతి సమృద్ధమమృతమ్ । ఇతి ప్రాచీన యోగ్యోపాస్వ'' 2

"హృదయములో ప్రకాశించు ఆకాశ (అవకాశ)ము చిదంబర మనఁబడును. మనస్సు నధిష్ఠించు మహాపురుషుఁడు-చిదంబరము నందుండువాడు. జరామరణాదులు లేనివాడై బంగారువన్నె గల దివ్యమంగళ విగ్రహము గలిగిన పరమేశ్వరుఁడు—జీవాత్మద్వారా శరీరమునుండి బయలుదేరుటకు దౌడల నడుమగల మాంసగ్రంధి (స్తనము) నుండి శిరస్సుఁజెందిన శిఖాస్థానము మార్గమగును.

భూలోకపర్యవసానమగు అగ్నియందు కొంతకాలము, భువర్లోక ముఖ్యమగు వాయువునందు కొంతకాలము, సువర్లోకాధారమగు సూర్యు నందు కొంతకాలము-ముక్తాత్మ నివసించి మహస్సును బ్రహ్మముగా నుపాసించుటచే బ్రహ్మమును పొందును. బ్రహ్మప్రాప్త్యనంతరమే సచ్చిదానందమయమగు నిజరూప (స్వారాజ్యము)ను పొంది-సంకల్ప మాత్రముననే సకలకామ్యముల ననుభవించును. అనఁగా ప్రాకృత సంకల్ప వికల్పముల నతిక్రమించిన దివ్యమైన మనస్సు గలవాడగు నని భావము. వాక్కునకు చక్షురాది ఇంద్రియములకును ప్రభువై వాగాదుల నీశ్వరాభిముఖములుగ నొనర్పఁగలుఁగును. అందువలన జీవాత్మకు-సంసారబంధవిముక్తి కాగానే-ఇంతవరకు ప్రాకృతముగా కనుపడిన ప్రపంచము—చిదంబరశక్తి శరీరముగా గలదియు, నిరం తరమైన సత్త (ఉనికి)యగునదియు, సమస్త ప్రపంచమును జీవింప జేయు ప్రాణశక్తిని విహరించునదియు, దివ్యమైన మనస్సునందే ఆనందముగలదియు, వికారరహితమైన శాంతిచే నిండినదియు, జన్మ జరామరణములు లేనిదియు నగు బ్రహ్మముగా గోచరించును. అనఁగా

ముక్తపురుషునకు జగత్తంతయు శివమయముగా కనుపడునని భావము.

ప్రాచీనయోగ్యుఁడా! ఈ విధముగా శివునుపాసింపుము! అని ఆచార్యుఁడు శిష్యునకు ఉపదేశించెను.

"ఏతత్తతో భవతి" ఇత్యాదివాక్యమున "మన ఆనందం" అని యుండుటచే-పరమేశ్వరునకు ముక్తాత్మకును ఆనందానుభవమునకై దివ్యమైన మనస్సు ఉండునని విదితమగుచున్నందున "లింగశరీర భంగఏవ మోక్షః" "మనోబుద్ధ్యాదివిశిష్టమగు సూక్ష్మశరీరము లేకుండు టయే మోక్ష"మను వాదము-భంగపడినదని-పాఠకులు గ్రహింతురు గాక!

ఇది షష్ఠానువాకము

సప్తమానువాకమున గల ఒకే ఒక వాక్యమునందు-

పంక్తి యను ఛందస్సునకు సంబంధించిన పాంక్తోపాసనము నిరూపింపఁబడినది. ఎట్లనఁగా- అధిభూతము, అధ్యాత్మము ఇత్యాదులలో ఒక్కొక్కటి ఐదు విధములగునది.

పృథివి, అంతరిక్షము, స్వర్గము, మహాదిశలు, అంతర్దిశలు నను నవి అధిభూతమనఁబడును. అగ్ని, వాయువు, ఆదిత్యుఁడు, చంద్రుఁడు, నక్షత్రములుననునవి-రెండవ పంచకమగునవి ఉదకము ఓషధులు, వనస్పతులు, ఆకాశము ఆత్మ యనునవి-మూడవ పంచకముగాను, ప్రాణవ్యాన అపాన ఉదాన సమానవాయువులు—నాలుగవ పంచకముగాను, చక్షుః శ్రోత్ర మనో వాక్ త్వక్కులు-ఐదవపంచకముగాను, చర్మ మాంస స్నాయు అస్థి మజ్జలు-ఆరవ పంచకముగాను వ్యవహరింపఁబడును.

ఇట్టి విభాగమును భావింపవలెనని ఒకానొక ఋషి-వక్కాణిం చెను పంక్తియను ఛందస్సున ఐదక్షరములుండుటచే పంచపంచ విభాగము గలిగిన ఆరు పంచకములను తలచుకొనువాడు—సమస్త ప్రపంచవైభవము గలవాడగునని నిరూపింపఁబడినది.

ఇది—సప్తమానువాకము

అష్టమానువాకమున ఒకే ఒక వాక్యమునందు "ఓమ్" అనునది ప్రణవస్వరూపమగు బ్రహ్మంబేను, వాచకమగు ప్రణవము వాచ్యమగు బ్రహ్మముతో భిన్నము కాకుండుటచే ప్రణవము బ్రహ్మముగా ప్రశం సింపఁబడుచున్నది. ప్రణవమే సమస్త వాఙ్మయమగును. శబ్దము లన్నియు వేదమునుండి ఆవిర్భవించుటచేతను, వేదమునకు మూలము ప్రణవమగుటఁజేసియు వాఙ్మయమంతయు ప్రణవమగునని చెప్పఁ బడినది.

వైదికకార్యమును గుర్తించువారు-మొదట "ఓమ్" అని ఉచ్చ రింతురు "ఓమ్" అని వినుపింపఁబడును. ఉద్గాతలు "ఓమ్" అని ప్రారంభించియే సామవాక్యముల గానముఁ జేయుదురు. "ఓమ్" అను ప్రారంభముతో ఋక్కులను పఠింతురు అధ్వర్యువు, హోతయు అగ్నిహోత్రమున హవనమును వేదపఠనమును "ఓమ్" అనియే ప్రారంభింతురు. వేదపఠనముద్వారా ప్రణవమును గుర్తించి-ప్రణవ మును అనఁగా పంచావయవఘటితసూక్ష్మపంచాక్షరి యనఁదగు ఓంకారమును స్థూలపంచాక్షరి యగు శివమంత్రముతో జతపఱచి-శివు నుపాసింపవలె నని-సారాంశము.

నవమానువాకమున-

వేదాధ్యయనమునందు అధ్యాపనమునందును-యథార్థ సంభాషణ

మును (చూచినది చూచినట్లు ప్రాణులకు హితముఁ గొలుపు మాట లాడుటను;) లేక సమదర్శనమును; శివపంచాక్షరీ మహామంత్రజప రుద్రాధ్యాయాది పఠనాదికమగు తపస్సును; బాహ్యేంద్రియజయ మును; అంతఃకరణ నిగ్రహమును; అగ్నులను, అగ్నిహవనమును, అతిథిసత్కారమును, కళత్రాది బంధు భృత్యజనాది పోషణమును, ధార్మిక సంతాన ప్రాప్తి ప్రయత్నమును, పౌత్రాది వంశవృద్ధి వాంఛను. విడువరాదు. గృహస్థాశ్రమాంగములగు పైవాని నాచ రించుచు శివజ్ఞానోన్ముఖుఁడు కావలెను.

సత్యవచస్కుఁడైన రథీతరుఁడు అను ఋషి-సత్యమే ముఖ్య మైనదనియు, తపోనిత్యుఁడైన పౌరుశిష్టియను మునీంద్రుఁడు-తపస్సే ప్రధాన మనియు, నాకుఁడు అను మౌద్గల్యుఁడు-స్వాధ్యాయ ప్రవచ నములే ముఖ్యములనియు, నిరూపించినవారు.

దశమానువాకమున-

శాఖోపశాఖాసహస్రసంకులము ఛేద్యస్వభావము గల వృక్షమువంటి అహంకార మమకార సంవేష్టితమగు సంసారము అను వృక్షమును ఏనాటికైనను నేను ఛేదింతును. అనఁగా-దేహమే ఆత్మ యను అభిమానము లేనివాడ నగుదునని భావము

సంసారవృక్షమును ఛేదించి శివజ్ఞానము గలిగినట్టి నాకీర్తి- పర్వతముఁదగు పై ప్రదేశమువలె-అత్యున్నతమగుగాక! సూర్యుని వలె మిక్కిలి పవిత్రుఁడనై పరమేశ్వరునితో సమానుఁడ నగుదును గాక! జ్ఞానైకసాధనమగు దివ్యకాంతి గల వస్తువునగుదును గాక! సంసారదుఃఖము నత్యంతము పోగొట్టు శివజ్ఞానముతో సుమేధస్సు గలవాడ నగుదునుగాక!

మరణము క్షయము లేనివాడ నగుదును గాక!

ఇట్లు త్రిశంకువు అను ఋషి - శివజ్ఞానప్రదమగు వచనము నుచ్చరించెను.

ఇఁక నేకాదశానువాకమును గమనింపుడు!

గురుకులవాసమున శిష్యునకు ఆచార్యుఁడు వేదమును నేర్పి- స్నాతకుఁడై గృహస్థుఁడు కాబోవు శిష్యుని దిగువవిధము శాసించు చున్నవాడు.

''సత్యం వద'' "నిజము మాట్లాడుము!" అబద్ధములాడువాడు- కాలక్రమమున క్షీణదశ ననుభవించునని భావము

"ధర్మంచర" "నీ యధికారము ననుసరించి-శ్రౌత స్మార్త కర్మ నాచరింపుము!"

స్వాధ్యాయాధ్యయనమునకు భంగము నాపాదింపకుము! ఆచార్యునకు ప్రియమగు ధనము నార్జించి సమర్పించి ఆచార్యు ననుజ్ఞఁ బొందియు గృహస్థుఁడవై పుత్రపౌత్రాది సంతానముఁ బడయుము!

సత్యము నాచరించుట యందు ప్రమాదముఁజెందకూడదు. పొర పాటున అసత్యమునాచరింపకూడదని భావము.

తన క్షేమమును కాపాడుకొనవలెను. ఆపత్కాలమున భస్మస్నానాదులచే శరీరమును రక్షించుకొనవలెనని భావము. భస్మధారణాదులచే కలుగు ఐశ్వర్యమునకై పాటుపడవలెను. శుభప్రదము లగు పుణ్యకర్మల నవశ్య మాచరింపవలెనని భావము.

వేదముఁ జదువుటయందు చదివించుటయందును ప్రమాదము కూడదు.

దేవకార్యములగు వైశ్వదేవాదులను, పితృకార్యములగు శ్రాద్ధాదులను విసర్జింపకుము! కన్నతల్లిని దైవముతో సమానముగ పూజింపుము! తండ్రి దైవమని భావింపుము! ఆచార్యుఁడు దైవమని సత్కరింపుము! అతిథులను గౌరవింపుము!

శిష్టాచారప్రాప్తములు దోషరహితములునగు పుణ్యకర్మల నాచరింపుము! శిష్టులచే ఆచరింపఁబడినను దోషసహితముల నాచరింపకుము!

శిష్టులు గూడ రజోగుణప్రభావముచే ఒకప్పుడు నింద్యకార్యములఁ జేయుదురు. గాన వారి ఆచారము దుష్టమగునెడల-కర్తవ్యకర్మ విషయమై-ప్రమాణము కాదని భావము.

మన ఆచార్యుల సుచరితములు శ్రుతి స్మృత్యవిరుద్ధములగుచో నయ్యవి గ్రహింపఁదగినవి. ఆచార్యులు గూడ రజస్తమోగుణ సంబంధమున కదాచిత్ అనాచారములఁ జేయుదురు. అట్టివానిని విడనాడవలెనని భావము

ఏ బ్రాహ్మణులు వయస్సులో పెద్దవారై సదాచార సంపన్నులై యుందురో, అట్టివారిని ఆసనదానాదులతో వినయమున సత్కరింపవలెను. వారిముందు సమ్రతతో ప్రవర్తింపవలెను. శ్రద్ధతో దేనినైన నొసఁగవలెను. అశ్రద్ధతో నీయరాదు. మనస్తృప్తితో దానముఁ జేయవలెను. ఎక్కువ ఇచ్చుచున్నను ఇది తక్కువే అను సిగ్గుతో నొసఁగవలెను. దానముఁజేయనిచో తస్కరాదులు అపహరింతురను భయముతో నొసఁగవలెను. స్నేహముతో నీయవలెను. ప్రతిఫలము నపేక్షింపఁ గూడదని భావము.

ఇట్లైనను నీకు - కర్మయందుగాని ప్రవర్తనమునందు గాని సంశయము కలుగునెడల- ఆ సమయమున- కర్తవ్యమగు కర్మను

శాస్త్రీయమగు ప్రవర్తనమును బాగుగా విచారింప సమర్థులగువారు, నియమముతో కర్మ నాచరించువారు, సమస్త శ్రౌతస్మార్త కర్మలను సాంగోపాంగముగ పరిశీలించువారు, కఠిన స్వభావము లేనివారు, ధర్మమునే అపేక్షించువారు నగు బ్రాహ్మణులు- సందిగ్ధములైన కర్మలను గురించి ప్రవర్తనములను గురించియు ఎట్లు నడుచు కొనెదరో, అట్లే నీవు ప్రవర్తింపుము!

ఇదియే మా ప్రశాసనము. ఇదియే మా ఉపదేశము. ఇదియే వేదములచే రహస్యముగ చేయఁబడు హితోపదేశము. ఆచార్యులందరిచే శిష్యునకు చేయఁబడు అనుశాసనము. ఈ చెప్పిన విధమున వేదాధ్యయనాదుల ననుష్ఠింపవలెను. ఇవ్విధముగానే ప్రవర్తించుట- శ్రేయస్కర మగును.

ద్వాదశానువాకమున-

"శం నో మిత్రః శం వరుణః" ఇత్యాదిశాంతిపాఠమున

"అవాదిషమ్" ఇత్యాది భూతార్థక్రియల నుచ్చరించుట యను విశేషము- ఇందు గలదని గుర్తింపవలెను.

దీని యర్థము ఈవరకే వ్రాయఁబడినది.
ఇయ్యది-తైత్తిరీయోపనిషత్తుఁజెందిన శిక్షావల్లి.

ఓమ్

శ్రీ మహా గణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తయే నమః

తైత్తిరీయోపనిషత్తు

ఆనందవల్లి

శాంతిపాఠము

"ఓం సహ నా వవతు సహ నౌ భునక్తు సహ వీర్యం
కరవావహై తేజస్వి నావధీత మస్తు, మా విద్వి
షావహై" ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

పదార్థము- విద్యాప్రాప్తివిఘ్నములను శమింపఁజేయుటకు- విద్యాప్రారంభమున చదువఁదగిన శాంతిమంత్రము- మొదట వినుపింపఁబడుచున్నయది.

విద్యచే గమ్యమానమగు దేవత—నౌ = శిష్యాచార్యులను, సహావతు=అనర్థమునుండి ఏకకాలమున రక్షించుగాక! సహనౌభునక్తు = అర్థము ననుభవింపఁజేయుగాక!

అనర్థముఁజెందకుండ కాపాడుటయే గాక అర్థము (విహితమైన ప్రాభీష్టము)ను సిద్ధింపఁజేయుగాక అని భావము.

సహ వీర్యం కరవావహై = అధ్యయనముతో అధ్యాపనము తోడను విద్యాఫలమగు సామర్థ్యమును చూపుదుము గాక! తేజస్వినా వధీతమస్తు=మా అధీతము-ఇతరులచే తిరస్కరింపఁబడని తేజస్సు గలదగుగాక! మా విద్విషావహై= మేమిద్దరము అసహనాది ద్వేషము లేక-ధర్మభంగమువలన నైన ద్వేషము లేనివారమగుదుము గాక!

ఆనందవల్లిలో తొమ్మిది అనువాకములు గలవు. మొదటి అనువాకమున-బ్రహ్మవిద్య ప్రశంసింపఁబడుచున్నయది.

''బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్''

"బ్రహ్మోపాసకుఁడు సర్వశ్రేష్ఠమైన బ్రహ్మమును పొందును" బ్రహ్మోపాసనకంటె ఇతరములైనవి అపరములనఁబడును. చేతనా చేతనముల నతిక్రమించిన బ్రహ్మము (శివు) నుపాసించుట-ఇంద్ర చంద్రాద్యుపాసనలకు నతీతమగుటచే- అట్టి యుపాసనచే పొందఁ బడునది బ్రహ్మంబే (శివుఁడే) నగును.

శాంభవదీక్షితుఁడై ఇష్టప్రాణ భావలింగములయందు బ్రహ్మము (శివు) నుపాసించినయెడల - ప్రారబ్ధాంతమున పొందఁబడువాడు-శివుఁడేనని సారాంశము.

"తదేషాఽభ్యుక్తా"

అట్టి బ్రహ్మముఁ గూర్చియే ఈ ఋక్కు చెప్పఁబడినది.

"సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ"

సత్యం= శాశ్వతమైన సత్త (ఉనికి) గలిగినది,

అనఁగా- అచేతనమైన ప్రకృతిని, ప్రకృతితోకూడిన జీవాత్మను అతిక్రమించునదని భావము.

జ్ఞానం = నిత్యము అసంకుచితము నగు జ్ఞానగుణము నిండి యుండునది,

ఇట్లు చెప్పుటచే-ముక్తపురుషులను మించినదని తెలియుచున్నది. ముక్తపురుషులు బద్ధదశలో సంకుచితజ్ఞానము గలవారై శివాను గ్రహమున ముక్తులై పరిపూర్ణ జ్ఞానము గలవారగుదురు గాన పరమేశ్వరుని జ్ఞానమునకు సంకోచము ఎప్పుడును లేదని తెలియవలెను.

అనంతం = దేశకాల వస్తుపరిచ్ఛేదము (అవధి కొలత) అంత మనఁబడును. అట్టి అంతములేనిదియు బ్రహ్మంబగును.

"యో వేద నిహితం గుహాయామ్"

"యః = ఎవఁడు, గుహాయాం = హృదయ గుహయందు నిహితం = ఉన్నవానిగా, వేద = పరమేశ్వరు నుపాసించునో, పరమేవ్యోమన్ = పరమాకాశమనఁదగు దివ్యధామమున, "సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితా" సః = అట్టి యుపాసకుఁడు, సర్వాన్ కామాన్ = పరమేశ్వరుని సర్వజ్ఞత్వాది కల్యాణ గుణములను, సహ విపశ్చితా = సర్వజ్ఞుఁడైన, బ్రహ్మణా = బ్రహ్మముతో కూడ- అశ్నుతే = అనుభవించును".

శాంభవదీక్షితుఁడై- గుహవంటి హృదయములో పరమ ప్రకాశమగు చిదంబరమునందు భావలింగము నుపాసించుటకు మొదట ఇష్ట ప్రాణ లింగముల నుపాసించినచో- శరీర వియోగానంతరము పరిపూర్ణ జ్ఞానము గలవాడై శివానందము ననుభవింపఁ గలుగునని సారాంశము.

ఇఁక సృష్టిక్రమము నిర్దేశింపఁబడుచున్నయది. బ్రాహ్మణమునందు "బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్" ఇత్యాదిని ప్రశంసింపఁబడిన

"సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ" అనుచో చెప్పఁబడిన పరమాత్మ నుండి- ఆకాశము ఆవిర్భవించినది. ఆకాశమునుండి వాయువు, వాయువునుండి అగ్ని, అగ్నినుండి ఉదకములు, ఉదకములనుండి భూమి, భూమినుండి ఓషధులు, (వరి ధాన్యాదులు) ఓషధులనుండి అన్నము, (ఆహారము) అన్నమునుండి పురుషుఁడు ఆవిర్భవించును.

ఆ పురుషునకు- ఈ కనఁబడునదియే శిరస్సు. ఇదియే దక్షిణ (కుడి) భాగమున హస్తము, ఇదియే వామ (ఎడమ) భాగమున హస్తము, ఈ ప్రసిద్ధమైన మధ్యశరీరమే ఆత్మగా చెప్పఁబడును. ఈ పాదములే ఆధారము, ఈ శ్లోకము అన్నమయునిఁ గూర్చి చెప్పఁబడినది.

ఇది- ప్రథమానువాకము

ద్వితీయానువాకమున-

భూమిపై గల ప్రజలందరు అన్నమునుండియే పుట్టుచుందురు. మరియు అన్నముచేతనే జీవింతురు. చివరకు అన్నము (పృథివి)నే పొందుదురు. పృథివీ సంబంధములగు వస్తువులలో అన్నమే శ్రేష్ఠమైనది. అందువలన అన్నము సర్వౌషధమని చెప్పఁబడును. అన్నమును బ్రహ్మముగా భావించువారికి- సర్వవిధమైన అన్న (ఆహార)ము సమకూరును

అన్నము బ్రహ్మమెట్లనఁగా ?

బ్రహ్మము సర్వశ్రేష్ఠమైనట్లు పృథివ్యాది పంచభూతములలో అన్నము శ్రేష్ఠమైనది. బ్రహ్మము తాపత్రయమును నివారించి సర్వౌషధమగు నట్లు అన్నము శరీరపుష్టిఁ గలుగఁజేయునదగుటచే సర్వౌషధ మగునది. అన్నము వలన ప్రాణులు జన్మింతురు.

బ్రహ్మము వలన ప్రాణుల జన్మలు సంభవించును. అన్నమునకు బ్రహ్మమునకును ప్రాణి జనకత్వము సమానమగుటఁజేసి అన్నము నందు బ్రహ్మభావనఁజేయవలెనని తెలియుచున్నది.

"అద్యతే" "తినఁబడుచున్నది" ఇతి—అన్నం, "అత్తి చ భూతాని" ప్రాణుల నంత్యకాలమున భక్షించును. "అనఁగా తనలో చేర్చుకొనును" గాన అన్నమని చెప్పఁబడును.

పరమాత్మనుండి ఆకాశాదిక్రమముగ జన్మించు పురుషుని *స్థూలారుంధతీన్యాయమున ప్రదర్శించుటకై మొదట పురుషుఁడు అన్నమయుఁడనియు, అన్నమును బ్రహ్మముగా భావించుటచే అన్న సమృద్ధియేగాక ప్రాణమయాదికోశక్రమమున పరమాత్మను గుర్తింపఁ గలుఁగు ననియు ఇఁట విదితమైనది.

సర్వోపాదానమగు పరమాత్మ-ఈ శరీరమునందే లోన ఉన్నవాడై అన్నరసమయుని కన్న వేరైనవాడు. అతఁడు ఎవఁడనఁగా? ప్రాణమయుఁడు.

సర్వాంతరుఁడు సూక్ష్మతముఁడు నగు పరమాత్మను ఇట్టివాడని నిర్దేశింపవలనుపడదు గాన అన్నమయునిపై నుండి బ్రహ్మదృష్టిని మరలించి-క్రమముగా ఆనందమయుఁడైన పరమాత్మయందు బ్రహ్మదృష్టిని నిలుపవలెనని-వేదపురుషుఁడు—ఒక్కొక కోశమును నిరూపించుచు అద్దానిపై బ్రహ్మభావన నొనర్చి-అటుపిమ్మట మరియొక

---

* స్థూలారుంధతీన్యాయమనఁగా-ఆకసమున అరుంధతీ నక్షత్రమును మొదట చూవలేక దాని ప్రక్కనుండు చుక్కలలో ఒకదాని తరువాత మరియొక చుక్కను వివాహదంపతులకు చూపెట్టి అనంతరము అరుంధతీనక్షత్రమును ప్రదర్శింపఁజేయుట యగును.

కోశముపై బ్రహ్మభావన నొనర్పవలెనని విశదపఱచుచున్నాడు. ప్రాణమయునకు-ప్రాణము శిరస్సు. వ్యానము దక్షిణపక్షము, అపానము వామపక్షము, ఆకాశము ఆత్మ, పృథివి ఆధారంబునగును. ప్రాణము నుద్దేశించి దిగువ శ్లోకము ఉదాహరింపఁబడినది.

తృతీయానువాకమున-

దేవతలు మనుష్యులు పశువులు ప్రాణవాయువు ననుసరించి జీవించువారు. ప్రాణమే శరీరధారిజీవాత్మలకు ఆయుష్యము. అందువలన ప్రాణము సర్వాయుష్యమని చెప్పఁబడును.

ప్రాణము బ్రహ్మంబని భావించువారికి -పూర్ణాయుష్యము సంఘటించును.

ప్రాణమయునికన్న-మనోమయుఁడు-వేరగువాఁడు. మనోమయునకు-యజుర్వేదము శిరస్సు, ఋగ్వేదము-దక్షిణభాగము, సామవేదము-వామభాగము, విధినిషేధములను నిర్దేశించు ఆదేశ (అనుశాసన)ము ఆత్మ, అథర్వాంగిరస్సులచే కనిపెట్టఁబడిన మంత్రవిశేషములు-ఆధారంబునని తెలియవనెను. యజుర్వేదాదులు వాగ్రూపములైనను ఆ యా విషయములయందు మనస్సునకు జ్ఞానమును కలిగించునగుటచే-మనోమయుఁ జెందియుండునని చెప్పఁబడినది.

మనోమయుఁగూర్చి-దిగవ శ్లోకము "యతో వాచో నివర్తంతే ఇత్యాదికము-ఉదాహరింపఁబడినది.

చతుర్థానువాకమున

అనుపాసకుని వాక్కులు మనస్సుతో గూడ బ్రహ్మనందమును కనుగొనఁజాలవు. శివోపాసనసంస్కృతమైన మనస్సుతో బ్రహ్మనంద

మును గుర్తించు మహాపురుషుఁడు దేనినుండియైనను ఎచ్చోటనైనను భయపడువాడు కాడు.

మనోమయునికన్న వేరైనవాడు-విజ్ఞానమయుఁడు. విజ్ఞానమయునకు శ్రద్ధయే శిరస్సు, ఋతము-దక్షిణభాగము, సత్యము వామభాగము, ధ్యానయోగము-ఆత్మ, ధ్యానయోగమును ఘటింపఁజేయు సామర్థ్యమనఁదగు మహస్సు-ఆధారంబునగును. విజ్ఞానమయుఁగూర్చిచెప్పు శ్లోకము "విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే" ఇత్యాదికము-ఉదాహరింపబడినది.

పంచమానువాకమున-

విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే కర్మాణి తనుతేఽపిచ" విజ్ఞానం అనఁగా విజ్ఞాతయగు జీవాత్మ, యజ్ఞం = యజ్ఞాది వైదికకర్మజాతమును, కర్మాణి = లౌకికకర్మలను. తనుతే = చేయువాడు.

సాత్త్వికులందరు జీవాత్మను ప్రధానమునకన్న జ్యేష్ఠునిగా భావింతురు.

ప్రకృతికంటె వేరని ఉపాసింతురని భావము. అవ్విధము ఉపాసించుటను అంత్యకాలమున మరువనిచో-ప్రారబ్ధశరీమునందు గల పాపముల నన్నిటిని పరిహరింపఁజెసికొని-శరీరవియోగానంతరము శివసముద్రై సత్కామితముల నన్నిటి ననుభవింపఁగలుఁగును.

అవగతపాపుఁడై నిజరూపము నావిష్కరింపఁజేసికొనినట్టి ముక్తాత్మను బ్రహ్మముగా భావింపనగును. అనఁగా-బ్రహ్మసదృశునినిగా భావింపవలెనని అర్థము.

విజ్ఞానమయునికన్న వేరైనవాడు ఆనందమయుఁడైన పరమాత్మ; ఆనందమయుఁడనఁగా- ఆనందము నిండు గల ఆనందప్రచురుఁడు, ఆనందస్వరూపుఁడై ఆనందము గుణముగా గలవాడు.

ఆనందమయునకు-ప్రియము శిరస్సు, మోదము దక్షిణభాగము ప్రమోదము వామభాగము, ఆనందము ఆత్మ, ప్రణవము ఆధారంబు నగును.

ఆనందమయుఁడైన పరమాత్మఁ గూర్చి దిగువ శ్లోకము ఉదాహరింపఁబడినది.

షష్ఠానువాకమున-

బ్రహ్మము లేదని భావించువాడు- "అహమస్మి" "నేను ఉన్నాను" అని లోనుండి స్ఫురించుచున్నను- అట్టి స్ఫురణము ఎల్లకాలము లేనివాడగును- అందువలన అట్టి నాస్తికుఁడు పశుతుల్యుఁడై స్వర్గాది లోకములయందుగాని పరమపదమునందు గాని నిలకడ లేనివాడగును.

బ్రహ్మము (పరమాత్మ)కలదని భావించువానిని-కాలక్రమమున స్వర్గాదులయందు ప్రతిష్ఠ గలవానిగాను ఈ లోకమున సంపూర్ణస్థితి గలవానిగాను విద్వాంసులు చెప్పుదురు. బ్రహ్మోపాసకుఁడు పరమపదముఁజేరి ఎట్లుండును? మరియు కామితముల నన్నిటి ననుభవించునా? అనునవి ప్రశ్నలు. ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానముఁ జెప్పఁదలచి- మొదట బ్రహ్మము ఎట్టిదో నిరూపింపఁబడుచున్నయది.

"సోఽకామయత బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి"

అన్నమయాదికోశాంతరుఁడు ఆనందమయుఁడు నగు పరమాత్మ అధికముగా విస్తరింతునని సంకల్పించెను. పరమేశ్వరుని బహుభవనము- బౌద్ధులు చెప్పెడు ఆభాసమాత్రము కానిదై-"బహ్వావ" "అనేకమువలె" అని గాక "బహు" అని యుండుటచే- వాస్తవంబగునని తేటపడుచున్నయది

నామరూపవిభాగార్హమగుటయే-సూక్ష్మము స్థూలమగుట-యను అర్థము గలదై బహుభవనమగుచున్నది.

ఈ లోకమున గలదంతయు పరమేశ్వరుని బహుభవనములో చేరినదేను, బ్రహ్మము బాగుగా విచారించి ప్రపంచమును నిర్మించి యందు ప్రవేశించెను. తత్పూర్వము సూక్ష్మజగద్వ్యాపకుఁడై-సృష్ట్యనంతరము స్థూలజగత్తున చొఱఁబడెనని భావము.

బ్రహ్మప్రవేశానంతరము జగత్తు-చేతనము అచేతనము అనునవి కలది కాగా-చేతనునకు అచేతనము ఆధారమయ్యెను. ఎల్లకాలము ఏకరూపముగనుండుటచే చేతనము సత్యమైనది. వికారాస్పదమగుటఁ జేసి అచేతనము అనృతమని చెప్పఁబడును. చేతనాచేతనములలో బ్రహ్మము ప్రవేశించినను చేతనాచేతనములఁ జెందిన వికారములకు లోను కాదు.

బ్రహ్మమును యథార్థముగ గుర్తించు జ్ఞానులు-ఆకాశాది పంచ మహాభూతములు, దేవమానవాది ప్రాణిజాతంబు-బ్రహ్మవ్యాప్తములగుటచే-సత్యములనియు, శాస్త్రదృష్టిచే సమస్తము బ్రహ్మంబేననియు నిరూపించుచున్నవారు.

బ్రహ్మమే అనేకవిధముల విభక్తమైనది అను నర్థముఁ గూర్చి దిగువ "అసద్వా ఇద మగ్ర ఆసీత్" ఇత్యాదికమగు శ్లోకము ఉదాహరింపఁబడినది.

సప్తమానువాకమున-

అసత్కార్యవాదమును నిరాకరించి-సత్కార్యవాదమును నిరూపించుటను ఇందు గాననగును

అసత్ = నామరూపవిభాగము లేనట్టి జగత్తు,
సత్ = నామరూపవిభాగము గల ప్రపంచము.

ఈ దృశ్యమాన ప్రపంచము-సృష్టికి పూర్వము అసత్తుగా నుండెను. సృష్టిప్రారంభమున సత్తుగా పరిణమించినది. బ్రహ్మమే అసత్తుగా సత్తుగా నుండుట-సుకృతమనఁబడును. ఏకైకకర్తృతమగుటచే అనాయాసముగ సిద్ధించుటఁజేసి సుకృతమైనది. పరమేశ్వరుఁడు— జగత్సృష్ట్యాదులఁ జేయుచున్నను ఆనందమయుఁడుగానే ఉండును. శివోపాసకుఁడు ఆనందమయుఁజేరియే ఆనందము గలవాడగును.

ఈ హృదయములో నుండు చిదాకాశము ఆనందమయుని నివాసము కానిచో ఎవఁడు ఐహికసుఖములకై జీవింపఁగలుఁగును? ఎవఁడు స్వర్గాదిసుఖములననుభవింపఁ గలుగును? ఈ ఉపాసకుఁడు ప్రాకృతచక్షురగోచరుఁడు, ప్రాకృతశరీరరహితుఁడు, నామజాత్యాదులు లేనివాడు, నిరాధారుఁడు నగు పరమేశ్వరునియందు సంపూర్ణ నిష్ఠగలవాడగుచో సంసారభయము లేనివాడగును. ఒకవేళ సంపూర్ణ నిష్ఠకు భంగము కలుగునేని సంసారభయము గలవాడగును.

"యన్ముహూర్తం క్షణం వాఽపి-మహాదేవో న చింత్యతే,
సా హాని స్తన్మహచ్ఛిద్రం-సా భ్రాంతిః సాచ విక్రియా"

"ప్రతిదినము ముహూర్తకాలము గాని క్షణకాలము గాని పరమేశ్వరుని ధ్యానింపకుండుటయే-హాని, మహాఛిద్రము, భ్రాంతి, వికారంబునగు" అను అభియుక్తసూక్తి-ఇందుకు ప్రాద్బలకమగుచున్నయది. ఆనందమయుఁ గూర్చి దిగువ "భీషాఽస్మాద్వాతఃపవతే" ఇత్యాది శ్లోకము ఉదాహరింపబడినది.

అష్టమానువాకమున-

ఆనందమయుఁడగు సదాశివునివలన నైన భయముతో వాయువు వీచును. ఆనందమయునకు వెఱచియే సూర్యుడు—సకాలమున ఆకాశమున నుదయించును. ఆనందమయునకు భయపడి అగ్ని దేవేంద్రుఁడును తమ కర్తవ్యములను నిర్వహింతురు. ఐదవదగు మృత్యుదేవత ఆనందమయుని భీతివలన తొట్రుపాటులేనిదై తన కర్తవ్యమునకై పరుగిడును.

ఇది—ఆనందమయుని వైభవము. ఇఁక ఆనందమయుని ఆనందము ఎట్టిదో దిగువ నిరూపింపఁబడుచున్నది. మొదట మనుష్యానందము నిర్దేశింపఁబడుచున్నయది. యువకుఁడు యువకులకు బుద్ధిఁగఱపు ప్రజ్ఞగలవాడు, నిరోగి, బలిష్ఠశరీరుఁడు మానసిక స్థిమితము గలవాడు, విత్తపూర్ణమైన భూమిమొత్తమునకు ప్రభువగు చక్రవర్తియు నగునేని-ఇట్టి యువకుని ఆనందము—మనుష్యానందమగును. అట్టి మనుష్యానందమునుగూడ—అకామహతుఁడైన శ్రోత్రియుఁడు-జీవితకాలమున చవిఁజూచును.

మనుష్యానందమునకన్న నూరురెట్లు ఆధిక్యము గల ఆనందము తపోబలముచే దైవశక్తిని సంపాదించిన మనుష్యగంధర్వులదగును. ఇదియు శ్రోత్రియుని అనుభవములో చేరును. మనుష్యగంధర్వానందమునకన్న నూరురెట్లు ఆధిక్యముగల ఆనందము దేవగంధర్వులదగును. దీనినిగూడ శ్రోత్రియుఁడు తన జీవితములో రుచిఁజూచును.

శ్రౌతస్మార్తకర్మల నాచరించి స్వర్గమున దేవతలగువారు ఆజానజుఁలనఁబడుదురు. ఆజానజుల ఆనందము దేవగంధర్వా

నందముకన్న నూరురెట్లు మించినదై ఆకామహతుఁడైన శ్రోత్రియుని అనుభవములో చేరును.

ఆ జానజుల ఆనందమునకన్న-స్వర్గదేవతల ఆనందము నూరు రెట్లు మించినదై -శ్రోత్రియానుభవపాత్రమగును. దేవతల ఆనంద మునకంటె ఇంద్రుని ఆనందము, ఇంద్రానందమున కన్న బృహ స్పత్యానందము, బృహస్పత్యానందనమునకంటె చతుర్ముఖ బ్రహ్మానందము నూరేసి రెట్లు మించినవై -శ్రోత్రియని శివధ్యానము నందు అనుభవమునకు వచ్చును.

ఇఁక బ్రహ్మ (శివా) నందము-చతుర్ముఖ బ్రహ్మానందమున కంటె నూరురెట్లు మించినదై ఏకవిధముగా నుండునది.

ఇఁట 'ఏకః" అనుదానికి "నిరతిశయము'' అనునర్థముఁ జెప్ప వలెను. దేనికంటె గొప్పది లేదో అది నిరతిశయ మనఁబడును. మనుష్యానందము మొదలుకొని-చతుర్ముఖ బ్రహ్మానందము వరకు ఎనిమిది ఆనందములఁ జెప్పి-తొమ్మిదవ ఆనందము-తొమ్మిదివందల రెట్లు అధికమగునని చెప్పునెడ-బ్రహ్మానందము-నిరవధికము (అవధి లేనిది) కాదు గాన ''ఏకః'' అనుపదము ఉపయోగింపఁబడినదని తెలియవలెను.

షష్ఠానువాకమున ''విద్వా నముం లోకం ప్రేత్య కశ్చన సమ శ్నుతే" ఇత్యాదిని గల ప్రశ్నలకు సమాధానము ఇఁట చెప్పఁబడినది.

సూర్యునిలో నుండు సదాశివుఁడు పురుషుని హృదయగుహాలో నివసించు పరమాత్మ-ఒకఁడేను.

ఇట్టి శివుఁ జెందువాడు-ఈ లోకమునుండి బయలుదేరి-అన్న మయకోశాధిష్ఠాతయగు సద్యోజాతబ్రహ్మముఁజేరును. అటుపిమ్మట

ప్రాణమయకోశాధిష్ఠాతయగు వామదేవుని సమీపించును. ఆ తరువాత మనోమయకోశాధిష్ఠాతయగు అఘోరు నాశ్రయించును. తదనంతరము విజ్ఞానమయకోశాధిష్ఠాతయగు తత్పురుషు నవలంబించును. అటు పిమ్మట—ఆనందమయుఁడగు ఈశాను (సదాశివు)నిఁ జేరును. ఆనందమయుఁడగు ఈశాను (సదాశివు)నిఁ జేరును. ఆనందమయుఁడైనట్టి, సద్యోజాతాదిపంచబ్రహ్మలయొక్క సమష్టిస్వరూపుడైనట్టి సదాశివునకు "బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా" అనుచో గల బ్రహ్మశబ్దమునకు "శివుఁడు" అను నర్థముఁ జెప్పవలెననియు, శివుఁడు-సదాశివునకు ఆధారమనియు శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదులు-తమ బ్రహ్మసూత్రభాష్యమున నిర్వచించిరి.

ఇట్టి శివుఁగూర్చి దిగువ "యతో వాచో నివర్తంతే" ఇత్యాదికమగు శ్లోకము ఉదాహరింపఁబడినది.

నవమానువాకమున—

"యతో వాచో నివర్తంతే-అప్రాప్య మనసా సహ,
ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్-న బిభేతి కుతశ్చన"
ఇత్యాది

అనుపాసకుని వాక్కులు మనస్సుతో సహ బ్రహ్మానందమును కనుగొనలేనివై మరలివచ్చును. ఉపాసకుఁడు—వేదశాస్త్ర ఆచార్యోపదేశ సంస్కృతములైన వాక్కులతో, శివధ్యాననిమగ్నమైన మనస్సుతోడను బ్రహ్మానందమును గుర్తించినవాడై దేనివలనను భయపడువాడు కాడు.

ఉపాసకుని నిర్భయస్థితి ఎట్టిదనఁగా?

"నేను పుణ్యము నాచరింపలేదు. పాపము నొనర్చితిని" ఇత్యాది మనోవ్యధలు-శివోపాసనసిద్ధుని బాధింపవు. పుణ్యము సత్ప్రయోజనము, పాపము అనర్థప్రదము" అని భావింపనివాడై తనను రక్షించుకొనును.

ఇట్లు ఎవఁడు తెలిసికొనునో వాడు ముక్తుఁడగును.

ఇయ్యది-తైత్తిరీయోపనిషత్తుఁ జెందిన ఆనందవల్లి.

జీవాత్మ-జాగ్రద్దశనుండి సుషుప్తి (గాఢనిద్ర)వరకు వెళ్ళునట్టి విధానము

ఇదే ఉపనిషత్తున.జీవాత్మ-అన్నమయకోశమనఁదగు స్థూలశరీరమునుండి ప్రాణమయకోశమగు సూక్ష్మశరీరముఁజెంది స్వప్నములఁ గాంచినవాడై మనోమయకోశమగు హృదయమునఁ బ్రవేశించి విజ్ఞానమయకోశమునందు విశ్రాంతిఁజెంది ఆనందమయకోశమున సదాశివలింగముతో నేకీభవించి సుషుప్తిఁ(గాఢనిద్రఁ)జెందును. ఇట్లు ఐదుకోశములలో సంచరించినను సదాశివుని గుర్తింపఁజాలనందున-స్థూలశరీరములోనికి విచ్చేసి మేలుకొని-ప్రారబ్ధ గత సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచుండును. శివోపాసకుఁడు ఇట్టి గమనాగమనములను గుర్తించినచో ప్రారబ్ధాంతమున ముక్తుఁడగునని-నిర్వచింపఁబడినది.

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణా మూర్తయే నమః

తైత్తిరీయోపనిషత్తు

భృగువల్లి

"సహ నావవతు, సహ నౌ భునక్తు, సహ వీర్యం కరవావహై । తేజస్వి నావధీత మస్తు, మా విద్విషావహై" ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

"భృగుర్వై వారుణిః, వరుణం పితర ముపససార । అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి" ఇతి ప్రారంభః.

వరుణదేవుని కుమారుఁడైన భృగువు-తండ్రియగు వరుణుని సమీపించి- భగవానుడా! బ్రహ్మమును గురించి ఉపదేశింపుమని ప్రశ్నించెను.

భృగువునకు వరుణుఁడు-అన్నము ప్రాణము మనస్సు విజ్ఞానము అనునవి బ్రహ్మలక్షణము గలవని "యతో వా ఇమానిభూతాని జాయంతే-యేన జాతాని జీవంతి-యత్ ప్రయంత్యభిసంవిశంతి తద్విజిజ్ఞాసస్వ! తత్ బ్రహ్మేతి" "దేనివలన నీ ప్రాణులు జన్మించునో, జన్మించిన ప్రాణులు జీవించుచున్నవో, ప్రళయమున దేని నాశ్రయించునో, మోక్షమున దేనిని పొందునో, దానిని తెలిసికొనుము!

అద్ది బ్రహ్మంబగు" ఈ వాక్యముతో సందిగ్ధముగా చెప్పెను. అంత భృగువు-వరుణోక్తము విశదము కానందున-తపస్సు అనఁగా శివ ధ్యానము నొనర్చి-

ఇది-ప్రథమానువాకము

అన్నము బ్రహ్మంబని తెలిసికొనెను. ఎందుకనఁనా? అన్నము వలన ప్రాణులు జన్మించుటయు జీవించుటయు చివరన అన్నము (పృథివి) నాశ్రయించి అందు లీనమగుటయు ప్రసిద్ధములు గదా! అవ్విధము అన్నము బ్రహ్మంబని భావించియు తృప్తిఁజెందనివాడై భృగువు వరుణుని సమీపించి బ్రహ్మముఁ గూర్చి ఉపదేశింపుమని మరల ప్రశ్నించెను.

తపస్సు నొనర్చి బ్రహ్మమును గుర్తింపుమని వరుణుఁడు ఆదేశింపగా-భృగువు తపించి-

ఇది-ద్వితీయానువాకము

ప్రాణమువలననే ఈ ప్రాణులన్నియు జన్మించుటయు, జీవించుటయు, చివరన ప్రాణముతో ఏకీభవించుటయు, అను బ్రహ్మలక్షణములు కలవు గాన-ప్రాణమును బ్రహ్మముగా భావించియు మనస్సు కుదుటపడకుండుటచే-మరల-పితయగు వరుణునిఁజేరి "భగవానుఁడా! బ్రహ్మముఁ గూర్చి యాదేశింపుమని ప్రార్థించెను.

తపస్సుచే బ్రహ్మమును గుర్తింపుమని వరుణుఁడు నిర్వచింపగా భృగువు తపించి-

ఇది-తృతీయానువాకము

మనస్సునందు బ్రహ్మలక్షణములు పొడగట్టుటచే-మనస్సును

బ్రహ్మముగా భావించియు-స్థిరపడనివాడై మరల వరుణుని ప్రశ్నింపగా-తపింపుమని-వరుణుని యుపదేశముఁబొంది తపించి-

ఇది-చతుర్థానువాకము

జీవాత్మద్వారా ప్రాణులు జన్మించుట మొదలగు బ్రహ్మలక్షణములు గోచరించుటఁజేసి-జీవాత్మనే బ్రహ్మముగా భావించి కొంత తడవునకు జీవాత్మ-బ్రహ్మము కాదని గుర్తించి వరుణుని దరిఁజేరినవాడై బ్రహ్మోపదేశమును చేయుమని ప్రార్థింపగా-వరుణుఁడు తపించు మని-ఆజ్ఞాపింప-భృగువు తపించి-

ఇది-పంచమానువాకము

అన్న ప్రాణ మనో విజ్ఞానములకు మూలము, ఆనందమయుఁడు నగు పరమాత్మవలననే-ప్రాణులు జన్మించుటయు, జీవించుటయు, అంత్యకాలమున ఆనందమయు నాశ్రయించి ఏకీభవించుటయు వాస్తవములుగ కలవని గుర్తించి-ఆనందము బ్రహ్మంబని భావింపగా-భృగువునకు-పరనిర్వృతి కలుగుటచే-మరల వరుణు నాశ్రయింప లేదు.

భృగువునకు సంబంధించిన ఈ వారుణీవిద్య-పరమాకాశ మనఁదగు ఆనందమయుడైన పరమాత్మయందే నిలచియున్నది. ఇట్లు గుర్తించు మహాపురుషుఁడు ఆనందమయుని చెంతఁజేరి-మరలిరాడు.

అన్నాదిక్రమముగ బ్రహ్మమును భావించువాడు-అన్నసమృద్ధి గలవాడై అన్నము ననుభవించు సామర్థ్యము గలవాడగును. వ్యాధిరహితుఁడై ప్రదీప్తజఠరాగ్ని గలవాడగు నని భావము. సంతానముచే పశువులచేతను బ్రహ్మవర్చస్సుతోడను గొప్ప వాడగును. కీర్తిచేతను శ్రేష్ఠుఁడగును.

ఇది-షష్ఠానువాకము

ముందు ఉంచఁబడిన అన్న (ఆహార)మును నిందింపఁగూడదు. ఎందుకనఁగా? అన్నము-బ్రహ్మముగ నుపాసించువానికి-మొదటి ఆధారము. ప్రాణము అన్నము కాగా-శరీరము ప్రాణరూపమగు అన్నము ననుభవించును. అందువలన ప్రాణము శరీరము నీ రెండు ఒకదానిపై మరియొకటి-ఆధారపడియున్నవని తెలియవలెను. ఇట్లు గుర్తించువాడు-అన్నసమృద్ధి గలవాడై అన్నముమ జీర్ణింపఁజేసికొనఁగలుఁగును. సంతానముచే పశువులచేతను అధీతవేదమువలననైన వర్చస్సుతోడను గొప్పవాడగును.

ఇది-సప్తమానువాకము

పాత్రయందు ఎదురుగాపెట్టఁబడిన శుద్ధఆహారము-రుచికరము కాకున్నను నిరాకరింపఁగూడదు- ఇది-ప్రాణ శరీరములను అన్నముగా అన్నాదునిగాను భావిందువానికి వ్రతమగును. ఉదకము అన్నము కాగా-అన్నమును భక్షించునది-జ్యోతిస్సు(అగ్ని)యగును. ఉదకములను జ్యోతిస్సు ఆశ్రయించునది తథైవ జ్యోతిస్సునందు ఉదకములు ఆధారపడియున్నవి ఇట్లు భావించువాడు-అన్నవంతుఁడై అన్నాదుఁడగుటయే గాక-ప్రజాపశుబ్రహ్మవర్చఃకీర్తులతో గొప్పవాడగును.

ఇది-అష్టమానువాకము

అన్నమును శ్రేష్ఠముగ భావించుట-ఉదకాగ్నులను అన్నఅన్నాదులుగ గుర్తించువానికి వ్రతమగును.

పృథివి-అన్నము, ఆకాశము అన్నాదము, పృథివియందు

ఆకాశము, ఆకాశమునందు పృథివి ప్రతిష్ఠితములగునవి. ఇట్లు భావించువాడు—అన్నసమృద్ధి గలవాడై అన్నమును జీర్ణింపఁజేసికొన నర్హుఁడు, ప్రజాపశు బ్రహ్మవర్చః కీర్తులతో శ్రేష్ఠుఁడునగును.

ఇది-నవమానువాకము

దశమానువాకమున ఆరు వాక్యములు గలవు.

పృథివి నన్నముగా ఆకాశము నన్నాదముగ భావించువానికి—దిగువ చెప్పఁబడినది-వ్రతమగును.

తన ఇంటికి వచ్చినవానిని—నివసించుటకై-నిరాకరింపఁగూడదు. మఱియు బదులుచెప్పక-భోజనమునిడవలెను. ఇట్టి అతిధికొరకు—ఏదే నొక విధముగ ఆహారము నొనఁగూర్చవలెను. గృహస్థుఁడు స్వగృహమున సిద్ధపఱచిన ఆహారము-అతిథికొరకే నని భావింప వలెను. భూమియందు నిష్పన్నమగు ఆహారమంతయు అతిథ్యభ్యాగతుల కొరకే నని భావించినయెడల-నవ్వారిని ఆదరించుటలో బాధ యుండదని భావము.

ఇది-మొదటివాక్యము

తన ఇంటికి వచ్చిన అతిథులను అన్నదానాదులతో సత్కరింప వలెనని ఆవశ్యము గుర్తింపవలెను.

శరీర ప్రాణ జల తేజః పృథివ్యాకాశములు ఉపాసింపఁదగిన వని వక్కాణించి-ఇఁట-శరీరానుబంధము గల వాగాదులు, జలానుబంధము గల వర్షము, తేజోనుబంధము గల విద్యుదాదులు, పృథివ్యనుబంధములగు పశ్వాదులు ఆకాశమున్ను ఉపాస్యములుగ నిర్దేశింపఁబడినవి. ఎట్లనఁగా?

వాక్కునందు క్షేమమును, ప్రాణాపానములయందు యోగక్షేమములను, హస్తములందు క్రియను, పాదములయందు గమనమును, ఉపస్థ గుదములయందు (పాయువునందు) విసర్జనమును భావించి పాటించుట మానవసంబంధమైన ఉపాసనంబగును.

యజ్ఞసాధనములగు పశువులయందు కీర్తి గలదనియు, వర్షమునందు తృప్తి గలదనియు, విద్యుత్తు బలప్రదమనియు, నక్షత్రములయందు జ్యోతిస్సు గలదనియు ఉపస్థమునందు సంతానము త్యాగము ఆనందమున్ను కలవనియు, సమస్తంబు ఆకాశమునందు కలదనియు భావించుట దైవిక ఉపాసనంబగును.

ఆకాశము సమస్తమునకు ఆధారమని భావించువాడు-శాశ్వత ప్రతిష్ఠ గలవాడగును.

ఆకాశము మహస్సని భావించువాడు-గొప్పవాడగును. ఆకాశము మననసాధనగుణవిశిష్టమని భావించు వ్యక్తి - సర్వత్ర గౌరవింపఁబడును.

"తన్నమ ఇత్యుపాసీత"

ఆకాశశబ్దవాచ్యమగు హృదయగుహాగతమైన చిదాకాశమునందు నివసించుచు చిదాకాశముతో నేకీభవించు శివునకు నమస్కారము అని యుపాసింపవలెను. అనఁగా "ఓం నమఃశివాయ" అను మహామంత్రమును జపించుచు "శివోఽహం" అని శివుని ధ్యానింపవలెను. ఇట్లు జపించుచు ధ్యానించువానికి-కోరికలన్నియు నమ్రములై ముందునకు వచ్చును.

చిదాకాశము బ్రహ్మంబని యుపాసింపవలెను. అట్టివానికి బ్రహ్మము సన్నిహితంబై ప్రకాశించును. ఆకాశము-సంహారసాధనం

బగు వాయువని యుపాసించువానిని—ద్వేషించువారు, అప్రియులైన పాలివారు మరణింతురు. అనఁగా ఇట్టివానికి శత్రుజయము సంసిద్ధ మగునని భావము.

అన్నమయాది కోశాధిష్ఠాతలకంటె విలక్షణుఁడు ఆనంద మయుఁడు సూర్యమండలాంతర్వర్తియు నగు పరమేశ్వరుని-జప ధ్యానాదులతో సాక్షాత్కరింపఁజేసికొనవలెనని వివేకము.

ఇవి—రెండవ మూడవ నాలుగవ వాక్యములు

ఇవ్విధము భావించువాడు-అవసానకాలమున ఈ లోకమునుండి బయలుదేరి-అన్నమయాధిష్ఠాతను, ప్రాణమయాధిష్ఠాతను, మనోమయా ధిష్ఠాతను చేరినవాడై ఆనందమయాధిష్ఠాతయగు పరశివు నాశ్ర యించినతఱి-ఈ లోకములన్నిటియందు ఇష్టమైన కామ్యము నను భవించుచు స్వేచ్ఛారూపములతో విహరించును- సామగానముఁ జేయును-

ఇది-ఐదవవాక్యము

ఆవిర్భూత స్వరూపుడైన ముక్తాత్మ-ఇట్లు భావించును. అన్నము నేను, అన్నాదుడను నేను, స్వర్గాదినిర్మాణము నేను, మొదట పుట్టిన బ్రహ్మదేవుఁడు నేనే, మోక్షమునకు ఆశ్రయము—నేను, దేవతలందరి కంటె ముందున్నవాడను నేనే, నన్ను గురించి ఎవఁడు ఉపకరించునో ఆ యుపకారము గూడా-నేనే, ప్రళయకాలమున ఈ బ్రహ్మాండ మును సంహరించుతఱి సాక్షిగా నుండువాడను నేనే, ఇట్లు శివో పాసనమున భావించువాడు సువర్ణజ్యోతివలె ప్రకాశించు దివ్యరూపము గలవాడగును. ఇట్లు భార్గవీవిద్య-ముగిసినది

ఇది-ఆరవవాక్యము, దశమానువాకమున్ను,

తైత్తిరీయోపనిషత్తు-సమాప్తము.

ఓమ్

శ్రీ మహా గణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తయే నమః

ఐతరేయోపనిషత్తు

శ్రీ నీలకంఠీయ భాష్యమునకు, శ్రీ ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రీయ సంస్కృతవ్యాఖ్యానమునకు-శ్రీ నిర్మల శంకర శాస్త్రీయమగు

శివతత్త్వప్రభాఽఽంధ్రీకరణము

ఈ యుపనిషత్తునందు మూడు అధ్యాయములు, ప్రథమాధ్యాయమునందు మూడు ఖండములు గలవు.

ప్రథమాధ్యాయగత-ప్రథమఖండమున

సృష్టికి మున్ను పరమేశ్వరుఁడు-సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టుడై ఒకడే ఉండెను. పరమేశ్వరునకు భిన్నమైన నామరూపవిభాగార్హమగునది ఏదియు లేకుండెను.

ఇట్టి పరమాత్మ-సృష్టికాలమున లోకములను పుట్టింతునని సంకల్పించెను. సంకల్పమాత్రమున లోకములు సంసిద్ధములయ్యెను. సర్వజ్ఞుఁడు సర్వశక్తి సంపన్నుఁడు సర్వవిధ అనుకూల్యవంతుఁడు నగు శివుని సంకల్పము-వెనువెంటనే ఫలించును గదా!

అంభఃశబ్దితమగు ద్యులోకము, ద్యులోకముపై లోకములు, మరియు అంతరిక్షము, అంతరిక్షమందు ప్రకాశించు సూర్యాదికిరణములు, మరణధర్మము గల భూలోకము క్రిందనుండు పాతాళములు ఆవిర్భవించినవి.

సృజింపఁబడిన లోకములకు లోకపాలురను పుట్టించవలెనని బ్రహ్మము సంకల్పించి-వెనువెంటనే-పంచీకృతములైన పృథివ్యాది మహాభూతములనుండి పురుషుని పుట్టించి పురుషునందు తన యంశమగు జీవాత్మను ప్రవేశింపఁజేసి పురుషుని పెంపొందించెను. జీవాత్మ ప్రవేశము లేనిచో శరీరము క్షీణించును. అట్టి జీవాత్మసమష్టిరూపుఁడగు పురుషుఁడు-హిరణ్యగర్భుఁ (బ్రహ్మదేవుఁ) డగును.

అట్టి పురుషుని-పరమాత్మ తన సంకల్పము ననుసరించి లోకపాలాది నిర్మాణకారణముఁగ నొనర్చెను. పక్షి శిశువు బయటపడుటకై-గ్రుడ్డు పగిలినట్లు-పురుషుని నోరు తెరువఁబడెను. ముఖమునుండి వాక్కు, వాక్కునుండి అగ్ని, ముక్కురంధ్రములనుండి ప్రాణము, ప్రాణమునుండి వాయువు, కనులనుండి నేత్రగోళము, నేత్రగోళమునుండి ఆదిత్యుఁడు, చెవులనుండి శ్రోత్రము, శ్రోత్రము నుండి దిశలు, చర్మనుండి వెంట్రుకలు, వెంట్రుకలనుండ ఓషధివనస్పతులు, హృదయమునుండి మనస్సు, మనస్సునుండి చంద్రుఁడు, నాభినుండి అపానము, అపానమునుండి మృత్యువు, (యముఁడు) శిశ్నమునుండి రేతస్సు, రేతస్సునుండి ఉదకాభిమానియగు దేవతయుద్భవించిరి.

ఇట్లు లోకములయొక్కయు, లోకపాలురయొక్కయు సృష్టిని విరూపింపఁబడినది.

ఇది-ప్రథమాధ్యాయగత ప్రథమఖండము

ద్వితీయఖండమున-

అగ్న్యాది లోకపాలురు-జన్మించి-పురుషాధిష్ఠితమగు సంసార సముద్రమునందు నిమగ్నులైరి. పురుషుఁడు-ఆకలిదప్పులు గల వాడు కాగా-లోకపాలురుగూడా ఆకలిదప్పులచే బాధపడుచు "మాకు నివాసము నేర్పరిచినచో అందు నిలకడఁజెంది ఆహారపానీయములను స్వీకరింతు" మని పరమేశ్వరుని ప్రార్థించిరి.

అంత పరమేశ్వరుఁడు ఆవురూపము గల పిండమును వారి ముందుంచెను. ఇది మాకు చాలదని లోకపాలురు నుడువగా-వారి కొరకు అశ్వ (గుఱ్ఱ)మును ముందుంచెను. అశ్వమునకు వివేకము ఉండదుగాన-ఇదియు వలదనిరి.

ఆ పిదప పరమేశ్వరుఁడు పురుషుని చూపగా-లోకపాలురు సంతోషించి-బాగుబాగు అని పలికిరి. గో అశ్వాదులు-తిర్యక్ జంతువు లగుటచే-పురుషాశ్రయము సమంజసంబని భావించిరి. ఇప్పటికిని-పురుషజన్మతోడనే సుకృతములను సాధించుటను చూచుచున్నాము గదా!

పరమేశ్వరాజ్ఞననుసరించి- వాక్కు- నధిష్ఠించి ముఖమునందు, వాయువు ప్రాణరూపమున నాసిక (ముక్కు) యందును, సూర్యుఁడు-నేత్రగోళమై కనులయందును దిశలు- శ్రోత్రమై చెవులలోను, ఓషధివనస్పతులు వెంట్రుకలై చర్మయందును, చంద్రుఁడు- మనో రూపమున హృదయమునందు, మృత్యువు అపానమై నాభియందును, ఉదకములు రేతస్సుగా శిశ్నమునందును, ప్రవేశించిరి. (నవి)

మాకు ఆహారపానీయముల నేర్పరచుమని అగ్నివాయువులు-ఈశ్వరుని ప్రార్థింపగా- దేవతలకు మానవులు సమర్పించు హవిస్సులలో మీకు భాగముండునని పరమేశ్వరుఁడు వక్కాణించెను.

ఇది ప్రథమాధ్యాయగత-ద్వితీయ ఖండము

తృతీయ ఖండమున-

లోకములకు లోకపాలురకును ఆహారమును సృజింతునని పరమేశ్వరుఁడు సంకల్పించి- ఆవిరితో ఉదకముల నుడికించి గట్టిపఱచియు- ఆహారముగ పరిణమింపఁజేసెను. అయ్యది-మానవులు మార్జారమూషకాదులును స్వీకరింపఁదగియుండెను. కాని అన్నము మానవాదులఁ జూచి భయపడెను.

వాక్కు, ప్రాణము, నేత్రము, శ్రోత్రము, త్వక్కు, (చర్మము) మనస్సు, శిశ్నము, అనువానితో అన్నము నాస్వాదించుటకు మానవాదులు చేసిన ప్రయత్నము ఫలింపలేదు. ప్రాణవృత్తి విశేషమగు అపానము- ముఖముద్వారా గ్రహింపగా- అన్నము సర్వేంద్రియ పరిపోషకమయ్యెను.

అందువలన-అపానము - అన్నవాయువుగ ప్రసిద్ధమైనదనియు, ప్రాణము అపానము ఒకటేయగుటఁజేసి- అన్నము లేనిచో ప్రాణము నిలువదనియు గుర్తింపవలెను.

ఇవ్విధము పరమేశ్వరుఁడు- ఇంద్రియములతో కూడిన శరీరము గల ప్రాణిజాతమును పుట్టించి- ఈ ప్రాణులు- "నేను లేనిది పూర్ణస్ఫూర్తిఁ జెందఁజాలవని" ఆలోచించియు ఏ ఇంద్రియ ద్వారమున నేను ప్రవేశింపవలెను? అని కొంత తడవు దీసవవిధము విచారించెను.

వాక్కు మాటలాడుచుండును, ప్రాణవాయువు జీవనకర్త యగును. కన్ను చూచుచుండును. చెవి వినుచుండును. త్వక్కు తాకుచుండును. మనస్సు సంకల్ప వికల్పములఁ జేయును. అపానము క్రిందికి ప్రసరించును. శిశ్నము విసర్జించుచుండును. గాన వీని ద్వారా శరీరమునఁ బ్రవేశింపరాదు. అందువలన వాగాది విలక్షణుఁడైన జీవాత్మ నధిష్ఠించి ఇందు ప్రవేశము నొనర్తును.

పరమేశ్వరుఁడు ఇట్లు విచారించి-పిండాత్మక శరీరసీమయగు శిరస్సును భేదించి- సుషుమ్నానాడి ద్వారా జీవాత్మను శరీరమునఁ బ్రవేశింపఁజేసి- వెనువెంటనే తాను చొఱఁబడినవాడు. శిరో ద్వారము- విదృతి యనియు, ఆనందమయుఁడైన పరమాత్మఁ జెందించునదగుటచే నాందనమనియు వ్యవహరింపఁబడును. ఇతర ద్వారములు- దుఃఖజనకములగు వాగాదులచే ప్రవేశింపఁబడుటచే దుఃఖమయములగునవి.

జీవాత్మ ననుసరించి దేహముఁజెందిన పరమాత్మ-జీవుని జాగ్రదవస్థయందు నేత్రమున, స్వప్నావస్థయందు కంఠమున, సుషుప్తిలో హృదయాకాశమున నివసించును. అనఁగా-జీవాత్మ అనుభవించు సుఖ దుఃఖములకు తాను సాక్షియై ఉండునని తెలియవలెను.

ఇట్లు జీవాత్మద్వారా శరీరముఁబ్రవేశించిన పరమాత్మ- మానవాది శరీరేంద్రియములు తనకు ఉపయోగించునవిగ - అనఁగా- స్వాయము నారాధింప నర్హములు కావలెనని నిశ్చయించెను. నేను వ్యాపించిన జగత్తున నాకంటె నితరుఁడెవఁడు ప్రవర్తింపఁగలుగునని భావించెను.

శరీరగతములగు వాగాదీంద్రియములను అవ్వాని నధిష్ఠించిన

జీవాత్మను పరమాత్మ గమనించి- ఈ జీవాత్మద్వారా-భాషణ దర్శన శ్రవణ స్పర్శాదులను నేనే చేయుచున్నానని భావించెను.

"కర్తా భోక్తా మహేశ్వరః" అను సుభాషితము ఇఁట నిదర్శన మగుచున్న యది.

ఎందువలన చరాచరము నంతర్యామిగ ప్రవేశించి సమస్తము-నవలోకించునో, అందువలన పరమేశ్వరుఁడు-ఇంద్రుఁడని-పరోక్షముగ నిర్దేశింపఁబడుచున్నవాడు. "పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవాః" అను వాక్యము- పరమేశ్వరాద్యమరులు- పరోక్షము (చాటు)న కీర్తింపఁబడినచో మానవులకు ప్రియులగుదురు" అని నిర్ధారించినది.

తృతీయఖండముతో ప్రథమాధ్యాయము సమాప్తము.

ద్వితీయాధ్యాయము-

ప్రథమాధ్యాయమునందు - పరమాత్మ - సమష్టిపురుషుఁడు మొదలుకొని దేవాది వ్యష్టి పురుషులవరకు ఈ జగత్తును పుట్టించి అందు ప్రవేశించినవాడని చెప్పఁబడినది.

ఇఁక నీ యధ్యాయమున- పరమేశ్వరు నుపాసింపనివారికి-దుఃఖభూయిష్ఠమగు జన్మపరంపర తప్పదనియు, పరమేశ్వరుని పూజా జప ధ్యానముల నారాధించువారికి- శివసాయుజ్యము- సంఘటిత మగుననియు నిరూపింపఁబడుచున్న యది.

కర్మగతిచే ఈ లోకమునుండి పరలోకములకు, పరలోకముల నుండి భూలోకమునకు గమనాగమనములఁ జేయు పురుషుఁడు-మొదట గర్భమగును- గర్భమునకు కారణము రేతస్సగునది.

జీవాత్మ- భుక్తశేషమగు కర్మతో పరలోకమునుండి యీ

లోకమునకు వర్షము మొదలగువాని ద్వారా అన్నమును సంక్రమించి- భుక్తాన్నపరిణతమగు రేతస్సుఁగలిసి- కాబోవుజన్మనారంభించు గర్భమునందు నివసించును.

అట్టి రేతస్సు - సర్వవిధములైన అన్నరసములయొక్క- సారాంశముగ పరిగణింపఁబడుచున్నది. జీవాత్మ- శరీరమునందే గర్భమున రేతస్సుద్వారా ప్రవేశించును. స్త్రీ యోనియందు విడువఁబడిన రేతస్సు- తనను మరల పుట్టించును. ఈ రేతఃసేకమే ప్రథమ జన్మయనఁబడుఁగును.

యోని యందు విడువఁబడిన రేతస్సు గర్భమై- స్త్రీ శరీరమునకు భిన్నము గానిదై- కడుపులో కలిసియుండుటఁజేసి- స్త్రీని బాధింపనిదగును. భర్త- తన కడుపులో నివసించుచున్నాడని- భార్య భావించును. అందువలననే- తన గర్భమును సముచితాన్నరసములతో పోషించుకొనునని- తెలియవలెను.

ఇట్లు గర్భమును పోషించు భార్యను భర్త- కాపాడవలెను. పిమ్మట- జనకుఁడు— కుమారుఁడు జన్మించినంతనే జాతకర్మాది సంస్కారములతో అధికము సంతృప్తిఁ జెందించును.

జనకుఁరు కుమారు నభినందించుటలో- తనను తానే అభినందించుట- ఇమిడియున్నది. తానే భార్యయందు కుమారుఁడై జన్మించుననుట- పరమార్థమగునని గుర్తింపవలెను.

లోకములు ప్రాణులతో ఎడతెగక నుండుటకు ఈ పుత్ర జననము ఉపయుక్తంబగునది. ఇట్లే పుత్రులు పౌత్రులను పౌత్రులు ప్రపౌత్రులను కనుట- సృష్టిక్రమమును కొనసాగించునదగుచున్న యది తల్లిగర్భమునుండి విడిబడుట- రెండవజన్మయగును.

సహింపరాని దుఃఖములకు నిలయములగు గర్భజన్మలు దిగువ విధము నిరూపింపఁబడుచున్నవి. ఎట్లనఁగా? ప్రథమ గర్భమగు రేతస్సు- మలమయసారమై అస్పృశ్యంబునని తేటపఱచి- మల సారమగు రేతస్సు- పురుషుని శరీరమందు ఉండుననియు, ఆ తరువాత మలమూత్రమయమగు స్త్రీ శరీరమున- శుక్లశోణిత మేళన రూపమైన గర్భముగ నుండుననియు, ఆ పిదప స్త్రీ యోనినుండి అతికష్టముగ బయలుపడుననియు విశదీకరింపఁబడినది.

ఇవ్విధము గుర్తించువాని మనస్సు ఎట్లు ఊఱటఁజెందును? అనఁగా- జననము అతిదుఃసహంబని- జన్మరాహిత్యమునకై పాటు పడవలెనని- భావము.

కుమారుఁడు జన్మించి పెంపొందినవాఁడై తండ్రి చేయగా మిగిలిన క్లేశకరములైన పనుల నొనర్పవలసియుండును. మరియు జన్మించిన కుమారుఁడు- విహితములైన పుణ్యకర్మలఁ జేయుటకు జనకుని స్థానము నాక్రమించును.

జనకునిచే నిర్దేశింపఁబడిన కర్తవ్యములను నిర్వహించిన కుమారుఁడు- పెద్దవాఁడై (ముదుసలియై) మరణించి రెండవ మాన వాది శరీరమునఁ బ్రవేశించును. ఇది- మూడవజన్మ యగును.

ఇవ్విధము శివునుపాసింపనివానికి- జన్మచక్రమునందు పరిభ్ర మించుటతో అనర్థశతాకులము అశుభైకాస్పదము నగు దుఃస్థితి సంభవించునని- వైరాగ్యమునకై చెప్పఁబడినది.

ఇప్పుడీ వాక్యమున- శివోపాసనమునందు ప్రవర్తించుటకై శివోపాసనముచే విముక్తిఁ దెలుపుచు శ్రుతి- ఆత్మనిష్ఠుఁడైన మహర్షి యొక్క- వచనము ననువదించినది. ఎట్లనఁగా?

"నేను గర్భమునందుండియే అగ్న్యాది దేవతలయొక్క జన్మలను, గవాదిప్రాణుల నవ్వారి అన్నాదిఓషధుల ఉత్పత్తిని, మరియు జీవాత్మకు సంభవించు లోకపాలాది జన్మల నన్నిటిని గుర్తించితిని. ఇట్టి విజ్ఞానము కలుగుటకు మున్ను- లోహమయ శృంఖలముల వలె నభేద్యములు అనేక భోగోపకరణ సంపన్నములు నగు దేహములు- వానినుండి విడిబడకుండునట్లు నన్ను నిర్బంధించినవి. అనంతరము శివానుగ్రహమువలన శివోపాసనమనఁదగు లింగ ధారణదీక్షా పురస్సరముగ విజ్ఞానము సంభవించినందున- డేగపక్షి- వేగముగ పరుగెత్తినట్లు- లోహమయ శృంఖలములనఁదగు దేవాది శరీరముల నిర్బంధమునుండి బయటపడితిని" వామదేవుఁడను ఋషి- గర్భమునందుండియే ఇట్లు నిర్వచించెను.

"స ఏవం విద్వానస్మా చ్ఛరీరభేదా దూర్ధ్వం
ఉత్క్రమ్యాముష్మిన్ స్వర్గే లోకే సర్వాన్ కామా
నాప్త్వాఽ మృతః సమభవత్"

ఇట్లు వామదేవుని వచనము ననువదించి- శ్రుతి- స్వయం- దిగువవిధము నిర్వచించినది.

"ఆ వామదేవుఁడు- ఇట్లు లోక లోకపాలాది సృష్టిని, మరియు సృష్టిఁజేయు పరమాత్మను సాక్షాత్కరింపఁజేసికొని- ప్రారబ్ధ శరీరవియోగానంతరము అర్చిరాదిగతిని నిష్క్రమించియు దుఃఖము బొత్తుగా లేనిది, అప్రాకృతంబు నగు శివలోకముఁ జేరినవాడై పరమేశ్వరునితో గూడ సర్వకామావాప్తి యనఁదగు శివానందము ననుభవించుచు పునరావృత్తి రహితుఁడునై యుండెను."

ద్వితీయాధ్యాయము సమాప్తము.

తృతీయాధ్యాయము-

దేవ మనుష్యాదులను పుట్టించువాఁడు, దేవ మనుష్యాది సంపన్న మగు ప్రపంచమున జీవాత్మ ద్వారా ప్రవేశించినవాఁడును పరమేశ్వరుఁడేను, అట్టివాని నుపాసించి గుర్తింపని వారికి— గర్భ జన్మాది క్లేశము సంభవించును. శివు నుపాసించి దర్శించువారికి— జన్మ రాహిత్యము మొదవును అని ద్వితీయాధ్యాయమున నిర్వచింపఁబడినది.

ఇఁక నీ యధ్యాయమున-

పరమాత్మ నుపాసించుటకంటె నితరము శ్రేయస్కరము కాదని. శాస్త్రాచార్యోపదేశముచే గుర్తించినవారు- పరమాత్మ ఎట్టివాఁడు ? ఈ శరీరమున ప్రాణము, చక్షురాదికము, వీనిని గమనించు విజ్ఞానమయుఁడగు జీవాత్మయు ఉన్నవారు- వీరిలో పరమాత్మ యెవరని తమలో తాము చర్చించి—మేము ఎవరిని "సోఽహం" అని ఉపాసించుచున్నామో ఆతఁడే పరమాత్మ ఐ యుండవలెనని నిశ్చయించుకొనిరి.

మరియు నిట్లు భావించిరి—

"ఎవఁడు చూచుచున్నాఁడో, వినుచున్నాఁడో, గంధముల నాఘ్రాణించుచున్నాఁడో, అట్టి ద్రష్ట, శ్రోత, ఆఘ్రాతయగు విజ్ఞానమయుఁడైన జీవాత్మ- పరతంత్రుఁడై స్వతంత్రముగ దర్శనాదులను చేయఁజాలఁడు. జీవాత్మను ప్రేరేపించి దర్శనాదులను చేయించువాఁడు మరియొకఁడు ఉండవలెను."

హృదయము నాశ్రయించి జీవాత్మ-దర్శనాదులఁజేయును గాన ఇఁట జీవాత్మభిన్నమైనది-హృదయమై ఉండవలెనను ఆ శంకకు సమాధానమేమనఁగా?

చక్షురాదులవలె హృదయము-దర్శనాదులకై జీవాత్మకు ద్వార మగును-పరమాత్మ-చేరువలేనిచో-హృదయాదులు జడములై స్వయం ప్రవర్తింపఁజాలవు. క్షేత్రజ్ఞుడైన జీవుని వెంటాడువాడు సర్వజ్ఞుఁడు సర్వస్వతంత్రుఁడునగు పరమాత్మవలననే దర్శనాదులు ఘటించును. అందువలన మనఃసమన్వితమగు హృదయము, చక్షురాది ఇంద్రియములును పరమాత్మయే నని గ్రహింపవలెను.

తెలివి, ఆదేశము, విశేషజ్ఞానము, శాస్త్రజన్యజ్ఞానము, గ్రంథార్థము నిర్ణయించు నైపుణ్యము (మేధ) ఇంద్రియార్థజ్ఞానము, ధైర్యము మననము, మననసామర్థ్యము, దుఃఖము, స్మృతి, సంకల్పము, ఉపాసన, జీవింపఁజేయు చైతన్యము, ఇంద్రియసుఖాపేక్ష, పరవశత్వముచే జ్ఞానసంకోచము, ఇవన్నియు జ్ఞానపరిపూర్ణుఁడైన పరమాత్మ యొక్క గుణ(శేష)ములగునట్టివి.

ఈయుపనిషత్ ప్రారంభమున "ఆత్మా వా ఇద మేక ఏవాగ్ర ఆసీత్" "పరమాత్మ ప్రపంచము పృథక్సిద్ధములు కావనియు, పరమేశ్వరుఁడే సృష్టికాలమున ప్రపంచముగ పరిణమించెననియు, చెప్పఁబడినది. అద్దాని నిఁట శ్రుతి వివరించుచున్నది.

బ్రహ్మదేవుఁడు, దేవేంద్రుఁడు, ప్రజాపతి, దేవతలందరు, పంచమహాభూతములు, (పృథివి, వాయువు, ఆకాశము, ఉదకములు, అగ్ని), యోనిజములు అయోనిజములు నగు క్షుద్రప్రాణులు, (బ్రహ్మాది దేవదృష్టితో పరిశీలించినచో మానవజన్మ-మశకమువలె-క్షుద్రంబగునది). అండజములు, జరాయుజములు నివి-యోనిజములనఁబడును-స్వేదజములు ఉద్భిజ్జములును అయోనిజములగునవి.)

సర్వవిధబీజములనుండి జన్మించిన పురుషులు, గజములు,

అశ్వములు పశ్వాదులు నీ పరమేశ్వరుఁడేను. తరుగుల్మాది-స్థావరము లును పరమాత్మయేను ప్రజ్ఞానపరిపూర్ణుఁడైన పరమాత్మప్రపంచము నధిష్ఠించియుండుకతన జగత్తంతయు ఈశ్వరుఁడే నని నిర్వచింపఁ బడినది.

ప్రపంచము జన్మస్థితిలయములఁ జెందుతఱి—పరమేశ్వరు నాశ్రయించియే యుండును. జీవాత్మలందరికి—సర్వార్థప్రకాశనము నుహాదేవునివలననే జరుగుచుండును.

సర్వాత్మాధారమగు బ్రహ్మము-జ్ఞానమయమైనదను నంశమును "సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ" అను శ్రుత్యంతరవాక్యము సమర్థించుచున్నయది. స్వయంప్రకాశమానుఁడగు పరమాత్మయొక్క-స్వరూపము—జ్ఞానమనుటయే సమంజసమగును.

జ్ఞానస్వరూపుఁడు పరమాత్మ అని చెప్పినంతమాత్రమున-సత్త్వమునకు ఆనందమునకును పరమాత్మలో తావు లేదని భావింప రాదు-సర్వజ్ఞుఁడగుటచే జ్ఞానమయుఁడని నిర్దేశము.

పూర్వము ప్రశంసింపఁబడిన వామదేవర్షి-పరమాత్మతో ఏకీభవించి-ఈ లోకమునుండి పరమపదముఁజేరి-ఆవిర్భూత నిజస్వరూపుఁడై బ్రహ్మముఁడగు సకలకామావాప్తిరూపమగు నిరతిశయానందము ననుభవించుచు జరామరణరహితుఁడయ్యెను.

ఐతరేయోపనిషత్తు

సమాప్తము.

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః
శ్రీ మేధా దక్షిణా మూర్తయే నమః

శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు

శివతత్త్వ ప్రభాషణంర్ధీకరణము

ఈ ఉపనిషత్తును శ్వేతాశ్వతమహర్షి-బ్రహ్మవిదుల పరామర్శతో ప్రారంభించెను. ఇందు 110 వాక్యములు 6 అధ్యాయములు గలవు.

ప్రథమాధ్యాయమునందు-మొదటివాక్యమున-

బ్రహ్మవిచారపరులగు మహర్షులు-ప్రత్యక్షముగ గోచరించు నీ జగత్తునకు కారణముగ ప్రతిపాదింపఁబడు శివాఖ్యమగు బ్రహ్మము ఎట్టిది? అథవా జగత్తునకు బ్రహ్మము-నిమిత్త కారణమా? ఉపాదాన కారణమా? నిమిత్తోపాదానోభయకారణమా? దేవమానవాది శరీర ధారులు-దేనినుండి జన్మించిరి? దేనినాశ్రయించి జీవించుచున్నారు? దేనియందు ఆధారపడియున్నాము? ఎవనిచే సుఖముల ననుభవింపఁజేయు వ్యవస్థ-ఏర్పాటు చేయఁబడినది?

రెండవవాక్యమున-

"సర్వాధారః కాలః" అను న్యాయము ననుసరించి జగత్కారణము కాలమా? పాంచభౌతికములగు పదార్థములా? పూర్వాపూర్వ

కృతమగు కర్మయా? ఆకస్మికముగ నేర్పడుటయా? పంచమహాభూతములా? పురుషుఁడా? ఈ యన్నిటి కలయికయా? ఇట్లు విచారించి వీనిలో ఆత్మభావము లేమిని ఇయ్యవి జగత్కారణములు కావనియు, జీవాత్మ-పరతంత్రుఁడై సుఖదుఃఖభోక్త యగుటచే జగత్కర్త కాదనియు నిశ్చయించుకొనిరి.

మూఁడవ వాక్యము-

"తే ధ్యానయోగానుగతా అపశ్యన్-దేవాత్మశక్తిం
స్వగుణై ర్నిగూఢాం,
యః కారణాని నిఖిలాని తాని-కాలాత్మయుక్తా న్యధి
తిష్ఠత్యేకః"

బ్రహ్మవిచారపరులగు మహర్షులు—లోలోన పలుతెఱఁగుల విచారించినను జగత్కారణమేద్దియో కనుగొనఁజాలనివారై-చిత్తైకాగ్ర్యము అను శివధ్యానయోగము నవలంబించి-గుణములు తనలో దాగియున్నట్టి పరమేశ్వరుని స్వరూపమగు చిచ్ఛక్తిని జగత్కారణముగ కనిపెట్టిరి. శక్తికి శక్తిమంతుఁడైన శివునకు పృథక్భావము(భేదము) లేనందున శివునకును జగత్కారణత్వము సంఘటించునది.

శివుఁడు— కాలము జీవాత్మ మొదలగు తాత్కాలిక జగత్కారణములను ఒకడే అధిష్ఠించియుండుటఁజేసి-శివుఁడే జగన్నిమిత్తోపాదానకారణ మగువాడని నిశ్చయించుకొనిరి.

చిచ్ఛక్తియే ప్రకృతిగా పరిణమించినదై సత్త్వరజస్తమో గుణములను బయలుపఱచి జగత్తును నిర్మించునని "మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాత్" అను శ్రుతి-వక్కాణించుటచే-ప్రకృతి యనఁబడు చిచ్ఛక్తి

జగదుపాదానకారణమనియు, "మాయినం తు మహేశ్వరం" అనుచో మహేశ్వరుఁడు-జగన్నిమిత్తకారణమనియు ఇందు విదితమైనది. శక్తి శివులు ఒకటే నగుటచే చిచ్ఛక్తిఁదగు ఉపాదానకారణత్వము శివునకు సంక్రమించునని తెలియవలెను.

4 వ వాక్యమున-

ఇఁట పరమాత్మ-శకటచక్రము (బండి గీర) వలెనున్నాడని జిజ్ఞాసువులు సులభముగా తెలిసికొనవలెనని యుద్దేశించి-శ్వేతాశ్వతర మహర్షి దిగువవిధము వివరించుచున్నవారు.

చక్రమునకు ఒకే మధ్యభాగమున్నట్లు-మాయా ప్రకృతి అవిద్య యను శబ్దములతో చెప్పఁబడు శక్తి-సంసారచక్రమునకు ఆధారముగ నుండును. అట్టి, సత్త్వరజస్తమోగుణములతో కూడినట్టి, పంచభూతములు ఏకాదశేంద్రియములు అను పదునారు చివరగా గలిగినట్టి తమస్సు, మోహము, మహామోహము, తామిస్రము, అంధతామిస్రము, అనువాని భేదములు-గీరియొక్క ఆకులుగా గలిగినట్టి. ఎదురుఆకులఁ బోలిన బంధములు ఇరువది గలిగినట్టి, ఆరు అష్టకములతో కూడినట్టి, నానారూపమగు కామము పాశముగా గలిగినట్టి, ధర్మ అధర్మ జ్ఞానములనఁబడు మూడు త్రోవలు గలిగినట్టి, పుణ్యపాపములఁజెందిన మోహము, ఆత్మలుకాని దేహేంద్రియ మనోబుద్ధి జాత్యాదులయంద ఆత్మలు అను అభిమానము, ఈ రెంటికి నిమిత్తమగు మోహము గలిగినట్టి సంసారచక్రమున భ్రమించువారు—కథంచిత్-పరశివాఖ్యబ్రహ్మమును గుర్తింపవలెనని ఇందు విదితమైనది.

అష్టప్రకృతులయందు ఆత్మభావనలు తమస్సుయొక్క భేదములు, అణిమాదిశక్తులు—మోహగతములైన భేదములగునవి. శబ్దాది

పంచవిషయములపై దృష్ట అదృష్టములగు అంశములయందును అభినివేశము మహామోహమనఁబడును. పూర్వోక్తములైన దశవిధాంశముల విషయమై అష్టైశ్వర్యములతో ప్రయత్నించువానికి-అవి సిద్ధింపకుండునెడ-సంభవించు క్రోధము-తామిస్రమనఁబడును.

అష్టవిధ ఐశ్వర్యములు పది విషయములు అనుభవింపఁబడుచుండగా-అర్థమున-మృత్యువుఁజెందుతఱి కలుగు శోకము-అంధతామిస్రమనఁబడును.

1. భూజలాగ్ని వాయ్వాకాశమనోబుద్ధ్యహంకారములు-అష్టప్రకృతులు.
2. త్వక్ చర్మమాంస రుధిర మేదోఽస్థిమజ్జాశుక్రములు-అష్టధాతువులు.
3. అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశత్వము, వశిత్వము అనునవి............అష్టఐశ్వర్యములు.
4. ధర్మ జ్ఞాన వైరాగ్య ఐశ్వర్య అధర్మ అజ్ఞాన అవైరాగ్య అనైశ్వర్యములు......................అష్టభావములు.
5. బ్రహ్మ ప్రజాపతి దేవ గంధర్వ యక్ష రాక్షస పితృ పిశాచములు-అష్టదేవజాతులు.
6. దయ క్షమ అనసూయ శౌచము అనాయాసము మంగళాకాంక్ష అకార్పణ్యము అస్పృహ యనునవి-అష్ట ఆత్మగుణములు.

చక్రాకారముగ నిరూపింపఁబడిన బ్రహ్మము-నదీరూపముగ ఐదవ వాక్యమున-ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

నేత్రము మొదలగు ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు-ఉదకముగా గల

దియు, పృథివ్యాది పంచమహాభూతములు అను కారణములతో భయంకరము సుందరంబు నగునదియు, పంచకర్మేంద్రియములు తరంగములుగా గలదియు, చక్షురాదీంద్రియజ్ఞానములయొక్క కారణమగు మనస్సు మూలముగా గలదియు, ఐదు శబ్దాదివిషయములు ఆవర్తము (సుడు)లుగా గలదియు, గర్భజన్మజరావ్యాధిమరణములు అను ఐదు దుఃఖములు ప్రవాహవేగముగా గలదియు, అవిద్యాऽస్మితారాగద్వేషాభినివేశములు అను ఐదు పర్వములుగా గలదియు నగు నదీరూపమున నుండు బ్రహ్మమును ధ్యానయోగమున స్థూలముగ నుపాసింతుము.

సర్వవ్యాపకము, సర్వాత్మకము, అమూర్తంబు నగు పరశివబ్రహ్మమును చక్రాకారముగాను నదీరూపముగాను సుఖముగా తెలియుటకు నిరూపించి–ఇట్టి బ్రహ్మచక్రమునందు జీవాత్మ–పరిభ్రమించుచు సుఖదుఃఖాదికము నెందుకు అనుభవించును? బ్రహ్మచక్రమునుండి ఎట్లు విడిబడును? అను ప్రశ్నలకు ఆరవ వాక్యమున దిగువవిధము సమాధానము చెప్పఁబడినది.

చరాచరప్రాణులను సంపూర్ణముగా జీవింపఁజేయునట్టి సమస్తప్రాణులను లయింపఁజేయునట్టి, గొప్పదైన బ్రహ్మమనెడు చక్రమునందు జీవాత్మ–జననమరణాదులతో తిరుగుచుండును. ఎప్పుడైతే తనను ప్రేరేపించు పరమాత్మ–తనకంటె వేరు కలదని భావించునో, అప్పుడు పరమాత్మచే అనుగ్రహింపఁబడినవాడై ముక్తుండగును.

"పృథగాత్మానం ప్రేరితారం చ మత్వా–జుష్టస్తతస్తేనామృతత్వమేతి" అను ఆరవ వాక్యముఁదగు ఉత్తరార్ధముపై విషయమును విశదపఱచినది.

7 వ వాక్యమున-

ఇవ్విధము పరశివబ్రహ్మము నిరూపింపఁబడినది. అట్టి బ్రహ్మము నందు భోక్త, భోగ్యము, ప్రేరిత, అను మూడు ఆధారపడియున్నవి. ఇదియే సర్వాధారమగు అక్షరతత్త్వము. బ్రహ్మమునందు గల భోక్తృ భోగ్యప్రేరితృ భేదమును బ్రహ్మవిదులు గుర్తించి-జన్మజరా మరణములనుండి విముక్తులై శివసాయుజ్య (శివసమత్వ)మును పొందినవారు.

8 వ వాక్యమున-

మహత్తత్త్వము మొదలుకొని పృథివివరకు గల తత్త్వములు-వ్యక్తములనఁబడును. మూలకారణమగు ప్రకృతి-అవ్యక్తమనఁబడుఁ గును. ప్రకృతి-తత్త్వములతో కూడి ప్రపంచమును పుట్టించును. ప్రపంచమున చొఱఁబడిన జీవాత్మ అక్షరుఁడు కాగా-ప్రకృతి క్షర మనఁదగును. వ్యక్తము అవ్యక్తము నగు విశ్వమును ఈశ్వరుఁడు భరించు (పోషించు)ను.

ఇందుకు గీతాప్రమాణము-

శ్లో॥ క్షరః సర్వాణి భూతాని-కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే ।
ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః-పరమాత్మేత్యుదాహృతః ॥

పంచమహాభూతాదులు క్షరములు కాగా-శరీరములో నున్నట్టి జీవాత్మ-అక్షరుఁడనఁబడుఁగును. క్షరాక్షరులకంటె వేరైన ఉత్తమ పురుషుఁడు-పరమాత్మ యని ఉదాహరింపఁబడును.

జీవేశ్వరులు చేతనత్వమున సమానులైనను ఈశ్వరుఁడు స్వతంత్రుఁడగుటచే నియామకుఁడగుననియు, జీవుఁడు పరతంత్రుఁ

దగుటఁజేసి—ఈశ్వరునిచే నియమింపఁబడి- కర్మఫలము నను భవించువాడగుననియు విదితము కాగా-పూర్వపుణ్యబలమున నీ జన్మ యందు శాంభవదీక్షఁబరిగ్రహించి-ఇష్టప్రాణభావలింగాత్మకుఁడగు శివు నుపాసించినచో-ఆణవ మాయిక కార్మిక పాశములతో విడిబడి-శివసాయుజ్యము నొందునని - ఇందు విశదమైనది.

శిరస్సునందు భావలింగముగ, హృదయమున ప్రాణలింగ ముగ, భ్రూమధ్యలో ఇష్టలింగముగ ప్రకాశించు శివుని శాంభవదీక్షి తుఁడు ధ్యాన జప పూజనములతో ఆరాధించుట-శివోపాసనమనఁ బడును. గురూపదిష్టమైన ప్రణవసహిత శివపంచాక్షరీ మహామంత్ర మును నిరంతరము మానసికముగా జపించుటచే అంతఃకరణము ప్రసన్నమై విశ్వమును ఆత్మీయముగా ప్రేమించు సామర్థ్యము కలుగును. జీవుఁడు అంగమనియు, శివుఁడు లింగమనియు, అంగ లింగసామరస్యమే శాంభవదీక్ష యనియు, వేధామన్త్రక్రియాత్మక మగు శాంభవదీక్షచే ద్విజుఁడు—సంస్కరింపఁబడినవాడై నిర్మలుఁ డునై-శివధ్యానము వలన శివానుగ్రహపాత్రుడై భావలింగముతో ఏకీభవించి శివానందము ననుభవింపఁగలుగునని వివేకము.

9 వ వాక్యమున-

జీవేశ్వరులు ప్రకృతియు జన్మలేనివై నిత్యములగునవి. ప్రకృతి—భోక్తయగు జీవునితో భోగ్యములగు శబ్దాదివిషయముల తోడను నిండియుండును. జీవేశ్వరులలో జీవుఁడు-పరతంత్రుడు గాను ఈశ్వరుఁడు-ప్రకృతిపురుషులను శాసించు స్వతంత్రుఁడు గాను పేర్కొనఁబడుదురు. పరమాత్మ-సర్వవ్యాపకుఁడు, విశ్వరూపుఁ డగు విభువు, పుణ్యపాపములఁ జేయనివాడగుటచే కర్మఫలభోక్త కాదనియు ప్రకృతిని జీవుని ఈశ్వరు నీవిధముగా వేరువేరని భావించు

మహాపురుషుఁడు-ప్రారబ్ధాంతమున-ఆనందమయుఁడైన పరమశివుని పొందఁగలుఁగు ననియు తెలియవలెను.

10 వ వాక్యమున-

"క్షరం ప్రధాన మమృతాక్షరం హరః-క్షరాత్మానా వీశతే దేవ ఏకః, తస్యాభిధ్యానాత్ యోజనాత్ తత్త్వ భావాత్-భూయశ్చాంతే విశ్వమాయానివృత్తిః"

పదార్థము. ప్రధానం = ప్రకృతి, క్షరం = వికారములతో మార్పుఁజెందునది, మలపాశమును హరించుటచే హరుఁడని చెప్పఁబడునట్టి, భావప్రాణఇష్ట లింగరూపములు గలయట్టి పరమేశ్వరుఁడు అమృతాక్షరం = అమృతుఁడు అక్షరుఁడు నగును. ఇట్టి పరమేశ్వరుఁ డొకఁడే-క్షరాత్మా నౌ = ప్రకృతి పురుషులను, ఈశతే = శాసించుచున్నవాఁడు.

అమృతుఁడనఁగా-జరామరణాదులు లేని మృత్యుంజయుఁడు, అక్షరుఁడనఁగా-వినాశము లేనివాఁడు,

తస్య = సూక్ష్మశరీర గతమైన హృదయమునందు ప్రకాశించునట్టి అంగుష్ఠమాత్రుఁడైన, ప్రాణలింగమునగు, చిన్మయుఁడునైన పరమేశ్వరునియొక్క, అభిధ్యానాత్ = నిరంతరము చింతించుట వలన, యోజనాత్ = భ్రూమధ్యయందు ఇష్టలింగరూపముతో అనంద మయుఁడైన పరమాత్మను నిత్యము సంబంధించియుండుటకై స్థూల దేహమునందు యావజ్జీవము అర్చనార్థము ధరించుటవలన; తత్త్వ భావాత్ = శిరస్సున సహస్రారకమలమునందు అనాయాసముగ విహరించు భావలింగమనఁదగు పరమాత్మతో సమరసభావముఁజెందుట వలనను; విశ్వమాయానివృత్తిః = సమస్తమును వ్యాపించునట్టి,

సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మికయగు, బ్రహ్మము నాశ్రయించునట్టి, జీవాత్మను మోహింపజేయు మాయాశక్తి-బొత్తుగా—తొలఁగును.

"మం శివం పరమం బ్రహ్మ-అయతీతి స్వభావతః,
మాయేతి ప్రోచ్యతే లోకే-బ్రహ్మనిష్ఠా సనాతనీ"
శివాగమము.

"మం = పరమశివ బ్రహ్మమును, స్వభావతః అయతీతి = సహజముగా పొందియుండునది గాన-లోకమునందు-మాయ అని చెప్పఁబడుచున్నది. అయ్యది బ్రహ్మమునందు నిష్ఠ గలదై-నిత్యురాలగునది"

"అనన్యా శ్చింతయంతో మాం-యే జనాః పర్యుపాసతే,
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం-యోగక్షేమం వహామ్యహమ్"
భగవద్గీత.

ఇఁట నిత్యాభియుక్తులనఁగా-నిత్యాభియోగ (నిరంతరసంబంధ)ము గలవారను అర్థము వ్యక్తమగును. ఇట్టి నిరంతర సంబంధము-శివలింగధారణము వలన సిద్ధించునది.

ఒక పర్యాయము ఉపాసించినంతమాత్రమున శివసాయుజ్యము లభింపదు గాన నీ వాక్యమున "భూయః" అను పదము-పునఃపునః నిత్యము శివు నుపాసింపవలెనని తెలుపుచున్నయది.

11 వ వాక్యమున-

10 వ వాక్యమున చెప్పఁబడినట్లు అమృతాక్షరుఁడు, దివ్యప్రకాశుఁడు. లీలార్థము జగద్వ్యాపారముఁజేయువాడు, పరశివ బ్రహ్మంబు నగు శివలింగమును ధ్యానించినచో-బంధహేతువులగు

అవిద్యాఽస్మితారాగద్వేషాభినివేశములనఁబడు పంచక్లేశములు పూర్తిగా నశించును.

ఇట్లు మలపాశరూపములగు క్లేశములు క్షీణించుటతో-జనన మరణాత్మక సంసారచక్రభ్రమణము-నివారించును. సంసార చక్రభ్రమణ నివృత్తి వలన ఏమగుననఁగా?

ఇష్టప్రాణభావలింగాత్మకుఁడగు పరమేశ్వరుని నిరంతరము ధ్యానించుటవలన- ఏతచ్ఛరీరవియోగసమనంతరమే దివ్యశరీరము నందు 10 వ వాక్యమున మూఁడవదిగా ప్రోక్తమగు తత్త్వాభావము అనఁగా విశ్వైశ్వర్యము (శివస్వరూపము) లభించును.

ఇందుకు ఋగ్వేదమంత్రము ప్రోద్బలకముగ గమనార్హము.

"పవిత్రం తే వితతం బ్రహ్మణస్పతే-ప్రభుర్గాత్రాణి
పర్యేషి విశ్వతః, అతప్తతనూ ర్న తదామోఽశ్నుతే"

అర్థము-బ్రహ్మణస్పతే=చతుర్ముఖబ్రహ్మాధిపతీ! తే=నీయొక్క, స్వరూపము వితతం= విస్తృతము. పవిత్రంబునగు శివలింగమగును. ప్రభుః= సర్వరక్షణసమర్థుఁడవైన నీవు, గాత్రాణి = స్థూల సూక్ష్మకారణశరీరములను, విశ్వతః పర్యేషి= ఇష్టప్రాణభావలింగ రూపమున అంతట వ్యాపించియుందువు.

అతప్తతనుః= శాంభవదీక్షచే తపించిన శరీరము లేనివాడు, (దీక్షారహితుఁడు) ఆమః= అపక్వశరీరుఁడై, తత్ = లింగస్వరూప మును నాశ్నుతే=ఆనందానుభవరూపమున పొందఁజాలడు. శాంభవ దీక్షితుఁడు-ఇష్టప్రాణభావలింగస్వరూపుఁడగు శివు నుపాసించినచో ప్రారబ్ధాంతమున అర్చిరాదిమార్గమున పరమపదముఁజేరి కేవల శివ స్వరూపుఁడై కామ్యసమష్టియగు శివానందము ననుభవించును.

12 వ వాక్యమున

జీవాత్మలో నున్నట్టి ఈ పరశివాఖ్య బ్రహ్మమే-నిత్యము ఉపాసింపఁదగినది. ఎందుకనఁగా? ఈ శివునికంటె వేరైనది తెలియఁదగినది ఏదియు లేదు.

తమ హృదయములో గల జీవాత్మయందు నివసించువానిగ పరమాత్మను శివయోగులు గాంచుచుందురు.

"శివమాత్మని పశ్యంతి-ప్రతిమాసు న యోగినః" శివధర్మోత్తరము. తమ హృదయమందు ప్రాణరూపమున విరాజమానుడైన సదాశివుని గాంచుచు శివాభిన్నమగు శివానందమును శివయోగులు అనుభవింతురు. శివలింగాదులను పూజించిన ఫలము-శివయోగులకు అంతః శివదర్శనముననే లభించుటఁజేసి "ప్రతిమాసు న యోగినః" అను సూక్తి-నిర్వచింపఁబడినది. బీజమునందు అంకురము వలె-ఆత్మలో శివుఁడు దాగియుండును.

"బీజే యథాంకురః సిద్ధ-స్తథాఽఽత్మని శివః స్థితః" సిద్ధాంతశిఖామణి. శివుని గుర్తించినచో సమస్తచరాచరము తెలియునని "ఏకవిజ్ఞానేన సర్వ విజ్ఞానం భవతి" అను శ్రుతివాక్యము ధృవపఱచినది.

"యత్ జ్ఞాత్వా నేహ భూయోఽన్యత్-జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే" అను భగవద్గీతావచనము ఇదే విషయమును సమర్థించినది.

ఎట్లు తెలిసికొనవలె ననఁగా?

భోక్తయగు జీవాత్మ, భోగ్యమగు అచేతనప్రకృతి, ప్రేరేపించు ఈశ్వరుఁడు నీ ముప్పిధంబును బ్రహ్మంబని భావింపవలెనని బ్రహ్మవిదులు బాగుగా నిరూపించియున్నవారు.

బ్రహ్మమొకటే-భోక్తృ భోగ్యప్రేరయిత్రరూపముననుండునని

భావము "విశ్వం భూతంభువనం చిత్రం-బహుధాజాతం జాయమానం చయత్, సర్వోహ్యేషరుద్రః" "భూతము భవిష్యత్తు వర్తమానము విచిత్రము బహుభంగిమలచే ఆవిర్భవించునదియు నగు ప్రపంచము సమస్తమున్ను పరమేశ్వరుఁడేను" అని "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" ఇత్యాదిశ్రుతులు నిర్ధారించినవి.

13 వ వాక్యమున-

వహ్నియోనియగు అరణిఁజెందిన అగ్నియొక్క రూపము-మథనమునకు మున్ను కనుపడదు. కాని రెండు కఱ్ఱల ఒరిపిడితో ఆవిర్భవించు వేడి నశింపదు. అట్టి అగ్ని-జన్మస్థానమగు అరణి యందు ఆవిర్భవించి నేత్రగోచరమగును.

మథనమునకంటె పూర్వము అగ్ని గోచరింపకుండుట, మథనానంతరము అగ్ని లభించుటయు ఈ రెంటివలె-దేహమునందు గల జీవాత్మపరమాత్మలు-ప్రణవముతో-లేక-ప్రణవసహిత శివపంచాక్షర మహామంత్రముతో గ్రహింపఁబడుదురు. మరియు పరమాత్మ సాక్షాత్క రించువరకు ప్రణవసహిత పంచాక్షరమును మానసికధ్యానరూపముగ జపింపవలసియుండును.

ఇఁట ఉభయశబ్దమును అగ్నిపరముగా, జీవేశ్వరపరముగాను వ్యాఖ్యానింపవలెను.

14 వ వాక్యము

"స్వదేహ మరణిం కృత్వా-ప్రణవం చోత్తరారణిం,
ధ్యాననిర్మథనాభ్యాసాత్-దేవం పశ్యే న్నిగూఢవత్"

తన శరీరమును శరీరగతమైన హృదయమును జీవాత్మనైనను

క్రింది కఱ్ఱగా జేసి-సూక్ష్మపంచాక్షర మనఁదగు ప్రణవమును పై కఱ్ఱగా అమర్చియు-ధ్యానమను మథనమును ప్రతిదినము గావించుట వలన కఱ్ఱయందు వహ్నినివలె హృదయాదులలో దాగియున్న పరమ శివుని చూడఁగలుగును.

ఇట్లు పరమశివుని దర్శనమగువరకు ప్రతిదినము నియమిత సమయమున ప్రణవానుసంధానమును ప్రణవసహితశివపంచాక్షర్యను సంధానమునైన నభ్యసింపవలెనని ఇఁట విదితమైనది.

15 వ వాక్యమున-

నువ్వులను గానుగలో రుబ్బుటచే నూనె లభించునట్లు పెరుగును మథించుట వలన నెయ్యి దొరుకునట్లు, నదులలో కొంచెము త్రవ్వుటచే ఉదకము ప్రాప్తమగునట్లు, అరణులయందు మథనముచే అగ్ని గోచరమగునట్లు పరమేశ్వరుఁడు జీవాత్మలో-లేక-హృదయమున సమస్తప్రాణిహితవచనరూపమైన సత్యముతో, చిత్తఏకాగ్రత యనఁదగు తపస్సుతోడను నిరంతరము భావించుటఁజేసి సాక్షాత్కరించును.

"మనస శ్చేంద్రియాణాం చైకాగ్ర్యం పరమం తపః అభియుక్త సూక్తి. "మనస్సు ఇంద్రియములును స్వాధీనములై పరమేశ్వరుని యందే నిష్ఠగలిగియుండుట శ్రేష్ఠమైన తపస్సనఁబడును".

16 వ వాక్యమున-

"సర్వవ్యాపిన మాత్మానం-క్షీరే సర్పిరివార్పితమ్,
ఆత్మవిద్యాతపోమూలం-తద్బ్రహ్మోపనిషత్పరమ్,
తద్బ్రహ్మోపనిషత్పరమ్"

పాలలో దాగియున్న నెయ్యివలె-చరాచరమును రహస్యముగా వ్యాపించినదియు, అధ్యాత్మవిద్యకు తపస్సునకు మూలంబునగు పర శివబ్రహ్మము-ఉపనిషత్తులయందు అన్వేషింపఁదగినదై సర్వోత్తమ మగునది.

"సత్యేన లభ్యస్తపసా హ్యేష ఆత్మా" "పరమాత్మ-సత్యతపస్సు లతో లభించు" నని శ్రుత్యంతరము సమర్థించినది.

"తద్బ్రహ్మోపనిషత్ పరమ్" అను దానిని రెండు పర్యాయ ములు చెప్పుట అధ్యాయపరిసమాప్తిని సూచించును.

ఇయ్యది-ప్రథమాధ్యాయము.

అథ ద్వితీయాధ్యాయః

ప్రథమాధ్యాయమున "స్వదేహ మరణిం కృత్వా" ఇత్యాదిని ధ్యానమే శివసాక్షాత్కార సాధనమనియు, ధ్యానమనఁగా-తైలధార వలె నవిచ్ఛిన్న స్మృతి సంతానమనియు నిరూపించి-ధ్యానము చిత్తై కాగ్రత లేనిది సంభవింపనిదగుటచే-చిత్తైకాగ్ర్యమునకు వలయు యోగము ఇట నుల్లేఖింపఁబడుచున్నయది.

అటులే పరమాత్మ-సర్వసాక్షి సర్వకారణుఁడునని నిరూపింపఁ బడినది.

1 వ వాక్యమున-

యోగమునందు ప్రవర్తించువాడు-మొదట మనస్సును మనో వృత్తులను నియమించి శివతత్త్వమును ప్రతిపాదించు మహామంత్ర మును స్మరించుటకు నిత్యము ప్రయత్నింపవలెను. అట్టి బుద్ధిని

కలుగఁజేయు ఇష్టలింగస్వరూపుఁడైన స్వప్రకాశుఁడునగు పరమేశ్వరుఁడు-తన మహాప్రకాశము స్వాంశమగు జీవాత్మయందు స్థిరపడుటకై పార్థివశరీరమందలి మనస్సు నభిముఖముఁ జేయుగాక! అని పరమేశ్వరుని ప్రార్థింపవలెను.

ధ్యానము నభ్యసించు మహాపురుషుని శరీరమందలి హృదయమున-స్వప్రకాశమును నెలకొలుపనెంచి సర్వవ్యాపకుఁడైన సదాశివుఁడు మనస్సును ధ్యానానుకూలముగ మార్చుననియు, శివధ్యానమునందు ప్రవర్తించు జీవాత్మకు శివుఁడు సహకరించుననియు సారాంశము.

ద్వితీయవాక్యమున-

సర్వకారణుఁడైన పరమశివుని ధ్యానించుట అను యజ్ఞము విషయమై పరశివునందు లగ్నము చేయఁబడిన మనస్సుతో ధ్యానించుటే గాక-ఆరాధించుట విషయమై గూడ స్వర్గ (మోక్ష)ప్రాప్తికై ప్రయత్నింతుముగాక! మోక్షమే నిరుపాధికమగుటచే-ఇఁట-స్వర్గశబ్దమునకు మోక్షమను నిర్వచనము-సమంజసమైనది.

రెండవ వాక్యమునందు నిరూపింపఁబడిన పరశివుఁడు-చక్షురాది జ్ఞానేంద్రియములను మనస్సుతో మేళవించి-పూర్ణసుఖరూపమైన స్వకీయ పరమప్రకాశమును ప్రకటింపఁగలుగునట్టి ఇంద్రియములను మనస్సువైపు ప్రేరేపించునని వివేకము.

తృతీయవాక్యమున-

ఇట్లు పరమేశ్వరుఁడు ఇంద్రియములను మఱల్చి-కాలక్రమ

ముగ స్వసాక్షాత్కారము అను సమీచీనజ్ఞానమును కలుగఁజేయు పరమపదప్రాప్తిని సంఘటింపజేయునని సారాంశము.

జీవాత్మ-తనలోనున్నట్టి దివ్యజ్యోతిఃస్వరూపుడైన పరమేశ్వరు నీశ్వరానుగ్రహమువలననే సందర్శింపఁగలుగునని ఇఁట విదిత మైనది.

నాలుగవ వాక్యమున—

పరశివబ్రహ్మమును దర్శించుటకై పట్టుదల గల (లింగధారులు అలింగధారులు) నగు బ్రాహ్మణులు-పరశివబ్రహ్మమునందు మన స్సును నెలకొలిపి-సాధనములగు ఇంద్రియములను పరమాత్మ యందు నిలుపుదురు. మరియు విశేషించి సమస్తమును వ్యాపించునట్టి, గొప్పవాడైన, సర్వజ్ఞుఁడైన, మహదేవునిఁ గూర్చి-అంతర్బహిస్సు లందు నుతించుట-శివదిదృక్షువులచే ఆవశ్యము చేయఁదగినది.

యజ్ఞయాగాది సమస్త పుణ్యకర్మలను పరమాత్మ-జీవాత్మ నుద్ధరింపఁజేయుటకై పోషించుచున్నవాడు. భక్తుని చేష్టితముల నన్నిటి నతవుఁడే ప్రవర్తింపఁజేయునని సారాంశము.

ఐదవ వాక్యమున-

"యుజే వాం బ్రహ్మ పూర్వ్యం-నమోభిః విశ్లోక ఏతు
పథ్యేవ సూరేః,
శృణ్వంతు విశ్వే అమృతస్య పుత్రా-ఆ యే ధామాని
దివ్యాని తస్థుః"

చేతనాచేతనములకు మున్ను-లీలార్థము ఆవిర్భవించినబ్రహ్మము శక్తిశివుల సమరసీభూతమగు శక్తివిశిష్ట శివలింగముగా నమస్కా-

రములతో అనుసంధించుచున్నాను. (నమస్కరించుచున్నానని విశదార్థము) ఇట్లు నమస్కరించుచున్నట్టి నాకు బ్రహ్మపదమార్గమునందు—బ్రహ్మప్రాప్తునకు వలె—వివిధమైన-కీర్తి-(విజయము)చేకూరుగాక! (నాకు బ్రహ్మప్రాప్తి యగుగాక అని అర్థము.) ఈ నా స్తోత్రములను పరమేశ్వరుని కుమారులగు గణేశ కుమార వీరభద్రాదులు మహాకైలాసమున దివ్యభవనములయందు నివసించువారై వినెదరుగాక! మరియు ముక్తపురుషులందరు ఆలకింతురు గాక!

"సర్వే జనాః సుఖినో భవంతు" అను న్యాయము ననుసరించి శివభక్తులందరు-శివమహిమశ్రవణముతో-చిత్తశుద్ధిగలవారై-శివధ్యానఆరాధనార్హత గలవారునై ముక్తులగుదురుగాక! అని ఇట అశంసింపఁబడినది.

ఆరవ వాక్యమున-

అగ్ని యాధారమగు ప్రాణవాయుసహంకృతమైన ఉమాశక్తితో కూడియుండు పరశివుఁడు సర్వశ్రేష్ఠుఁడుగా గల వైదికకర్మయందు ముముక్షువునకు అభిరుచి కలుగును.

వేధామంత్రక్రియారూపమగు శాంభవదీక్షయందు—శివపంచాక్షరీహవనాత్మకమగు అగ్నికార్యము, ముఖోచ్చారణరూప ప్రాణవాయుకార్యమగు శివమంత్ర స్వీకారము, క్రియారూపమైన ఇష్టలింగధారణపూర్వక శివారాధనమునందు శక్తివిశిష్ట శివుఁడు భాసించుటయు ఇట గమనార్హములగుచున్నవి.

ఏడవ వాక్యమున-

జీవాత్మ—సర్వకారణుఁడగు శివుని అనుగ్రహమువలన-సమస్త

మునకంటె ముందున్నట్టి పరశివబ్రహ్మమును పొందఁజాలును. బ్రహ్మము మూర్త(సాకార)ము అమూర్త(నిరాకార)మునై యున్నది. బ్రహ్మప్రాప్తి కారణమగు సమాధిరూపమైన నిష్ఠను సాధింపవలెను. నిత్యనైమిత్తిక కర్మనంతయు శివారాధనబుద్ధి నాచరింపవలెను. శివసాయుజ్యకాంక్షతో పుణ్యకర్మల నాచరించు పురుషుని కర్మలు బంధింపవు. శివార్పణము లేని కర్మాచరణము—జనన జరా మరణాద్యాత్మక సంసార సముద్రములో పడవేయును.

ఎనిమిదవ వాక్యమున-

యోగాభ్యాసవిధానము-చిత్తశుద్ధికై-దిగువవిధము నిరూపింపఁబడుచున్నయది.

రొమ్ము (ఉరస్సు) మెడ (కంఠము) తలకాయ (శిరస్సు) అను మూడిటి నెత్తుగా నమర్చి-శరీరమును నిటారుగా నిలిపియు. హృదయమున-మనస్సుతో ఇంద్రియములను స్థిరపఱచినవాడై యోగమార్గరహస్యమును గురువుకడ గుర్తెరిగి-భయంకరములైన జన్మజరామరణములు అను ప్రవాహములను—ప్రణవఘటిత శివపంచాక్షర మహామంత్రానుసంధానము అను నావ (తెప్ప)తో అతిక్రమింప (దాట)వలెను.

తొమ్మిదవ వాక్యమున-

యుక్తాహార విహారాది సమీచీనప్రవర్తనము గలవాడై ప్రాణవాయువును మిక్కిలి నిరోధించియు-ప్రాణవాయువు బలహీనముకాగా ముక్కుతోనే శ్వాసమును విడుచుచు ఉచ్ఛ్వాసమును పీల్చుచుండవలెను. నోరు తెఱచి గాలిని విడువకూడదు. లోనికి-పీల్చరాదు.

ఇవ్విధము ప్రాణాయామము నొనర్చు యోగిపురుషుఁడు-చెడు గుఱ్ఱములతో రథము భ్రష్టమగునట్లు-ఇంద్రియములు మనస్సును కదలింపకుండుటకు జాగరూకుఁడై తన యంతఃకరణమును యోగానుకూలము నొనర్చుకొనవలెను.

పదవ వాక్యమున-

ఎత్తుపంతలు లేనిది, పరిశుభ్రము, చిన్న చిన్న రాళ్ళు అగ్నితాపము ఇసుక లేనిదియు, కలహాదిధ్వని చెరువు మొదలగు జలాశయముల సన్నిధి, జనము నివసించు స్థలము చేరువ-మొదలగునవి లేనిదియు, మనస్సునకు ఇష్టమైనను నేత్రములకు రమణీయదృశ్యములు కనుపడుటవలన నగు చక్షుఃపీడనము లేనిదియునగు స్థలమునందు గాలిఎక్కువ లేనట్టి ఆశ్రయింపనలవియగునట్టి పర్వత గుహవంటి ఏకాంతస్థలమున మిక్కిలిపట్టుదలతో పరమేశ్వరునందు చిత్తమును నిలిపి-పరశివుని ధ్యానింపవలెను.

11 వ వాక్యమున-

యోగము సభ్యసించు పురుషునకు అంతఃకరణమున హిమకణవర్ణము (తెలుపు) ధూమవర్ణము (పొగరంగు) సూర్యకాంతి, (పింగళవర్ణము) వాయువు, అగ్నిజ్వాల (ఎఱుపు) ఖద్యోతకాంతి, (ఆకాశమున అగ్నికణము వలె చీకటిలో కనుపడు కీటము) మెఱుపు వన్నె, స్ఫటికకాంతి, చంద్రకాంతి, అను తొమ్మిది వన్నెలు గోచరించుచు పరమాత్మ ప్రకాశమునకు ముందు సూచనలగుచున్నవి.

12 వ వాక్యమున-

ఇట్లు యోగసమాధి నుండువానియొక్క యోగసిద్ధి సూచక

ములఁ జెప్పి ఇందు—అవ్యుత్థితము వ్యుత్థితము అను దశలయందు కలుగు సిద్ధులను మహర్షి-దిగువవిధము నిరూపించెను.

యోగాభ్యాసమును సాధించువాడు-పాంచభౌతికమైన స్థూల దేహమును అంతఃకరణచతుష్టయమును శివమయముగా నవలోకించును శరీరము శివమయముగా భాసించుటయే అవ్యుత్థితదశ యనఁబడును. అంతఃకరణముయొక్క ప్రభావముతో నేర్పడు బాహ్య ప్రపంచము-శివునియొక్క పరిణామముగా భావించును. ఇయ్యది—వ్యుత్థితదశ యనఁబడును అవ్యుత్థితదశయందు శరీరము శివమయముగా అనుభవింపఁబడును. వ్యుత్థితదశయందైతేనో బాహ్యసన్నివేశమంతయు శివస్వరూపముగా ద్యోతకమగును.

పృథివి ఉదకము తేజస్సు వాయువు ఆకాశము అను పంచ మహాభూతములయొక్క గుణములగు గంధాదులు యోగగుణములుగా ప్రవర్తించుతఱి-పాంచభౌతిక ప్రపంచము-యోగికి-శివమయముగా భాసించును—అనఁగా? శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధములు—యోగియందు స్వతఃసిద్ధములు కాగా శబ్దాద్యాశ్రయములగు ఆకాశాదులకు ప్రాధాన్యము ఉండదని భావము. ప్రపంచమంతయు తనలోనున్నట్లు యోగి అనుభవించును. యోగిపురుషుఁడు తనలో చూచుదానినే-బాహ్యమున గాంచుచుండును. యోగసిద్ధునకు వ్యాధిగాని, వృద్ధత్వ (ముదుసలి తన)ము గాని, అపమృత్యువు గాని ఉండఁజాలవు. ఎందుకనఁగా? యోగిశరీరము—యోగప్రభావమువలన దివ్యముగా పరిణమించును.

13 వ వాక్యమున-

యోగము నభ్యసించుట పెంపొందు తఱి—శరీరము బరువు

లేకుండుటయు, ఆరోగ్యము, ఇంద్రియవిషయములయందు ఆసక్తి లేకుంటయు, శరీరకాంతి మెఱుగువడుటయు, కంఠస్వరము సుశ్రావ్యమగుటయు, శరీరగంధము (వాసన) మనోహరమగుటయు, మూత్రపురీషములు స్వల్పములగుటయు, ఇయ్యవి- యోగియొక్క- మొదటి లక్షణములని తెలియవలెను.

14 వ వాక్యమున-

మట్టిపూతగల సువర్ణరజతాది నిర్మితవిగ్రహము మలినమై శుద్ధి చేయఁబడిన పిదప ఎట్లు ప్రకాశించునో, అట్లు ఒకానొకనికి యోగముచే శుద్ధమైన ఆత్మస్వరూపము గోచరించును. అట్టి తఱి జీవాత్మ తనను తాను చూచుటచే-సంసారక్లేశములు లేనివాడగును. ఆత్మస్వరూపము-అనాదికర్మవాసనలవలన మఱుఁగు పడినందున జీవునకు సంసారదశయందు దుఃఖములు సంభవించును. అట్టి ఆత్మస్వరూపమే యోగదశయందు నిజరూపముతో ప్రకాశించుటఁజేసి-సంసారదుఃఖములు మటుమాయమగును. అందువలన జీవాత్మ-శివానందము ననుభవింప నర్హుఁడగును.

15 వ వాక్యమున-

యోగనిష్ఠఁ గలవాడు-దీపమువంటి ఆత్మలో ఈ శరీరమునందు శివస్వరూపము నెప్పుడవలోకించునో, అప్పుడు కృతార్థుఁడగును. శివస్వరూపమెట్టిదనఁగా-జన్మలేనిది, నిత్యము, నాశరహితము, పృథివ్యాదితత్త్వముల సంబంధము లేనిదియు నగు శివస్వరూపముఁ గాంచినవాడై సంసారపాశములన్నిటిని దూర మొనర్చుకొనఁ గలుఁగును.

స్థూల సూక్ష్మ కారణశరీరములలో ఇష్ట ప్రాణ భావలింగ రూప

మున శివుఁడు నివసించునని-శాంభవదీక్షితుఁడు భావించుచు-యోగ సాధనచే సూక్ష్మశరీరమునందు ప్రాణలింగమును, కారణశరీరమున భావలింగమును దర్శింపఁగలుగును. భావలింగసాక్షాత్కారముతో సంసారదుఃఖములన్నియు పటాపంచలగునని-ఇఁట-విశదమైనది.

16 వ వాక్యము–

"ఏష హి దేవః ప్రదిశోఽను సర్వాః-పూర్వో హి జాతః స ఉ గర్భే అంతః। స ఏవ జాతః స జనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ జనాంస్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః"

పదార్థము- ఏష హి దేవః = ఈ పరమేశ్వరుఁడే, సర్వాః = అష్టవిధములుగా సమస్తములైన, ప్రదిశః = దిశలగువాడు; స ఉ = పరమేశ్వరుఁడే, పూర్వః = మొదటివాడైన హిరణ్యగర్భుఁడుగా; జాతః = జన్మించినవాడు, గర్భే అంతః = గర్భములోనుండువాడు, స ఉ = పరమేశ్వరుఁడేను.

"బీజం మాం సర్వభూతానాం_విద్ధి పార్థ సనాతనమ్"

"పార్థా! సమస్త ప్రాణులకు బీజము.పరమేశ్వరుఁడని తెలియుము!" అను గీతావచనము-ఇందుకు ప్రోద్బలకము.

జాతః = గర్భమునుండి జన్మించిన శిశువు, స ఏవ = పరమేశ్వరుఁడేను, జనిష్యమాణః = జన్మింపనున్నట్టి ప్రాణి, సః = పరమేశ్వరుఁడేను, ఇందువలన పరమేశ్వరుఁడు విశ్వతోముఖః = సమస్తము నవలోకించువాడై, జనాన్ = చేతనులైన జీవులను, ప్రత్యఙ్ తిష్ఠతి = జీవాంతర్గతత్వరూపమున వ్యాపించియుండును.

తన యంశమగు జీవాత్మను వెంటాడుచు గర్భరూపమున శిశు

రూపమున సృష్టికర్తృరూపమున పరమేశ్వరుఁడు నుండునని ఇఁట విశదమైనది.

17 వ వాక్యము-

"యో దేవో అగ్నౌ, యో అప్సు యో విశ్వం భువన మావివేశ । య ఓషధీషు, యో వనస్పతిషు, తస్మై దేవాయ నమోనమః"

భావగర్భిత పదార్థము=మహాప్రకాశస్వరూపుఁడైన, యో దేవః =ఏ దేవుఁడు, అగ్నౌ=అగ్నియందు వేడిగా నుండునో, యో అప్సు=ఏ దేవుఁడు ఉదకములలో శైత్య (చల్లదనము) రూపమున నుండునో. య ఓషధీషు=ఏ దేవుఁడు వరిధాన్యము మొదలగు ఓషధులయందు రోగవిరోధకస్వరూపముతో నుండునో, యో వనస్పతిషు=ఏ దేవుఁడు వట అశ్వత్థాది వృక్షములయందు సర్వజీవసుఖప్రదరూపముతో నుండునో, యో విశ్వం భువన మావివేశ=ఏ దేవుఁడు సమస్తలోకమును వ్యాపించియుండునో, తస్మై=అట్టి, దేవాయ=మహాదేవునికై, నమో నమః=నమస్కారము, పరశివుని యందలి ఆదరమును, అధ్యాయపరిసమాప్తిని, "నమో నమ" అను ద్విరుక్తి-సూచించును.

"యో రుద్రో అగ్నౌ య ఓషధీషు యో రుద్రో విశ్వా భువనా వివేశ । తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు"అను శ్రుతి పై విషయమును సమర్థించినది.

భూజలాగ్నివాయ్వాకాశాది ప్రపంచమున-గంధ రస రూప స్పర్శ శబ్దాదులుగ శివుఁడు ఉండువాడని సారాంశము.

ఇయ్యది ద్వితీయాధ్యాయము

అథ తృతీయాధ్యాయః

1 వ వాక్యము-

"య ఏకో౽ జాలవా నీశత ఈశనీభిః-సర్వాన్ లోకా నీశత ఈశనీభి। స ఏవైక ఉద్భవే సంభవే చ-య ఏత ద్విదు రమృతా స్తే భవంతి"

పదార్థము-యః = ఏ, ఏకః = ఒకడే పరమాత్మ, జాలవాన్ = = జగత్తునకు ఉపాదానమగు సత్త్వరజస్తమోగుణత్రయాత్మకమైన మాయాజాలము గలవాడై, ఈశనీభిః = తన అసాధారణశక్తులతో, ప్రపంచమునంతయు నిర్మించుటకు ఈశతే = సమర్థుఁడగునో, మరియు సర్వాన్ లోకాన్ = ప్రాణులనందరిని, ఈశనీభిః = ఇచ్ఛా, జ్ఞానక్రియాది స్వ అసాధారణశక్తులతో, ఈశతే = శాసించునో, స ఏకఏవ = అట్టి పరమాత్మయొకఁడే, ఉద్భవే = లీలారూపములు కలిగియుండుటయందు, సంభవే చ = మహాసృష్ట్యాదిని జ్యోతిర్లింగముగ సాక్షాత్కరించుటయందును, ఈశతే = సంసిద్ధుఁడగువాడు.

యే=ఎవరు, అంతరాత్మయందు భావలింగమును "శివో౽హం" భావనతో ధ్యానించుచు, ఏతత్ = ఇవ్విషయమును, విదుః = గుర్తింతురో, తే = వారు, అమృతా భవంతి = ముక్తులగుదురు.

పరమేశ్వరుఁడు సర్వాంతర్యామి, సర్వనియామకుఁడునై తన మాయాజాలముతో జగత్తుగ పరిణమించుననియు, మహాసృష్ట్యాదిని బ్రహ్మ విష్ణువులకు జ్యోతిర్లింగముగ సాక్షాత్కరించి-రుద్ర మహేశ్వర సదాశివాది లీలారూపములతో ప్రపంచము నధిష్ఠించుననియు, ఇఁట విదితమైనది.

2 వ వాక్యము-

"ఏకో హి రుద్రో న ద్వితీయాయ తస్థుః-ఇమాన్ లోకా నీశత ఈశనీభిః । ప్రత్యఙ్ జనాంస్తిష్ఠతి సంచుకోపాంతకాలే సంసృజ్య విశ్వా భువనాని గోపాః"

"రుదం = సంసారదుఃఖం జననమరణాద్యాత్మకం, ద్రావయతీతి రుద్రః" అను వ్యుత్పత్తిచే-రుద్రుఁడే సంసారవైద్యుడు, మోక్షదాతయునై నానాలీలారూపములు గలవాడైనను తత్త్వదృష్టితో ఒకఁడేనని తేటపడుచున్నయది.

అట్టి రుద్రుఁడొకఁడే జగత్కర్తయని బ్రహ్మవిదులు భావించి రెండవ వస్తువునకై నిరీక్షింపకుండిరి. "సర్వోహ్యేష రుద్రః" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యములు ఈ విషయమునే సమర్థించినవి. ఆకలిఁ గొన్నవాడు ఆదరముతో లభించు ఆహారమును విడనాడి అన్నాద్యాహారము నన్వేషింప నుద్యుక్తుఁడు కాడు గదా!

కావున-శివోపాసకులు శివు (శివానందము) ననుభవించి సంతృప్తులై మరియొకవస్తువు నపేక్షింపరని-తెలియవలెను. అట్టి రుద్రుఁడే తన అసమానశక్తులతో ఈ ప్రాణులను శాసించువాడు-ప్రాణుల నంతర్యామిగ నుండువాడు మరియు సమస్తలోకములను చతుర్ముఖ బ్రహ్మరూపముతో పుట్టించి-విష్ణురూపమున కాపాడుచు, ప్రళయకాలమున తన నిరాకారజ్యోతిః స్వరూపముగ చేతనాచేతనములకు నిష్పక్షపాతముగ ఆశ్రయము నొసఁగువాడు రుద్రుఁడే నని ఈ ద్వితీయ వాక్యముఁదగు భావార్థము.

3 వ వాక్యమున-

పరమాత్మయగు సదాశివుఁడు-ప్రపంచమంతట నేత్రములు,

ముఖములు భుజములు పాదములు గలవాడై-నేత్రరూపములగు బాహువులతో భూమ్యాకాశమయములగు పదునాలుగు లోకములను తానొకఁడే-సృష్టి ననుసంధించును.

లోకముల నన్నిటిని నిర్మించియు పరమేశ్వరుఁడు-ఆత్మారాముఁడై జగద్గతములైన సుఖదుఃఖముల నంటకుండునని ఇఁట విదితమైనది.

4 వ వాక్యము—

"యో దేవానాం ప్రభవ శ్చోద్భవశ్చ-విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః ।
హిరణ్యగర్భం జనయామాస పూర్వం-స నో బుద్ధ్యా శుభయా సంయునక్తు ॥"

సంసారదుఃఖ నాశకుఁడు సర్వజ్ఞుఁడునగు ఏ దేవుఁడు ఇంద్రాది దేవతలను పుట్టించి యవ్వారికి స్వర్గాది దివ్యలోకనివాసాది వైభవము నొసఁగూర్చుటయే గాక మహాసృష్టి ప్రారంభమున హిరణ్యగర్భు (చతుర్ముఖ బ్రహ్మదేవు) నావిర్భవింపఁజేయునో, అట్టి పరమేశ్వరుడు మమ్ము శుభప్రదమైన బుద్ధితో ననుసంధింపఁజేయుగాక!

శుభము నొసఁగు బుద్ధి యనఁగా-ఉపనీతుఁడై వేద వేదాంగముల నభ్యసించి కల్యాణదేశికునుండి లింగధారణప్రధానమగు శాంభవ దీక్షఁబరిగ్రహించి భస్మరుద్రాక్షధారియై శివషడక్షరమంత్రమును జపించుచు ఆజన్మాంతము సంధ్యావందనాది నిత్యకర్మలనాచరించుచు ఇష్టప్రాణభావలింగముల నారాధించుట యగును. అట్టి బుద్ధిని కలిగించువాడు శివుఁడేనని వివేకము.

ఇట్లు నిరాకారుఁడగు పరమేశ్వరుని ప్రార్థించి-సాకారుఁడగు

శివుని-శ్వేతాశ్వతరమహర్షి-దిగువ రెండు మంత్రములతో ప్రార్థించు చున్నవారు.

5 వ వాక్యము-

"యా తే రుద్ర శివా తనూ-రఘోరాఽపాపకాశినీ,
తయా న స్తనువా శంతమయా-గిరిశంతాభిచాకశీహి"

పదార్థము-హే రుద్ర! తే=నీయొక్క, యా=ఏమూర్తి. అఘోరా భయంకరము కానిది, అపాపకాశినీ=శాంభవదీక్షచే పాపములను పోగొట్టుకొనినవారియందు ఇష్టలింగరూపమున ప్రకాశించునో, తయా=అట్టి, శంతమయా=అతిసుఖరూపమగు, తనువా=దివ్య శరీరముచే, గిరిశంత=కైలాసగిరి యందుండియు భక్తులకు సుఖ మును కలుగఁజేయు పరమేశ్వరా! నః=మమ్ము, అభిచాకశీహి= బాగుగా నిరీక్షింపుము.

నీ భయంకరమగు కాలరుద్రరూపమున మమ్ము నవలోకింపక సర్వహితావహమగు శివరూపముతో అనుగ్రహింపుమని సారాంశము. పరమేశ్వరునకు-ఘోరము శివము నను రెండు రూపములుండునని ఇఁట విదితమైనది.

6 వ వాక్యము-

"యామిషుం గిరిశంత హస్తే-బిభర్ష్యస్తవే,
శివాం గిరిత్ర తాం-కురు మాహిగ్ంసీః పురుషం జగత్"

పదార్థము-హే గిరిశంత=(గిరౌ స్థిత్వా, శం=సుఖం, తన్వాన్) కైలాసగిరియందు నివసించుచు భక్తులకు సుఖమును కలుగఁజేయువాడా! అస్తవే=భక్తులు కానట్టి దుర్మార్గులపై ప్రయో

గించుటకు, యాం = ఏ, ఇషుం = బాణమును, హస్తే బిభర్షి = చేతి యందు పట్టుకొనినావో, హే గిరిత్ర = (గిరౌ స్థిత్వా త్రాణనం కుర్వన్) కైలాసగిరిపై మహోన్నత శిఖరమున నుండియు, ప్రమథ గణములను సాలోక్యముక్తులను రక్షించువాడా! తాం ఇషుం = అట్టి బాణమును, శివాం = శుభప్రదముగా, కురు = చేయుము! పురుషం = జగత్ = చేతనము నచేతనమును, మా హింసీః = హింసింపకుము!

శంకరా! నీ క్రూరశక్తిని భక్తులమగు మాయందు ఉపయోగింపక వాత్సల్యపూర్ణమగు చూపుతో రక్షింపుమనియు, శివభక్తిరహితులైన పాపాత్ములను శిక్షింపుమనియు, నిన్నాశ్రయించువారికి ఎట్టి భయము లేదనియు ఈ షష్ఠవాక్యమున విదితమైనది.

7 వ వాక్యమున-

చేతనవర్గమునకన్న శ్రేష్ఠుఁడు, చతుర్ముఖునకు జనకుఁడు, సర్వవ్యాపకుఁడగుటచే గొప్పవాడు, ప్రాణులందరి ప్రతిశరీరమున రహస్యముగ నుండువాడు, విశ్వమునంతటి నాక్రమించువాడు నగు పరమేశ్వరుని దర్శించిన శివోపాసకులు ముక్తులగుదురు.

చతుర్ముఖబ్రహ్మ-జగత్సృష్టికర్తయైన నాతనిని పుట్టించువాడు పరమేశ్వరుఁడే ననియు, మానవాదుల హృదయములలో గల జీవాత్మలయందు అతిసూక్ష్మ దివ్యతేజస్సు (భావలింగము)గ నుండు ననియు, శాంభవదీక్షచే శివునుపాసించినచో శివదర్శనము ప్రారబ్ధాంతమున సంభవించుననియు సప్తమవాక్యసారాంశము.

8 వ వాక్యము-

"వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతం-ఆదిత్యవర్ణం

తమసః పరస్తాత్ । తమేవ విదిత్వాఽతిమృత్యుమేతి-నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ"

శివజ్ఞానమునకన్న వేరైన ఉపాయమెద్దియు లేదని శ్వేతాశ్వతర మహర్షి-తన యనుభవముతో పై అష్టమవాక్యమున నిరూపించెను.

"నేను ఈవరకు వర్ణింపఁబడిన గొప్పవాడు, సంపూర్ణుఁడు, సూర్యకోటిసమకాంతి గలవాడు (లేక) స్వప్రకాశుఁడు, సత్త్వరజస్తమో గుణభరితయగు ప్రకృతిని (తమస్సును) మించినవాడు నగు నీ సదాశివుని గుర్తెరిగియున్నాను.

నావలె ఇతరుఁడు గూడ అట్టి పరమేశ్వరునే కనుగొని-సంసార ప్రాప్తిని (మృత్యువును) అతిక్రమింపఁగలుగును. జీవాత్మలందరు ఏనాటికైనను పరమాత్మనుపాసించి దర్శించినచో సంసారబంధము నుండి విడిబడుదురని భావము. మోక్షమునకై శివదర్శనమునుమించిన సాధనము మరియొకటి లేదు.

ఇయ్యది-అష్టమవాక్య సారాంశము.

9 వ వాక్యమున-

పరశివబ్రహ్మమునకంటె శ్రేష్ఠమైనది-మరియొకటి ఏదియు లేదు. పరశివలింగమనఁదగు బ్రహ్మమునకన్న సూక్ష్మమైనది స్థూలమైనదియు లేదు. దివ్యాంతరిక్షమునందు నిశ్చలమైన వృక్షమువలె-తనతో సమానుఁడు రెండవవాడు లేనివాడై-స్థిరపడియున్నవాడు. అట్టి పరమపురుషునిచే విశ్వమంతయు వ్యాపింపఁబడినది.

బ్రహ్మాండములోని చరాచరప్రాణులు-పరశివునుండియే జన్మించుచు పరశివునాశ్రయించియే జీవించుచు పరశివునందే దాగియుందురు

గాన జన్మస్థితిలయములయందు పరశివుఁడే విశ్రాంతిస్థానమగుచున్న వాడు.

ఇట్లు సర్వాధారమగుటచే పరశివుడు_లింగమని వ్యవహరింపఁబడును "లింగమధ్యే జగత్సర్వం-లింగా దన్య న్న విద్యతే" అను సిద్ధాంతశిఖామణి వచనముఁబట్టి-సర్వాధారము శివుఁడేనని తేటపడు చున్నయది. ఐనను పరమాత్మ సర్వనియామకుడుగా సమస్తము నందంతర్యామిగ నుండుటచే పరమాత్మకంటె శ్రేష్ఠమైనది ఏదియు లేదనియు, పరమాత్మ బ్రహ్మాండమున సాకారుఁడుగాను చిదాకాశమునందు నిరాకారుఁడుగాను విరాజిల్లుననియు వివేకము.

10 వ వాక్యమున-

జగత్తును మించినదియు సర్వకారణము సాక్షిరూపము పరంజ్యోతిః స్వరూపము ప్రాకృతరూపరహితము నిర్మలంబు ఇష్టప్రాణభావలింగాత్మకము నగు పరశివబ్రహ్మము నుపాసించువారు-అమృతు(ముక్తు)లగుదురు. శివు నుపాసింపనివారు-జనన జరామరణాద్యాత్మకమగు సంసారదుఃఖము నే అనుభవించుచుందురు.

11 వ వాక్యమున-

శివుఁడు జీవులందరిలో ముఖము, శిరస్సు, కంఠముగ నుండువాడు, "విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖః" ఇత్యాదిని నిరూపింపఁబడిన విశ్వవ్యాపకత్వము నీ వాక్యమున మరియొక విధముగా వివరించుట కలదు. ప్రాణులందరిలో శివుఁడే ముఖ శిరః కంఠాదిరూపమున పరిణమించి విరాజిల్లుచున్నవాడనియు సమస్తప్రాణుల శరీరములలో అవయవముల నన్నిటిని సకలేంద్రియములను నిర్మించి యవ్వాని రూపమున పరిణమించి అట్టి శరీరములలో జీవాత్మ నను

సరించి శివుఁడు ప్రవేశించి ప్రాణులందరి హృదయగుహలలో విశ్రమించు ప్రాణలింగస్వరూఁడనియు, అందువలననే సమస్తమును వ్యాపించి- సర్వగతుఁడుగ-పేర్కొనఁబడుననియు ఇఁట విదితమైనది.

12 వ వాక్యము-

"మహాన్ ప్రభుర్వై పురుషః-సత్త్వస్యైష ప్రవర్తకః,
సునిర్మలామిమాం శాంతిం-ఈశానో జ్యోతి రవ్యయః"

పదార్థము-మహాన్ ప్రభుః = లోకములన్నిటియొక్క గొప్పదొరయగు ఏష పురుషః= ఈ పరమశివుఁడు, సత్త్వస్యప్రవర్తకః= సత్త్వగుణప్రతిబంధకమగు తమోగుణమును తొలగించి సత్త్వగుణమును వికసింపఁజేయువాడు.

జగత్సంహారకుఁడు త్రిమూర్త్యంతర్గతుఁడునగు కాలరుద్రుఁడు-పరశివునియొక్క ఘోరమైన రూపముగ పరిగణింపఁబడును. సర్వమంగళకరుఁడైన పరమాత్మయొక్క అఘోరరూపము-శివపదముచే చెప్పఁబడును. సర్వకారణుఁడైన పరమశివుఁడే సాక్షాత్తు-సత్త్వగుణమును ప్రవర్తింపఁజేయువాడు. ఇందువలన తేటపడునదేమనఁగా? కాలరుద్రుఁడు-తమోగుణము నిండు గలవాడని కొన్ని పురాణములయందు గల విషయము-కల్పితము అసాధువునని "సత్త్వస్య ప్రవర్తకః" అను నిందలివాక్యమువలన విశదమగుచున్నయది.

పరమశివుని ఘోరరూపమగు కాలరుద్రునియందు-జ్ఞానక్రియా సమన్వయ దృష్టియున్నందున తమోలేశముగూడ నుండఁజాలదు.

13 వ వాక్యమున-

పరమాత్మ సర్వవ్యాపకుఁడైన నుపాసకుల ననుగ్రహించుటకై నవ్వారి హృదయగుహయందు నివసించుచున్నందున అంగుష్ఠమాత్రు (బొటనవ్రేలంత) డగుచున్నవాడు. నిర్మలమైన బుద్ధితో శుద్ధమైన మనస్సుతోడను పరమాత్మ నుపాసించి దర్శింపవచ్చును. ఇట్టి పర శివబ్రహ్మము నాత్మలో నవలోకించు పుణ్యాత్ములు-మృత్యుపాశము నుండి విడిబడి—నిత్యసుఖానుభవముతో శాశ్వతకాలము తృప్తిఁజెందు చుందురు.

14 వ వాక్యము-

"సహస్రశీర్షా పురుషః-సహస్రాక్షః సహస్రపాత్,
స భూమిం విశ్వతో వృత్వాఽత్యతిష్ఠద్దశాంగుళమ్"

పదార్థము-"పురుషో వై రుద్రః" అను శ్రుతి ననుసరించి పురుషః = పరమ శివుఁడు, సహస్రశీర్షా = అనంతశిరస్సులు గలవాడు, సహస్రాక్షః = అనంతనేత్రములు కలవాడు, సహస్రపాత్ = అసంఖ్యాతములైన పాదములు కలవాడునై, భూమిః = భూమి మొదలగు జగత్తును, విశ్వతః = అంతట, వృత్వా = వ్యాపించి, (ఆవరించి) దశాంగుళం = పది అంగుళముల (వ్రేళ్ళ) పరిమితిగా, అత్యతిష్ఠత్ = అతిక్రమించి యున్నవాడు.

సర్వాంతర్యామిగా సర్వవ్యాపకుఁడైన సదాశివుని-శాంభవదీక్షచే చిత్తశుద్ధిని సంపాదించుకొనిన సాధకులు మాత్రము- దర్శించి శివానందము ననుభవింపఁగలుఁగుదురని భావము.

15 వ వాక్యమున-

"పురుష ఏవేదం సర్వం-యద్భూతం యచ్చ భవ్యం,
ఉతామృతత్వస్యేశానః-యదన్నే నాతిరోహతి"

పదార్థము- యత్ = ఏద్ది, భూతం = గడచినదో, యచ్చ = ఏదైతే, భవ్యం = కానున్నదో, (భూతభవ్యశబ్దములచే తన్మధ్యవర్తి యగు వర్తమానము ప్రోక్తమైనట్లేను) ఇదం = ఈ, సర్వం = చేతనా చేతన సమ్మిశ్రమగు ప్రపంచమంతయు, పురుషఏవ = పురుషశబ్ద వాచ్యుఁడగు శివునిచే అధిష్ఠింపఁబడినదేను, ఉత = మరియు, అమృత త్వస్య = మోక్షమునకు, ఈశానః = ప్రభువగువాఁడు. యత్ = ఏ పరమాత్మ, అన్నేన = అన్నమువలె అనుభవింపఁదగిన భోగ్యవస్తు జాతముచే, అతిరోహతి = అందరానట్టి మహిమతో జగత్తు నతిక్రమించి యుండువాఁడు.

అచేతనత్వాత్ పృథివ్యాదే-రజ్ఞత్వాదాత్మన స్తథా,
సర్వజ్ఞస్య మహేశస్య-నైకరూపత్వ మిష్యతే"

"పృథివ్యాది ప్రపంచము జడమగుటవలన, జీవాత్మ-అల్పజ్ఞుఁ డగుటఁజేసియు, సర్వజ్ఞుఁడైన మహేశ్వరునితో ఏకరూపత్వము చేతనాచేతనములకు ఘటింపఁజాలదు. అని రేణుకాచార్యుల ప్రవచనము.

"శివ ఏవ జగత్సర్వం-శివఏవాహ మిత్యపి,
భావయన్ పరమో యోగీ-నిత్యానందం సమశ్నుతే"
(సిద్ధాంతశిఖామణి)

"శివుఁడే సమస్తజగత్తుగా పరిణమించుటచే ప్రపంచమంతయు

శివస్వరూపమనియు, శివుఁడే నేను అనియు భావించు ఆరాధ్యశివ యోగి పురుషుఁడు-నిత్యానందము ననుభవింపఁగలుఁగును."

ప్రపంచము శరీరముకాగా-శరీరి పరమేశ్వరుఁడగును. పుష్ప ఫలాదులు వృక్షమందుభాగమై వేరుగా నుండునట్లు-జగత్తు-పరమేశ్వ రుని విభూతిలో భాగమై పరమేశ్వరునితో అవినాభావము గలదిగ నుండువని విదితమైనది.

16 వ వాక్యమున-

పరశివబ్రహ్మము-అంతట-హస్తములు పాదములు నేత్రములు శిరస్సులు ముఖములు కర్ణములును గలదై ప్రపంచము నంతటి నధిష్ఠించియుండు నని శివయోగి ధ్యానింపవలెను.

17 వ వాక్యమున-

పరశివబ్రహ్మము నేత్రములు మొదలగు ఇంద్రియములన్నిటిఁ దగు గుణములైన రూపాదులతో అంతట ప్రకాశించునదై ఇంద్రియ గుణానుభవము జీవాత్మద్వారా కలదైనను వస్తుతః ఇంద్రియసుఖ భోగమునందు ఆసక్తిలేనిదై చరాచరప్రభువుగా జగత్తును శాసించు నదియునై ప్రాణులందరిని రక్షించునదగును.

18 వ వాక్యమున-

నేత్రద్వయము, శ్రోత్ర(చెవుల) ద్వయము, నాసా (ముక్కుల) ద్వయము, ముఖము, పాయూపస్థ (మలమూత్రవిసర్జన)ములు అను తొమ్మిది ద్వారములు గల శరీరమునందు జీవాత్మ-బాహ్యసుఖ లోలుఁడై ఊగిసలాడుచుండును. ఇట్టి జీవాత్మయే శివోపాసనచే తన

కించిజ్ఞత్వమును పోగొట్టుకొని-ప్రారబ్ధాంతమున ముక్తుడై శివసముఁడునై చరాచర జగత్తును వశపఱచుకొనఁగలుగునని-అష్టాదశ వాక్యమునందుశ్వేతాశ్వతరమహర్షి.జీవాత్మ శివాంశమగుటచే ఏనాటికైనను శివుఁడగునని- నిరూపించెను.

19 వ వాక్యమున-

పరశివబ్రహ్మము హస్తములు లేకున్నను స్వీకరించును. పాదములు లేకున్నను నడచును. నేత్రములులేకున్నను చూచును. చెవులు లేకున్నను వినును. ప్రపంచమున తెలిసికొనఁదగిన దానినంతయు గుర్తెరుఁగును. పరమాత్మను కనుఁగొనువాడు ఎవఁడును లేడు.

పరమేశ్వరుఁడు సర్వసమర్థుఁడగుటచే పాణిపాదనేత్ర కర్ణాది ఇంద్రియముల నధిష్ఠించు దేవతల సహకారములేకయే గ్రహణగమన దర్శన శ్రవణాదుల నొనర్పఁగలుగుననియు, భక్తుల ఆర్తనాదముల నెంతో దూరమునుండి ఆలకించి యవ్వారిని రక్షించుననియ, మానవాదులయొక్క సుకృత దుష్కృతములను దివ్యదృష్టితో కనుగొని పుణ్యపాపఫలముల ననుభవింపఁజేయుననియు, భక్తులు సమర్పించు పుష్పఫలాదులను దూరమునుండియే స్వీకరించుననియు, భక్తుల ప్రార్థనలను గమనించుటకు వడిగా నడిచివచ్చుననియు, ఇట్టి వివిధ రూపమైన శివానుగ్రహము లభించుటకు శాంభవదీక్షఁబరిగ్రహించి సమీపవర్తిగా ఇష్టలింగమును నామకరతలము నారాధింపవలెననియు వివేకము.

20 వ వాక్యము-

"అణో రణీయాన్ మహతో మహీయా-నాత్మా గుహాయాం

నిహితోఽస్య జంతోః । తమక్రతుం పశ్యతి వీతశోకో ధాతుః ప్రసాదా న్మహిమాన మీశమ్"

పదార్థము- అణోరణీయాన్ = కేశాగ్రశతతమభాగమును శత విభాగముల నొనర్చినచో ఎంతయుండునో అంతటి అణువగు జీవాత్మ కంటె నణువు, మహతః- మేరుపర్వతాది గొప్ప వస్తువులకన్న, మహీయాన్ = గొప్పవాడునగు, ఆత్మా- భావలింగస్వరూపుఁడైన పరమాత్మ, అస్య = ఈ, జంతోః = ప్రాణియొక్క, గుహాయాం = గుహ వంటి హృదయాకాశమునందు, నిహితః = దాగియుండుటకు ప్రవేశించెను.

అక్రతుం = కర్మసంబంధము (లేక) కర్మఫలానుభవము లేనట్టి (లేక) ఇంద్రియసుఖభోగార్థక సంకల్పరహితుఁడైనట్టి, మహిమానం = గొప్ప మహిమ గలిగినట్టియు తం ఈశం = పరమేశ్వరుని, ధాతుః = సర్వసృష్టికర్త యగు శివునియొక్క, ప్రసాదాత్ = అనుగ్రహము వలన, వీతశోకః = సంసారదుఃఖము లేనివాడై, పశ్యతి = చూడఁ గలుఁగును.

"సంసారమోక్షస్థితిబంధహేతుః" "సంసారబంధమునకు, ప్రళయమున దాగియుండుటకు, మోక్షమునకును కారణము శివుఁడే" నను శ్రుతివాక్యము పై విషయమునే సమర్థించినది.

21 వ వాక్యమున-

ఇట్టి పరమేశ్వరుని దర్శనము—వాని యనుగ్రహమువలననే ఘటించునని స్వానుభవరూపమున మహర్షి నిరూపించుచున్నవాడు.

జరామరణరహితుఁడు, పురాతనుఁడు, సర్వాంతర్యామి, విభువగు

టచే సర్వగతుఁడు నగు పరమాత్మను నేను-గుర్తించి పరిపూర్ణతకై ఉపాసించుచున్నాను.

పరమాత్మ ఉత్పత్త్యాదులు లేనివాడని బ్రహ్మవిదులు గుర్తించి శాశ్వతునిగా చెప్పుచున్నవారు.

నేనే గాక ఎందరో మహానుభావులు పరమేశ్వరసాక్షాత్కారముతో శివసాయుజ్యము నొందినారని. శ్వేతాశ్వతరుడు-తన నిగర్వతను వ్యవహరించుట-ఇందు పరమార్థము.

ఇయ్యది-తృతీయాధ్యాయము.

అథ చతుర్థాధ్యాయః

మొదటి వాక్యమున-

శివానుగ్రహమువలననే శివసాక్షాత్కారము సంభవించునని తృతీయాధ్యాయమున నిరూపింపఁబడినది. శివానుగ్రహము-స్తోత్రప్రార్థనాదికముతో లభించునని-ఈ అధ్యాయమున మొదటివాక్యమునందు మహర్షి-ఉపదేశించుచున్నవారు.

రూపజాత్యాదులు లేనట్టి, తనతో సమానుఁడైన రెండవవాఁడు లేనట్టి పరమాత్మ-తనలోని విచిత్ర అనంతశక్తులయొక్క ప్రభావము వలన-అనేకవిధములు రూపజాత్యాదివిశిష్టములు నగు వస్తువులన్నీ-స్వార్థరహితముగా సృజించి-ప్రళయకాలమున విశ్వమును తనలో దాచి కాపాడును. (సృష్టి సంహారములను పేర్కొనుటలో స్థిత్యాదులు గూడ శివుఁడే చేయుట-చేరినదని తెలియవలెను.)

క్రీడావిహారముగ సృష్టిస్థితిలయములఁజేయు శివుఁడు-మమ్ము-

తనను పొందుటకనువైన బుద్ధిని (ఉపనీతుఁడై పాశుపతదీక్షతో శివ లింగమును నిరంతరము ధరించి యుపాసించు ఏకాగ్రతను)కలిగించి అట్టి బుద్ధితో- సర్వదా అనుసంధింపఁజేయుగాక!

రెండవ వాక్యమున-

పరశివబ్రహ్మస్వరూపమే- అగ్ని, ఆదిత్యుఁడు, వాయువు, చంద్రుఁడు, పరిశుభ్రమైన వస్తువు, ఉదకమునై చతుర్ముఖబ్రహ్మగా, ప్రజాపతి (విరాడ్రూపుఁడు) గాను పరిగణింపఁబడుచున్నయది.

పరమాత్మ-నిరాకారుఁడైనను భక్తుల ననుగ్రహించుటకై ఆకారములను పరిగ్రహించి-నిరాకారుఁడు సాకారుఁడునని పేర్కొనఁబడును. ఆకాశాది పంచతత్త్వాత్మకమగు ప్రపంచమంతయు- సర్వకారణుఁడైన పరమేశ్వరునియొక్క అచేతనరూపము కాగా-బ్రహ్మేంద్రాదులు దివ్యస్వరూపాంశములగును. కైలాసవాసియగు పార్వతీపతి పరమశివుని ప్రతికృతియనఁదగిన పూర్ణమైనదివ్యరూపముగువాడు. గట్టిపడిన ఘృతము- భోజనసౌకర్యార్థము ద్రవమగునట్లు నిరాకారుఁడైన పరమశివుఁడు (జ్యోతిర్లింగము) లీలార్థము దివ్యరూపము గలవాడగును. పరశివునకు రుద్రునకు భేదమును పాటింపరాదు. భక్తులు- సాకారశివు నారాధింతురు. ముక్తులు-నిరాకార శివుని నిరతిశయానందము ననుభవింతురు. భక్తుఁడు సాకార శివుని ఇష్టలింగము నర్చించి శివానుగ్రహముఁబడసియు సంసారబంధ నిర్ముక్తుఁడగును. వస్తుతః జీవాత్మ నిరాకారుఁడైనను సాకారశివు నారాధింప-శివానుగ్రహమువలన శరీరేంద్రియాద్యాకారము గలవాడగును. అని ఇందు పటితమైనది.

మూడవ వాక్యమున-

దేవా! విశ్వవ్యాపకుఁడవైన నీవే స్త్రీరూపము పురుషరూపంబు

గలవాడవగుదువు! నీవే కుమారుఁడవు కుమారియు నగుదువు! నీవే ముదుసలివై కఱ్ఱఁబట్టుకొని నడచువాడవు! జగత్తునంతట-విచిత్రములైన జన్మలతో విరాజిల్లువాడవు!

ఇట్లు ముముక్షువులందరు భావింపవలెనని సారాంశము.

4 వ వాక్యమున-

పరమేశ్వరా! భ్రమరము(తుమ్మెద) శుకము (చిలుక) మేఘము ఋతువులు సముద్రములు నీవేను, నీవు ఆకాశమువలె విభువగుటచే ఆద్యంతములు లేనివాడవై యున్నావు. లోకములన్నియు నీవలన ఏర్పడును గాన నీ ఆద్యంతముల నెవరును కనుగొనఁజాలరని భావము. (ఇఁట నీలపతంగశబ్దమునకు భ్రమరమనియు. హరితో లోహితాక్షః అనుచో శుకమనియు, తటిత్‌గర్భశబ్దమునకు మేఘమనియు అర్థములు.)

స్త్రీ పురుషరూపములే గాక భ్రమర శుక మేఘాది సమస్తరూపములు నీవే నని వివేకము.

5 వ వాక్యము-

"అజామేకాం లోహితశుక్ల కృష్ణాం-బహ్వీః ప్రజాఃసృజమానాం సరూపాః । అజో హ్యేకో జుషమాణోఽనుశేతే-జహాత్యేనాం భుక్తభోగా మజోఽన్యః"

చేతనాచేతనవర్గము-పరశివుఁడే ఉపాదానముగా-శివాత్మకమగునెడ-చరాచరప్రపంచమున గల వస్తువుల తారతమ్యము, మరియు బంధమోక్షాది వ్యవస్థ యెట్లు సిద్ధించునను ఆశంకకు-సమాధానము పై వాక్యము.

పదార్థము-లోహిత = ఎఱ్ఱనైన రజోగుణము, శుక్ల = తెల్లనైన సత్త్వగుణము, కృష్ణ=నల్లనైన తమోగుణంబు గలయట్టి, సరూపాః బహ్వీః ప్రజాఃసృజమానాం=సత్త్వరజస్తమోగుణములకుఁదగు ధవళ రక్త నీలవర్ణగుణములతో కూడిన రూపములు గల అనేకప్రాణు లను పుట్టించునట్టి, ఏకాం అజాం = వికారములు గలదైనను ఏక రూపముతో నిత్యమైన ప్రకృతిని, ఏకో హి అజః = సంసారపాశ బద్ధుఁడైన ఒక చేతనుఁడు, జుషమాణః=ప్రేమించువాడై, (ప్రకృతి నాశ్రయించి ప్రవర్తించువాడని భావము) అనుశేతే=అనుభవించును, అన్యః అజః = అనేకజన్మలయందు ప్రకృతిభోగముల ననుభవించు టలో విసుఁగుఁజెంది విరక్తుఁడై భోగేచ్ఛారహితుఁడునైన జీవాత్మ- ముముక్షువై, భుక్తభోగాం = ఇంద్రియవిషయభోగముల ననుభ వింపఁజేసినట్టి, ఏనాం = ఈ ప్రకృతిని, జహాతి = విడచును.

ప్రకృతిపురుష వివేకముగల మహానుభావులు-ప్రకృతిభోగములు శాశ్వతములు కావని గుర్తించి-శరీరధారులగుటచే శరీరపోషణాద్య ర్థము వలయు ఆహారపానీయాదులను శివప్రసాదములుగ ననుభ వించినచో- అట్టివారు సంసారబద్ధులు కారనియు తమనింద్రియసుఖ ములఁదెస ఆకర్షించు ప్రకృతికి లోను గారనియు, జగత్తుఁజెందిన నానాత్వము ప్రకృతికృతమనియు, సత్త్వరజస్తమో గుణసంబంధ మున నేర్పడు తారతమ్యము ఈశ్వరకృత్యముగానిదై పూర్వాపూర్వ కృత కర్మననుసరించి సంభవించుననియు, ఇట్టి భోగలాలసత్వము- శాంభవదీక్షఁబరిగ్రహించి ఇష్టప్రాణభావలింగముల నారాధించు ముముక్షుశైవులకు తగ్గుననియు ఈ ఐదవ వాక్యమున విదితమైనది.

6 వ వాక్యము-

"ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా-సమానం వృక్షం పరిష్వజాతే,
తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి"

పదార్థము-సయుజా=ఎల్లకాలము కూడియుండునట్టి, సఖాయౌ = పరస్పరము మిత్రులైనట్టి, ద్వాసుపర్ణా=జీవేశ్వరులు అను రెండు పక్షులు, సమానం వృక్షం=వృక్షమువంటి ఒకే శరీరమును, పరిష్వజాతే = ఆలింగనముఁ జేసికొనినవారి వలె ఆశ్రయించినవి. తయోః= ఆ రెండు పక్షులలో, అన్యః = జీవాత్మ, స్వాదు = రుచికరముగా భావింపఁబడు, పిప్పలం = చెట్టుపండువంటి కర్మఫలమును, అత్తి = అనుభవించును.

అన్యః = జీవభిన్నుఁడైన పరమాత్మ, అనశ్నన్=కర్మఫలము ననుభవింపనివాడై జీవక్రియమాణ సుకృత దుష్కృతముల నవలోకించుచు సాక్షిమాత్రుడునై అభిచాకశీతి = ప్రకాశించును.

పరమాత్మ-జీవాత్మతో సహ శరీరమునఁ బ్రవేశించినను కర్మ ఫలానుభవము లేనివాడై జీవాత్మను వెంటాడునని భావము.

ద్వా, సువర్ణా, సయుజా, సఖాయా అనునవి-ద్వివచనములుగా నిట ఛాందసప్రయోగము గలవని గుర్తింపవలెను.

7 వ వాక్యము-

"సమానే వృక్షే పురుషో నిమగ్నోఽనీశయా శోచతి ముహ్యమానః।

జుష్టం యదా పశ్యత్యన్యమీశ మస్య మహిమానమితి
వీతశోకః"

పదార్థము-సమానే వృక్షే=శరీరము అను ఒకే వృక్షమునందు, పురుషః = జీవాత్మ, నిమగ్నః = కర్మఫలభోగమునందు ఆసక్తిగల వాడై, అనీశయా = కర్మపరవశత్వమువలన నేర్పడు అసమర్థతతో, ముహ్యమానః = స్వరూపమును విస్మరించి కృత్యాకృత్య వివేకము లేనివాడై శోచతి = దుఃఖము ననుభవించుచున్నవాడు.

ఇట్టి దుఃఖమునుండి విడుదల ఎట్లనఁగా?

జుష్టం=ఫలాపేక్షారహితసుకృతముతో శాంభవదీక్షాప్రయుక్తమగు ఇష్టలింగార్చనతోడను ప్రసన్నుఁడగు, అన్యం ఈశం = తన కంటె వేరైన పరశివుని, యదా = ఎప్పుడు, పశ్యతి = హృదయము నందు దర్శించునో, (తదా = అప్పుఁడు) అస్య = ఈ పరశివుని యొక్క, మహిమానం = ఆనంద భోగాదిరూపమగు మహిమను, వీత శోకః = దుఃఖము లేనివాడై, ఇతి = (ఏతి) పొందును

హృదయములో పరమాకాశముగ ప్రకాశించు శక్తితో కూడిన శివుని అర్చన ప్రార్థన ధ్యానరూపమగు భక్తితో ప్రసన్నుఁ జేసి కొనుటకు-కల్యాణదేశికుని యుపదేశము నొందినవాడై-శరీరమునందు బ్రహ్మాండమునందు ఈ రెంటి నతిక్రమించిన మహాకైలాసము నందును విరాజిల్లునట్టి పరమశివుని యనుగ్రహము-నిదానమగుననియు శివసాక్షాత్కారముచే సంసారసుఖమిశ్రిత దుఃఖములన్నియు సమసి పోవుననియు, జీవపరమాత్మలు ఒకే శరీరమునందున్నను కర్మ పరవశత్వము జీవునకుండుననియు, పరమాత్మకు జీవకృతకర్మ సాక్షిగా సర్వస్వాతంత్ర్యముండుననియు ఈ ఏడవ వాక్యముఁదగు సారాంశము.

8 వ వాక్యమున-

వేద వేదాంతవేద్యుఁడు, నాశరహితుఁడు, పరమాకాశస్వరూపుఁడు నగు పరమాత్మను దేవమానవాది ప్రాణులందరు ఆశ్రయించియున్నవారు. అంతరాత్మయగు పరమేశ్వరు నుపాసించి గుర్తెరుగనిచో వేదాధ్యయనము వ్యర్థమగును.

పరమేశ్వరు నంతరాత్మగా భావించి హృదయమున చిదాకాశమునందు-అథవా ఇష్టలింగమునందు-భావలింగమగు పరమాత్మను ధ్యానమున దర్శించువారు కృతకృత్యులై పరమపదమునందు స్థిరముగ నివసింతురు. ఇట్టివారు మరణమును పరమపదద్వారముగ ప్రేమింతురు గాన వీరికి మరణభయముండఁజాలదు మరణమునందు సంతృప్తిఁజెందుచు ఆత్మవిశ్వాసముతో సంతోషింతురు. ఇతరులైతేనో మరణభయముతో ఇంద్రియసుఖము ననుభవించుచు తస్కరులవలె నీ లోకముననే నివసింపఁగోరుదురు. జీవనమును శివప్రసాదముగ కొనసాగించుచు మృత్యువును ప్రియాతిథిగ సత్కరించుట-శివయోగుల స్వభావమగును. నిర్మల జీవనార్థము ఈ శరీరమును శివుఁడను గ్రహించి-జీవుని కల్యాణముకొరకు అంతరాత్మగా నుండునని ఇట విదితమైనది.

9 వ వాక్యమున-

గాయత్రి మొదలగు ఛందస్సులు, వైశ్వదేవాదియజ్ఞములు, జ్యోతిష్టోమాదియాగములు, చాంద్రాయణాదివ్రతములు, భూతభవిష్యత్ వర్తమానములు అనువానిని వేదములు ప్రతిపాదించినవి. మాయ నధిష్ఠించు మహేశ్వరుఁడు-సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మికయగు మాయ ద్వారా ఈ ప్రపంచమును పుట్టింపగా-అట్టి విశ్వమునందు-తాడుచే

కట్టఁబడిన పశువువలె-చిచ్ఛక్తిసంకోచరూపయగు మాయయొక్క సంసారపాశముచే జీవాత్మ బంధింపఁబడినవాడై ప్రవర్తించును. అని శ్వేతాశ్వతరమహర్షి-ఇట-నిరూపించెను.

10 వ వాక్యము—

"మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాత్-మాయినం తు
మహేశ్వరమ్,
తస్యావయవభూతైస్తు—వ్యాప్తం సర్వమిదం జగత్"

మాయాం=ఆదిశక్తిని, ప్రకృతిం-చిత్రవిచిత్రకారిణి, జీవులను మోహింపఁజేయునది. పరమేశ్వరుని వినోదమునకై అతనినుండి విడిబడి జగత్తుగ పరిణమించియు ప్రళయమున పరమేశ్వరు నాశ్రయించునదియు, అద్భుతరచనయందు నైపుణ్యము గలదియు నగు ప్రకృతిగా గుర్తింపవలెను.

శ్లో॥ మం శివం పరమం బ్రహ్మ-ఆయతీతి స్వభావతః।
మాయేతి ప్రోచ్యతే లోకే-బ్రహ్మనిష్ఠా సనాతనీ॥

పరబ్రహ్మమగు శివుని సహజముగా పొందునదియు, పరశివునందు నిలుకడ గలదియు, నిత్యయునగు శక్తి-మాయయనఁబడును. అభియుక్తసూక్తి.

"మం అయతీతి = మాయా" అని వ్యుత్పత్తి.

మహేశ్వరుని-మాయాస్వామియగు పరమేశ్వరునిగా-తెలియవలెను. మహేశ్వరునందు భక్తి గలవారు-మాహేశ్వరులనఁబడుదురు. మహేశ్వరుఁడనుగ్రహించునెడ-మాయాశక్తి-తన వక్రదృష్టిని ప్రసరింపఁజేయనిదై మహేశ్వరుని ఆజ్ఞకు-దాసివలె-లోబడినదై శివ

భక్తునియందు గల అసురీసంపత్తును తొలగించి దైవీసంపత్తు నొనఁ గూర్చును. ఇట్టి మాయను సాధనముగా పరిగ్రహించియే పరమాత్మ జగత్కార్యము ననాయాసముగ కొనసాగించును.

అట్టి పరశివుని అంశములగు బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులచే జగత్తు వ్యాపింపఁబడినది. ఈ త్రిమూర్తులే జీవనాధారమును కల్పించుచు కాపాడుచును జీవాత్మలు ప్రతిజన్మయందు గావించు దేహవియోగము అను సంహారముఁ జేయుచున్నారు-

త్రిమూర్త్యాది సమస్త ప్రపంచము-పరశివుని ఒకానొక అంశ మగునని "యస్యైకశక్తిశకలే సకలః సమాప్తః" అను అభియుక్తోక్తి నిరూపించినది.

అర్థము-పరమాత్మయొక్క ఏకైకమాయాశక్తియొక్క లేశము నందే సమస్తప్రపంచము సమాప్తమగును.

అని యీ దశమవాక్యము ఘోషించినది.

11 వ వాక్యమున-

ప్రపంచమున గల వస్తువులన్నిటియొక్క ఉత్పత్తిస్థానములగు ఉపాదానముల నధిష్ఠించి యంతరాత్మగ నుండువాడు, ప్రళయకాల మున చరాచరజీవాత్మలకు తనలో ఆశ్రయమునొసగువాడు, సమస్త మును శాసించువాడు, దేవమానవాదులచే నుతింపఁబడువాడు, భక్తుల యొక్క ఐహిక ఆముష్మిక సదభీష్టముల నీడేర్చువాడు నగు మహా దేవుని-శాంభవదీక్షతో ఇష్ట ప్రాణలింగముల నుపాసించి భావలింగ ముగ తన హృదయాకాశమున-నిర్మలమైన మనస్సు అనెడు దివ్య నేత్రముతో జీవాత్మ దర్శించి-జన్మజరావ్యాధి మరణాదులు లేనట్టి అత్యంతశాంతిరూపమైన ముక్తి నొందువాడగును.

12 వ వాక్యము-

"యో దేవానాం ప్రభవశ్చోద్భవశ్చ-విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః,
హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానం-స నో బుద్ధ్యా శుభయా సంయునక్తు"

తృతీయాధ్యాయమున గల చతుర్థవాక్యమునందును ఈవాక్యమునందును ఇంచుమించు ఒకే అర్థము కలదు. "జనయామాస""పశ్యత" అను పదములే భిన్నములు అని తెలియవలెను

ఇంద్రాదిదేవతలను పుట్టించి స్వర్గాధిపత్యాదివైభవముల నొనఁగూర్చువాడు, విశ్వాధికుఁడు, సర్వజ్ఞుఁడు నగు రుద్రుఁడు-సృష్టిప్రారంభమున జన్మించు బ్రహ్మదేవుని-వేదవేదార్థముల పరిజ్ఞానముఁ గలుఁగఁజేయు అనుగ్రహదృష్టితో-గాంచెను. అట్టి పరమశివుఁడు మమ్ము-శుభమయమగు బుద్ధితో ననుసంధింపఁజేయుగాక!

అని పదార్థము భావార్థంబును 12 వ వాక్యమున విదితమైనది.

13 వ వాక్యమున-

చతుర్ముఖాద్యమరుల ప్రభువు, పధునాలుగు లోకములకు ఆధారము, ద్విపాత్ (మానవ) చతుష్పాత్ (గవాదులు) నగు పశువులను నియమించువాడు, ఆనందమయుఁడు, ఇష్టప్రాణభావలింగస్వరూపుడు నగు మహాదేవుని కొరకు పూజాసాధనములగు హవిస్సు మొదలగు వానిని సమర్పించుచు ఉపచరింతుము గాక!

నాలుగు కాళ్ళుగల పశువులకంటె మానవులు శ్రేష్ఠులైనను సంసారపాశబద్ధులగుటచే- ద్విపాత్ పశువులనఁ బడుఁగుదురు.

ఈవాక్యమున-మహేశ్వరుఁడు పశుపతియగునని స్పష్టమైనది. హవి రాది సమర్పణమున- ఇష్టలింగమునకు రూపము, ప్రాణలింగమునకు రుచి, భావలింగమునకు తృప్తి నివేదింపఁబడుట-ఇమిడియున్నది.

"కస్మై = కం అనఁగా దివ్యసుఖ (ఆనంద)ము గలయట్టి" అని యర్థము.

14 వ వాక్యము-

"సూక్ష్మాతిసూక్ష్మం కలిలస్య మధ్యే- విశ్వస్య స్రష్టార మనేక రూపః। విశ్వస్యైకం పరివేష్టితారం- జ్ఞాత్వా శివం శాంతి మత్యంత మేతి"

సూక్ష్మమునకంటె మిక్కిలి సూక్ష్ముఁడు, కారణకార్యదశల మధ్య నుండు వాడు, జగత్తును నిర్మించువాడు, కారణకార్యములు అవ్వాని ననుసంధించు మధ్యస్థితి మొదలగు అనేక రూపములు గలవాడు, విశ్వమును వ్యాపించువాడు, తనతో సమానుఁడైన రెండవ వాడు లేనివాడు నగు శివు నుపాసించుచు దర్శించినచో-పునరావృత్తి రహితము, మోక్షరూపము, అత్యంత దుఃఖనివృత్తి రూపంబు నగు శాంతిని పొందఁగలుఁగును.

బ్రాహ్మణాది ఉత్తముఁడు- శాంభవదీక్షితుఁడై నిత్యము ఇష్ట ప్రాణ భావలింగముల నుపాసించుచు శివానుగ్రహపాత్రుడై ముక్తుఁ డగునని సారాంశము.

15 వ వాక్యమున-

ఆ యా సమయములయందు జగత్తును రక్షించువాడు, విశ్వ నాథుఁడు, సమస్తప్రాణుల హృదయములలో దాగియుండువాడు,

సనకసనందనాది బ్రహ్మర్షులకు, విష్ణుబ్రహ్మాది దేవతలకును ఆశ్రయమునగు పరమేశ్వరుని పూజాజపధ్యానములతో ప్రసన్నునొనర్చుకొని దర్శించినచో-మృత్యుపాశములగు అజ్ఞాన తమోరూపాదులను ఛేదింపఁగలుఁగును.

శివుఁడు— జగత్కారణావస్థను జగత్కార్యావస్థను పొందువాడైనను కార్యదశ— కారణదశను పొందువరకు గల మధ్య (స్థితి) కాలమునఁగూడ జగద్రక్షకుఁడగుననియు, విష్ణుబ్రహ్మాద్యాశ్రయత్వము, విశ్వాధిపత్యము, సర్వభూతగుహాశయత్వము ఇత్యాది మహామహిమలు గలవాడగుటచే సవిశేషుఁడగుననియు, సవిశేష బ్రహ్మజ్ఞానమే- ముక్తిహేతువని ఇఁట విదితమగుటఁజేసి— నిర్విశేష బ్రహ్మవాదము నిరర్థకంబగునని తెలియవలెను.

16 వ వాక్యము-

"ఘృతాత్పరం మండమివాతిసూక్ష్మం- జ్ఞాత్వా శివం సర్వభూతేషు గూఢం । విశ్వస్యైకం పరివేష్టితారం- జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వపాశైః"

"నెయ్యిలోని తేటవలె అతిసూక్ష్మమైన స్వరూపము గలిగి ప్రాణులందరిలో రహస్యముగా నుండునట్టి, సర్వవ్యాపకుఁడైన మహాదేవుఁడగు శివుని సాధకుఁడు సాక్షాత్కరింపఁజేసికొనినచో ఆణవ మాయిక కార్మికములనఁబడు మలపాశములనుండి విడిబడఁగలుఁగును' అని విశదపఱచినది.

పరమేశ్వరుఁడు— అనుపాసకులకు తెలియనలవిఁగానివాడైనను ఉపాసకులు పూజా జప స్తోత్ర ధ్యానముల నేకాగ్రముగ నాచరించి పరమేశ్వరుని తెలిసికొనఁగలుఁగుదురనుట— ఇందు పరమార్థము.

17 వ వాక్యమున-

విశ్వముయొక్క సృష్టి స్థితిలయములు అను కర్మల నవలీలగఁ జేయువాఁడు, చెప్పనలవిగాని గొప్ప మహిమ గలవాఁడు నగు శివుఁడు (పరమాత్మ) జనులందరి హృదయములలో ప్రవేశించి జీవాత్మలకు సన్నిహితుఁడైనవాఁడు. సాధకుఁడైన శైవుఁడు- ఇంద్రియవిషయములకు లోనుగానట్టి మనస్సుతో ఏకాగ్రమగు బుద్ధితోడను ప్రకాశింపఁ జేయఁబడిన శివుని దర్శింపఁగలుఁగును.

ఇట్టి ఈ విషయమును గుర్తించువారు- తమ హృదయములోనే శివుఁడున్నవాఁడని నిర్ధారించుకొని- ఇష్టలింగము నారాధించుచు ప్రాణలింగమునందు నిష్ఠ గలవారై "శివోఽహం" ధ్యానముతో భావలింగ స్వరూపుఁడై లోలోన ఉన్నట్టి పరమశివుని దర్శించినచో మూర్ధన్యనాడిద్వారా ఈ శరీరమునుండి నిష్క్రమించి పరంజ్యోతియగు పరమేశ్వరుని సమీపించి ఆవిర్భూతనిజరూపులై ముక్తులు కాగలుగుదురని ఇందు విదితమైనది.

18 వ వాక్యము-

సర్వజగత్కారణమగు పరమేశ్వరుఁడు- జగదాదికాలమునందు విరాజిల్లువాఁడగుటచే- సనాతనుఁడు నిర్వికారుఁడు నగునని దిగువన 18వ వాక్యము స్పష్టపఱచినది.

"యదా తమ స్తన్న దివా న రాత్రి- ర్నసన్నచాసత్ శివఏవ కేవలః। తదక్షరం తత్సవితుర్వరేణ్యం- ప్రజ్ఞా చ తస్మాత్ ప్రసృతా పురాణీ"

పదార్థము- యదా = ఏ కాలమునందు, తత్ = అనిర్వచ

నీయమైన తమః = తమస్సు; (మహాప్రళయమున జీవాత్మలు గాఢ సుషుప్తిఁజెంది పరమేశ్వరునందు విశ్రమించుట తమస్సనఁబడును.) మహాప్రళయము ముగిసిన తరువాతనే సృష్టి-చేయఁబడును గాన నట్టి తమస్సులో సూర్యచంద్రాదులుండరు గాన పగలు, రాత్రియు లేకుండెను సత్ = నామరూపవిభాగార్హమైన స్థితి, అసత్ = నామరూపవిభాగానర్హమగు వ్యవస్థయు, న = లేకుండెను కేవలః = రెండవవస్తువు వేరుగా లేనట్టి, శివఏవ = శివుడే నుండెను. తత్ = అట్టి శివ స్వరూపమే, అక్షరం = వినాశరహితము, సవితుః = సూర్యాదులకన్న, వరేణ్యం = శ్రేష్ఠంబునగు- తస్మాత్ = అట్టి శివునినుండి, పురాణీ = శివునిలోదాగినదై ప్రాక్తనయగు. ప్రజ్ఞా = ఇచ్ఛా జ్ఞాన క్రియాత్మికయు నగు శక్తి-ప్రసృతా = ఆవిర్భవించి బయలుపడినది.

మహాప్రళయమున సచ్చిదానందమయుఁడగు శివుఁడు-సూర్య చంద్రాది చేతనులను సమస్త అచేతనములను తనలో నిమిడ్చుకొని స్వయం ప్రకాశమానుఁడై తమస్సునందు రాణించువాడని ఇందు నిరూపించుటచే శివుఁడే పరబ్రహ్మంబని తేటపడుచున్నయది.

అందువలననే "కోటిసూర్యప్రతీకాశం- చంద్రకోటి సమ ప్రభమ్" అని సిద్ధాంత శిఖామణియందు రేణుకాచార్యులు- శివుని ప్రశంసించెను.

"యథా చంద్రే స్థితా జ్యోత్స్నా- విశ్వవస్తుప్రకాశినీ,
తథా శక్తి ర్విమర్శాఖ్యా- ప్రకాశే బ్రహ్మణి స్థిరా"

"చంద్రునియందు స్థిరవసతి గల వెన్నెల- విశ్వవస్తువులను ప్రకాశింపఁజేయునట్లు- శివునందు స్థిరమైన జ్ఞానశక్తి- సృష్టికాల కాలమున జగత్తును ప్రకాశింపఁజేయును" అని సిద్ధాంతశిఖామణి నిర్వచించినది. ఇవ్విధము పరమాత్మయధీనురాలైన శక్తి-స్థిరము

నిత్యంబు నగునని నిరూపించుటచే-శక్తి రహిత నిర్విశేష బ్రహ్మము జగత్కారణము కాజాలదని విశదమైనది.

మొదటి సంసారవైద్యుఁడు శివుఁడేనని "ప్రథమో దైవ్యోభిషక్" అను రుద్రాధ్యాయవాక్యములో కలదు.

19 వ వాక్యమున-

పరమాత్మయొక్క పైభాగమును గాని క్రింది భాగమునుగాని మధ్య భాగమును గాని ఎవఁడుగూడా కనుగొనలేడు. అందువలన పరమేశ్వరునితో సమానమగు రెండవ వస్తువు లేదనియు, పరశివుని పేరు గొప్పకీర్తి యనియు తేటపడుచున్నయది. "పురుష ఏవేదం సర్వమ్" "పురుషుఁడనఁబఱఁగు పరశివుఁడే ఈ సమస్త ప్రపంచము" "ఏతావానస్య మహిమా" పరమేశ్వరుని మహిమ- ఈ ప్రపంచప్రఖ్యాతిగలది ఎందుకనఁగా? "పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని, త్రిపాదస్యామృతందిని" "పరమేశ్వరుని మహిమ చరాచరసమస్తప్రాణులు-ఒక భాగముకాగా దివ్యాంతరిక్షమునందు మూడు భాగములు కలదు.

ఇట్టి మహామహిమ గలవాడగు, గొప్ప వైభవముతో విరాజిల్లు నట్టి పరమేశ్వరుని ప్రాణులు ప్రత్యక్షముగ చూడఁజాలకున్నను లోకవేదములయందు కీర్తింఁపబడుటచే "తస్య నామ మహద్యశః" అని ఇట నిర్దేశింపఁబడినవాడు.

పరమేశ్వరుఁబోలిన వస్తువు-ప్రపంచమున లేకుండుటజేసి, "న తస్య ప్రతిమా అస్తి" అని ఇఁట వర్ణింపఁబడినది.

20 వ వాక్యమున-

కరచరణాదులు లేనట్టి దివ్యజ్యోతిః స్వరూపుఁడైన పరశివుని

చక్షురాది ప్రాకృత ఇంద్రియములతో చూడరాదు. అవగాహనయు కాదు గాన హృదయములో నివసించువానిగా-శాంభవదీక్షచే పరిశుద్ధము పాపరహితము నగు మనస్సు అనెడు దివ్యనేత్రముతో పరమేశ్వరుని-పూర్వోక్త రీతిని భావించువారు-సంసారపాశ నిర్ముక్తులై-శివసాయుజ్యమునందియు శివానందము ననుభవింతురు.

21 వ వాక్యము-

"అజాత ఇత్యేవ కశ్చిద్భీరుః ప్రపద్యతే,
రుద్ర యత్తే దక్షిణం ముఖం-తేన మాం పాహి నిత్యమ్"

పరమేశ్వరుఁడు-జన్మమరణాదులు లేనట్టి నిత్యసత్యస్వరూపుఁడని భావించి-సంసారదుఃఖమునకు భీతిల్లిన ఒకానొక జీవాత్మ.... పరమేశ్వరు నాశ్రయించును. హే రుద్రా! సద్యోజాతాదిపంచముఖములలో-దక్షిణదిశయందు గల నీ ముఖముతో నన్ను ఎల్లకాలము రక్షింపుము! నీ అఘోరముఖముతో భక్తులందరికి-మేలుఁజేకూర్చు కూరదృష్టిని ప్రసరింపఁజేయక-మమ్ము కాపాడుమని శ్వేతాశ్వతర మహర్షి-ఈ వాక్యమున పరశివుఁ బ్రార్థించెను.

22 వ వాక్యము-

మా న స్తోకే తనయే మా న ఆయుషి మా నో గోషు మానో అశ్వేషు రీరిషః, వీరాన్మా నో రుద్ర భామితో వధీర విష్మంతః సదమిత్త్వా హవామహే"

పదార్థము-రుద్రుఁడాః (మా రీరిషః = మరణముఁజెందనీయకుము-అనుదానిని-ఈ వాక్యమున గల పదముల కన్నిటి నన్వయింప

వలెను) నః = మాయొక్క, తోకే = కుమారునివిషయమై, తనయే = పౌత్రప్రపౌత్రుల యందు, ఆయుషి = జీవనమునందు, నః గోషు అశ్వేషు = మా గోవులు అశ్వములు మొదలగు పశువులయందు, మారీరిషః = (రేషణమనగా- మరణము) మరణమును రానీయకుము! నః వీరాన్ = మా వీరులు ధీరులు నగు భృత్యులను, భామితః = కుపితుఁడవై, మావధీః = చంపకుము! హవిష్మంతః = హవిః సమర్పణాత్మకములగు యజ్ఞములతో మేము, సదమిత్ = ఎల్ల కాలము, త్వా = నిన్ను, హవామహే = ఆరాధించువారము, అందు వలన-మమ్ము సదా రక్షించుచుండుమని పరమేశ్వరుని ప్రార్థించుట ముఖ్యమనియు, శివనివేదితము అను హవిస్సును జఠరాగ్నియందు సమర్పించుట- యజ్ఞములలో ముఖ్యమనియు తేటపడుచున్నయది.

ఇయ్యది-చతుర్థాధ్యాయము

అథ పంచమాధ్యాయః

మొదటి వాక్యమున-

నాలుగవ అధ్యాయమునందు చెప్పఁబడిన విషయమునే విపులీకరించుటకు ఈ ఐదవ అధ్యాయము ప్రారంభింపఁబడినది.

(విద్యయనఁగా? శివోపాసనమును బోధించు శాస్త్రము, అవిద్యయనఁగా? సంసారపాశమును బలపఱచునట్టి కామ్యకర్మపరమైన వాఙ్మయము.) అక్షరము అనంతమునగు పరబ్రహ్మమునందు అతి రహస్యముగా విద్యావిద్యలు రెండును దాగియున్నవి.

అవిద్య-క్షరమనఁబడును. విద్య-అక్షరమనఁబడుఁగును.

విద్యను అవిద్యను శాసించువాడు-ఈ రెంటికన్న భిన్నుఁడై విరాజిల్లును. వినాశము లేనట్టి పరిపూర్ణంబునగు పరబ్రహ్మమును ఇష్టప్రాణభావలింగరూపము నుపాసించుటకై శాంభవదీక్షఁ బరిగ్రహించి-బద్ధజీవుఁడైన పశువు-పతియనుగ్రహమున-సంసారపాశమునుండి విడిబడుటకు- ఉపయోగించు ఉపనిషత్సూత్ర గీతాశివాగమాది శాస్త్రపరిజ్ఞానము-విద్య కాగా-సంసారసుఖభోగనిదానమగు మంత్రయంత్రాద్యభినివేశము అవిద్యయని ఇఁట తేటపడినది.

ద్వితీయవాక్యమున-

కారణమగు వస్తుజాతమును, అనేక రూపములతో కనఁబడుచున్నట్టి సమస్త ఉత్పత్తిస్థానములను ఒకే ఒక పరమేశ్వరుఁడు-అధిష్ఠించియుండువాడు. సృష్ట్యాదిని సంభవించిన బ్రహ్మాదులలో సుప్రసిద్ధుఁడైన కపిలమహర్షిని, మరియు మున్ముందు జన్మింపఁబోవు మహాపురుషుల ననుగ్రహదృష్టితో నవలోకించి పోషించువాడు-పరమేశ్వరుఁడేను; జన్మించునపుడు ఎవరిపై పరమేశ్వరానుగ్రహము ప్రసరించునో వారే శివజ్ఞానసంపన్నులై ప్రారబ్ధాంతమున పరమపదముఁ జేరుదురనియు. శివానుగ్రహరహితులు-ఐహికాముష్మికసుఖభోగలాలసులై పునఃపునః జన్మించుచుందురనియు సారాంశము.

తృతీయవాక్యమున-

పూర్వోక్తమగు మహిమగల పరమేశ్వరుఁడు-ఒక్కొక బంధము ననేకవిధముల నొసఁగి-ఈ కర్మభూమియందు-చేతను (జీవాత్మ) ను-కర్మభూమిఁదాటి వెళ్ళనలవిఁ గాని స్థితిలో నుంచును. జన్మించుతఱి శివానుగ్రహము ప్రసరింపనివారు కర్మభూమియందు కామ్యకర్మల నాచరించి స్వర్గాదిలోకములందు పుణ్యఫలము ననుభవించి మరల భూలోకమునకు ఏతెంతురని భావము.

వాస్తవమును విచారించి చూడగా-ఇంద్రాదిలోకపాలురఁగూడ సృజించి-మహాదేవుఁడు అవ్వారిని శాసించు సర్వాధికారము కలిగి యుండునని తేటపడును.

నాలుగవ వాక్యమున—

సూర్యుఁడు పైన క్రింద అడ్డముగాను దిశలన్నిటిని తన కిరణములతో ప్రకాశింపఁజేయుచు రాజించునట్లు-అంతట వెలుగొందు నట్టి సర్వశ్రేష్ఠుఁడైన పరమేశ్వరుఁడొకఁడే జగత్కారణములగు పృథివ్యాదులను నియమించువాడగును. శివుఁడు-సాకారుఁడు నిరాకారుఁడునని శ్రుతులు నిరూపించినవి. ఆకారముగల పరమేశ్వరుఁడు దివ్యమూర్తుఁడు అదివ్యమూర్తుఁడు నని—రెండు విధములు గలిగి యుండును. స్వయం-దివ్యస్వరూపము గలవాడు, బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులుగ నుండువాడు శివుఁడేను; అగ్ని ఆదిత్యాదులందరును పరమశివుని దివ్యాంశములు కాగా—పృథివ్యాది పంచభూతములు-అదివ్యమూర్తులనఁబడుచు లింగాకారమున భక్తులచే నర్చింపఁబడుచున్నవి.

శివకంచియందు పృథివీలింగము, జంబుకేశ్వరమున జలలింగము, అరుణాచలముపై తేజోలింగము, కాళహస్తియందు వాయులింగము, చిదంబరక్షేత్రమున ఆకాశలింగము ప్రసిద్ధములై లోక కల్యాణము నొనఁగూర్చుచున్నవి. పార్థివ పాషాణాదినిర్మిత లింగములు సర్వత్ర దృశ్యమానములైనను జలతేజోవాయ్వాకాశములు లింగములుగా గోచరించుట పరమేశ్వరుని భక్తానుగ్రహలీలయందు గొప్ప విశేషముగా—పరిగణింపఁబడుచున్నయది.

అందువలననే మర్త్యలోకము గూడ-శివుని వినోదమునకు ఉపయోగించు నివాసమని-అభియుక్తులు నిర్వచించిరి.

ఐదవ వాక్యమున-

జగదుపాదానకారణమగు పరమేశ్వరుఁడు-పృథివ్యాది పంచ మహాభూతములలో తమ తమ ఉనికిని కల్పించుచు-జగన్నిర్మాణ సాధనములగు పంచభూతములను మేళవించి ఆయా రూపములతో పరిణమింపఁజేయుచున్నవాడు-

ఉనికియనఁగా-స్వభావము-

పృథివికి—ధారణశక్తి, జలమునకు అప్యాయనశక్తి, తేజస్సునకు దాహక శక్తి, వాయువునకు చలనశక్తి, ఆకాశమునందు అవకాశశక్తి-స్థిరములగుట—స్వభావమనఁబడును.

ఇట్లు పరమేశ్వరుఁడు-పంచభూతములను జగద్రూపముగ పరిణమింపఁజేయుటే గాక-సత్వరజస్తమోగుణములను ప్రవర్తింపఁజేయుచు జగన్నాటకసూత్రధారియై స్వలీలావిలాసలోలుఁడగుచున్నవాడనియు, తానే విశ్వమునంతయు నియమించుననియు ఇందు విదితమైనది.

ఆరవ వాక్యమున-

వేదములలో రహస్యములైన ఉపనిషత్తులయందు దాగియున్నట్టి, సర్వజగత్కారణమైనట్టి బ్రహ్మమును—చతుర్ముఖబ్రహ్మ మరియు ఇంద్రాదిదేవతలు వామదేవాది ఋషులును శివానుగ్రహమున గుర్తింపగలుగుదురని చెప్పవచ్చును.

పరమేశ్వరుని ఇచ్ఛాశక్తియొక్క పరిణామము కైలాసరుద్రుఁడనియు, జ్ఞానశక్తి పరిణామము—నారాయణుఁడనియు, క్రియాశక్తి పరిణామము చతుర్ముఖబ్రహ్మదేవుఁడనియు కొందరి యభిప్రాయము.

పరమేశ్వరుని శాంభవదీక్షతో-ఇష్టప్రాణభావలింగములుగ నారా

ధించిన మహానుభావులందరు గూడ-శివసములై శివసాయుజ్యముఁ
జెంది-అమృతులైరని-ఇ(ట-శ్వేతాశ్వతరమహర్షి-నిరూపించెను.

ఏడవ వాక్యమున-

ఆరవవాక్యమువరకు పరశివబ్రహ్మలక్షణమును నిరూపించి ఏడవ వాక్యమునుండి జీవాత్మయొక్క లక్షణమును శ్రుతి ప్రతిపాదించుచున్నయది.

ఆణవ మాయిక కార్మిక మలములన(దగు పాశములయొక్క-సంబంధముగలవాడు, ఐహిక ఆముష్మిక ఫలములనొస(గు కర్మలఁ జేయువాడు, (చేయ(బడిన) సుకృత దుష్కృతములయొక్క- ఫలము ననుభవించువాడు, మాతృ పితృ పత్నీ పుత్ర శ్వశుర శ్వశ్రూ పితామహమాతులాది అనేక రూపములఁ దాల్చువాడు, సత్త్వరజస్తమోగుణముల ప్రభావము గలవాడు, స్వర్గమర్త్యపాతాళగమనములన(దగు మూడు మార్గముల ననుసరించువాడునగు జీవాత్మ ప్రాణవాయువును నియమించుచు అద్దాని సహకారముతో తా జేసిన కర్మల(బట్టి సంసారమునందు ప్రవర్తించుచుండును. మరియు గుణత్రయపరవశు(డై అవివేకముతో అహంకారముతోడను పుణ్యపాపకర్మల నాచరించుచు అవ్వాని ఫలములను సుఖదుఃఖరూపములుగ ననుభవించుట అనివార్యమగునని-ఇ(ట-తేటపడినది.

ఎనిమిదవ వాక్యము-

"అంగుష్ఠమాత్రో రవితుల్యరూపః - సంకల్పాహంకార
సమన్వితో యః,

బుద్ధే ర్గుణేనాత్మగుణేన చైవ-ఆరాగ్రమాత్రో హ్యావ
రోఽపి దృష్టః"

జీవాత్మ-బొటనవ్రేలి కొనయంతవాడైనను సూర్యునివలె శరీర మంతట ప్రకాశించువాడు, మానసిక సంకల్పము శరీరేంద్రియాభి మానరూపమైన అహంకారము అనువానితో కూడినవాడై బుద్ధిగుణ మగు నిశ్చయముతో, శరీరగుణములగు జననజరావ్యాధిమరణముల తోడను అత్యంత (సూదిమొనయంత) అల్పపరిణామముగల అణువ గుటచే-పరమాత్మ భిన్నుఁడుగా పరిగణింపఁబడుచున్నవాడు.

ఇఁట గల ఆత్మశబ్దమునకు శరీరమని యర్థము.

శరీరబుద్ధిధర్మములతో పరివేష్టింపఁబడిన జీవాత్మ-నిజరూప మును విస్మరించి శివునుపాసింపకుండుటచే-గురు కటాక్షముచే విస్మృ తిని తొలగించుకొని శివు నారాధించి తరింపవలసియుండునని సారాంశము.

తొమ్మిదవ వాక్యము-

"వాలాగ్రశతభాగస్య-శతధా కల్పితస్య చ,
భాగో జీవస్య విజ్ఞేయః-స చానంత్యాయ కల్పతే"

జీవాత్మయొక్క అణుత్వ మెంతటిదనఁగా-వెంట్రుకకొనఁదగు నూరవభాగమును వంద తునుకలుగా నొనర్ప-అవ్వానిలో నొక తునకంత కొలత గలవాడు-జీవాత్మయని గుర్తింపవలెను. ఇట్టి జీవాత్మ-దేవమానవాది అనంతజన్మల నొందువాడగును. నిజరూప మును మఱుగుపఱచుకొని సంసారపాశబద్ధుఁడై పశువనదఁగు జీవాత్మ మాయాప్రభావమున-పెద్దపులినోట నిఱికిన జింకవలె, పామునోటఁ

జిక్కిన కప్పవలెను విలవిల కొట్టుకొనుచు-అనేక జన్మల నొందుచు ఏదేనొక జన్మయందు సుకృతాతిశయప్రసన్నుడైన శివుని అను గ్రహముతో శాంభవదీక్షా స్వీకారమున శరణాగతుడైనచో- సంసార పాశవిముక్తుడై పతిసాయుజ్యమును సంపాదింపగలుగునని ఈ వాక్యమునందు సువిదితమైనది.

పదవ వాక్యమున-

వస్తుతః-జీవాత్మ-స్త్రీగాని పురుషుడు గాని నపుంసకుడుగాని కాదు- కర్మవశమున పరిగ్రహింపబడు శరీరముబట్టి. స్త్రీపురుషాది సంజ్ఞలు గలవాడగును. ఇట్టివాడైనను స్వకర్మప్రాప్త శరీరగతహృద యములో పరమేశ్వరుడు సూక్ష్మజ్యోతిర్లింగముగ నున్నవాడని గుర్తించి-ప్రార్థించిన యెడల-ప్రాకృతశరీరములను తొలగించుకొని- దివ్యశివస్వరూపుడు కాగలుగును.

జీవాత్మ-దేవమానవ పశుపక్ష్యాది జన్మల నెందుకు పొందునను ఆశంకకు-దిగువ 11వ వాక్యార్థము-సమాధానమగుచున్నయది.

11 వ వాక్యమున-

జీవాత్మ- తన ఇష్టముతో ఇంద్రియవిషయములను తలచుచు అవ్వానిని ప్రత్యక్షముగ ననుభవింపగోరినవాడై-యుక్తాయుక్త వివేక మును పోగొట్టుకొని-అన్నకబళముతో మంచినీరుతోడను తన శరీర మును పెంచుకొనును. మరియు అనేకపూర్వజన్మలయందు తా జేసిన పుణ్యపాపకర్మల ననుసరించి స్వర్గ మర్త్య పాతాళాదిలోకములలో నానావిధశరీరములను క్రమముగ స్వీకరించి సుఖాభాసరూపమగు దుఃఖము ననుభవించుచుండును.

కర్మయే-శరీరసంబంధహేతువు కాగా-విషయవ్యామోహము-కర్మకారణమగును. కర్మబద్ధమైన శరీరము గలవాడైన సద్గానిని శాంభవదీక్షతో శుభ్రపఱచి-న్యాయధర్మసంపాదితమగు భోజ్యాదికము నిష్టలింగమునకు సమర్పించుచు శివప్రసాదముగ ననుభవించువాడు-శివార్థము శరీరమును పోషించువాడగుటచే-శరీరమునకు గల కర్మబంధము విడిపోవుటయేగాక క్షుత్పిపాసాది వికారముల నణచుకొనఁ గలుగును. ఫలాపేక్షలేనట్టి సంధ్యావందనాది కర్మ-శివారాధనముగ పరిణమించును.

ఇత్యాద్యాశయము-ఇందు-నిగూఢమైనది.

12 వ వాక్యమున-

దైవవశమున తనకు తారసిల్లిన సత్త్వరజస్తమోగుణముల ననుసరించి-దేవమానవాది స్థూలరూపములను పిపీలికా (ఎఱ్ఱచీమ)ది సూక్ష్మరూపములను పరిగ్రహించుచు-సాత్త్విక రాజస తామసక్రియలకుఁ దగు ప్రవర్తనములతో పూర్వసంస్కారజన్యములగు అభిరుచుల కొదనుండు జీవాత్మకు శరీరముల ననుసంధింపఁజేయువాడు-జీవభిన్నుఁడైన పరమాత్మయని ఇట మహర్షి నిర్ధారించెను. కర్మలేని జ్ఞానము, శరీరములేని ప్రాణము, ప్రాణములేని శరీరము నిరుపయోగములు కాగా-నిష్కామములగు నిత్యనైమిత్తికకర్మల నాచరించుటతో చిత్తశుద్ధి కలిగి శివనిష్ఠ-స్థిరపడునని విదితమైనది.

13 వ వాక్యము-

"అనాద్యనంతం కలిలస్య మధ్యే-విశ్వస్య స్రష్టార

మనేక రూపం, విశ్వస్యైకం పరివేష్టితారం-జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వపాశైః"

సంసారచక్రమునందు— జీవాత్మ-పరిభ్రమించుటను వివరించి సంసారబంధవిముక్తికై వలయు సాధనమును నిరూపించుచున్నవారు.

కారణసముదాయమగు జగత్తునందు ఆదిమధ్యాంతములు లేనివాడై తానొకఁడే విశ్వమును పుట్టించుచు అద్దాని నంతరాత్మగా వ్యాపించు పరమేశ్వరుని జీవాత్మ సాక్షాత్కరింపఁజేసికొనఁగలిగినచో ముక్తుఁడగును.

సర్వవ్యాపకుడైన పరమాత్మయొక్క సాక్షాత్కారమెట్లగుననఁగా- ఉపాసనతో సాక్షాత్కారము సంభవించును. నిర్మలమనస్సుతో గురుప్రదత్తమగు ఇష్టలింగమును- తన ప్రాణము అను భావనతో-అర్చించు మహాపురుషునకే-తన దివ్యశివరూపమును ప్రసాదించును. అట్టి తఱి జీవాత్మయొక్క సచ్చిదానందమయమగు నిజరూపము ఆవిర్భవించును.

"యమేవైష వృణుతే తేన లభ్య స్తస్యైష వృణుతే తనూం స్వామ్" అను కఠోపనిషద్వాక్యము పై యంశమును సమర్థించినది.

జలపుష్పపత్ర ధూప నీరాజనాద్యుపచారములను భక్తిశ్రద్ధలతో ఇష్టలింగమునకు సమర్పించు మాహేశ్వరులు-హృదయమున సద్భావము కలిగియున్నచో-శివానుగ్రహపాత్రులగుదురని యీ వాక్యముద్ఘోషించినది.

14 వ వాక్యము-

"భావగ్రాహ్య మనీడాఖ్యం-భావాభావకరం శివం
కళాసర్గ కరం దేవం-యే విదు స్తే జహు స్తనుమ్"

శక్తి భావముతో గ్రహింపఁదగినవాడు, ప్రాకృతశరీరము లేనివాడు, మోక్షమునకు బంధమునకు కారణము. తన శక్తియొక్క శాంత్యాది కళలతో జగముఁను నిర్మించువాడు నగు పరమేశ్వరుని బాహ్యాభ్యంతరము లయందు పూజా జప ధ్యానాదులతో ఆరాధించు మాహేశ్వరులు-జన్మరాహిత్యముతో శివసాయుజ్యము నొందుదురు.

భావశుద్ధి లేనట్టి బాహ్యపూజనము దాంబికమగును గాన ఇష్టలింగమును పూజించుచు ప్రాణలింగమును ప్రణవపంచాక్షర్యనుసంధానరూపము నారాధించుచు భావలింగమును "శివోఽహం" ధ్యానముతో దశావధానములతోడను భావింపవలెనని ఇందు తేటపడుటచే శాంభవదీక్షితుఁడు-ప్రతిదినము-ఏకకాలముందైనను లింగత్రయమునందు నిష్ఠగలవాడు కావలెనని విదితమగుచున్నయది.

ఇయ్యది పంచమాధ్యాయము

అథ షష్ఠాధ్యాయః

1 వ వాక్యమున-

"కళాసర్గకరం దేవం" అనుచో- పరమేశ్వరుఁడు తన శక్తుల ప్రభావముచే జగమును నిర్మించుననుట-యెట్లు పొసఁగును? సృష్టి ప్రళయాదులు-ఆయా వస్తువులయొక్క స్వభావములగుటచే పరమేశ్వరుని సంబంధమే ఉండదుకదా! లేక కాలమైనను జగత్కారణమగుగాక! ఇందువలన పరమేశ్వరుఁడు-జగద్వ్యాపకములగు శక్తుల

నావిర్భవింపఁజేయు ననుట నెట్లంగీకరింపవలె నను-ఆశంకకు సమాధానము ఈ అధ్యాయమని గుర్తింపవలెను.

ఎట్లనఁగా?

కొందరు మేధావులు-స్వభావము జగత్కారణమనియు, అవివేకులైన మరికొందరు-కాలము జగత్కారణమనియు వాక్రుచ్చుచున్నవారు. బ్రహ్మభిన్నమైనదేదియు జగత్సృష్టిప్రళయాదులను నిర్వహింపఁజాలదు. అందువలన జగత్తును నిర్మించుట మొదలగునది-పరమేశ్వరుని మహిమయని అంగీకరింపవలెను. చతుర్ముఖాదులు గల ఈ జగచ్చక్రమును త్రిప్పు సామర్థ్యము-జడములైన స్వభావకాలాదులకు ఉండఁజాలదు.

శ్లో॥ మర్త్యో హి లోకః పరమేశ్వరస్య-లీలావినోదాయ వినిర్మితం గృహం ।
అత్రైవ యోగ్యా య ఇహాద్య దృష్టా-స్తేఽముత్ర యోగ్యాః శివతుల్యరూపాః॥"
శరణగీత.

"మానవలోకము-పరమేశ్వరుని లీలావినోదమునకై నిర్మింపఁబడిన గృహమగునది. ఎవరు శాంభవదీక్షితులై శివు నుపాసించుచు మానవోత్తములుగ కనఁబడుదురో, వారే పరమపదమునందు శివసమానులై శివానందానుభవార్హులగుదురు."

ఇవ్విధము తా సృజించిన జగత్తునందు చొఱఁబడినవాడై నిర్లిప్తుడుగ సమస్త జగత్కార్యములను పరమేశ్వరుఁడే నిర్వహించుననియు, జడములగు పంచభూతాదులకు అట్టి సామర్థ్యము లేదనియు ఇఁట తేటపడినది.

2 వ వాక్యమున-

ఈ జగత్తును భూతభవిష్యత్‌వర్తమాన కాలములయందు వ్యాపించి-కాలమును ప్రవర్తింపఁజేయుచు-సత్త్వరజస్తమోగుణముల నధిష్ఠించి-సర్వజ్ఞుఁడై రాణించు పరమాత్మయే-పృథివీ జల అగ్ని వాయు ఆకాశములను సృష్ట్యాదివ్యాపారమును ప్రవర్తింపఁజేయునని సాధకుఁడు భావింపవలెను.

పరమేశ్వరుని వలననే ఆకాశాది పంచభూతమేళనము ద్వారా జగత్తు సిద్ధమగునని "ఆత్మన ఆకాశః సంభూతః, ఆకాశాద్వాయుః, వాయోరగ్నిః అగ్నే రాపః, అద్భ్యః పృథివీ" ఇత్యాది శ్రుతులు ప్రతిపాదించినవి.

శరీరపోషణార్థము దురితములఁజేయువారి నుద్ధరించుటకై-మధుమాంసములను విసర్జించి సాత్త్వికహారమును శివప్రసాదముగ స్వీకరించుచు చిత్తశుద్ధి గలవారై తరింపుదనియు, బహిర్లింగధారణమే మోక్షమునకు సరిపడదనియు, వామకరతలమున ఇష్టలింగము నర్చించుచు పరస్త్రీలపై చూపు నిలుపువారిపై శివానుగ్రహము ప్రసరింపదనియు, పత్రపుష్పాది సమర్పణక్రియ, మంత్రార్థమును మనస్సులో భావించుచు ప్రణవపంచాక్షరీ మహామంత్రమును జపించుట, "శివోఽహం" ధ్యానము అనువాని నాచరించువారిపై శివానుగ్రహము ఈజన్మయందే ప్రసరించుననియు అభియుక్త మాహేశ్వరుల నిర్వచనము.

3 వ వాక్యమున-

పరమేశ్వరుఁడు జగత్తును సృజించి-సృష్టమును పరిశీలించియు పృథివ్యాదితత్త్వమును జలాదితత్త్వముతోడను ఒకటిగా రెండుగా

మూడుగా ఎనిమిదిగా నుండు ప్రకృతితో కాలముతోడను సూక్ష్మము లగు కామక్రోధాది జీవాత్మ గుణముల తోడను మేళవించును.

ఒకటి-పృథివి...........మూడు-పృథివ్యాపస్తేజస్సులు,

రెండు-భూజలములు; ఎనిమిది - పృథివ్యాపస్తేజోవాయ్వాకాశ ములు మనస్సు బుద్ధి అహంకారము అనునవి.

ఒకదానిని రెండుగా, రెంటిని మూడుగా, మూడిటి నెనిమిదిగా సిద్ధపఱచువాడు పరమేశ్వరుఁడే అని సారాంశము.

4 వ వాక్యమున-

సత్త్వరజస్తమో గుణములతో నేర్పడు పుణ్యపాపకర్మలను పుట్టించి-వస్తువులనన్నిటిని కర్మలఁబట్టి జీవాత్మలకు తారసిల్లఁజేయు వాడు పరమేశ్వరుఁడేను.

పుణ్యకర్మలు-ఫలాకాంక్ష లేనివగుటఁజే-ప్రాచీన సుకృత దుష్కృతములు నశించును. ఈ జన్మలో నిష్కామ్యముగ కర్మల నాచరించుటచే నియ్యవి బంధకములు కాజాలవు. కర్మలన్నియు క్షీణింపగా-బద్ధజీవుఁడు ముక్తుఁడై విలక్షణుఁడగును. అనఁగా-ఆవి ర్భూతనిజరూపుఁడై శివసాయుజ్యము నొంది-ప్రాకృతవాంఛలు లేకుండుట-విలక్షణత్వమనఁబడును. చిత్తశుద్ధి లేనిచో సర్వవిధ సౌకర్యములు-లోపించును. శరీరవాఙ్మనస్సులచే శివు నుపాసించు వారు-చిత్తశుద్ధిఁ బడయుదురు. శివుని సేవించియే మోక్షలక్ష్మీసంప న్నుఁడు కాజాలును. శరీర కుటుంబపోషణావశ్యకమగు ధనము లభించుచున్నను తదధికముగ సువర్ణాదిప్రాప్తికై ప్రయత్నించువాడు శివు నారాధింపఁజాలడని వివేకము.

5 వ వాక్యమున-

జగత్తునకు ప్రప్రథమకారణమగు పరమేశ్వరుఁడే-శరీరసంయోగమునకు, శరీరసంబంధకారణములగు పుణ్యాపాపాదులకును కారకుఁడగుచున్నవాడు-మరియు భూతభవిష్యత్ వర్తమానకాలముల నధిష్ఠించియుండుటచే కాలమునకు కట్టుఁబడకనుండును జీవసంబంధముగల ప్రాణాదివిభాగములు లేనివాడై నిష్కళుఁడుగా నిర్ణయింపఁబడెను. జీవాత్మకు పూర్వసంస్కారవశమున కలుగు ఇచ్ఛ ననుసరించి శివుఁడు జీవునిచే మంచిపనిని-లేక-చెడుపనిని చేయించునని శ్రుతి "ఏష ఏవ సాధుకర్మ కారయతి, ఏష ఏవాసాధుకర్మ కారయతి" అని ప్రబోధించినది. ఐతే జీవుఁడు తన పూర్వవాసన ననుసరించి కలుగు దుష్ట అభీష్టములను బలవంతముగ తొలగించుకొనినచో ఆతని శిష్ట అభీష్టముల నీడేర్చుచు చిత్తశుద్ధిని కలుఁగజేసి ధ్యానజపపూజాదుల నొనరింపఁజేయువాడు శివుఁడేనని-ఇట- స్పష్టమగుచున్నయది. విశ్వోత్పత్తికారణము స్తోతవ్యుఁడు సర్వాద్యుఁడు నగు శివుని-తన హృదయమున భావలింగముగ నున్నవానిగ ధ్యానించి శివసాయుజ్యము నొందవలెను.

6 వ వాక్యమున-

సంసారవృక్షము, తత్కారణములగు కాలకర్మశరీరములు అనువానిని మించినవాడై ప్రపంచమును ప్రవర్తింపఁజేయుచు జీవాత్మకు సుకృతములను ప్రసాదించి దుష్కృతములను పోగొట్టువాడు, ఐశ్వర్యమునకు ప్రభువు, విశ్వాధారంబు నగు పరమాత్మ నమృతునిగా తన హృదయములో నున్నవానిగా నుపాసించినచో ప్రారబ్ధకర్మక్షయానంతరమే ముక్తుండగును.

"బీజమునందు అంకురమున్నట్లు తనలో శివుఁడు దాగి యుండును" అని సిద్ధాంతశిఖామణియందు నిర్వచింపఁబడినది.

దేహమునే శివాలయముగ భావించి ఇష్టప్రాణ భావలింగాత్మకుఁ డగు శివుని—బహిరంతస్థలయందు ఉపాసింపవలెను. ఈ అశాశ్వత శరీరములో శివుఁడే సారవత్తరమైన వస్తువగును. శివుఁడు లేని శరీరము-శవమై-పరిత్యాజ్యమగును గాన ఈ శరీరము స్వస్థముగ నున్నపుఁడే శివు నుపాసించుటకు సాధకుఁడు యత్నింపవలెను. శివాలయము నొకచో నిర్మించి శివలింగమును ప్రతిష్ఠించుటకంటె నుత్కృష్టము శాశ్వతఫలప్రదంబు శివలింగ ధారణంబని మాహేశ్వర ప్రవరుల యభిమతము.

7 వ వాక్యము-

"తమీశ్వరాణాం పరమం మహేశ్వరం-తందేవతానాం పరమం చ దైవతం। పతిం పతీనాం పరమం పరస్తాత్-విదామ దేవం భువనేశమీడ్యమ్"

ప్రసిద్ధులైన ప్రభువులను నియమించు మహేశ్వరుఁడు, ఇంద్రాది దేవతల నత్యంత శ్రేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మవిష్ణ్వాది పాలకులను మించినవాడు, సమస్తలోకాధీశ్వరుఁడు. భక్తులచే నుతింపఁబడువాడు నగు మహాదేవుని పూజాజపస్తోత్ర ధ్యానములతో గుర్తింతుము గాక!

ఇట్లు అసాధారణ ధర్మవిశిష్టుఁడైన పరమాత్మను శివాంశమగు జీవాత్మ—ఇష్టప్రాణ భావలింగస్వరూపునిగ నారాధించి ముక్తుఁడు కావలెనని—మహర్షి ఇట ప్రబోధించెను.

8 వ వాక్యము—

"స తస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే-న తత్సమశ్చా భ్యధికశ్చ దృశ్యతే । పరాఽస్య శక్తి ర్వివిధైవ శ్రూయతే-స్వాభావికీ జ్ఞాన బల క్రియా చ"

పరమేశ్వరునకు ప్రపంచ కార్యసాధకములగు శరీరేంద్రియాదులు-అవసరము లేదు. పరమేశ్వరునితో సమానుఁడు గాని, ఆతనికంటె గొప్పవాడు గాని లేడని భావింపవలెను.

పరమేశ్వరుని శక్తి—ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియలు అను అనేకవిధములు గలదై సహజసిద్ధయై ఉండునది.

పరమేశ్వరునకు శరీరేంద్రియాదులు లేకున్నను "శరీరమును ప్రాణమువలె" పరమేశ్వరు నెడబాయనిదై ఆతని సృష్ట్యాదివ్యాపారమునకు శక్తి తోడుపడుచుండును. మరియు భక్తుల ననుగ్రహించు శివుని లీలావినోదమునకై (ఆతనికంటె వేరైనదైనను) ఆతనియందే స్థిరపడునది. ఆ శక్తియే-పార్వతి, ఉమా ఇత్యాదినామధేయములతో పేర్కొనఁబడుచున్నయది.

ఇచట గల బల శబ్దమునకు ఇచ్ఛ అనునర్థము ప్రాచీనగ్రంథములయందు వ్రాయఁబడినది.

9 వ వాక్యమున—

పరమేశ్వరుని రక్షించువాడు మరియొకఁడు అవసరము లేదు. జగత్తు నాతని శాసించువాడు లేడు. సర్వస్వతంత్రుఁడైన పరమాత్మ నూహించుటకు ఒకానొక గుర్తు లేదు. సమస్త జగత్కర్త యగుటయే గాక శరీరేంద్రియస్వామియగు జీవాత్మను నియమించువాడు—పర

మేశ్వరుఁడేను. (పరమేశ్వరుఁడు, పరమాత్మ, పరశివుఁడు ఇత్యాది పదములు వేదాంతములయందు సమానార్థకములగునట్టివి.) పరమాత్మను పుట్టించువాడు గాని, అతని పైవాడు గాని ఎవఁడును లేదనియు, ఒక్కొకజీవునకు అతని కర్మననుసరించి సుఖదుఃఖముల ననుభవింపఁజేయువాడు-శివుఁడే ననియు, ఇఁట శ్వేతాశ్వతర మహర్షి-వివరించెను.

ఈ వాక్యమున గల "లింగ" శబ్దమునకు "గుర్తు" అను నర్థము సందర్భోచితమైనది.

10 వ వాక్యము-

"య స్తంతునాభ ఇవ తంతుభిః ప్రధానజైః స్వభావతో
దేవ ఏకః సమావృణోత్ । స నో దద్యాత్ బ్రహ్మా
వ్యయమ్"

సాలెపురుఁగు తననుండి తంతువులను పుట్టించి ఆ తంతువు (దారము)లతో చుట్టబడినట్లు - సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మికయగు ప్రకృతినుండి ఆవిర్భవించిన మహత్తత్త్వాదులతో సహజముగా (తః ఇష్టముచే) ఆచ్ఛాదింపఁబడిన పరమాత్మ హృదయస్థుఁడైనను గోచరింపకుండును. అట్టి పరమేశ్వరుఁడు జీవునిచే ఉపాసింపఁబడి ప్రసన్నుఁడై తనతో సామ్యము నిడియు స్వీయ ఆనందమును ప్రసాదించువాడగును.

ఇందుకు మహాత్ములయొక్క అమృతవాణీ ప్రబోధమునందు ప్రగాఢవిశ్వాసము ఆవశ్యకమగునది.

11 వ వాక్యము-

"ఏకో దేవః సర్వభూతేషు గూఢః-సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా । కర్మాధ్యక్షః సర్వభూతాధివాసః-సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ"

ఒకే ఒక మహాదేవుఁడు ప్రాణులందఱిలో దాగియుండుటఁజేసి చరాచరమునంతయు వ్యాపించువాడై జీవాత్మల నంతరాత్మగా ప్రేరేపించుచు సుకృతదుష్కృతములను జీవేచ్ఛకు అనుగుణముగా చేయించుచు సాక్షిమాత్రుఁడై ప్రళయమున జీవులందరికి విశ్రాంతి స్థానంబునై జీవాత్మల తెలివిని కాపాడుచు-శక్తి సంకోచము గలవాడునై ఒంటరిగానే ఆనందానుభవతన్మయుండగును.

12 వ వాక్యమున-

స్వతంత్రుఁడైన ఒకే ఒక దేవుఁడు (శివుఁడు) పరాధీనులగుటచే స్వయముగ కర్మనొనర్పఁజాలనట్టి అనేక జీవాత్మలకు సూక్ష్మభూతములను నానావిధములుగ ననుసంధింపఁజేయును. అట్టి పరమాత్మను శాంభవయోగమువలన తమలోనున్నవానిగ గుర్తించువారికి-శాశ్వత సుఖ(మోక్ష)ము లభించును. భోగలాలసులకు శివోపాసనము ఘటింపకుండుటచే మోక్ష (శివసాయుజ్య)ము చేకూరదని సారాంశము.

13 వ వాక్యము-

"నిత్యో నిత్యానాం చేతన శ్చేతనానా మేకో బహూనాం విదధాతి కామాన్ । తత్కారణం సాంఖ్యయోగాధిగమ్యం-జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వపాశైః"

నిత్యులైన జీవాత్మలలో నిత్యుఁడు అనఁగా-ప్రళయమందును

స్వరూపముగు మహాజ్యోతిస్స్వగ నుండువాడు, చేతనులై (తెలివిగల వారైన) ప్రాణులలో సంపూర్ణజ్ఞానము గల చేతనుఁడు. అనేకులైన క్షేత్రజ్ఞులకు స్ఫూర్తినొసఁగునట్టి ఒకే ఒక రూపముతో నుండువాడు, జీవుల సదభీష్టముల నీడేర్చువాడు, జగత్కారణంబు, కర్మసముచ్చిత జ్ఞానము (ఉపాసన)చే పొందఁదగినవాడు నగు శివుని దర్శించినచో-సర్వవిధ సంసారబంధములనుండి-జీవాత్మ-విడిబడి-శివసాయుజ్యము నొందును.

14 వ వాక్యము-

"న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం-నేమా విద్యుతో భాంతి కుతోఽయ మగ్నిః। తమేవ భాంత మనుభాతి సర్వం-తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి"

పరమేశ్వరుఁడు స్వయంప్రకాశమానమగు పరంజ్యోతియగుటచే- శివప్రకాశమునందు-రవిప్రభలో దీపమువలె-సూర్యకాంతి-లేశమాత్రము కాదు-చంద్రుఁడు నక్షత్రములును స్వల్పాతిస్వల్పకాంతి గలవగును. ఈ మెఱుపులును వెలుగొందవు. అగ్ని-మందగించునని చెప్పనేల? భూత భవిష్యత్ వర్తమానకాలములయందు సంపూర్ణముగ ప్రకాశించు పరమాత్మననుసరించియే సమస్తము వెలుగులోనికి వచ్చుచున్నయది పరమేశ్వరుని దివ్యకాంతిచే సూర్యచంద్రనక్షత్రాదిక మంతయు ప్రకాశించుచు-లోకమునకు-చీకటిని పారదోలునది.

15 వ వాక్యమున-

ఈ జగత్తులో-సూర్యాదులను ప్రకాశింపఁజేయునట్టి, చేతనాచేతన విలక్షణుఁడైనట్టి, పరశివుఁడు విరాజిల్లుచున్నవాడు, ఇట్టి పరమాత్మయే-అగ్నివలె-జీవకృత పాపములను దహించివేయుటే గాక

జీవునిచే తన నుపాసింపఁజేయుటకు జలప్రధానమైన శరీరములో ప్రవేశించియున్నవాడు. అట్టి శివునినే ఉపాసించినచో మృత్యుమయ మగు సంసార సముద్రము నుల్లంఘింపఁ గలుగును. మోక్షమునకు మరియొక సాధనము లేదు గాన శాంభవదీక్షితుఁడై నిష్కామ్యముగ శివు నుపాసించి ముక్తుఁడు కావలెనని ఇందు విదితమైనది.

16 వ వాక్యము-

"స విశ్వకృద్విశ్వవిదాత్మయోనిః-జ్ఞః కాలకారో గుణీ సర్వవిద్యః,
ప్రధానక్షేత్రజ్ఞపతి ర్గుణేశః - సంసారమోక్షస్థితిబంధ హేతుః"

పదార్థము_యః = ఏ పరమాత్మ, విశ్వకృత్ = విశ్వమును నిర్మించువాడు, విశ్వవిత్ = చరాచరప్రాణుల వాంఛలను గుర్తించు వాడు, ఆత్మయోనిః = తానే విశ్వముగా పరిణమించు ప్రకృతిగ నుండువాడు, జ్ఞః = జ్ఞానస్వరూపుఁడు, కాలకాలః = సర్వాధారమగు కాలమును పుట్టించువాడు. గుణీ = అపహతపాప్మత్వాది దివ్యగుణ ములు గలవాడు, సర్వవిత్ = చరాచర ప్రపంచగత విశేషములను తన అసంకుచిత జ్ఞానముతో గుర్తించువాడు నగునో, సః = అట్టి పర శివుఁడు- ప్రధానస్య = ప్రకృతి (ఇచ్ఛా జ్ఞాన క్రియాశక్తి)కి, క్షేత్ర జ్ఞస్య = జీవాత్మకును. పతిః = ప్రభువు, గుణేశః = సత్త్వరజస్తమో గుణములను నియమించువాడు, సంసారస్య = జగత్తునకు, మోక్షస్య = ముక్తికి, స్థితేః = జీవనమునకు, బంధస్య=సంసారపాశబంధము నకును, హేతుః = కారకుఁడగును.

బంధమోక్షములు, జీవనము, సత్త్వరజస్తమోగుణప్రవర్తనంబు

సర్వజ్ఞుఁడు సర్వస్వతంత్రుఁడు నగు శివుని యధీనములే కాని జీవాధీనములు కావని భావము.

17 వ వాక్యమున-

పరమాత్మ-"న తత్ర సూర్యో భాతి" ఇత్యాదిని నిర్దేశింపఁబడిన పరంజ్యోతి యగువాడై జననమరణాదులు లేనివాడై, సర్వనియంతగా నిలుకడ గలవాడు, సర్వజ్ఞుఁడు, సర్వవ్యాపకుఁడు జగద్రక్షకుడునై, ఈ ప్రపంచమును ఎల్లకాలము శాసించు వైభవము గలవాడునై యుండును. భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలత్రయమునందును జగన్నియామకుఁడు మరియొకఁడులేడని గ్రహింపవలెను.

18 వ వాక్యము-

"యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం-యో వై వేదాంశ్చ
ప్రహిణోతి తస్మై। తగ్ంహ దేవ మాత్మబుద్ధిప్రకాశం-
ముముక్షుర్వై శరణ మహం ప్రపద్యే"

ఎవడు సర్వాద్యుఁడైన చతుర్ముఖ బ్రహ్మదేవుని పుట్టించి-ఆతనికి వేదముల నుపదేశించెనో, అట్టి, నా బుద్ధిని వికసింపజేయునట్టి మహాదేవుని-ముముక్షువునై శరణముగ ఆశ్రయించుచున్నాను. శాంభవదీక్షాస్వీకారమే శరణాగతికి నాంది యనియు బ్రహ్మాదుల నాశ్రయించుటచే మోక్షము సంఘటింపదనియు వివేకము.

19 వ వాక్యమున-

అవయవములులేనిది, నిశ్చలము, నిర్వికారము, దోషరహితము పుణ్యపాపలేపరహితము, మోక్షమునకు పరమావధి, కట్టెలు పూర్తి కాలిన నిప్పువంటిది యగు పరశివాత్మక జ్యోతిర్లింగమును మోక్షా

పేక్షతో బాహ్యాభ్యంతరములయందు ధరించి-పూజించుచు ప్రార్థించుచు ధ్యానించుచును "భోగమోక్షములకు నీవే ఆధార" మని శరణాగతుఁడ నగుచున్నాను.

20 వ వాక్యము-

"యదా చర్మవదాకాశం-వేష్టయిష్యంతి మానవాః।
తదా శివ మవిజ్ఞాయ-దుఃఖస్యాంతో భవిష్యతి ॥

ఆకాశమును చర్మపలె మానవులు (తదుపలక్షిత దేవదానవాదులు) చుట్టి కప్పుకొనఁగలుగునెడ—శివశబ్దైకవాచ్యంబగు పరబ్రహ్మము నుపాసించి గుర్తింపకయే-సంసారదుఃఖమును పోగొట్టుకొనఁగలుగుదురు. అనఁగా-శివు నుపాసించియే మోక్షము నొందవలెననియు, "శివ ఏకో ధ్యేయః శివంకరః, సర్వమన్యత్ పరిత్యాజ్య" ఇత్యాది శ్రుతులు పై యంశమునే సమర్థించిననియు ఇఁట నిర్ధారితమైనది.

21 వ వాక్యమున-

శ్వేతాశ్వతరుఁడను శివయోగి-యోగధ్యానశక్తివలన శివానుగ్రహమువలనను బహుఋషులచే ఆచరింపఁబడి అనుభవింపఁబడినది, పరమపవిత్రంబు నగు శివతత్త్వమును అత్యాశ్రములనఁబడు శ్రౌతశైవులకు బాగుగా విశదీకరించుచు ఉపదేశించెను.

22 వ వాక్యమున-

ఉపనిషత్తులలో రహస్యము, పూర్వకాలమునందు ఉపదేశింపఁబడినదియు నగు నీ శివజ్ఞానమును-ప్రశాంతచిత్తుఁడగు కుమారునకు శిష్యునకైన నుపదేశింపవలెను. కుమారుఁడు లేక శిష్యుఁడు ప్రశాంత

చిత్తుఁడు కానిచో-అట్టివారికి ఇద్దాని నుపదేశింపఁగూడదని-శ్వేతాశ్వతరమహర్షి-ఇఁట-తన సదాశయమును ప్రకటించెను.

23 వ వాక్యమున-

వేదాంత ప్రబోధార్హుఁడైన శిష్యుఁడెట్టివాడు కావలెననఁగా-

ఈ యుపనిషత్తునందు నిర్దేశింపఁబడిన లక్షణము గల పరమశివునందు కలుగు అనన్యఏకాగ్రభక్తి- వేదాంతజ్ఞానబోధకుఁడగు ఆచార్యునందు గల మహాత్మునకు—ఇంతవరకు చెప్పఁబడిన అంశములు ప్రకాశించును. అనఁగా- ఇందలి ప్రతిపాదనము-ఇతరులకు చెప్పుటకే గాక-స్వానుభవరూపమగునని విబుధులు గ్రహింతురుగాక!

శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు-సర్వము
శివతత్త్వప్రభాఽలంక్రీకరణముతో సమాప్తము.

ముఖ్య గమనిక

శ్రీ మంద సత్యనారాయణ—బి.ఏ. బి ఇ.డి. గారిచే రచింపఁబడి వెలకం ప్రెస్, ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, బ్రాడీపేట గుంటూరునందు ముద్రింపఁబడిన "పురుష (సూక్త) వేదసుధ, అను గ్రంథములో 21వ పుటయందు శ్రీ అలమూరి వేంకట సీతామహాలక్ష్మీదేవిగారు రచించిన ప్రబోధ గీతమును దిగువ చదివి—స్త్రీ ప్రణవనిషేధవాదులు తమ ఆర్భాటమును విరమింతురు గాక!

"ప్రాణాయామము చేయుచునిల- ప్రణవాక్షరమును పలుకవలెన్.
నియమముతోడను ప్రణవాభ్యాసము స్త్రీ పురుషుల కగు శీలము రా"

ఓమ్

శ్రీ మహా గణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తయే నమః

శ్రీ సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మమూర్తయే నమః

శ్రీ యజుర్వేదీయ జాబాలోపనిషత్తు

ఇందు ఆరు వాక్యములు గలవు.

మొదటి వాక్యము-

"అత్ర హి జంతోః ప్రాణేషూత్క్రమమాణేషు రుద్ర స్తారకం బ్రహ్మ వ్యాచష్టే । యేనాసావమృతీభూత్వా మోక్షీ భవతి. తస్మాదవిముక్త మేవ నిషేవేత, అవిముక్తం న విముంచే దేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్యః"

జగద్రూపుడగు పరమేశ్వరునకు భ్రూమధ్యస్థాన మనఁబఱఁగు అవిముక్త (కాశీ) క్షేత్రమున జీవాత్మయొక్క పంచప్రాణములు శరీరమునుండి లేచుచుండగా-విశ్వనాథుఁడు-తారకమగు ఓంకార (ప్రణవ)మును అద్దాని స్థూలరూపమగు శివపంచాక్షరీమహామంత్ర మును దక్షిణకర్ణమున నుపదేశించును. అట్టి యుపదేశముచే ఈ ప్రాణి-జరామరణరహితుఁడై శివసాయుజ్యము నొందును. అందు వలన అవిముక్తక్షేత్రమున నివసించి-ఆజన్మాంతము విడువకుండ వలెను. ఇట్లు బృహస్పతికి యాజ్ఞవల్క్యుఁడు నిర్వచించెను.

ద్వితీయవాక్యమున-

శివభక్తుఁడు-అవిముక్తమునందు శివు నుపాసింపవలెను. వరణ అసి అనఁబడు నదులమధ్య-వారాణసియనఁబడుఁగుచు అవిముక్త క్షేత్రము ప్రతిష్ఠితమై యున్నది. ఇంద్రియకృత దోషములను పోగొట్టునదగుటచే "వరణ" అనియు, ఇంద్రియకృత దురితములను కత్తివలె ఛేదించును గాన "అసి" అనియు ఇవి పేర్కొనఁబడును.

తృతీయవాక్యమున-

బ్రహ్మచారులైన శివయోగులు "కింజప్యేనామృతత్వంబ్రూహి" "దేనిని జపించినచో మోక్షము చేకూరు" నని ప్రశ్నింపగా-యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి-"శతరుద్రీయేణేతి" "శతరుద్రీయమనఁబడు రుద్రాధ్యాయ (నమకచమక)మును భస్మరుద్రాక్షధారియై జపించినను, శతరుద్రీయముఁ జదువుచు శివు నభిషేకించినను ముక్తుఁడగును.

ఎందుకనఁగా "ఏతాని హ వా అమృతస్య నామధేయాని భవంతి. ఏతైర్హవా అమృతో భవతీతి" శతరుద్రీయము నందు చెప్పఁబడిన భవరుద్రాదినామదేయములు-అనాదిముక్తుడైన పరమేశ్వరునిఁ జెప్పునట్టివి. ఇట్టి నామదేయముల నుచ్చరించుటతో జీవుఁడు-శివుఁడగును" అని బ్రహ్మచారులకు ప్రబోధించెను.

నాలుగవ వాక్యమున-

జనకమహారాజు ప్రశ్నింపగా-యాజ్ఞవల్క్యమునీంద్రుఁడు-బ్రహ్మచర్యమును ముగించి గృహస్థుఁడై వానప్రస్థుఁడునై సన్న్యాసాశ్రమమును స్వీకరింపవలెను. అథవా ఏనాడు వైరాగ్యము కలుగునో అనాడే సన్న్యసింపవచ్చును. విరాగుఁడు-బ్రహ్మచారియైనను స్నాత

కుఁడైనను గృహస్థుఁడైనను వానప్రస్థుఁడైనను సన్న్యాసి కావచ్చును ఇత్యాదిని వక్కాణించెను.

ఐదవ వాక్యమున-

అత్రిమహర్షి ప్రశ్నింపగా- యాజ్ఞవల్క్యుఁడు- "ఆతురుఁడు- ప్రాణత్యాగమునకై గంగాగోదవర్యాది పుణ్యనదీజలమందు పడినను, అగ్నిఁ బ్రవేశించినను, మహాప్రస్థానము నొనర్చినను ముక్తుండగును" ఇత్యాదిని ప్రత్యుత్తరించెను.

ఆరవ వాక్యమున-

సన్న్యాసి-ప్రాణధారణకై శ్రోత్రియుల గృహములయందు సద్యోపక్వమైన ఆహారమును యాచించుచు-శివాలయమునందైనను గుడ్డి గుడిసెయందైనను, వృక్షమూలాదులయందైనను నదీతీరమున నైనను, పర్వతగుహయందైనను జలప్రవాహమునకు దూరముగ నిర్జన పరిశుద్ధప్రదేశమునందైనను నివసించుచు అహంకారమమ కారములను విసర్జించి-ప్రణవపంచాక్షరిని జపించుచు శివుని ధ్యానించుచు దేహత్యాగముఁజేయునెడ-అమృతుండగును.

ప్రణవ పంచాక్షరీజపము శివధ్యానము తదితర ఆవశ్యకములున్న శాంభవదీక్షితుఁడైన పరివ్రాట్టునకే-అథవా-నిరాహారి కైవునకే సాధ్యములగునని-ఈ ఆరు వాక్యముల సారాంశము-ద్యోతకమగుచుండుట-ఇందు గమనార్హము.

ఓం తత్సత్.

జాబాలోపనిషత్తు-సమాప్తము.

—o—

ఓమ్

శ్రీ మహా గణాధిపతయే నమః

శ్రీ యాజుషీయ కాలాగ్నిరుద్రోపనిషత్తు

"సహనావతు" ఇత్యాది-శాంతిపాఠము.

ఓం అథ కాలాగ్నిరుద్రోపనిషదః సంవర్తకోఽగ్ని ర్ఋషిః, అనుష్టుప్ ఛందః, శ్రీ కాలాగ్నిరుద్రో దేవతా, శ్రీ కాలాగ్నిరుద్రప్రీత్యర్థే భస్మత్రిపుండ్రధారణే (జపే) విని యోగః.

ఈ యుపనిషత్తునకు-సంవర్తకాగ్ని యనువాడు-ఋషి, అను ష్టుప్-ఛందస్సు, శ్రీకాలాగ్నిరుద్రుఁడు-దేవత, శ్రీకాలాగ్నిరుద్రుని ప్రీత్యర్థము-భస్మత్రిపుండ్రములను ధరించునపుడు-లేక-జపరూప ముగా-దీనిని వినియోగింపవలెను. భగవానుఁడైన కాలాగ్నిరుద్రుని సనత్కుమారుఁడు ప్రణమిల్లి-భస్మత్రిపుండ్రధారణవిధానమును ప్రబో ధింపుమని ప్రశ్నింపగా-కాలాగ్నిరుద్రుఁడు దిగువవిధము వక్కాణిం చెను. సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మమంత్రములఁ జదువుచు అగ్ని సంభూతమగు భస్మఁబరిగ్రహించి "అగ్నిరితిభస్మ" ఇత్యాదివాక్యము లతో నభిమంత్రించియు "మానస్తోకే" అను మంత్రముతో స్వీకరించి "మానో మహాంతం" అను మంత్రమున నీటఁదడిపి "త్రియాయుషం" ఇత్యాదిమంత్రముల నుచ్చరించుచు-నొసలు, వక్షస్సు, భుజములు,

చేతులు, ఉదరము, పాదములు ఇత్యాది స్థలములయందు మూడు రేఖలుగ ధరింపవలెను.

"వ్రత మేతచ్ఛాంభవం సర్వేషు వేదేషు వేదవాదిభి రుక్తం భవతి, తస్మా త్త త్సమాచరే న్ముముక్షు రపునర్భ వాయ".

"ఈ భస్మత్రిపుండ్రధారణము-శాంభవవ్రతమనఁబడుఁగును. వేద వేత్తలు వేదములన్నిటియందు దీనిని పేర్కొనినవారు. అందువలన మోక్షముఁ గోరువారు-పునర్జన్మ లేకుండుటకై దీనిని నిత్యము ఆచరింపవలెను.

ఫాలప్రదేశమున నేత్రాంతములవరకు శిరస్సునుండునట్లు కను బొమల నడుమ భస్మరేఖాత్రయమును ధరింపవలెను. ఇట్లు విధి పూర్వకముగ భస్మరేఖలను ధరించువాడు- బ్రహ్మచారియైనను, గృహస్థుఁడైనను, వానప్రస్థుఁడైనను, యతి (అత్యాశ్రముఁడు) ఐనను, మహాపాతక ఉపపాతకములను పోగొట్టుకొని సమస్త పుణ్య తీర్థములయందు గ్రుంకులిడిన ఫలమును, వేదముల నన్నిటిఁ జదివిన మహిమను, బ్రహ్మవిష్ణ్వాద్యమరుల నర్చించిన పుణ్యమును, శివ మంత్రము నెల్లకాలము జపించిన సుకృతమును పొందుటయేగాక- జీవితమున కామ్యాకామ్యసుఖముల ననుభవించి-శరీరత్యాగానంతరము శివసాయుజ్యము నొందును. మరల నీలోకమున జన్మపరంపర లేని వాడగును.

ఇయ్యది-కాలాగ్నిరుద్రుని దివ్యామృతప్రబోధము. దీనిని భస్మఁధరించుచు పఠించువాడు-ముక్తుఁడగును.

"సహనా వవతు" ఇత్యాది-శాంతిపాఠము.

కాలాగ్నిరుద్రోపనిషత్తు-సమాప్తము.

ఓమ్

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ ఆధర్వణీయ అధర్వశిరోపనిషత్తు

"ఓం భద్రం కరణేభిః" ఇత్యాదికము-శాంతిపాఠము.

"ఓం దేవా హ వై స్వర్గం లోక మగమం స్తే రుద్ర మపృచ్ఛన్, కో భవానితి, సోఽబ్రవీ దహమేకః ప్రథమ మాసం, వర్తామి చ, భవిష్యామి చ, నాన్యః కశ్చిన్మత్తో వ్యతిరిక్తః"

"ఒకప్పుడు బ్రహ్మవిష్ణ్వాది దేవతలు-స్వర్గలోకమనదగు కైలాసమునకు వెళ్ళగా-పరమేశ్వరుడు సాక్షాత్కరించెను. అప్పుడు వారు మహేశ్వరుని "నీవెవరని" ప్రశ్నింపగా-నేను సృష్టికి పూర్వము ఉంటిని, సృష్టిలో ఉండువాడను, భవిష్యత్ కాలమునఁ గూడా ఉంటాను. భూతభవిష్యత్వర్తమాన కాలములయందును నాకంటె ఇతరుఁడెవఁడు నుండఁజాలడు" ఇత్యాది వాక్యములతో పరమేశ్వరుడు-అమరులకు తానే పరమాత్మనని ప్రబోధించెను.

అందువలననే శివుఁడు-దేహేంద్రియాంతఃకరణములలో నివాసైన జీవాత్మలో ప్రవేశించెనని ఈ యుపనిషత్తు విశదపఱచినది.

నిత్యము, అనిత్యము, బ్రహ్మము, దిశలు, విదిశలు, పురుషుఁడు స్త్రీ, గాయత్రి, సరస్వతి, ఛందస్సులు, అగ్నిత్రయము, ఋగ్యజుః

సామాథర్వణవేదములు, ఆదిమధ్యాంతములు, సర్వాతీతమైన జ్యోతిస్సు ఇత్యాదులు నేనేనని మహేశ్వరుఁడు నిర్వచించెను.

మరియు నన్నెవరు తెలిసికొనెదరో వారు దేవతలందరిని గుర్తింతురని ప్రబోధించెను.

"యో హ వై రుద్రః స భగవాన్, యశ్చ బ్రహ్మ, భూర్భువఃసువ స్తస్మై వై నమోనమః శీర్షం జనదోం విశ్వ రూపోఽసి"

ఇత్యాది మంత్రములయందు-బ్రహ్మదేవుఁడు, విష్ణుమూర్తి, మహేశ్వరుఁడు, ఉమాదేవి, వినాయకుఁడు, స్కందుఁడు, ఇంద్రుఁడు, అగ్ని, భూర్భువఃసువర్మహోజనతపఃసత్యలోకములు, పృథివీజలతేజో వాయ్వాకాశములు, సూర్యచంద్రులు, నక్షత్రములు, అష్టగ్రహములు, ప్రాణవాయువు, కాలము, యముఁడు, మృత్యువు, అమృతము, శాంతి, పుష్టి, తుష్టి ఇత్యాదులు శివుఁడే ననియు, మాత్రాత్రయము గల ఓంకారము-ప్రణవమనఁబడుఁచు-సర్వవ్యాపకము అనంతము తారము సూక్ష్మము శుక్లము వైద్యుతము పరబ్రహ్మంబు ననియు పేర్కొనఁబడినది.

రుద్రుఁడే-ఈశానుఁడు మహేశ్వరుఁడు మహాదేవుఁడు నని వ్యవహరింపఁబడును. స్మరించుచుండగానే తన శరీరము నూర్ధ్వముఖముగా నొనర్చునదగుటచే ఓంకారమగుననియు, ఉచ్చరించుచుండగానే-ఋగ్యజుఃసామాథర్వణవేదములను యజ్ఞమున బ్రాహ్మణులకు అందించును గాన ప్రణవమనియు, సమస్తలోకములను వ్యాపించుటచే సర్వవ్యాపియనియు, గర్భజన్మవ్యాధిజరామరణములు గల సంసారమువలన నగు మహాభయము అను సముద్రమునుండి తరింప

జేయునదగుటఁజేసి తారమనియు తెలియవలెను. "ఏక ఏవ రుద్రో న ద్వితీయాయ తస్థుః" "ఒకఁడే రుద్రుఁడున్నవాడు-రెండవవాడు అను శబ్దముతో చెప్పఁబడుటకు-రుద్రునకు వేరైనవారు లేరు" ఇత్యాదిని పరమేశ్వరుఁడు-తన నెడఁబాయనట్టి శాసించు పుట్టించు శక్తులతో సృష్టిఁజేసి రక్షించుచు అంత్యకాలమున విశ్వమును సంకుచితము నొనర్చువాడు అనియు, బ్రహ్మవిష్ణ్వాదుల నందరిని శిక్షించువాడగుటచే ఈశానుఁడనియు, జీవాత్మలయొక్క కర్మవాసనలఁ బోగొట్టి అనుగ్రహించియు శాంభవదీక్షాయోగమును కలుగఁజేయువాడగుటచే మహేశ్వరుఁడనియు, ప్రకృతిఁజెందిన వికారములను పరిత్యజించి-గొప్పనైన జ్ఞానయోగైశ్వర్యమునందే విరాజిల్లుటచే మహాదేవుఁడనియు, పరమేశ్వరు నుపాసింపవలెను. వేదవేదాంతములయందలి శివపరములగు వాక్యములు గ్రహింపఁదగినవి. దేవతలు, ఋషులు, పితరులు, మానవోత్తములందరును శివునుపాసించియే ముక్తులైరి. హృదయమున వెంట్రుకకొనయంత గల జీవాత్మ (తన)లో పరమేశ్వరుఁడున్నవాడని భావించువారికే మోక్షము సమకూరును. అంతర్యామిభావన లేనివారికి పరమశాంతి (ముక్తి) లభింపదు. సమస్త ప్రపంచమును అంతర్యామిగ వ్యాపించి పరిపూర్ణుఁడగు పరమేశ్వరుని ప్రణవశివ పంచాక్షరీ మహామంత్రముతో నుపాసింపవలెను. పంచప్రాణముల చేరిక, హృదయము అనువానిమధ్య ప్రాణలింగస్వరూపముతో పరమేశ్వరుఁడు విరాజిల్లును. క్రోధము, క్షమ, ఇత్యాది గుణములు-మనస్సు నాశ్రయించునట్టివి. జననమరణాదులకు మూలమగు తృష్ణ (ఆశ)ను విసర్జించి శుద్ధబుద్ధితో బాగుగా విచారించుకొనియు తృష్ణాశ్రయమగు మనస్సును తృష్ణారహితముగ నొనర్చి-పరమేశ్వరునందు నెంకొలుపవలెను. రుద్రుని విషయమై జ్ఞానులు "రుద్రుఁడు ఒక్కఁడే పరమాత్మ"యని చెప్పుదురు.

"ఇష మూర్జం తపసా నియచ్ఛత" అభివృద్ధినొందించు ఇష్ట లింగమును దీక్షచే ధరింపుడు" "వ్రతమేతత్ పాశుపతం" "భస్మ రుద్రాక్షధారణ మంత్రజపాది సంపన్నమగు శివలింగధారణము-పాశుపతవ్రతముగ పేర్కొనఁబడును. "పశువైన జీవుని సంసారపాశము నుండి ఈ జన్మయందే విడదీయునది-పాశుపతవ్రతమగును.

ఈ అథర్వశిరస్సు నధ్యయనముఁజేయుచు ఇందు చెప్పఁబడిన రీతిని శివు నుపాసించువాడు-పాపనిర్ముక్తుఁడై పరమపవిత్రుఁడునై ముక్తుండగును. ఇట్టివానిని దేవతలు గుర్తింతురు. మరియు గాయత్రీ మంత్రలక్ష జపఫలమును, రుద్రాధ్యాయమును లక్షతడవలు జపించిన పుణ్యమును, సమస్త పుణ్యతీర్థస్నానసుకృతమును, సర్వయజ్ఞాచరణ ఫలమును, వేద పురాణ ఇతిహాస శివాగమాదిపఠన మహిమను, దశ సహస్ర ప్రణవజపఫలితమును పొందును. తన వంశములో పూర్వీకు లగు పదితరములవారిని ముందు జన్మించు పదితరములవారిని తరింపఁజేయును.

ఇట్లు అధర్వశిరుఁడను మహర్షి-వక్కాణించెను.

"యో రుద్రో అగ్నౌ యో అప్స్వంత ర్య ఓషధీ ర్వీరుధ ఆవివేశ తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు"

"అగ్నియందు ఉదకములయందు ఓషధులలో లతాగుల్మములయందును సూక్ష్మరూపమున నుండు రుద్రునకు నమస్కారము."

"ఓం భద్రం కరణేభిః" ఇత్యాదికము-శాంతిపాఠము.

అధర్వశిరోపనిషత్తు-సమాప్తము.

ఓమ్

శ్రీ మహా గణాధిపతయే నమః

శ్రీ అథర్వణీయ అథర్వశిఖోపనిషత్తు

పైప్పలాదుఁడు, అంగిరస్సు, సనత్కుమారుఁడును—"భగవానుఁడా! శివధ్యానమున దేనిని మొదటఉచ్చరింపవలెను? ధ్యానము నెట్లు చేయవలెను? ధ్యానించువాడెవఁడు? ధ్యానింపఁదగినవాడు ఎవరు?" అని ప్రశ్నింపగా-అథర్వణుఁడు దిగువవిధము వచించెను. శివధ్యానమున మొదట ఓంకారము నుచ్చరింపవలెను. ఓంకారముతో ప్రణవపంచాక్షరితోడను శివుని ధ్యానింపవలెను. ప్రణవధ్యేయుఁడైన శివుఁడే-అక్షరము పరబ్రహ్మంబు నగును.

అకార ఉకార మకారములు అర్ధ (చంద్రాకార) మాత్రయను దానితో ఓంకారము-నాలుగు పాదములు కలదగును.

ఓంకారము-బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర సదాశివమయము కాగా ఐదవదగ నాదము పరశివమయంబు నగును.

ఇంద్రియములను మనస్సున నిలిపి-

"ధ్యాయీతేశానం ప్రధ్యాయితవ్యం-సర్వమిదం బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేంద్రా స్తే సంప్రసూయంతే-సర్వాణి చేంద్రియాణి సహభూతైః-న కారణం కారణానాం, ధ్యాతా-కారణంతు ధ్యేయః సర్వైశ్వర్య సంపన్న స్సర్వేశ్వరః శంభు రాకాశమధ్యే"

ఏకాగ్రచిత్తమున ధ్యేయుండైన పరశివుని దిగువవిధము ధ్యానింపవలెను. "బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరాది చేతనాచేతన ప్రపంచము ఇంద్రియములన్నియు, పంచమహాభూతములు శివునివలన ఆవిర్భవించును. జగత్కారణములగు ప్రకృత్యాదులకు కారణంబగు శివుడు దేనినుండియు ఆవిర్భవించుట లేదు. ధ్యానించు పురుషుఁడు సర్వకారణమైన శివుని-హృదయాకాశమున-సర్వైశ్వర్యసంపన్నుని గాను, సర్వేశ్వరునిగాను ధ్యానింపవలెను.

ఇందే మరల "శివ ఏకో ధ్యేయ శ్శివంకరః సర్వమన్య త్పరిత్యజ్య" "ముముక్షువు-దేవతాంతర మంత్రాంతరాదులను విడనాడి-ఇహపరశ్రేయఃప్రదుఁడగు శివునొకనినే ధ్యానింపవలెను" అని శివధ్యానము బలపరుపఁబడినది.

అథర్వశిఖోపనిషత్తు-సమాప్తము.

అథ యాజుషీయ
రుద్రహృదయోపనిషత్ ప్రారంభః

శుకవ్యాస సంవాదము-ఈయుపనిషత్తు.

"సర్వదేవాత్మకో రుద్ర-స్సర్వే దేవా శ్శివాత్మకాః"

"రుద్రుఁడు సర్వదేవతాస్వరూపుఁడు, అమరులందరు-శివుఁడంతర్యామిగ గలవారు"

"యా ఉమా సా స్వయం విష్ణుః" అనువాక్యమున-ఉమాదేవియే

విష్ణువని చెప్పుటచే-విష్ణువు శక్త్యంశమని తేటపడుచున్నయది. త్రైలోక్యవృక్షమూలము-బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులగుదురు."

రుద్ర శబ్దమును త్రివారముచ్చరించు విచక్షణుఁడు-సర్వపాప నిర్ముక్తుఁడగును. స్త్రీ పురుషులు వాణీహిరణ్యగర్భులు లక్ష్మీనారాయణులు, ఛాయాసూర్యులు, తారాచంద్రులు, దివారాత్రులు, యజ్ఞవేదికలు, స్వాహావహ్నులు, వేదశాస్త్రములు, వల్లీవృక్షములు, గంధపుష్పములు, పీఠలింగములు, ద్వంద్వములన్నియు పార్వతీపరమేశ్వరుల అంశములతో నేర్పడినవి.

సర్వదేవాత్మకుఁడగు రుద్రుని "రుద్రో నర ఉమా నారీ"ఇత్యాది మంత్రములతో నమస్కరింపవలెను. జలమధ్యమున మంత్రార్థమును భావించుచు జపించునెడ-బ్రహ్మహత్యాపాపము నివర్తించును. సచ్చిదానందమయము ప్రాకృతవాఙ్మనస అగోచరంబు నగు శివతత్త్వమును తెలిసికొనినచో-సమస్తంబు విదితమగును.

విద్య- పర అపర యని ద్వివిధంబగును.

ఋగ్యజుఃసామాథర్వవేదములు, శిక్షా కల్ప వ్యాకరణ నిరుక్త ఛందోజ్యోతిషములు అను వేదాంగములు, పరమాత్మఁజెందనట్టి ప్రాకృతబుద్ధులును అపరవిద్య యనఁబడును.

ఓంకారవాచ్యము, అగ్రాహ్యము, అగోత్రము, రూపవర్జితము, నిత్యము, విభువు, సర్వగతము, సుసూక్ష్మము, అవ్యయము భూతయోనియు నగు శివతత్త్వమును కనుగొనుటకు గల సాధనములలో నుత్తమమైన శివపంచాక్షరీ మహామంత్రానుసంధానము శివలింగధారణపూర్వకముగ ఇష్టప్రాణభావలింగాత్మక మహాలింగము నుపాసించుచు ఉపనిషదర్థమును విచారించుట- పరవిద్య యనఁబఱగును.

యథావిధి కల్యాణదేశికు నాశ్రయించి పరవిద్యఁ బరిగ్రహింప వలెను. ఈ శరీరవృక్షమున మంచిరెక్కలు గల పక్షులఁబోలిన జీవే శ్వరులు కలరు. అవ్వారిలో జీవాత్మ-కర్మఫలము ననుభవించుచుం డును. మహేశ్వరుఁడు జీవుని కర్మఫలానుభవమునకు సాక్షిగ నుండును.

శివసాక్షాత్కారముతో జీవుని శోకమోహములు-పటాపంచ లగును. పాపరహితులైన జిజ్ఞాసువులు-శివుని-పూజాజపధ్యానము లతో దర్శింపఁ గలుఁగుదురు. మాయాపాశబద్ధులకు శివదర్శనము సంఘటింపదు.

ఇత్యాదిని-సంసారదుఃఖమును పోగొట్టు రుద్రుని రహస్యమైన విజ్ఞానమును ప్రబోధించిన రుద్రహృదయోపనిషత్తు-శాంకరీయ శివ తత్త్వప్రభాఽఽలంద్రీకరణముతో-సమాప్తము.

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

అథర్వణీయ
భస్మ జాబాలోపనిషత్తు

భుసుండుఁడనఁబడు జాబాలుఁడు-మహేశ్వరునకు ప్రణమిల్లి బిల్వదళములను విభూతిని చేతఁబట్టుకొని-దోసిలొగ్గినవాడై-అర్చిం చియు శిరస్సువంచి భస్మధారణవిధానముఁ గూర్చి ప్రశ్నించెను.

అట్టితఱి-బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాతీతుఁడు హిరణ్యవర్ణరూపమున బొసిల్లువాడు, ఓంకారస్వరూపుఁడు, ఉమార్థకృతశరీరుఁడు, సోమ సూర్యాగ్నినయనుఁడు, అనంతుఁడు, సూర్యచంద్రకాంతి గలవాడు,

వ్యాఘ్రచర్మాంబరధరుఁడు,మృగహస్తుఁడు భస్మోద్ధూళితవిగ్రహుఁడు తిర్యక్ త్రిపుండ్ర రేఖావిరాజమాన ఫాలప్రదేశుఁడు, స్మితపూర్వాభి భాషియు, వీరాసనారూఢుఁడు, అప్రమేయుఁడు, అనాద్యంతుఁడు, నిష్కళుఁడు, నిర్గుణుఁడు, శాంతుఁడు, నిరంజనుఁడు, అనామయుడు నగు మహేశ్వరుఁడు–తనమూలరూపమగు పరశివుని ప్రార్థించి దిగువ విధము జాబాలునకు చెప్పఁదొడఁగెను.

గోమయము నుదయాత్ పూర్వము స్వీకరించి "త్ర్యంబకం" అను మంత్రముతో ఎండించి అగ్నియందు "సోమాయస్వాహా" అను మంత్రముతో తిలలు వడ్లతో కూడిన నెయ్యితో అష్టోత్తర సహస్ర (1008)పర్యాయములు చివరన–త్ర్యంబకమంత్రముతో 108సారులు హవనము నొనర్చి–స్విష్టకృద్ధోమమును పూర్ణాహుతిని అష్టదిక్పాలక బలిప్రదానమును గావించి–అగ్ని ఉష్ణత–పూర్తిగా తగ్గిన తరువాత–అట్టి భస్మపై గాయత్రీమంత్రజలమును చల్లియు సువర్ణరజతతామ్ర మృణ్మయములలో ఏదేనొక పాత్రయందు ఉనిచి రుద్రగాయత్రితో మరల జలప్రోక్షణముఁజేసియు పరిశుభ్రప్రదేశమున నెలకొలుప వలెను. ఆ సమయమున మాహేశ్వరులకు భోజనము నిడియు తాను పరిశుభ్రుఁడై "సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మమంత్రములతో పరిశుభ్ర మైన వామహస్తమున స్వీకరించిన పొడిభస్మతో అపాదమస్తకము ఉద్ధూళనముఁ జేసికొనవలెను.

భస్మఁ దడిపి–తర్జనీ మధ్యమానామికాంగుళులతో మూడురేఖ లుగ శిరస్సు, లలాటము, కంఠము, హృదయము, నాభి, భుజములు. పృష్ఠము, పాదములు ఇత్యాది స్థలములయందు ధరించినవాడై శివుని నమస్కరించియు భస్మఁదడిపిన శేషమును శరీరమునకు పూసికొన వలెను–ప్రాతర్మధ్యాహ్న సాయంకాలములయందు బ్రాహ్మణుఁడు–

భస్మధారణమును జ్ఞాపకముతో చేసికొనుట-విధియైయున్నది. భస్మను ధరింపక-భుజింపఁగూడదు. నీరు త్రాగవలదు. గాయత్రీ శివపంచాక్షర్యాది మహామంత్రములను జపింపరాదు. హవనమును దేవర్షి పితృతర్పణము నొనర్పఁగూడదు. బ్రహ్మచారులు, గృహస్థులు, వానప్రస్థులు, సన్న్యాసులును భస్మను ధరింపవలెను. ప్రమాద వశమున ధరింపనిచో-జలమధ్యమున అష్టోత్తరశతగాయత్రీజపము, ఉపవాసము అనునవి-ప్రాయశ్చిత్తములు. యతి-భస్మధారణమును విడనాడినచో ఒకనాడు ఉపవసించి పన్నెండువేలు ప్రణవమును జపింపవలెను. అట్లు కానిచో మరణానంతరము యముఁడు యతులను జంతువుల పాలు చేయును. మంత్రపూతమగు భస్మ లభింపని యెడల-దావానల భస్మనైనను మరియొక లౌకికభస్మనైనను ధరింపవలెను.

భస్మధారణమువలన స్వర్ణచౌర్యాది మహాపాపములు నశించును. సమస్త వేదపారాయణఫలమును, సమస్త పుణ్యతీర్థస్నానఫలమును దీర్ఘాయుష్యమును పొందును.

ద్వితీయాధ్యాయము

జాబాలుఁడు ప్రశ్నింపగా మహేశ్వరుఁడు చెప్పఁదొడఁగెను. బ్రాహ్మణుఁడు సూర్యోదయమునకంటె ముందు మేలుకొని-శౌచాదికమును నిర్వర్తించి స్నానముఁజేసి మడిధోవతిఁగట్టుకొని-ఉదయించుచున్న సూర్యునకు మ్రొక్కియు భస్మోద్ధూళనమును గావించుకొని త్రిపుండ్రములను ధరింపవలెను. రుద్రాక్షలఁధరింపవలెను. ఆ పిదప సంధ్యావందనప్రయుక్తమగు గాయత్రీమంత్రజపము నొనర్చి-శివపంచాక్షరిఁజపించియు త్రికాలములయందు శివలింగము నర్చింపవలెను. శివపూజావిధానమెట్లనఁగా-రుద్రసూక్తములతో శివు నభి

షేకించి భస్మను కోమలబిల్వదళములను ధూపదీపనైవేద్యాదులను సమర్పింపవలెను. ఏకాదశవార రుద్రాభిషేకము ఇందు అనంతఫలప్రదముగ ముఖ్యమైనది.

పూజాంతమున జపింపఁదగిన షడక్షరీమహామంత్రోచ్చారణ క్రమమెట్టిదనఁగా?

"ఓమిత్యగ్రే వ్యాహరేత్, నమ ఇతి పశ్చాత్, తతః శివాయే త్యక్షరత్రయం, నాతస్తారకః మంత్రస్తారకోఽయం పంచాక్షరః. శైవ స్తారకోఽయ ముపదిశ్యతే మను రవిముక్తే శైవేభ్యో జీవేభ్యః, శైవోఽయమేవ మంత్ర స్తారయతి, స ఏవ బ్రహ్మోపదేశః"

"ఓమ్" అని మొదట "నమః" అని తరువాత, "శివాయ" అని తదనంతరము ఉచ్చరింపవలెను. దీనికన్న శ్రేష్ఠమగు తారక మంత్రము మరియొకటి లేదు. ప్రణవపంచాక్షరమంత్రమే తారకమగును- ఈ మంత్రమునే కాశీక్షేత్రమున శివభక్తులకు అంత్యకాలమున విశ్వనాథుఁడు ఉపదేశించును. ఇదియే బ్రహ్మోపదేశము.

(ఇఁట స్త్రీ పురుష వివక్ష లేనందున. కొందరు శివమంత్రోపదేశము స్థూల శరీరగత దక్షిణకర్ణములో-గాక-సూక్ష్మశరీరమునందు జరుగునని-తమ ఊహాపోహలతో అపార్థమును కల్పించుట శోచనీయము. సూక్ష్మశరీరమున కర్ణాదింద్రియములు వ్యక్తములుగ నుండవు గదా!)

కాశీక్షేత్రమున మరణించువారు-విశ్వనాథుని దివ్యరూపమును దర్శించి శివషడక్షరీ మహామంత్రోపదేశము నొందుదురు గాన వారికి

జన్మరాహిత్యము సంభవించునని భస్మజాబాలము నొక్కి వక్కా ణించుచున్నయది.

"కాశ్యామేవ ముక్తికామానాం తత్త్యాజ్యం, మోచకోఽహ మవిముక్తే నివసతాం, నావిముక్తాత్ పరం స్థానం"

"ముక్తికాములై కాశీక్షేత్రమున నివసించువారు-శరీరము నచ్చో టనే విడువవలెను. అవిముక్తమున నివసించి మరణించువారిని నేనే ముక్తులఁజేయుదును. అవిముక్త (కాశీక్షేత్ర)మును మించిన క్షేత్రము మరియొకటి లేదు" అని విశ్వేశ్వరుఁడు వక్కాణించెను. కాశీక్షేత్ర స్థులు-ప్రత్యహము విశ్వేశ్వరజ్యోతిర్లింగమును దర్శించి-పూజించి తీర్థమును పుచ్చుకొనియే పయఃపానాదుల నొనర్పవలెను.

సూర్యచంద్రాగ్నులు అద్దానిని ప్రకాశింపఁజేయఁజాలవు. వాయువు కదలింపఁజాలదు. విశ్వేశ్వరజ్యోతిర్లింగము-స్వయం ప్రకాశమానమై పాతాళమువరకు తన మూలము కలిగియుండును.

విశ్వనాదు నభిషేకించిన ఉదకముఁదగు తీర్థమును ముమ్మారు పుచ్చుకొనినయెడల-జన్మజన్మాంతరకృతదురితములు తొలగును. అట్టి వాడు-దుఃఖమయమగు సంసారబంధమునుండి విడిబడును. విశ్వనాథ జ్యోతిర్లింగమును-రుద్రమును చదువుచు-పాలతో నభిషేకించుట, పెరుగు నెయ్యి తేనె శర్కర అనువాని నభిషేకించుటయు ప్రశస్తము లగును. పూర్ణిమ అమావాస్య ఆర్ద్రానక్షత్రము వ్యతిపాత గ్రహణము సంక్రాంతి మొదలగు పర్వకాలములయందు రుద్రాభిషేకము, నువ్వు లతో కూడిన అక్షతలతో యవలతో బిల్వదళములతో నర్చించుటయు, ధూపదీపనైవేద్య మంత్ర పుష్పాదులను సమర్పించుటయు కాశీనివాసు లైన శివభక్తులందరికిని పరమకర్తవ్యములు. "కాశీ మరణమువలన

లభించు నా లోకమున శోకమోహములుండవు. నా లోకమునుండి ఈ లోకమునకు రావడముండదు. భస్మరుద్రాక్షలింగధారులైన ఆత్మాశ్రములు, యోగులు, అమరులు. తదితర భక్తులును మోక్షమునకై నన్ను ప్రార్థించుట-బంగారమునకు పరిమళము అబ్బినట్లు శ్రేష్ఠాతిశ్రేష్ఠమగును" అని విశ్వనాథుఁడు-విశదీకరించెను.

శాంభవదీక్షితులగు మహాశైవులు భస్మరుద్రాక్షధారులై-వేదశిరోభూషణమగు ప్రణవపంచాక్షరిని జపించుచు కాశీక్షేత్రమున సంతోషమున నివసించుచుందురు.

కాశీక్షేత్రమున రత్నవేదికపై విశ్వనాథుఁడధివసించి-కాశియందు మరణించిన జీవాత్మలను రప్పించి-భస్మరుద్రాక్షభూషితుల నొనర్చిఁజేసి-స్వాంకమునందు కూర్చొబెట్టి స్పృశించియు "వీరికి మానవాది పునర్జన్మలు రాకూడదని "ప్రణవశివపంచాక్షరి నుపదేశించును. అందువలన వారు శివసాయుజ్యమునొందుదురు. ఈ యంశమును "తత్రైకా రత్నవేదికా, తత్రాహ మాసీనః కాశ్యాం మృతాం శ్చైవానీయ స్వస్యాంకే సన్నివేశ్య భసితరుద్రాక్షభూషితా నుపస్పృశ్య-మాభూదేతేషాం జన్మమర్త్యం చేతితారకం శైవం మనుముపదిశామి. తతస్తే ముక్తా మామనువిశంతి" అను వాక్యము-ఉద్ఘోషించినది.

బ్రహ్మేంద్రాగ్నివరుణాదులు గూడ కాశీమృతివలన నగు మోక్షమును పొందఁజాలరు. జ్యోతిర్మయుఁడై అన్నపూర్ణాదేవితో కూడ విశ్వనాథుఁడు కాశీక్షేత్రమున నివసించి చంద్రకోటిసమప్రభుఁడునై శివభక్తులచే ధ్యానింపఁబడుచున్నవాడు.

కాశీక్షేత్రమున అంతర్గృహమునందు మూత్ర పురీషములను విసర్జించినవారు, ప్రతిగ్రహముఁబట్టువారు, భస్మను రుద్రాక్షలను ధరింపనివారు, గ్రహయజ్ఞముల నొనర్పనివారు, విశ్వనాథునర్చింపని

వారు, ప్రణవశివపంచాక్షరిని జపింపనివారు, కాలభైరవుని పూజింపని వారు. పాపాత్ములును కాశీమరణానంతరము–ఘోరము నానావిధము నగు భైరవయాతనను పిశాచజన్మతో ననుభవించినపిదప పరిశుద్ధులై శివసాయుజ్యము నొందుదురు.

కాశీక్షేత్రమున పొరపాటు లేనివారై నివసించుట-ముఖ్యము.

భస్మజాబాలోపనిషత్తు-సమాప్తము

ఓమ్

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

సామవేదీయ రుద్రాక్షజాబాలోపనిషత్తు

శ్రీ కాలాగ్నిరుద్రుని భుశుండుడు ఇట్లు ప్రశ్నించెను.

రుద్రాక్షము లెట్లుద్భవించినవి? వానిని ధరించుటచే ఫలమెట్టిది?

భగవానుఁడైన కాలాగ్నిరుద్రుఁడు దిగువవిధము వక్కాణించెను.

"నేను త్రిపురసంహారమునకై కనులు మూసికొనియుండగా–నా నేత్రములనుండి జలబిందువులు భూమియందు పడినవి. అవి–లోకకల్యాణార్థము రుద్రాక్షములుగ నుద్భవించినవి. అవ్వాని పేరు తలచినంతమాత్రమున దశగోదానఫలము, దర్శన స్పర్శనములతో వింశతిగోదానఫలము చేకూరును. రుద్రాక్షమాలతో ప్రణవశివ పంచాక్షరాది మహామంత్రములను జపించుట–అనంతఫలప్రదంబగును.

ఉసిరికాయంత రుద్రాక్షము శ్రేష్ఠము, రేగివండంత రుద్రాక్షము మధ్యమము, శనగయంతది కనిష్ఠము.

బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు శూద్రులు నీ రుద్రాక్షములను ధరింపవచ్చును. రుద్రాక్షములు సమానమైన గుండ్రతనము, నునుపు, గట్టిదనము, స్థూలత్వము, బొటిమెలు కలిగియున్నచో శుభప్రదములగును పురుగులు తొలచినవి, పగిలినవి, బొటిమెలు లేనివి. పై నొక్కొకచో ముడులు గలవి. కోయఁబడినవి. మూలాగ్రములు సమానములుగలేనివి పనికిరావు. స్వయం ద్వారముగల రుద్రాక్షము ఉత్తమము. మానవునిచే చేయఁబడిన ద్వారముగలది మధ్యమము, మంచి రుద్రాక్షములను పట్టుదారముతో ధరింపవలెను. ఒఅఱాయియందు బంగారువన్నెగీత గల ఉత్తమ రుద్రాక్షములను శివభక్తులు ధరింపవలెను.

"సుప్తే పీతే సదాకాలం-రుద్రాక్షం ధారయే న్నరః"

నిద్రించినపుడు భుజించుతఱి నీరు త్రాగునపుడు ఎల్లకాలము మానవుఁడు రుద్రాక్షములను ధరింపవలెను. ధరించునపుడు పంచబ్రహ్మ మంత్రములను పఠింపవలెను.

"ఏకవక్త్రం తు రుద్రాక్షం-శివతత్త్వస్వరూపకం ।
తద్ధారణాత్ పరే తత్త్వే-స్లీయతే విజితేంద్రియః"

"ఏకముఖి రుద్రాక్షము-పరశివస్వరూపమగును. అద్దానిని జితేంద్రియుఁడై ధరించినచో శివసాయుజ్యము నొందును.

ద్విముఖి-అర్ధనారీశ్వర స్వరూపము, త్రిముఖి, అగ్నిత్రయాత్మకము, చతుర్ముఖి-చతుర్ముఖ బ్రహ్మ స్వరూపము.

పంచబ్రహ్మస్వరూపమగు పంచవక్త్రరుద్రాక్షములను ధరించుటచే సదాశివుఁడు ప్రసన్నుఁడగును. షడ్వక్త్రము-కార్తికేయస్వరూపము.

స్త్రీనిని ధరించుటచే గొప్పసంపత్తు ఆరోగ్యము విజ్ఞానము చిత్తశుద్ధియు నమకూరును. సప్తవక్త్రము సప్తమాతృస్వరూపము, అష్టముఖి-అష్ట వసుప్రియము, నవవక్త్రము నవదుర్గాత్మకము, దశవక్త్రముయమ ప్రియమైనది. ఏకాదశముఖము-ఏకాదశరుద్రాత్మకము, దీనిని ధరించుటచే సౌభాగ్యము వర్ధిల్లును. ద్వాదశముఖము విష్ణుప్రియము, ద్వాదశాదిత్యరూపమున్ను, త్రయోదశముఖము-మన్మథప్రియమై కామ్యముల నొసంగూర్చును. పదునాలుగు ముఖములు గలది-వ్యాధులంబోగొట్టి ఆరోగ్యము నొసంగును.

మద్యము, మాంసము, వెల్లుల్లి, నీరుల్లి, ఎఱ్ఱయుల్లి, మునగ, విరిగి మొదలగు నిషిద్ధములను విసర్జించి రుద్రాక్షములను ధరించుట శ్రేయస్కరము.

పర్వకాలములయందు రుద్రాక్షముల నవశ్యము ధరింపవలెను. విధియుక్తముగ రుద్రాక్షములను ధరించుటవలన మంత్రములన్నియు సిద్ధించును

"మృత్యుతారకం గురుణా లబ్ధం కంఠే బాహౌ శిఖాయాం వా బధ్నీత" అనువచనముంబట్టి-రుద్రాక్షమును తన్మూలమగు శివలింగమును గురువుగారి చేతం బరిగ్రహించి-శిష్యుండు-కంఠమునందుగాని భుజముపై గాని శిఖయందు గాని హృదయముపై గాని ధరించినచో జననమరణాత్మకమగు మృత్యువు తొలగునని విదితమైనది.

ఈ యుపనిషత్తును సాయంప్రాతఃకాలములలో పఠించువారికి అనేకజన్మకృత పాపములు నశించుటయే గాక-ఆరువేల లక్షల గాయత్రీ మంత్రమును జపించిన ఫలము సమకూరును. శివసాయుజ్యము లభించును.

రుద్రాక్షజాబాలోపనిషత్తు-సమాప్తము.

బృహజ్జాబాలోపనిషత్తునందు పంచమబ్రాహ్మణమున

శ్లో॥ యే భస్మధారణం త్యక్త్వా-కర్మ కుర్వంతి మానవాః ।
తేషాం నాస్తి వినిర్మోక్ష-స్సంసారా జ్జన్మకోటిభిః ॥
మహాపాతకయుక్తానాం-పూర్వజన్మార్జితాగసాం ।
త్రిపుండ్రోద్ధూళనద్వేషో-జాయతే సుదృఢం బుధాః! ॥
యేషాం కోపో భవేద్బ్రహ్మన్-లలాటే భస్మదర్శనాత్।
తేషా ముత్పత్తిసాంకర్య-మనుమేయం విపశ్చితా ॥
యే భస్మధారిణం ద్వష్ట్వా-నరాః కుర్వంతి తాడనం।
తేషా చండాలతో జన్మ-బ్రహ్మన్నూహ్యం విపశ్చితా॥
త్రిపుండ్రం యే వినిందంతి-నిందతి శివమేవ తే ।
ధారయంతి చ యే భక్త్యా-ధారయంతి శివం చ తే ॥
దిగ్భస్మరహితం ఫాలం-ధిగ్గ్రామ మశివాలయం।
ధి గనీశార్చనం జన్మ-ధిగ్విద్యా మశివాశ్రయామ్ ॥

భస్మను ధరింపక-సుకృతముల నాచరించువారికి-కోట్లకొలది జన్మలయందైనను సంసారబంధవిముక్తి కాదు. పూర్వజన్మలయందు ఈ జన్మయందును మహాపాతకముల నొనర్చినవారికి భస్మధారణము నందు ద్వేషము కలుగును. ఎదుటివారి నొసట భస్మఁజూచి ఏవగించుకొనువారి జన్మయందు సాంకర్యము కలదని ఊహింపవచ్చును. భస్మధారిని శిక్షించువారు-చండాల జన్మనుండి వచ్చినవారని స్ఫురించును. భస్మత్రిపుండ్రములను నిందించువారు-శివుని నిందించువారగుదురు. భస్మత్రిపుండ్రములను ధరించువారు-శివలింగమును ధరించువారగుదురు. భస్మలేని నొసలు, శివాలయము లేని గ్రామము, శివుని పూజింపని జన్మ, శివునాశ్రయింపని విద్యయు వ్యర్థములగును.

ఓమ్

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణా మూర్తయే నమః

మహానారాయణోపనిషత్తు

అను

కూచిరుద్రము

వ్యాఖ్యాత- శ్రీపతి పండితారాధ్యుల-బసవపండితారాధ్యులు.
తెలుగుసేత- శ్రీ నిర్మల శంకరశాస్త్రి ఆరాధ్యులు.

ప్రార్థన.

శ్లో॥ శ్రీమచ్చంద్రకళాధరం భవహరం శ్రీశాధిపం శంకరం
వేదాంతోభయవేద్య మవ్యయ మజం వేదాదివిశ్వాత్మకమ్।
మాయాఽతీత మనాదిబోధ మమృతం మృత్యుంజయం సర్వగం
గంగాలోల మనంతవైభవయుతం గౌరీధవం నౌమ్యహమ్॥
వామేహైమవతీ శిలాదతనయస్త్వగ్రే మహేంద్రాదయః
పశ్చాద్విష్ణు విరించి ముఖ్యదివిజాః ప్రాగాదికోష్ఠాదిషు

శ్రీ విఘ్నేశ్వర వీరభద్ర గుహ శాస్తృ భృంగిచండా
దయో-మధ్యే చంద్రశతప్రభామయతనుం శంభుం భజే
శాశ్వతమ్॥

సర్వవేదాంత సిద్ధాంత-శివాద్వైత మతాధిపం।
భవభక్తినిధిం భవ్యం-భజే శ్రీపతి పండితమ్॥

గౌతమీతీరవిలస-ద్దక్షవాటీపురే స్థితం।
భీమారాధ్యాత్మజం వందే-మల్లికార్జునపండితమ్॥

సూత్రగీతార్థవక్తారం-వేదాంతార్థప్రబోధకం।
జగద్గురుం నీలకంఠ-మాచార్యం ప్రణమామ్యహమ్॥

సదాశివసమారంభాం-శ్రీకంఠాచార్యమధ్యమాం।
అస్మదాచార్య పర్యంతాం-వందే గురుపరంపరామ్॥

అస్మచ్ఛ్రీబ్రహ్మవిద్యాసంప్రదాయకర్తృభ్యః పరమ
గురుభ్యో నమోనమః

శివలేషు సతితా మేతాం-వేదోపనిషదం పరాం।
బసవపండిత వ్యాఖ్యాన-మనుసృత్యాంధ్రభాషణే॥

ధాతృవత్సర భాద్రాది-పక్షే వై సప్తమీ తిథౌ।
బుధవారే సమారబ్ధా-నువదామి యథోదితమ్॥

అష్టాదశోత్తరై కోన-వింశత్యాం శాలివాహనే। (1918)
నిర్విఘ్నం పూర్ణతా మీయాత్-కారుణ్యాత్ పార్వతీపతేః॥

మూలం :

"అంభస్యపారే భువనస్య మధ్యే-నాకస్య పృష్ఠేమహతో
మహీయాన్,

శుక్రేణ జ్యోతింషి సమనుప్రవిష్టః-ప్రజాపతి శ్చరతి గర్భే అంతః"

తైత్తిరీయశాఖయందు అరణ్యకమున ఖిలకాండలో గల నారాయణీయ యాజ్ఞిక్యుపనిషత్తు- "అంభస్యపారే" మొదలుకొని "బ్రహ్మణో మహిమానం" వరకు అశీతి (80) అనువాకములు గలదిగా-శ్రోత్రియుల వేద పాఠమునందు గనఁబడుచున్నయది.

ప్రథమానువాకగత ప్రథమవాక్యార్థము-

సర్వవేదాంత ప్రతిపాద్యుఁడు, సర్వాధిష్ఠానము, సర్వాత్మకుఁడు, పరబ్రహ్మంబు నగు మహాదేవుడనఁబడు శివునియొక్క పరత్వము. "నారాయణము" అను పంచమాధ్యాయమున ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నయది.

నారాయణఋషిచే చెప్పఁబడినందున, నారాయణుని హృదయమున పరమేశ్వరుఁడు నివసించి ఉపాసింపఁబడినందున, నీయుపనిషత్తునకు "నారాయణము" అను సంజ్ఞ యేర్పడుట-సమంజసుగు గదా! అపారమగు సముద్రమున నుండునట్టి (యో రుద్రో అగ్నౌయ అప్సు" ఇత్యాది శ్రుతివాక్యము ఇందుకు ప్రమాణముగ నుండుటచే-ఉపక్రమవాక్యమునకు విష్ణుపరత్వము సిద్ధింపదు) భువనమధ్యమున స్వర్గమునకంటె పై భాగమున ఆకాశమునకన్న పెద్దవాడై తన తేజస్సుచే సూర్యచంద్రాదులఁ బ్రవేశించినట్టి (అంతర్యామియై సూర్య చంద్రాదులను ప్రకాశింపఁజేయునని భావము.)

చతుర్ముఖ బ్రహ్మదేవుని రూపమున-గర్భమధ్యమున సంచరించునట్టి పరమేశ్వరుఁడు సముద్రాదిసర్వ స్థలములయందు ఉండువాడని ఈ వాక్యము-విశదపఱచినది.

శ్లో॥ ప్రళయే వటరూపేణ-నివసన్ శశిశేఖరః ।
స్వశాఖాగ్రస్థితే పర్ణే-హరిం ధత్తే కృపానిధిః ॥

బ్రహ్మదిన ప్రళయమున-జలమయమగు సముద్రమునందు వట వృక్షరూపమున నుండు మహేశ్వరుఁడు-వటవృక్షము (మఱ్ఱిచెట్టు) యొక్క శాఖాగ్రమున గల పర్ణము (ఆకు) నందు శ్రీహరిని కరుణతో కాపాడుచుండు నను స్కాందశివమహాపురాణ శ్లోకము ఇందుకు ఆధారమైనది. భువనమధ్యమనఁగా-అంతరిక్షము, అద్దానియందు సూర్యరూపమున ప్రకాశించువాడనియు, బ్రహ్మ విష్ణు మహేంద్రాదులకు అధిపతియనియు, ప్రజాపతియనఁగా-సర్వజీవాధిపతియై-గర్భస్థ జీవాత్మను పోషించుననియు చెప్పవచ్చును.

ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థ పంచమ వాక్యార్థములు-

పరమేశ్వరునందు చరాచరప్రపంచము-ప్రళయమున-ఆధార్త పడియుండును. సృష్టికాలమున పరమేశ్వరునుండి ఆవిర్భవించును. బ్రహ్మ విష్ణ్వాదిదేవతలు శివు నాశ్రయించియుందురు. భూతభవిష్యత్ వర్తమానకాలత్రయమునందు గల ప్రపంచము-శివాధిష్ఠితంబేను, శివుఁడు-చిచ్ఛక్తిరూపమగు హృదయాకాశమునందు- భక్తులు తన నుపాసించుటకై నివసించును.

స్వర్గ మర్త్య పాతాళముల నాక్రమించు పరశివుని జ్ఞానులు "శివోఽహం" భావనతో నుపాసింతురు. జగత్తును పుట్టించు ఆదిశక్తి పరమేశ్వరునుండి బయలుపడినదై-జలప్రధానములగు పంచమహాభూతములతో జగత్తును నిర్మించి హరిబ్రహ్మాదిజీవాత్మలను బ్రహ్మాండమున ప్రవేశింపఁజేసెను- ఓషధులు పురుషులు స్త్రీలు పశువులు ఇత్యాది చరాచరాదిప్రాణులలో పరమేశ్వరుఁడు ప్రవేశించెను. ష్వర్త

మేశ్వరుని కన్న అణువైనది మహత్తైనదియు లేదు. శివరూపము- ఏకము అవ్యక్తము అనంతము తమస్సునతిక్రమించినదియునై యున్నది. పరమేశ్వరుని తేజస్సుఁబరిగ్రహించియే సూర్యచంద్ర గ్రహనక్షత్రాదులు ప్రకాశించుచున్నవి.

శివజ్ఞానులు—గురూపదిష్టమార్గమున-శరీరమధ్యమునగల అక్షర మగు హృదయాకాశమునందు శివు నుపాసింతురు. ఇచట "సముద్రే" అను శబ్దమునకు "వైకుంఠము" అను నర్థమును చెప్పుట పొసఁగదు. ఏందుకనఁగా? "అంతః" "సముద్రే" అనుచో "సముద్రేచ" అని చకారము ప్రయోగింపఁబడలేదు. సముద్రే" అనుదానిని "సముద్రేణ" "ముద్రయా సహ వర్తత ఇతి" అను వ్యుత్పత్తితో తృతీయాంతముగ గుర్తించి-గురూపదిష్టమగు లక్ష్యముతో శివు నుపాసింతురని నిరూపిం చుట-సమంజసమగుచున్నయది.

షష్ఠ సప్తమ అష్టమ వాక్యార్థములు

శివుఁడే—జ్ఞానస్వరూపుఁడు, కాలత్రయాబాధ్యుఁడు, శివభక్తులచే ధ్యానింపఁదగు పరతత్త్వము, యాగాది సుకృతస్వరూపుఁడు, అనేక రూపములు గలయట్టి భూతభవిష్యత్ వర్తమాన ప్రపంచమంతయు నగుటే గాక-అగ్నివాయుసూర్యచంద్ర విష్ణుస్వరూపుఁడునై గుణ త్రయాతీతమగు శుద్ధసత్త్వగుణము ప్రధానముగా గలవాడు, చతు ర్ముఖబ్రహ్మదేవుఁడు జలాధిష్ఠాతయగు వరుణుఁడు నగువాడున్ను, మరియు బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులు శివునినే ఉపాసింతురు.

సర్వాత్మకత్వము, సర్వవిలక్షణత్వము, సర్వాధికత్వము, సర్వకారణత్వము అను విశిష్టధర్మములు ఇట నుపదేశింపఁబడుటచే నియ్యవి శివేతరదేవతలయందు గానరామిఁజేసి-ఈ యుపనిషత్తు విష్ణుపరము కాదని విదితమైనది.

విద్యుత్స్వరూపుఁడైన హిరణ్మయ పురుషునుండి-నిమిషములు, కళలు, ముహూర్తములు, కాష్ఠలు, అహోరాత్రములు, శుక్లకృష్ణ పక్షములు, చైత్రాది మాసములు, వసంతాది ఋతువులు, ప్రభవాది సంవత్సరములు మొదలగు కాలవిభాగము-అవిర్భవించినది. కాల కాలుఁడు శివుఁడే నని పరమార్థము-

నవమ దశమ వాక్యార్థములు-

పరమేశ్వరుఁడు—ఉదకోపలక్షిత పంచమహాభూతములను, అంతరిక్షమునకు క్రిందివగు భూరాదిలోకములను (ఈ రెంటిని) పుట్టించెను. పైన మధ్యన చివరన గ్రహింపనలవిఁగాని పరమేశ్వరుని శాసించువాడు మరియొకఁడు లేడు. పరమేశ్వరుని నామధేయము-గొప్పకీర్తి యని చెప్పఁబడును.

శివుని దివ్యరూపము-చక్షురాది ఇంద్రియములకు గోచరమగునది కాదు. ప్రాకృతనేత్రముతో శివుని జ్యోతిర్లింగ స్వరూపమును గాంచఁజాలనివారు మానవులు; శ్రద్ధాభక్తిధ్యానయుక్తము శివజ్ఞాన సంపన్నంబు నగు పరిశుద్ధమైన మనస్సుతో శివుని కనుగొనవచ్చును. ఇట్లు శివరూపమును ధ్యానాదులతో నుపాసించువారు-ముక్తులగుదురు.

ప్రతిదిశ ననుసరించియుండు పదార్థములన్నియు పూర్వము పరమేశ్వరుని గర్భమునుండి అవిర్భవించినవి. వర్తమానకాలమున జన్మించుననియు, భవిష్యత్తున ఉదయించుననియు నగు ప్రాణులు పరమేశ్వరు నాశ్రయించునవియేను, శివభిన్నుఁడైన నారాయణుని ప్రతిపాదింపదీయుననిషత్తని "హి" అనుటవలన విదితమగును.

"పురుషో వై రుద్ర స్తన్మహో నమో నమః" "విశ్వం భూతం

చిత్రం బహుధా జాతం జాయమానం చ యత్ । సర్వోహ్యేష రుద్ర స్తస్మై రుద్రాయ నమోనమః" ఇత్యాది మంత్రాంతరముల యందు శివుని సర్వాత్మకత్వము-విశదీకరింపఁబడినది. విశ్వాతీత మగు దివ్యమైన, మిశ్రసత్త్వరజస్తమో రహితము, శుద్ధసత్త్వగుణ ప్రధానము నగు దివ్యశరీరము గలవాడు శివుఁడని "ప్రత్యఙ్ముఖః" "ప్రత్యక్=విశ్వభిన్నమైన, ముఖః=దివ్యశరీరము గలవాడు" అను పదము నిరూపించుచున్నయది. ఇట్టి పరశివుఁడు—చరాచరములోని మృద్దారుశిలాకృతులలో విలసిల్లువాడని ఏకాదశవాక్యము ఉగ్గడించినది.

ఇఁక ద్వాదశవాక్యమున-

అనంతనేత్రములు, అపరిమితముఖములు, అసంఖ్యాతహస్తములు, అగణితపాదములు గల ఒకే దేవుఁడైన శివుఁడు-భూమ్యాకాశములను పుట్టించి-హస్తములు పాదములు మొదలగు అవయవములతో జీవాత్మలకు శరీరముల ననుసంధింపఁజేయును. "విశ్వతశ్చక్షు" రిత్యాదివాక్యములతో శివుఁడే పరమాత్మ యని శ్వేతాశ్వతరము ప్రబోధించుటఁజేసి-ఇందు విష్ణుపరత్వము లేదని తెలియవలెను.

త్రయోదశవాక్యమున-

పరమేశ్వరుఁడు-మిత్రునివలె స్థావరజంగమప్రాణులకు సన్నిహితుఁడగువాడు ఈ ప్రపంచమంతయు మహాప్రళయమున పరమేశ్వరునియందు సూక్ష్మరూపమున విశ్రాంతిఁ జెందుచుండును. ఆ సమయమున ముకుళితపటము వలె ప్రపంచము చిన్నదై-మహాసృష్టిని ప్రసారితవస్త్రము వలె పెద్దదగును.

చతుర్దశవాక్యమున-

ఇందుగల గంధర్వ శబ్దార్థములు-

"గాం=సర్వాతిశయం ఫాలనేత్రం, గంగాం, వృషభం, పాశుపతాస్త్రం వాధారయతీతి = గంధర్వః"

"సమస్త వస్తువులను మించినట్టి ఫాలనేత్రమును, గంగను, వృషభమును. లేక-పాశుపతాస్త్రమును ధరించువాడు-గంధర్వుడనఁబడును"

అథవా "గాం = దిశం ధారయతీతి- గంధర్వః"

"దిశలను వస్త్రముగ ధరించువాడు గంధర్వుఁడనఁబడుఁగును."

శివసహస్రనామములలో "దిగంబరః" అను నామమును ఇందుకు ప్రోద్బలకముగ గాననగును.

గంధర్వశబ్దవాచ్యుఁడు సర్వజ్ఞుఁడు నగు పరశివుఁడు హృదయ భ్రూమధ్య స్థానాది గుహలయందు దాగియున్నవాడని-శివధ్యానయోగముచే గుర్తించువాడు- పునర్జన్మ నొందనివాడై శివసముఁడగును.

"స పితుః పితా న భవతి" "జనకునకు జనకుఁడు కాడు అనఁగా-తండ్రి తానే పుత్రుఁడుగ జన్మించును గాన తాను-పృథక్ కుమారుఁడుగ జన్మింపడని భావము.

పంచదశ షోడశ సప్తదశ అష్టాదశ ఏకోనవింశతి వాక్యార్థములు-

పరమేశ్వరుఁడే-దేవమానవాదులకు బంధువు, పుట్టించువాడు, పోషించువాడు, సమస్తలోకములయందలి జీవాత్మలయొక్క వైకుంఠ

సత్యలోకాదులను గుర్తించువాడు నగును. పరశివుని మహాకైలాస మున ముక్తపురుషులు-నిరతిశయానందము ననుభవించుచుందురు. మరియు తమ ఆనందానుభవము గల సామగీతములను నాలపించు చుందురు.

ముక్తపురుషులు పుణ్యలోకములయందు స్వేచ్ఛావిహారముఁ జేయుచు నచటి సుఖములను మనస్సుతో ననుభవించుటే గాక ఆకాశమునందు భూమిపైనను సంచరించుచుందురు. ప్రాణులను పంచభూతములను దిశలను దిగంతరములను వ్యాపించినట్టి పశుపతి సృష్టికి పూర్వము చేయఁబడిన కర్మలను కనుగొని తత్కర్మఫల భోగమునకై సృష్టిలో జీవాత్మల నావిర్భవింపఁజేయువాడు-

జీవాత్మ, ప్రకృతి అనువానిని నియమించువాడు. బ్రహ్మవిష్ణ్వాదు లకు విస్మయముఁగలిగించు మహాలింగస్వరూపుఁడు, కుబేరసఖుఁడు, లేక లక్ష్మీసహితుఁడైన విష్ణువునకు ప్రియుఁడు అనఁగా భర్త, (విష్ణు వల్లభః అనునామము-శివసహస్రనామాంతర్గతముగ ప్రసిద్ధమైనది.) ధర్మఅర్థ కామ మోక్షములు అను చతుర్వర్గముయొక్క ఫలము చేకూరుటకై భక్తులచే ప్రార్థింపఁబడువాడు, ముముక్షువులచే ఏకాగ్ర శక్తి నుపాసింపఁబడువాడు, సర్వజ్ఞుఁడు నగు పరమేశ్వరు నాశ్ర యించి ఉపాసించియు ముక్తుఁడనగుదునని-శివయోగి-వ్యక్తపఱచు చున్నవాడు.

20 వ వాక్యము-

ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదోపఘ్నం నిర్ఋతిం మమ । పశూగ్శ్చ మహ్యమావహ, జీవనం చ దిశో దశ । మానోహిగ్ం

స్త్రీ ర్జాతవేదో గామశ్వం పురుషం జగత్ । అభిభ్రదగ్న
ఆగహి-శ్రియా మాఒపరిపాతయ"

పదార్థము-చేతనాచేతనముల నావిర్భవింపఁజేసి యవ్వాని కర్మ లను గుర్తించువాడు, లేక అగ్నిస్వరూపుడు జాతవేదుఁడనఁబడును.

"జాతాని చేతనాచేతనాని, తత్కర్మాణి చ వేత్తీతి జాతవేదాః, తస్య సంబుద్ధిః జాతవేదః!" అని వుత్పత్తి.

హే జాతవేదః = సర్వజ్ఞుఁడవు అగ్నిస్వరూపుఁడవు నగు పర మేశ్వరా! మమ = నాయొక్క, నిర్ఋతిం = పాపమును, అపఘ్నన్ = నశింపఁజేయువాడవై, ఉద్దీప్యస్వ = నాలో ప్రకాశింపుము! లేక నన్ను ప్రకాశింపఁజేయుము! మహ్యం = నాకొరకు, పశూన్ = నీ యారాధనకుపయోగించు గవాదిపశువులను, ఆవహ = కలుగఁ జేయుము! దిశోదశ = పదిదిశలయందు, జీవనం చ = జీవనాధారము లగు అన్నవస్త్రాదులను ఇప్పించుము! హే జాతవేదః = అగ్ని స్వరూపుడవైన మహాదేవా! నః = మాయొక్క, గాం = గోవులను, అశ్వం = అశ్వములను, పురుషం = పుత్రులను, భృత్యులను, జగత్ = భూమిని, మాహిగ్ంసీః = హింసింపక కాపాడుము! హే అగ్నే = అగ్నిస్వరూపా! అబిభ్రత్ = భయంకర ఘోరరూపములను ధరింపనివాడవై, ఆగహి = రమ్ము! శ్రియా = శ్రద్ధా భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యరూపమగు సంపదనుండి, మా = నన్ను, అపరిపాతయ = పతితుని గావింపకుము!

ఘోరతనువగు పరమేశ్వరుని ప్రసన్నుడవు కమ్మను ప్రార్థ నము ఈ వాక్యమునకలదు. ఈ మంత్రము-దీపాదిసమర్పణమునందు వినియోగము కలదైనను అగ్నిస్వరూపుఁడు శివుఁడగుటచే-శివపర మైనదనియే భావింపవలెను.

ఇఁక పరమేశ్వరుని మఱియు తత్కళత్ర పుత్రాది భక్తులను ప్రార్థించు మంత్రములు తదర్థమున్ను దిగువ వ్రాయఁబడుచున్నవి.

1 "పురుషస్య విద్మసహస్రాక్షస్య మహాదేవస్య ధీమహి-
తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్"

"పురి = దహరాకా శేశేత ఇతి. పూర్ణత్వాద్వా, పురుషః"

శరీరము అను పట్టణమునందు గల హృదయమందలి దహరా కాశమున శయనించువాఁడగుటచేత, జగత్తునంతట నిండిన పూర్ణత్వము కలిగియుండుటఁ జేసియు పురుషుఁడనఁబడును. "శంభురాకాశ మధ్యే" "శివఏకో ధ్యేయః" ఇత్యాది అథర్వశిఖావచనమున "పురుషో వై రుద్రస్తన్మహో నమః"అను శ్రుత్యంతరమునందును దహరోపాస్యత్వము, పురుషశబ్దవాచ్యత్వము శివునకే ప్రతిపాదింపఁబడినందున నీ యుపనిషత్తునను దహరోపాస్యుఁడు పురుషశబ్దవాచ్యుఁడు శివుఁడే నని సునిశ్చితముగ తెలియనగును. మహాదేవస్య = బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాధికుఁడు, సహస్రాక్షస్య = అనంతనేత్రములు గలవాఁడు, పురుషస్య = పురుషశబ్దవాచ్యుఁడు నగు శివుని (కర్మణి షష్ఠి) విద్మ = ఉపాసించుచున్నాము, ధీమహి = ధ్యానించుచున్నాము, (ఇట్లు అంతరుపాసనము బహిరుపాసనమున్ను చెప్పఁబడినవి.) నః = మా యొక్క, తత్ = శివధ్యానసమన్వితమైన ఉపాసనమును, రుద్రః ప్రచోదయాత్ = పరమేశ్వరుఁడు ప్రేరేపించి నిర్విఘ్నముగ కొనసాగించుగాక!

ఇచ్చోట మహాదేవుఁడు-బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాతీతుఁడని తెలుపుటకై మొదట పరమేశ్వరుని గాయత్రీమంత్రమును వేదపురుషుఁడు ప్రతిపాదించుట-పరమార్థమై యున్నది.

2. "తత్పురుషాయ విద్మహే-మహాదేవాయ ధీమహి, తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్".

"సచాసౌ పురుషః=తత్పురుషః, తస్మై తత్పురుషాయ"

లోకవేద ప్రసిద్ధుఁడు పురుషుఁడు నగు మహాదేవుని-బాహ్యమున ఇష్టప్రాణలింగములుగ భావించి జపపూజనాదులతో ఉపాసించు చున్నాము. అంతరమున భావలింగముగ "శివోఽహం" భావనతో ధ్యానించుచున్నాము- శేషము పూర్వోక్తము.

ఇట్లు ప్రప్రథమము-మహాదేవుని ఉపాస్యత్వమును ఆదరముతో రెండు మంత్రములయందు చెప్పుటచే మహాదేవుఁడు-ఇతర దేవతా సమానుఁడు కాడని విదితమైనది.

ఇఁక మహాదేవుని పుత్రాదులయొక్క మంత్రములు ఉదాహరింపఁబడుచున్నవి.

3. కుటిలమైన తుండము (నాసిక) గలవాడగుటచే వక్రతుండు డనియు ఏకదంతముండుటఁజేసి దంతియనియు చెప్పఁబడు విఘ్నేశ్వరుఁడు- మహాదేవుని అపరస్వరూపుడగుటఁజేసి "తత్పురుషాయ" "తదంశభూతాయ పురుషాయ" అను నిర్వచనమువలన తత్పురుషుఁ డనఁబఱగుచున్నవాఁడు. ఇట్లే మిగత మంత్రములకు అర్థమును నిరూపింపనగును.

4. చక్రమువంటి (తుండం)ముఖము గల నంది నుపాసించుచు ధ్యానింతుము.

5. శివాంశసంభూతుఁడైన పురుషుఁడగు కుమారస్వామి నారాధింతుము.

6. "వేదాః ఆత్మా= స్వరూపం యస్యాసౌ= వేదాత్మా,

యద్వా వేదాః = ఆత్మని....బుద్ధౌ యస్య సః = వేదాత్మా" "వేదములు స్వరూపముగ గలవాడు వేదాత్మ యగును. (లేక) వేదములు తన బుద్ధియందు గలవాడు-వేదాత్మ యగును. అని వేదాత్మశబ్ద నిర్వచనములు.

"హిరణ్యం గర్భే-యస్యాసౌ" "హిరణ్యము గర్భమందు గలవాడు" "హిరణ్యరూపః గర్భోయస్యసః" "హిరణ్యరూపమైనగర్భము గలవాడు" అను నిర్వచనములఁబట్టి-బ్రహ్మదేవుఁడు హిరణ్యగర్భుఁడనఁబడుచున్నవాడు.

7. కన దీప్తౌ అను ధాతువు ననుసరించి "కాత్యాయనాయ" సంపూర్ణ దీప్తి (ప్రకాశము) గలయట్టి కన్యాకుమారి యనఁబడు దుర్గాదేవి నుపాసించుచు ధ్యానింతుము.

8. నారాయణుఁడు- శక్త్యంశ సంభూతుఁడై నందున గౌణముగా తత్పురుషుఁడనఁబడుఁగును. అందువలననే కాత్యాయనీ గాయత్ర్యనంతరమే విష్ణుగాయత్రి-నిర్వచింపఁబడినది.

రుద్రగాయత్రీ మంత్రములలో-శివుఁడే పురుషశబ్దవాచ్యుఁడని చెప్పుటచే విష్ణువల్లభుఁడు కాగలిగెను.

శ్లో॥ శివస్య శక్తి ర్వినియోగకాలే-చతుర్విధాఽభూచ్ఛివ
సత్ప్రసాదాత్ ।
భోగే భవానీ పురుషే చ విష్ణుః-క్రోధే చ కాళీ సమరే
తు దుర్గా॥
,, ప్రకృతిస్త్వంపుమాన్ రుద్ర-స్త్వయి తద్వీర్యమాహితం।
త్వన్నాభిపంకజాజ్జాతః-పంచవక్త్రః పితామహః॥
శంకరసంహిత.

శివకేశవ సంభూతం-కలయే శాస్తృభైరవమ్ ।
శివరహస్య ఖండము.

'శివశక్తి-వినియోగకాలమున–శివానుగ్రహమువలన నాలుగు విధములైనది. ఎట్లనఁగా? శివుని ఆనందభోగమున భవానిగాను, పురుషరూపమున విష్ణువుగాను, క్రోధ సమయమున కాళీదేవి గాను, సమర (యుద్ధ) కాలమున దుర్గాదేవిగాను ఆవిర్భవించినది".

"నీవు ప్రకృతివి కాగా–పురుషుఁడైన రుద్రుఁడు నీలో తన సంకల్పము అను వీర్యమును నెలకొలిపినందున–నీ నాభికమలము నుండి–పంచవక్త్ర (ముఖ)ములుఁగల పితామహుఁడనై ఉద్భవించితిని" అని విష్ణువుఁగూర్చి బ్రహ్మవచనము.

"అష్టభైరవులలోని "శాస్త" అను భైరవుఁడు–శివకేశవ సమావేశము వలన జన్మించె" నని శివరహస్యఖండములో వ్రాయఁబడినది.

ఇఁక శివధ్యానయోగము నభ్యసించువారికి ఇంద్రియజయమున? స్నానకాలమున ధరింపఁదగిన దూర్వ (గఱిక)ను ప్రశంసించటయు, అశ్వక్రాంతే మొదలుకొని–త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం వరకు స్నానకాలమున మృత్తికను ధరించుటకు భూమిని ప్రార్థించుటయు కలవు.

"గంధద్వారాం" ఇత్యాదిమంత్రముగూడ–భూమిని ప్రశంసించునదేను– ఎట్లనఁగా?

గంధద్వారాం = గంధః పరిమళము, ద్వారం = ద్వారముగా గలది, దురాధర్షాం = తిరస్కరింపనలవిగానిది, నిత్యపుష్టాం = శాశ్వత బలము గలది, కరీషిణీం = గోమయము మొదలగు కరీషములు

గలది, (లేక) ధనలక్ష్మి స్వరూపురాలు, ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం = ప్రాణులందరిని పోషించువారిలో శ్రేష్ఠురాలునగు భూమీ! త్వాం = నిన్ను, ఇహ = ఇప్పుడు, ఉపహ్వయే = సమీపించుమని ఆహ్వానించు చున్నాను. అందువలన నాకు శ్రియం = గో భూ గృహ హిరణ్యాది సంపదను (ఆవహేతి శేషః) ఆవహ = కలుగఁజేయుము! అని "గంధద్వారాం" ఇత్యాది మంత్రార్థమును వేదాంతార్థజిజ్ఞాసువులు గుర్తింపవలెను.

ప్రథమానువాకమున 31వ వాక్యమునుండి 36వరకు వరుణ ప్రార్థనము, ఉదకప్రశంస, అఘమర్షణము, స్నానమంత్రములు ఉదాహరింపబడినవి. 37నుండి 43వరకు జలములో నిలువఁబడి చదువఁదగిన మంత్రములు చెప్పఁబడినవి. 44, 45 వాక్యములలో పరమేశ్వరుఁడు సర్వస్రష్టయై ప్రపంచము నాక్రమించె నను నిర్వ చనము గలదు.

46 వ వాక్యము-

"తామగ్నివర్ణాం తపసా జ్వలంతీం-వైరోచనీం కర్మ ఫలేషు జుష్టాం,
దుర్గాం దేవీగ్ం శరణమహం ప్రపద్యే-సుతరసి తరసే నమః"

వహ్నిస్వరూపురాలు, శివధ్యానము అను తపస్సుతో వెలుగొందునది. ఇంద్రనీలమణికాంతి గలది, కర్మచేతను, ఫలాపేక్షా రహితమైన కర్మనాచరించుటచేతను ఉపాసింపఁబడునది, శివ భిన్న శక్తిరూపము గలదియు నగు దుర్గాదేవిని శరణము

(రక్షకురాలు)గ ఆశ్రయించుచున్నాను. దేవీ! నీ సామర్థ్యము నభి నందించు నన్ను సంసారసాగరమునుండి తరింపఁజేయుము!

47 మొదలుకొని 50వరకు అగ్నిప్రార్థనమంత్రములు గలవు.

ఇయ్యది ప్రథమానువాకము-

ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థ పంచమానువాకములలో-

అగ్ని పృథివీ వాయ్వంతరిక్ష రవి చంద్ర దిక్ దేవ పితృతంత ర్యామియగు శివునకు మమకారము అను ఆహుతిని సమర్పింపవలెను. ఇఁట అన్నశబ్దమునకు "అనంతి-సర్వజీవా మానందం దత్వా-రక్షతీ త్యన్నం" అను నిర్వచనముఁబట్టి-ప్రాణులను కాపాడునట్టి శివ లింగము అను నర్థము. "లింగే సుషుప్తిః" అను శ్రుతి ననుసరించి- సుషుప్తియందు ప్రాకృతానందము నొసఁగి రక్షించునదిగా ఉప పన్నంబగుచున్నయది.

అపరిచ్ఛిన్న పరిపూర్ణ శివుఁడు-పరిచ్ఛిన్న లింగరూపమున హృదయస్థుఁడై జీవాత్మకు గాఢనిద్ర (సుషుప్తి) యందు-ఇంద్రియా తీతమైన ప్రాకృతానందమును అనుభవింపఁజేయునని భావము.

భూరన్నమిత్యాదిని లింగరూపేణ పరిచ్ఛిన్నత్వము; భూ రగ్నయ ఇత్యాదిని అపరిచ్ఛిన్న మహత్త్వము; జీవాత్మ శాంభవ దీక్షితుఁడై గావించు శివపూజనాది శ్రౌతకర్మను రక్షింపుమని ప్రార్థించుటయు కలవు.

6 వ అనువాకము-

"య శ్ఛందసా మృషభో విశ్వరూప శ్ఛందోభ్యో

శ్ఛందాగ్ం స్యావివేశ, సతాగ్ం శిక్యః పురోవాచోపనిష దింద్రో జ్యేష్ఠ ఇంద్రియాయ నమో దేవేభ్య స్స్వధా పితృభ్యో భూర్భువ స్సువ శ్ఛంద ఓమ్"

పదార్థగర్భితభావము-ఏ పరశివుఁడు వేదములకు ప్రభువో, చేతనాచేతనభరిత ప్రపంచము స్వరూపముగ గలవాడో, ఛందోభ్యః పురా = వేదములకన్న ముందు ఆవిర్భవించినవాడై, ఛందాగ్ంసి= వేదములలో, అవివేశ = వాచ్యరూపమున ప్రవేశించెనో, (వేదరూపా పరాశక్తిః = వేదార్థస్తు మహేశ్వరః" అని ఆగమప్రామాణ్యము) శిక్యః = శిక్యము (ఉట్టి) వలె వేదాశ్రయుఁడైనట్టి, సః = అట్టి పర శివునియొక్క ఇష్టలింగమును ధరించినట్టి, జ్యేష్ఠః = అమరులలో శ్రేష్ఠుఁడైనట్టి, ఇంద్రః = శచీపతియగు దేవేంద్రుఁడు ఇంద్రియ నామకునకు- శివమహిమాదులను ప్రతిపాదించు ఉపనిషత్తును నిర్వచించెను.

శివజ్ఞానప్రతిబంధములు తొలగుటకై దేవపితృవ్యాహృతులు "నమో దేవేభ్యః" ఇత్యాది నుదాహరింపఁబడినవి.

సప్తమానువాకము-

"నమో బ్రహ్మణే ధారణం మే అస్త్వనిరాకరణం,
ధారయితా భూయాసం- కర్ణయోః శ్రుతం మాచ్యోఢ్వం
మమాముష్య ఓమ్"

ఈ మంత్రము- ఇష్టలింగధారులైన శివభక్తులచే ప్రార్థింపఁ బడునది.

ఓం = ఓంకారస్వరూపుఁడు మరియు ప్రణవసహిత శివ

పంచాక్షర్యాత్మకుఁడు నగు, బ్రహ్మణే = సమస్తప్రపంచము నంతరాత్మగా వ్యాపించు శివునికొరకు, నమః = నమస్కారమగుగాక!.

(ఇట- ఓం నమో బ్రహ్మణే (ఓం నమఃశివాయ) అను షడక్షరీమంత్రము ఉదాహృతమగుట- గమనార్హము)

ధారణం = అట్టి పరశివుని-లింగరూపమును శాంభవదీక్షావిధిని ధరించుట, అనిరాకరణం = నాకు అవినాభావ సంబంధముగ, అస్తు = సంభవించుగాక!, ధారయితా భూయాసం = శివలింగమును బాహ్యమున శరీరగత కంఠాదులయందు ధరించువాడ నగుదును గాక!, అముష్య మమ = ఇట్టి శివలింగధారుఁడనగు నాకు, కర్ణయోః శ్రుతం = కర్ణశ్రుతమైన లింగాంగ సామరస్యము, మాచ్యోద్వం = భ్రష్టము కాకుండుగాక!"

"బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోఽధిపతి ర్బ్రహ్మ-శివో మే అస్తు సదాశివోమ్"

"నమస్తారాయ" ఇత్యాది శ్రుతులయందు మరియు "సర్వజ్ఞాయ నమ స్తుభ్య- మోంకారాయ నమోనమః" ఇత్యాది లింగపురాణాదుల లోను శివునకే ఓంకార పదవాచ్యత్వము ప్రతిపాదింపఁబడినది.

అష్టమానువాకమున-

శివసాక్షాత్కారసాధనములు-నిర్దేశింపఁబడినవి.

మనస్సులో పరమేశ్వరుని ధ్యానించుట, (ఋతము) గాయత్రీ పంచాక్షరీజపముతో కూడిన యథార్థప్రవర్తనము, (సత్యము) వేద స్మృత్యాగమపురాణాదుల నర్థముతో కూడ విని ఏకార్థనిశ్చయము కలిగియుండుట, (శ్రుతము) పరదూషణాదులను సహించుటయు,

(శాంతము) వైరాగ్యముతో బాహ్యేంద్రియములను నిగ్రహించుట, (దమము) శివధ్యానయోగాభ్యాసముతో అంతరింద్రియవశీకారము, (శమము) గురుచరేశ్వరులకు స్వార్జితమును యథాపకాశము సమర్పించుట, (దానము) నిత్యశివారాధనము (యజ్ఞము) ఇవన్నియు తపస్సులనఁబడును. వీని నాచరించు మాహేశ్వరులకు అంత్యకాలమున శివదర్శనము సంఘటించునని—అష్టమానువాకము ఘోషించినది.

నవమానువాకమున-

పుష్పించిన వృక్షము యొక్క సుగంధము దూరము ప్రసరించునట్లు పుణ్యకర్మయొక్క ప్రభావము దూరదూరము వ్యాపించును. కత్తి అంచును తప్పించుకొనినట్లు-తనను సంసారసముద్రమున పునః పునః పతనము కాకుండునట్లు రక్షించుకొనవలెను.

దశమానువాకము-

"అణో రణీయా న్మహతో మహీయా-నాత్మా గుహాయాం నిహితోఽస్య జంతోః। తమక్రతుం పశ్యతి వీతశోకో-ధాతుః ప్రసాదా న్మహిమాన మీశమ్"

సూక్ష్మమునకంటె సూక్ష్మస్వరూపుఁడు, మహత్తు (ఆకాశము) కన్న గొప్పవాడు నగు పరమాత్మ—ఈ జీవాత్మయొక్క హృదయమున గల చిదాకాశమునందు నివసించువాడు.

మాయాధిష్ఠాతయై కర్మబద్ధుఁడు గానట్టి అనంతమైన మహిమ గలయట్టి ఈశ్వరు (శివు)ని-ఉపాసనచే గుర్తించినచో-శివానుగ్రహము

వలన జననజరావ్యాధిమరణాదిసమన్వితమగు సంసారముఁదగు దుఃఖము లేనివాఁడగును.

11, 12, 13, 14 అనువాకములలో-

పంచజ్ఞానేంద్రియములు మనోబుద్ధులు-అను సప్తప్రాణములు గార్హపత్యాది అగ్నిత్రయము యొక్క ఏడుమంటలు, కాళీ కరాళీ మనోజవాధూమ్రవర్ణా స్ఫులింగినీ విశ్వపదాది సప్త అగ్నిజిహ్వలు, సమిధలు మొదలగు హవనోపకరణములు, సప్తఊర్ధ్వలోకములు, సప్త అధోలోకములు (చతుర్దశ భువనములు) సముద్రములు, మహానదులు, పర్వతములును పరమాత్మవలన ఆవిర్భవించినవై సముచిత రూపములతో ప్రవర్తించుచున్నవి. శివుఁడంతర్యామియై కారణరూపముగాను కార్యరూపముగాను పరిణమించుటచే-సర్వకర్త యగునని చెప్పుట పొసఁగునదేను.

అమరులలో బ్రహ్మదేవుఁడు, శివజ్ఞానులలో వామదేవ దధీచ్యాది స్వరూపుఁడు, శ్రోత్రియులలో అగస్త్యుఁడు, మృగములలో గజము, పక్షులలో "డేగ" అను పక్షిరాజము దుర్గఅరణ్యములలో కుఠారము (గొడ్డలి) చంద్రునివలె అహ్లాదింపఁజేయునట్టి పవిత్రముల నన్నిటి నతిక్రమించు పరమపావనుఁడును పరమేశ్వరుఁడే నని తెలియవలెను.

15 వ అనువాకము-

"అజా మేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం-బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీగ్ం సరూపామ్ । అజో హ్యేకో జుషమాణోఽను శేతే-జహాత్యేనాం భుక్తభోగా మజోఽన్యః"

జన్మలేనిది,(నిత్యము) ముఖ్యురాలు రజఃసత్త్వ తమోరూపయు (లేక) బ్రహ్మ విష్ణు కాలరుద్ర స్వరూపురాలు, తనతో సమానమైన అనఁగా-రజస్సత్త్వతమో గుణములలో ఒక్కొక గుణము ప్రధానముగా గలయట్టి దేవమానవ పశుపక్ష్యాది అనేక విధములు గల ప్రాణులను పుట్టించునట్టి ప్రకృతిని—ఒకానొక జీవాత్మ—అనుభవించువాడై అనుసరించును. మఱియొక జీవాత్మ—నానావిధజన్మలయందు ప్రాకృతసుఖదుఃఖముల ననుభవించుటచే వేసారి (ప్రాకృతభోగముల యందు) విరక్తి గలవాడగును.

ప్రకృతి- చిత్ జడస్వరూపిణియై శివాధీనురాలగుటచే జగన్నిర్మాణ కారణము—స్వతంత్రముగ కానిదగుటఁజేసి-శక్తితో నిరంతరము కూడియుండు శివుఁడు శక్తిద్వారా—తానే జగత్కారణమగుచున్నవాడు. ఈ వాక్యమున—బద్ధజీవలక్షణము, ముముక్షు జీవస్థితియు నిర్దేశింపఁబడినదను శ్రీ నీలకంఠీయ వ్యాఖ్యానముండగా-ఈ గ్రంథకర్త- జీవపరమాత్మ పరముగ అర్థముఁజెప్పుట- శ్వేతాశ్వతర మంత్రములకు భిన్నమైనదని తోచెడిని.

అనంతరవాక్యముల సారాంశము ఎట్లనఁగా?

గ్రీష్మకాలమందు తపించు సూర్యుఁడు, అంతరిక్షమున సంచరించు వాయువు, యజ్ఞమునందలి అగ్నియు, గృహమునకు ఏతెంచు అతిథియు, మానవులలో దేవతలలో నుండువాడు, కర్మఫలాశ్రయములగు స్వర్గాదిలోకములయందు నివసించు పుణ్యాత్ముఁడు, ఆకాశముననుండు జీవాత్మలు, ఉదకమునందు జన్మించు ప్రాణులు, నేలపై జన్మించు ప్రాణులు, సుకృత కర్మఫలము ననుభవింపఁజేయు

దేవలోకములయందలి జీవాత్మలు, పర్వతముల పైజన్మించు ప్రాణులు వ్యాపకుఁడు సత్యస్వరూపుఁడునగు శివుఁడేను, శివునివలననే ఈ ప్రాణులందరు ప్రవర్తించుచుందురు. శివునికంటె వేరైన వస్తువు లేదని తెలియవలెను. సృష్టికి ముందు శివుఁడొకఁడే నుండెను. సృష్టికాగానే చతుర్దశ భువనములలో నంతర్యామిగా (శివుఁడు) ప్రవేశించెను. బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులకు ప్రభువగు శివుఁడు-ఇంద్రోపేంద్రాదులచే నుపాసింపఁబడుచున్నవాడై సూర్యచంద్రాగ్నిరూపములలో మరియు జ్ఞానేంద్రియములు కర్మేంద్రియములు పంచప్రాణములు అంతఃకరణము అను పదహారిటితో నేర్పడు సూక్ష్మ శరీరమునందును ప్రవేశించెను.

చరాచర ప్రపంచమును విశేషించి పోషించువాడు, జగత్తును నిర్మించువాడు, మానవులకు నేత్రమువలె తెలివిఁగలుగఁజేయువాడునగు శివుని స్తోత్రములతో ఆహ్వానించుచున్నాము గాన అట్టి శివుఁడు ఎల్లకాలము కళత్రపుత్ర క్షేత్రారామ వస్త్రసువర్ణాది ధనమును మాకు ప్రసాదించుగాక!

సూర్యమండలాంతర్వర్తివగు దేవా! ఈ జన్మయందే—సంతాన సమృద్ధమగు సౌభాగ్యమును కలుఁగఁజేసితివి. ఐతే నాకు అప్పుడప్పుడు సంభవించు దుఃస్వప్నములవలన భయ (దుఃఖ)మును కలుఁగనీయకుము!

సూర్యునకు ప్రకాశము నొసఁగు సదాశివా! నా దురితములనన్నిటిని పోగొట్టుము! శుభమును కలుగఁజేయుము!

పరమేశ్వరుని ఇష్టలింగమునందు ధ్యానించు మాకు మంద సుగంధవాయువులు వీచుచు ఆనందమును కలుఁగఁజేయుగాక! నదులు మధువుఁ బోలినవై తృప్తి నిచ్చుగాక! రాత్రియందు ప్రాతఃకాలమున

పదార్థమంతయు మధువగుగాక! ఆకసమున వెలుగొందు భాస్కరుఁడు ఆరోగ్యమును పెంపొందించుగాక! గోవులు క్షీరప్రదానముతో మా యొక్క తనివిఁదీర్చుగాక!

ఇcట "ఘృతం" అను శబ్దమునకు "రసవత్తరమైన బ్రహ్మము" అను నర్థముఁ జెప్పవలెను. శివుఁడు (బ్రహ్మము) ఆహారమునంతయు రుచికరముఁ జేయుగాక! ఘృతశబ్దవాచ్యమైన బ్రహ్మమే–జగత్తునకు ఉత్పత్తి స్థానమగునది. ఘృతమునందు పక్వమైన పదార్థము హవిస్సనఁబడును. అగ్నే! (ఘోరతనువిశిష్టశివా!) స్వాహాకారముచేయఁబడిన హవిస్సును మోయువాడవు. అట్టి హవిస్సును స్వధాకారముతో ననుసంధింపఁజేయుము! హవిఃశేషముతో యజ్ఞకర్తను ప్రేక్షకులను తృప్తిపఱచుము! అమృతముకొరకు మథింపఁబడు సముద్రమునుండి ఉత్పన్నమైన ఒకానొక తరంగము-రహస్యముగ జపింపఁబడిన శ్రీ శివషడక్షరీ మహామంత్ర జపముతో అమృతరూపముఁ దాల్చినది. అట్టి అమృతమే భువిని ఘృతమైనది. ఘృతమునకు రహస్యమగు నామధేయము—దేవతాజిహ్వ (దేవతలనాలుక) యనఁబడును. ఘృత మూలమగు అమృతమునకు ఆశ్రయుఁడైన పరమేశ్వరునకు ఘృత శబ్దము–పరంపరయా వాచకంబగును గాన నీ మంత్రమున–ఘృత శబ్దమునకు–శివభక్తులచే నుపాసింపఁబడు పరమేశ్వరుఁడను నర్థము సమంజసంబగుచున్నయది.

పరమేశ్వరునకు ఘృతమను నామధేయమును వ్యవహరింతుము. ఈ యజ్ఞమున నమస్కారములతో పరమేశ్వరుని నుతింతుము. మాచే ప్రశంసింపఁబడు ఘృతము–నాలుగుపాదములు గల శివాగమములయందు నాలుగువేదములయందు ప్రతిపాదింపఁబడు హిరణ్య

కాంతిగల పరమేశ్వరుఁడేనని భావింపవలెను. పరమేశ్వరుఁడే ఘృత మును సర్వోత్తరమైన యజ్ఞసాధనముగ పుట్టించెను.

17 వ వాక్యము-

"చత్వారి శృంగా త్రయోఽస్య పాదాః-ద్వే శీర్షే సప్త హస్తాసో అస్య-త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి- మహో దేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ"

పరబ్రహ్మమగు శివునకు-ఋగ్యజుః సామాధర్వణములు అను నాలుగువేదములు, లేక క్రియాచర్యాయోగజ్ఞానములు అను నాలుగు ముఖ్యాంశములు (పరమేశ్వరుని అస్తిత్వమునకు వేదములే ముఖ్యప్రమాణములని "శాస్త్రయోనిత్వాత్" అను సూత్రముఁదగు అధికరణమునందు వేదవ్యాసభగవానుఁడు ప్రతిపాదించెను.) సచ్చిదానందములు, లేక-బ్రహ్మవిష్ణు కాలరుద్రులు, లేక సత్త్వరజస్తమో గుణములు పాదములు కాగా-ఘోర అఘోర అనునవి-లేక అగ్ని శ్రోత్రియుఁడు అనునవి రెండు శిరస్సు(ముఖము)లు ("ముఖ ద్వయం మహేశస్య-స్యా దగ్ని ర్బ్రాహ్మణ స్తథా" అను స్కాందమహాపురాణవాక్యము ఇందుకు ప్రోద్బలకము) ఆధారవ మొనలుకొని సహస్రారము వరకు గల ఏడు చక్రములు, లేక మహత్తత్త్వము అహంకారము, పంచభూతములు అను ఏడు లేక సప్త ఊర్ధ్వలోకములు లేక సప్త అధోలోకములు హస్తములగును. (వృషభః) బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులకన్న నధికుఁడు, (విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః అను శ్వేతాశ్వతర శ్రుతివాక్యము ఇందుకు ప్రమాణము) మహేశ్వర సదాశివ శివరూపములతో, లేక ఇష్టప్రాణభావలింగ రూపములతో నుండువాడు నగు మహాదేవుఁడు- సూక్ష్మజగత్తును

స్థూలప్రపంచముగ పరిణమింపఁజేయుచు-స్థావరజంగమ ప్రాణులఁ ప్రవేశించెను. "తత్పురుషస్య విద్మ-మహాదేవస్య ధీమహి" అను రుద్ర గాయత్రియందు వేదపురుషుఁడు మహాదేవ పదమునే శివవాచకముఖ్యముగ నిర్దేశించెను. మహాదేవ పచము "రూఢి ర్యోగ ముపహరతి" అను న్యాయము ననుసరించి శివునియందే రూఢమైనందునను ఈ వాక్యమున "మహాదేవ" అను పదముతో శివుఁడే నిర్వచింపఁబడినందున నారాయణపరత్వమును సాధింప వలను కాదని తెలియవలెను.

18 వ వాక్యమున-

మహేశ్వర సదాశివ శివరూపములతో ఆవిర్భవించినట్టి, లేక-ఇష్టప్రాణభావలింగములుగ నవతరించినట్టి, గాయకులగు బ్రహ్మ విష్ణ్వాదులచే నుతింపఁబడునట్టి అమృతస్వరూపుఁడైన శివుని. బ్రహ్మ విష్ణురుద్రాదులు ఉపాసించిరి.

"హరిస్తే సాహస్రం కమల" ఇత్యాది పుష్పదంతవిరచిత శివ మహిమ్నః స్తోత్రాదులయందు విష్ణూపాస్యత్వము-శివునకు కలదని స్పష్టపరుపఁబడినది.

బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులలో చేరిన బ్రహ్మదేవుఁడు-ఇష్టలింగమును, మహావిష్ణువు ప్రాణలింగము నుపాసింపగా-విష్ణువు-తన హృదయములో భావలింగము నమరులకు చూపెట్టెనని-దిగువ వామన పురాణ శ్లోకమున గాననగును.

శ్లో॥ తతోఽవ్యయాత్మా స హరిః-స్వహృత్పంకజశాయినం।
దర్శయామాస దేవేభ్యో-మురారి ర్లింగ మైశ్వరమ్॥

మరియు భావలింగముగ ప్రాదుర్భవించిన శివు నమరులందరు లింగధారులై ఉపాసించిరి.

19 వ వాక్యము-

"యో దేవానాం ప్రథమం పురస్తాత్-విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః, హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానగ్ం-స నో దేవః శుభయా స్మృత్యా సంయునక్తు"

ఏ పరశివుఁడు-అమరులలో మొదటివాడైన చతుర్ముఖుఁడు-జన్మించుచుండగా- వేదప్రబోధపూర్ణమగు దృష్టితో నవలోకించి యాతని ననుగ్రహించెనో-అట్టి విశ్వాధికుఁడు, వేదాగమస్మృతి పురాణేతిహాసాది వాఙ్మయము నావిర్భవింపఁజేయువాడునగు, సంసార దుఃఖమును నివారించు రుద్రుఁడు-మాకు శుభ (ఇహపరశ్రేయః) ప్రదమైన బుద్ధి ననుసంధింపఁజేయుగాక!

(ఇందు వ్రాయఁబడు భావార్థములో ఏదేనొక పదముయొక్క-అర్థము రానంతమాత్రమున-చదువరులు-భావసమగ్రత లేదని భావింప కుందురు గాక! గ్రంథవిస్తరభీతిచే-ప్రతిపదమునకు అర్థము అన్వయము వ్రాయఁబడకుండుటను గమనింతురు గాక!)

20, 21, 22, 23, 24 వాక్యములలో-

"పరశివుని మించినదియు పరశివునితో సమానమైనదియు, ఏదియు లేదు. శివునికంటె చిన్నవాడు పెద్దవాడు ఎవఁడును లేడు. అట్టి శివుఁడు మహాకైలాసమునందు దహరాకాశమునందును నివసించుచు పురుషశబ్దవాచ్యుఁడై పరిదృశ్యమాన జగత్తున నిండియున్నవాడు. శివమహిమ నిట్లు నిరూపించి శివప్రాప్తికై ప్రయత్నించు వారిని పేర్కొనుట-ఇందు గమనార్హమగుచున్నయది.

ఫలాభిసంధిసహిత కర్మతో సంతానముతో సువర్ణాది ధనము

తోడను మోక్షము సంభవింపదు. కర్మఫలత్యాగపూర్వకమగు శివోపాసనచేతనే శాంభవదీక్షితులు ముక్తులగుదురు. పరమేశ్వరుఁడు భక్తానుగ్రహార్థము హృదయగుహాలో చిదాకాశమునందు నివసించుచున్నవాడు. అట్టి భావలింగాత్మకుఁడైన శివుని-ముముక్షువులు పొందగలుఁగుదురు. ఎట్లనఁగా?

ఉపనిషచ్ఛివాగమముల నధ్యయనము నొనర్చి యవ్వాని అర్థము ఏకరూపమైన శివతత్త్వమే నని నిశ్చయించుకొనినట్టి కర్మ ఫలత్యాగము యొక్క-లేక-సన్న్యాసమనఁగా-ఇష్టలింగధారణము యొక్క అవినాభావసంబంధముతో చిత్తశుద్ధిగలవారై మోక్షమునకై "శివోపాసనము" అను ప్రయత్నముఁజేయుమాహేశ్వరులు-ప్రారబ్ధము ముగియగానే సంపూర్ణశివదర్శనముతో మహాకైలాసమున ముక్తులై శివానందము ననుభవించుచుందురు.

శివు నెందు నుపాసింపవలె ననఁగా?

స్వల్పము పాపరహితము పరమేశ్వరగృహము శరీరమధ్యస్థితము నగు హృదయపుండరీకమున-అంగుష్ఠమాత్రము అతి సూక్ష్మము అనందప్రచురము నగు చిదాకాశమునందు ప్రాణభావలింగాత్మకుఁడైన శివుని-ప్రణవ శివపంచాక్షరీజపముతోడను "శివోఽహం" ధ్యానముతోడను దశావధానములతోడ నుపాసింపవలెను.

దహరోపాస్యునకు ముఖ్యనామధేయ మేమనఁగా?

వేదప్రారంభమున చివరను ప్రయోగింపఁబడిన ప్రణవము-అకారఉకార మకారాత్మకము తదధిష్ఠాతృబ్రహ్మవిష్ణురుద్రాత్మకము నగు ప్రకృతిని తనలో ఇమిడ్చుకొనఁగా-అట్టి ప్రణవముచే ముఖ్యముగా చెప్పఁబడువాడు మహేశ్వరుఁడగుచున్నవాడు.

ఇట్టి-ప్రకృతిరూపమగు ప్రణవమును ద్విజమాహేశ్వరస్త్రీలకు నిషేధించు మహాపండితులు-ప్రణవమును మించిన మహేశ్వరు నుపాసించుటకు-ఇష్టలింగధారణము గూడ నిషిద్ధమని వాదింపకుం డుట వారి ప్రజ్ఞావిశేషమని భావింపవచ్చును.

ఇట్లు ఇరువదినాలుగు వాక్యములకు సద్యస్స్ఫురణముతో వ్రాయ బడిన శైవసాంప్రదాయిక భావార్థము సమాప్తమైనది.

ఇఁక మహానారాయణోపనిషత్తులో ముఖ్యఘట్టమగు "సహస్ర శీర్షం" ఇత్యాదిని గల నారాయణశబ్దముతో ఇది శివపరము కాదేమో నను శైవమహాజనుల సందేహమును నివారించు టకై శ్రీపతి పండిత బసవ పండితారాధ్యులవారు పూర్వాపర సందర్భములను పరిశీలించి వ్రాసిన సంస్కృతభాష్యమును తెలుగు ననువదింప సాహసించితిని. మాహేశ్వరులైన జిజ్ఞాసువులు దీని నవధానముతో పఠించి-ఇదియు శివపరమే నను నిశ్చితజ్ఞానము గలవారగుదురు గాక!

ఏతత్పూర్వము-దహరవిద్యను నిర్దేశించి- దహరాకాశము నందు ఉపాసింపఁబడువాడు శివుఁడే నని—శివునియందు రూఢము! మహేశ్వరపదముతో నిర్వచించి—ఈ యనువాకమునందు అట్టి శివు. మహిమ ఎట్టిది? ఉపాసనస్థానమగు దహరాకాశము ఎట నుండును? దాని లక్షణము ఎట్టిది? దహరమునందు జీవాత్మ-ఏ రూపముతో నుండును? పరమాత్మ ఎట నుండును? ఇంద్రోపేంద్రాదుల వలె పరమాత్మ ప్రత్యేక శబ్దవాచ్యుఁడా? సర్వశబ్దవాచ్యుఁడా? ఇత్యాది ప్రశ్నల నన్నిటికి-సమాధానము నొసఁగుటకు-సహస్రశీర్షానువాక మును వేదపురుషుఁడు ఉద్ఘాటించెను.

ప్రశ్న: ఈ యనువాకమున-విష్ణువునందు రూఢమగు నారాయణశబ్దము ప్రయోగింపఁబడుటచే నియ్యది విష్ణుపరమగును గదా!

ఉత్తరము : పండితారాధ్య వేమనారాధ్య ఉద్భటారాధ్య నీలకంఠాచార్య భట్టభాస్కరాచార్యాది శ్రౌతశైవ సిద్ధాంతప్రతిపాదకులైన మహాపురుషులు మరియు శైవశాస్త్రజ్ఞాన ధురంధరులగు శ్రీహరదత్తాచార్య శ్రీ మదప్పయ దీక్షితేంద్రాది మహామహులును శివుని యందు బత్వబాధను నివారించి సహస్రశీర్షానువాకము శివపరమగునని-అనేక విధములుగ నిర్ణయించిరి. "శివునివలన బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులు ఉద్భవించిరి" ఇత్యాది అథర్వశిఖోపనిషన్నిర్వచనముండుటచేతను బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులు-శివాత్మకులగుటఁజేసియు-నారాయణాది సర్వశబ్దవాచ్యత్వము శివునకు చెల్లునని చెప్పుట-సమంజసంబగుచున్నయది.

కావుననే దీని సమాప్తిని- "సర్వో వై రుద్ర-స్తస్మై రుద్రాయ నమః" ఇత్యాది వాక్యములచే శివుఁడు సర్వాత్మకుఁడని ప్రతిపాదింపబడినది.

భూమి మొదలుకొని జీవాత్మవరకు గల ఎనిమిది మూర్తులు గలవాడు శివుఁడని "అష్టమూర్తి రహిర్బుధ్న్యో-మహాకాలో మహానటః" ఇత్యాది నమరకోశకారుఁడు, శివసహస్రనామములలో అష్టమూర్తి శివుఁడేనని వేదవ్యాసుఁడు నిరూపించుటవలన-అష్టమూర్తిమత్త్వములో చేరిన సకలజీవాత్మస్వరూపము శివునకే సంఘటించునని విదితమగుచున్నయది. తథాచ-జీవ సమష్టిరూపుఁడు నారాయణుఁడని "ఏకో విష్ణు ర్మహద్భూతం" ఇత్యాది సూక్తులు విశదపఱచుచున్నవి. పైగా-ఇందు ఈశ రుద్ర మహేశ్వర అంబికాపతి

ఉమాపతి పశుపత్యాది-అనితరసాధారణశబ్దములుండుటచే- పూర్వాపరవాక్య సమన్వయమున-ఇది శివపరమే నని బోధపడును.

నారాయణశబ్ద నిర్వచనములు-

1. "న విద్యతే రాః" "ధనము లేని బీదవాడు" అట్టి నిర్ధనుఁడు కానివాడు 'నారాః' "కుబేరుఁడు" అట్టి కుబేరుని స్నేహముతో "అణతి" పలకరించును గాన నారాయణుఁడు శివుఁడే నగుచున్న వాడు.

2. న రాః = నారాః = ధనాభావము, అణః=సుఖాభావము, ఎవని భక్తిచే నుండవో వాడు నారాయణుఁడనఁబడును.

3. రాయః=వేదరూపమైన సంపత్తును, అణతి-చెప్పుటతో బయలు పఱచువాడు-రాయణుఁడగును. రాయణుఁడు కానివాడు-అరాయణుఁడనఁబడును. అరాయణుఁడు కానివాడు-నారాయణుఁడగును.

సృష్ట్యాదిని వేదములను బ్రహ్మదేవునకు ఉపదేశించినవాడు శివుఁడేనని "యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం" ఇత్యాది శ్రుతి ననుసరించి నారాయణశబ్దవాచ్యుఁడు శివుఁడే నని-ఇట-నిర్ధారింపఁబడినది.

ఇత్యాది నిర్వచనములు పెక్కు ఉన్నను విస్తరభీతిచే విరమించి-సహస్ర శీర్ష మిత్యాదులయొక్క-ఆవశ్యక పదార్థముతో భావమును వ్రాయుచున్నాము.

సహస్రశీర్షం="సర్వాననశిరోగ్రీవః"అను శ్రుత్యంతరము ననుసరించి-అనంతములైన శిరస్సులు గలవాడు, దేవః=సూర్యచంద్రాదు

లను ప్రకాశింపఁజేయువాడు, విశ్వాక్షం = అవధిలేని కన్నులు గల వాడు, విశ్వశంభువం = విష్ణ్వాదిచేతనా చేతన ప్రపంచమునకు ఇహపర సుఖమును కలుగఁజేయువాడు, విశ్వం = ప్రపంచము స్వరూపముగా గల నారాయణం = నారాయణశబ్దవాచ్యుఁడైన, దేవం = మహా దేవుఁడు, అక్షరం = నాశరహితుఁడు, (ఇందువలననే శివుఁడు మృత్యుంజయుఁడని లోకవేదములయందు ప్రసిద్ధిఁగాంచెను.) పరమం ప్రభుం = హరిబ్రహ్మాద్యఖిల జీవులను నియమించువాడు, (ఈశ్వరః సర్వభూతానాం-అను శ్రుతి ఇందుకు ప్రోద్బలకము) విశ్వతఃపరమం = ప్రపంచమునకన్న శ్రేష్ఠుఁడు, (ప్రపంచమునకు ఆశ్రయమగుటచే-ప్రపంచమును మించినవాడని భావము.) నిత్యం = భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలత్రయముఁదగు పరిచ్ఛేదము లేనివాడు, హరిః = విష్ణ్వాదులను ఆకర్షించువాడు, (సర్వభూతదమనాయనమః అను శ్రుతి-ఇఁట గమనార్హము) విశ్వం = చేతనాచేతన ప్రపంచము, నారాయణం = నారాయణ శబ్దశబ్దితుఁడగు శివుఁడేను, అథవా-నారాయణం హరిం = విష్ణువును సంహరించు శివుఁడని చెప్పనగును. (ఇందుకు "హరిగ్ం హరంత మనుయాంతి దేవాః" అను శ్రుతి వాక్యము ప్రమాణమగును) పురుషఏవేదగ్ం సర్వం = ఈ కనఁబడు ప్రపంచమంతయు పురుషశబ్దవాచ్యుఁడైన శివుఁడేను, తత్ విశ్వం = చేతనజగత్తు, ఉపజీవతి = శివునిచే రక్షింపఁబడుచున్నది. ("పురుషో వై రుద్ర స్తన్మహో నమో నమః" ఇత్యాది శ్రుతిశతముల యందు శివుఁడు పురుషశబ్దవాచ్యుఁడని ఉపదేశింపఁబడుటచే-ఇఁట పురుషుఁడు శివుఁడే నని నిరూపించుట-సమంజసంబగుచున్నయది.) విశ్వస్య = అచేతన ప్రపంచముయొక్క, పతిం = ప్రభువు, ఆత్మేశ్వరగ్ం = విష్ణ్వాది జీవాత్మసముదాయము నంతర్యామియై జీవాత్మ బుద్ధులను ప్రేరేపించువాడు, శాశ్వతం = నిత్యుఁడు, శివం = శివ

శబ్దవాచ్యుఁడు, అచ్యుతం = క్షతిలేనట్టి నిత్యరూపము గలవాడు, నారాయణం = నారాయణాంతర్యామియగువాడు, మహాజ్ఞేయం = గొప్పవారైన హరిబ్రహ్మాది శివభక్తాగ్రగణ్యులచే - ఉపాసనతో తెలియఁదగినవాడు, విశ్వాత్మానం = ప్రపంచాంతర్యామియు, పరాయణం = (పరంచ తత్ అయణం చ పరాయణం) హరిబ్రహ్మాదుల చేత గూడా పొందఁదగినవాడు, నారాయణపరం బ్రహ్మ = నారాయణునికన్న శ్రేష్ఠమైన పరశివాఖ్య బ్రహ్మము, లేక నారాయణ శబ్దవాచ్యుఁడైన పరబ్రహ్మము, తత్త్వం నారాయణః పరః = త్రిమూర్త్యతీతుఁడై నారాయణశబ్దవాచ్యుడైన, పరశివతత్త్వము, (ద్వే వావ బ్రహ్మణో రూపే = పరశివబ్రహ్మమునకుపరము అపరము నను రెండు రూపములు కలవని బృహదారణ్యకములోని తృతీయ బ్రాహ్మణమందలి చతుర్థానువాకమున చెప్పఁబడిన యంశము ఇందు నిరూపింపఁబడినది.) నారాయణపరంజ్యోతిః = నారాయణశబ్దవాచ్యుఁడైన శివుఁడు—ప్రాణుల హృదయాకాశమున విరాజిల్లు జ్యోతియగు ప్రాణలింగము, ఆత్మా నారాయణః పరః = బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులను మించినట్టి నారాయణశబ్దవాచ్యుఁడైన పరమాత్మయు, ("ప్రపంచోపశమం శాంతం-శివ మద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే-స ఆత్మా-స విజ్ఞేయః" "సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకమగు ప్రపంచ(సంసారబంధ)మునుపశమింపఁజేయునట్టి, నిర్వికారుఁడైనట్టి, సజాతీయ విజాతీయ భేద (ద్వైత)ము లేనట్టి, బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రాతీతుఁడై నాలుగవవాడు నగు పరమాత్మ-శివుఁడని ముముక్షువులు ఉపాసించి గుర్తింపవలె" నని మాండుక్యోపనిషత్తునందలి ప్రబోధము నిట-నిదర్శనముగా గ్రహింపవలెను.) నారాయణపరో ధ్యాతా = నారాయణశబ్దవాచ్యుఁడైన పరశివుఁడు ముముక్షువులచే ధ్యానింపబడువాడు, ధ్యానం నారాయణః పరః = నారాయణశబ్దవాచ్యుఁడై ధ్యానగమ్యుఁడగునట్టి పర

శివుఁడు, యచ్చకించి జ్జగత్యస్మిన్ దృశ్యతే శ్రూయతేఽపి వా = ఈ జగత్తున కనఁబడునదియు, వినఁబడునదియు, అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వం = లోన బయట నుండునట్టి సమస్తమును, వ్యాప్య నారాయణః స్థితః = వ్యాపించియుండునట్టి నారాయణశబ్దవాచ్య శివుఁడు, అనంతమవ్యయం కవిగ్ం-సముద్రేఽంతం విశ్వశంభువం = (ఇఁట నారాయణశబ్దము శివపరమగునని సూచించుటకై నారాయణశబ్దము నుపహరించుటయందు శివైకాంతికమగు శంభుశబ్దము నిర్దేశింపఁబడినది.) దేశకాలపరిచ్ఛేదము లేనివాడై నాదస్వరూపుఁడైనట్టి, సముద్రమునంతర్యామియగు (ఇఁట అంతశబ్దము "అంతః సమాప్తౌ స్థానే చ-నిర్ణయేఽత్యంత రేఽపిచ" అను నిఘంటువుఁబట్టి స్థిత్యర్థము గలదగును.) విశ్వాత్మకుఁడైన మహాదేవుఁడేను.

ఇవ్విధము-శివుఁడు నారాయణశబ్దవాచ్యుఁడు, విశ్వాత్మకుఁడునని శివమహిమను ప్రతిపాదించి-శివు నుపాసించుటకు విశిష్ట స్థానమగు హృదయపుండరీకమును తల్లక్షణమును తదధిష్ఠానమును వేదపురుషుఁడు దిగువవిధము నిర్దేశించెను.

కమలముఁ దగు మొగ్గవలె నుండునది. క్రింద ముఖము గలదియు, కంఠము క్రిందినుండి నాభి (బొడ్డు)పై వరకు పన్నెండు అంగుళముల కొలత గలదియు నగు హృదయము-దహరపుండరీకమని చెప్పఁబడును. అద్ది-తేజోరూపముగ ప్రకాశించును. మరియు సమస్త ప్రపంచమునకు శ్రేష్ఠమైన ఆశ్రయమగును. శివయోగులు దహరపుండరీకమునందు శివధ్యానయోగదృష్టి ననంతకోటి బ్రహ్మాండముల నవలోకింతురని భావము. అట్టి హృదయము-కించిద్వికసిత పద్మముయొక్క మొగ్గవంటిదై నాడులతో ఎల్లకాలము శరీరమున వ్యాపించియుండును. అట్టి హృదయపుండరీకముయొక్క మధ్య

యందు సూక్ష్మమైన రంధ్రముగలదు. ఆ రంధ్రమునందు అణువుగా నెలకొనియున్నట్టి గొప్ప మంటల నంతట ప్రసరింపఁజేయునట్టి జ్యోతిస్సు గలదు. ఆ జ్యోతిస్సు-ఆహారమును ప్రాణాహుతులతో ముందు భక్షించి జఠరాగ్నికి అందఁజేయును. అట్టి జ్యోతిస్సుయొక్క కాంతులు-అడ్డముగా, పైన క్రిందునను ప్రసరించునవై పాదములు మొదలుకొని శిరస్సువరకు శరీరమును తపింపఁజేయును. ఈ తాపనము-స్థూలశరీరమునందు వేడిమి (ఆవిరి)గా గుర్తింపఁబడును.

హృదయపుండరీకమధ్యయందలి అణువైన మనస్సుయొక్క పై భాగమున వహ్నిశిఖఁబోలిన జీవాత్మయుండును. అట్టి జీవాత్మ నీలమేఘమధ్యయందలి మెఱుపు తీగవలె ప్రకాశించును వరిముల్లంత చిన్న రూపముతో స్వచ్ఛమైన పసుపు తెలుపు కలిపిన వన్నెతోదను అతిసూక్ష్మఁడునై రాణించుచుండును. అట్టి జీవాత్మయొక్క మధ్య యందు విష్ణ్వాదులను నియమించు శివుఁడు (పరమాత్మ) నివసించును.

ఇట్లు జీవేశ్వరుల స్వరూపమును నిరూపించి-జీవునిలో గల మహేశ్వరునియొక్క నారాయణాది సర్వరూపత్వము సర్వశబ్దవాచ్యత్వము ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నయది.

స బ్రహ్మ స శివ స్సహరిః సేంద్రః సోఽక్షరః పరమః స్వరాట్ = అట్టి పరశివుఁడు-బ్రహ్మదేవుఁడు గాను, కాలరుద్రుఁడు గాను, విష్ణుమూర్తి గాను, దేవేంద్రుఁడు గాను, నాశరహితుఁడు శ్రేష్ఠుఁడు నగు విరాట్ పురుషుఁడు గాను పేర్కొనఁబడుచున్నవాఁడు. "సర్వో వై రుద్ర స్తస్మై రుద్రాయ నమోఽస్తు" అని ఈ యుపనిషత్తు నుపహరించుతఱి-పరమేశ్వరుఁడు హరిబ్రహ్మాది సమస్త స్వరూపములు గలవాడనియు సర్వశబ్దవాచ్యుఁడుననియు నిర్ణయింపఁబడినది.

శ్రీ రేవణసిద్ధ మరుళసిద్ధ ఏకోరామసిద్ధ మల్లికార్జునపండితారాధ్యాదులు- "సహస్రశీర్షం దేవం" ఇత్యాదిని గల అనంతశీర్షత్వ ప్రకాశకత్వాది పరశివ ధర్మములను నారాయణునియందు గలవని నిరూపించినను ఈ యనువాకము శివపరమగుటలో ఎట్టి విరోధము లేదు. ఎట్లనఁగా?

శ్లో॥ శివస్య శక్తి ర్వినియోగకాలే-చతుర్విధాఽభూ చ్ఛివ
సత్ప్రసాదాత్ ।
భోగే భవానీ పురుషేషు విష్ణుః-క్రోధే చ కాళీ సమరే
చ దుర్గా ॥

శివునియొక్క ఆదిశక్తి-వినియోగముఁ జెందు సమయమున-శివానుగ్రహమువలన నాలుగు విధములు గలదయ్యెను. ఆనంద భోగమునకై భవాని (పార్వతి)గాను, జీవాత్మ సమిష్టి స్థితిని విష్ణువుగాను, క్రోధమున కాళీదేవిగాను, యుద్ధమునకై దుర్గాదేవిగాను పరిణమించినది.

మరియు

శ్లో॥ ప్రకృతి స్త్వం పుమాన్ రుద్ర-స్త్వయి తద్వీర్య
మాహితం ।
త్వన్నాభిపంకజా జ్జాతః-పంచవక్త్రః పితామహః॥
స్కాందము.

"నీవు ప్రకృతివి కాగా-రుద్రుఁడు పురుషుఁడై తన సంకల్పము అను వీర్యమును నీయందు నెలకొలిపినందున నీ నాభికమలమునుండి పంచవక్త్రుఁడైన పితామహుఁడు జన్మించెను. అని విష్ణువుఁగూర్చిఁ ముని వచనము.

వాసుదేవుఁడు-పరాప్రకృత్యంశ సంభూతుఁడైనందున శక్తిగాను శివుఁడు శక్తిమంతుఁడుగాను బహుప్రమాణములు చాటుచున్నవి అని వక్కాణించిరి.

శ్రీ ఉద్భటారాధ్య వేమనారాధ్య విశ్వారాధ్యాదులైతేనో- ఈ యుపనిషత్తున ముఖ్యముగా ప్రతిపాదింపఁబడిన దహరోపాసన విషయమై-నారాయణుఁడు ఉపాసకుఁడనియు, శివుఁడు ఉపాస్యుఁడని నిర్ణయించుటకు- సహస్రశీర్షానువాకగతములైన "నారాయణపరం బ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః పరః" ఇత్యాదివచనములు-శివపరత్వ సాధకములు కావని పాంచరాత్రులు శంకింపఁగూడదు.

"శివోऽహం" అను భావముతో శివతాదాత్మ్యమును పొందిన తనయొక్క అనితరసాధారణమగు హృదయమునందు జ్యోతిర్లింగము నవలోకించుసామర్థ్యము నారాయణునకు ఉండుటచేతను "ముక్తః శివ నమో భవేత్" అను సూక్తివలనను నారాయణుఁడు పరబ్రహ్మ మనియు, నారాయణుఁడు పరమాత్మయగుననియు శ్రుతి ప్రశంసించుటలో (మా) శివపారమ్యమునకు విరోధమేమియు లేదని వ్రాకుచ్చిరి.

శ్రీ నీలకంఠాచార్య, భాస్కరభట్టాచార్య హరదత్తాచార్యులు మొదలగు కొందరు మహామహులు-సహస్రశీర్షత్వాది ధర్మములతో కూడిన శివుఁడు "దేవదత్తోమార్గం గచ్ఛతి" అనుచో "మార్గే గచ్ఛతి" అను నర్థమువలె-విశ్వశబ్దవాచ్యుఁడైన నారాయణునియందు ప్రకాశించువాడు (నారాయణందేవం అనుచో) అను నర్థము సమంజసమగుచున్నయది.

"బాణత్వం వృషభత్వ మర్ధవపుషా భార్యాత్వమార్యాపతేః- ఘోణిత్వం సఖితా మృదంగవహతా చేత్యాది రూపం దధౌ" ఇత్యాది

స్తోత్రరీత్యా శివునకు విష్ణువు అంతరంగభక్తుఁడగుటచే శివుఁడు నారాయణునియందు విశేషముగ ప్రకాశించునని భావము. సూర్య కాంతమణియందు సూర్యకిరణము అధికము ప్రకాశించుట-లోకాను భవసిద్ధమైయున్నది.

అథవా- విశ్వం = అచేతన ప్రపంచమును, నారాయణం = నారాయణుఁడు మొదలగు చేతనవర్గమును, దేవం=ప్రకాశింపఁజేయు శివుఁడనియు చెప్పవచ్చును. చేతనాచేతన సముచ్చయముఁదెలుపు చకారము లోపించుట-ఛాందసము, నారాయణం హరిం = నారాయ ణుని హరించువాడు, శివుఁడని "హరింహరంత మనుయాంతి దేవాః" అనువాక్యమువలన నిర్ణయింపనగును.

విష్ణువుయొక్క- నరసింహాద్యవతారములను-శివుఁడు శరభ సాళ్వాద్యవతారములతో- ఉపసంహరించె నని స్కాందమహాపురాణ మున వ్యాసభగవానుఁడు నిరూపించెను. "నారాయణం మహాజ్ఞేయం" అనుచో-నారాయణుఁడు శివతత్త్వము నుపదేశించువాడగుటచే మహా పురుషుఁడుగ తెలుసుకోదగినవాడని సూతసంహితయందు ఈశ్వర గీతయందును స్పష్టపరుపఁబడినది. "నారాయణపరం బ్రహ్మ" అనుచో నారాయణాత్ = నారాయణునికంటె, పరం = శ్రేష్ఠమైన బ్రహ్మ = బృహత్త్వాది విశిష్టుఁడగు శివుఁడేను. ఇందుకు శ్రుత్యంత రము "పరాత్పరతరో బ్రహ్మ-తత్పరాత్పరతో హరిః । యత్ప రాత్పరతో హీశ-స్తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు" స్కాందమున వ్యాసభుజస్తంభనానంతరము వ్యాసునిఁ గూర్చి విష్ణువు "మమ కర్తా మహేశ్వరః" అని శివపారమ్యమును చెవిలో రహస్యముగ చెప్పి నందున వ్యాసుని భుజస్తంభనమును నందికేశ్వరుఁడు తీసివేసెనని కలదు. "నారాయణపరో ధ్యాతా" అనుచో నారాయణునికన్న వేరైన

శివుఁడు ధ్యానయోగ్యుఁడనియు, "ధ్యానం నారాయణః పరః" అనుచో నారాయణునికన్న పరుఁడైన శివుఁడు-ధ్యానవిషయమగువాడనియు, అను నిర్వచనములు సమంజసములని ప్రతిపాదించిరి.

ఈ యనువాకమున లింగవ్యత్యయము ఛాందసమని ఆచార్య పురుషులు అంగీకరించినట్లు సంధివ్యత్యయము గూడా ఛాందసమని అంగీకరించుట ప్రశస్తమైనది.

12, 13 వ అనువాకములలో

సూర్యమండలాంతర్వర్తి యగు శివుని సూర్యమండలమునందు ఉపాసించినచో సాలోక్యాది చతుర్విధముక్తులు-క్రమముగా లభించునని ప్రతిపాదింపఁబడినది.

"సూర్యో ముఖ్యశరీరం స్యా-చ్ఛివస్య పరమాత్మనః,
ఆదిత్యహృదయే శివః"

ఇత్యాది స్కాందవచనముల ననుసరించి బ్రహ్మాండము సూర్యమండలమునందు సూర్యునిలో శివుని నుపాసింపవలెనని నిరూపించి ప్రస్తుతము సాధకుఁడు-తన శరీరమున పరమేశ్వరుని ధ్యానించుటను ధరించుటను, ఆరాధించుటను "నిధనపతయే నమః" ఇత్యాది 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 అనువాకములలో వేదపురుషుఁడు దిగువవిధము ప్రతిపాదించెను.

1. నిధనపతయే నమః

నిధనం = ప్రాణులందరియొక్క వినాశ (వృత్తిలయ)ము గ ప్రళయమునకు పతయే = ప్రభువగు శివునకు నమస్కారము. మహ ప్రళయసాక్షి-శివుఁడని భావము.

2. నిధనపతాంతికాయ నమః

మరణాధిపతియగు యముని సంహరించు సదాశివునకు నమస్కారము. సర్వసంహారకుఁడు శివుఁడనియు సర్వసంహర్తృత్వము బ్రహ్మలక్షణమనియు ఇఁట ప్రవచింపఁబడినది.

3. ఊర్ధ్వాయ నమః

మహదాది సమస్తతత్త్వములను మించినట్టి శుద్ధసత్త్వగుణము ముఖ్యముగా గలయట్టి మాయాశక్తిస్వరూపుడైన శివునకు నమస్కారము.

4. ఊర్ధ్వలింగాయ నమః

సృష్ట్యున్ముఖురాలగు చిచ్ఛక్తితో కూడియుండు సదాశివునకు నమస్కారము.

5. హిరణ్యాయ నమః

సత్త్వరజస్తమస్సులు అను గుణత్రయము యొక్క సమష్టి స్వరూపము గల విద్యాశక్తి స్వరూపుడగు శివునకు అభివాదము.

6. హిరణ్యలింగాయ నమః

విద్యాశక్తితో కూడినట్టి స్వయంప్రకాశమానుఁడైనట్టి భావలింగమునకు శరణు.

7. సువర్ణాయ నమః

అవిద్యాశక్తిస్వరూపుడైన మహేశ్వరునకు వందనము.

8. సువర్ణలింగాయ నమః

అవిద్యాశక్తితో కూడినట్టి చిత్కాశగనుండునట్టి ప్రాణలింగమునకు శరణు.

9. దివ్యాయ నమః

గుణత్రయ సంపూర్ణయగు మహాశక్తిదగు స్వరూపము గల రుద్రునకు నమస్కారము.

10. దివ్యలింగాయ నమః

మహాశక్తితో కూడినట్టి వేధామన్త్రక్రియాదీక్షితుని పవిత్రశరీరముపై ప్రకాశించు ఇష్టలింగమునకు శరణు.

11. భవాయ నమః

శాంభవదీక్షితుని శుద్ధాంతఃకరణముగ నుండు మహాదేవునకు చేమోడ్పు.

12. భవలింగాయ నమః

శుద్ధాంతకరణ విరాజమానమగు మహాలింగమునకు వందనము.

13. శర్వాయ నమః

ఆకాశాధిష్ఠాత్రియగు పరాశక్తియొక్క స్వరూపము గల మహేశ్వరునకు నమస్కారము.

14. శర్వలింగాయ నమః

పరాశక్తి నెడబాయని ప్రసాదలింగమునకు శరణు.

15. శివాయ నమః

వాయుతత్త్వము నధిష్ఠించు ఆదిశక్తియొక్క స్వరూపము గల మహేశ్వరునకు అభివాదము.

16. శివలింగాయ నమః

ఆదిశక్తితో కూడియుండు చరలింగమునకు శరణు.

17. జ్వాలాయ నమః

తేజస్తత్త్వాత్మక యగు ఇచ్ఛాశక్తిగ నుండు మహేశ్వరునకు వందనము.

18. జ్వాలలింగాయ నమః

ఇచ్ఛాశక్తితో అవినాభావము గల శివలింగమునకు శరణు.

19. ఆత్మాయ నమః

ఉదకము నధిష్ఠించు జ్ఞానశక్తిగ నుండు శంకరునకు అభివాదము.

20. ఆత్మలింగాయ నమః

జ్ఞానశక్తితో కూడియుండు గురులింగమునకు శరణు.

21. పరమాయ నమః

భూ తత్త్వము నధిష్ఠించు క్రియాశక్తిగ నుండు పశుపతికి నమస్కారము.

22. పరమలింగాయ నమః

క్రియాశక్తితో నిరంతరము కూడియుండు ఆచారలింగమునకు శరణు.

"ఏతత్సోమస్య సూర్యస్య సర్వలింగగ్ స్థాపయతి"

ఏతత్ = ఈ దశవిధ లింగాత్మకుఁడైన, సూర్యస్య = సూర్యమండలాంత్వర్వర్తి యగు, సోమస్య = ఉమాశక్తి విశిష్టశివునియొక్క లింగం = లింగాత్మక స్వరూపమును, సర్వం = శాంబవదీక్షితులందరు (సర్వే అనునది సుప్టు కాగా సర్వం అను విభక్తివ్యత్యయము ఛాందసమని తెలియవలెను.) స్థాపయతి = ధరింపవలెను.

సిద్ధాంతాగమమున—

శ్లో॥ ప్రళయం నిధనం ఖ్యాతం-సర్వభూతలయాత్మకం।
తత్కర్తృత్వం మహేశస్య-సత్త్వాత్తత్పతి రీశ్వరః॥
తస్మై నమో మహేశాయ-తమఃసాక్షిస్వరూపిణే।
నిధనాధిపతిః కాలః-సర్వ సంహారకారణాత్॥
తస్యాంతకత్వం హర్తృత్వం-శివస్యైవ నిరూప్యతే।
ఏతత్సూర్యస్య మిత్రస్య-మండలాంతరవర్తినః॥
సోమస్య పార్వతీశస్య- లింగం భవభయాపహమ్।
సర్వేషు భక్తదేహేషు-స్థాపయేత్ గురుణా సదా॥
పవిత్రాణాం పవిత్రత్వాత్-పవిత్రమితి కథ్యతే।
తస్మాద్ధార్యం సదా లింగం-పాణిమంత్రేతి మంత్రతః॥

పాణౌ లింగం సమాసాద్య-దీక్షాకాలే గురుః శివమ్ ।
యేన స్మరతి తన్మంత్రం-పాణిమంత్రం వదంతి హి ॥

మననాత్ పూజనాద్భక్తాన్-త్రాయతీతి నిరుక్తితః ।
పాణిమంత్రమితి ప్రోక్తం-తల్లింగం బ్రహ్మ శాశ్వతమ్॥

నిధనమనఁగా-ప్రళయమున ప్రాణులందరు మహేశ్వరుని యందు నామరూపవిభాగానర్హ సూక్ష్మస్థితిని దాగియుండుట, ప్రళయము నొనర్చు సామర్థ్యముండుటచే మహేశ్వరుఁడు-నిధనపతి యనఁబఱఁగెను. నిధనాధిపతి-కాలము (మృత్యువు-లేక యముఁడు) నగుటచే-కాలమృత్యుయములను సంహరించువాడు శివుఁడగుటఁజేసి నిధనపతాంతికుఁడని నిరూపింపఁబడెను.

ఈ సూర్యుని మండలములో నుండు పార్వతీపతియొక్క-సంసారభయమును పోగొట్టు-ఇష్టలింగమును శివభక్తులందరి శరీరములయందు గురువు ఎల్లకాలమునకై నెలకొలుపవలెను అట్టి శివలింగము-పవిత్రములలో పావనమగుటచే పవిత్రమని చెప్పఁబడెను. అందువలన "పాణిమంత్రం" ఇత్యాది మంత్రమున శివలింగము నెల్ల కాలము ధరింపవలెనని తేటపడుచున్నయది. గురువు దీక్షాకాలమున శిష్యుని వామ హస్తమునందు లింగమునునిచి-దేనితో శివుని స్మరించునో అట్టి మంత్రమును పాణిమంత్రముగా వేదవిదులు-చెప్పుచున్నారు.

మననమనఁగా- వామకరతలమున పూజించుటవలన భక్తులను రక్షించునది గాన పాణిమంత్రమని ఇష్టలింగము నిర్వచింపఁబడెను. అట్టి లింగము-శాశ్వతమైన పరబ్రహ్మంబగును.

లింగమహాపురాణమున-

శ్లో॥ వేదేషు శాస్త్రసంఘేషు-పురాణేష్వాగమేషు చ ।
బ్రాహ్మణస్య సమాఖ్యాతం-లింగధారణ ముత్తమమ్ ॥

వేదశాస్త్ర పురాణ శివాగమములయందు బ్రాహ్మణునకు లింగధారణము ఉత్తమమైనదిగా చెప్పఁబడినది.

అతః సర్వేషు కాలేషు-ధారయే ల్లింగ ముత్తమం ।
గచ్ఛన్ తిష్ఠన్ స్వపన్ జాగ్ర-దున్మిష న్నిమిషన్నపి॥
శుచిర్వాప్యశుచిర్వాऽపి-లింగం సర్వత్ర ధారయేత్ ।
లింగధారీ సదా శుద్ధో-నిజలింగం మనోహరమ్ ।
అర్చయన్ గంధపుష్పాద్యైః-కరపీఠే సమాహితః ॥
నిత్యాని కర్మబృందాని-తథా నైమిత్తికాని చ ।
కుర్యా ల్లింగాంగ సంబంధీ-ద్విజన్మా కామవర్జితః ॥

నడచుచున్నవాడైనను నిలచియున్నవాడైనను నిద్రించునపుడైనను మేలుకొనియున్నతఱియైనను కనులు తెఱచినపుడైనను కనులు మూసినపుఁడైనను పరిశుద్ధుఁడైనను అపరిశుద్ధుడైనను అన్ని సమయములయందు ఇష్టలింగమును విడువక ధరింపవలెను. లింగధారి-సదా శుద్ధుఁడని భావింపవచ్చును. అట్టి లింగధారి-మనోహరమైన తాను ధరించినట్టి ఇష్టలింగమును-ఏవగించుకొనక- వామకరపీఠమునందు స్థిరచిత్తమున గంధపుష్పాదులతో నర్చింపవలెను. లింగాంగ సంబంధియగు బ్రాహ్మణుఁడు (క్షత్రియుఁడు వైశ్యుఁడు) కోరికలు లేనివాడై సంధ్యావందనాది నిత్యకర్మలను శ్రాద్ధాది నైమిత్తికకర్మల నాచరించుచుండవలెనని శ్లోకార్థము.

"నిధనపతయే నమః" మొదలుకొని ఇష్ట ప్రాణ భావలింగాత్మకుఁడగు శివుఁడు-సర్వాత్మకుఁడనియు, సర్వోపాస్యుఁడనియు, సర్వభక్తులచే ధరింపఁదగినవాఁడనియు, పూర్వానువాకమునందు ఉపదేశించి దిగువ మంత్రములయందు శివుని స్తుతి-నమస్కార పూర్వకముగ ప్రారంభింపఁబడినది.

సద్యోజాతం = "సద్యోజాతః క్షితిః ప్రోక్తా-వామదేవ స్తథా జలం" అను కామికాగమోక్తి ననుసరించి-పృథివీజన్యములైన మృత్తికా స్ఫటికశిలాదులతో నిర్మింపఁబడిన శివ (ఇష్ట) లింగమును ప్రపద్యామి = ధారణపూజాదులతో శరణము నొందుచున్నాను. సద్యోజాతాయ = సాధనాంతరముల యవసరము లేకయే భక్తుఁడు ప్రార్థించు సమయమున నావిర్భవించు పరమేశ్వరునకు నమోనమః = నమస్కారమును రెండుపర్యాయములు ఉచ్చరించుటఁజేసి-శివుఁడు సర్వశ్రేష్ఠుఁడని విదితమైనది.

ఇఁట "వై" అనునది-శివుఁడు అనన్యశరణుఁడని తేటపఱచునది. భవేభవే = ప్రతిజన్మయందు, అతిభవే = పాంచరాత్రాది అవైదిక జన్మలలో, న భవస్వమాం = నన్ను జన్మింపఁజేయుకుము! మహాపాశుపతజన్మనొసఁగుమని భావము. భవోద్భవాయ = బ్రహ్మాది కార్యవర్గమును పుట్టించునట్టి శివునకు, నమః = ప్రణామము. "జాతస్య జాయమానస్య-గర్భస్థస్యాపి దేహినః-మాఽభూన్మమకులే జన్మ యస్య శంభు ర్న దైవతమ్" స్కాందము. "జన్మించినట్టి, జన్మింపనున్నట్టి, గర్భమున నెలకొనియుండు ప్రాణినగు నాకు-శంకరుఁడు దైవముగా లేనట్టి కులమునందు జననము సంభవింపకుండుగాక!" అను ప్రమాణము-పై యంశమును సమర్థించుచున్నయది.

వామదేవాయ నమో = లీలామంగళస్వరూపముగల దేవునకు నమస్కారము. జ్యేష్ఠాయ నమః = హరిబ్రహ్మాదులకంటె ముందు వాడగుటచే పెద్దవాడైన మహేశ్వరునకు నమస్కారము. శ్రేష్ఠాయ నమః = మృత్యుంజయుఁడగుటచే బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులకన్న గొప్ప వాడగు మహాదేవునకు నమస్కారము. రుద్రాయ నమః = మహా ప్రళయకాలమున బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులను హరించురుద్రునకు వందనము. కాలాయ నమః = జీవుల కర్మ ననుసరించి ఆ యా సమయముల యందు ఫలమునొసఁగు కాలకాలునకు అభివాదము. కలవికరణాయ నమో =(ఇఁట లకారమునకు హ్రస్వము ఛాందసము) కళ (ముప్పది కాష్ఠ)లను కాష్ఠ (పదునెనిమిది తెప్పపాట్లు) లను విభజించి కర్మ కాలము నేర్పరచు దేవునకు నమస్కారము. బలవికరణాయ నమో = శరీరేంద్రియములు అవసరము లేనట్టి సామర్థ్యము గల మహేశ్వ రునకు అభివాదము, బలాయ నమో = బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులకుఁగూడ జయింపనలవిగానట్టి బలము గల దేవునకు వందనము, బలప్రమథ నాయ నమః = బలిష్ఠములైన మత్స్య కూర్మ వరాహ నారసింహాది విష్ణ్వవతారములను సంహరించు సదాశివునకు అభివాదము. సర్వ భూతదమనాయ నమో = మహాప్రళయమున ప్రాణులందరి నణచు నట్టి ఈశ్వరునకు నమస్కారము. మనోన్మనాయ నమః = తననుపా సించుటకు బుద్ధిని ప్రేరేపించు భర్గునకు వందనము.

అఘోరేభ్యః = భక్తుల యభీష్టఫలము నొసఁగుటకు అనుకూల రూపములు గలయట్టి, అథ = మరియు, ఘోరేభ్యః = దుష్టులను నిగ్రహించుటకు భయంకరములైనట్టి, ఘోరఘోరతరేభ్యః = మృత్యుకాలాదులను సంహరించుచు మిక్కిలి భీతిఁగొలుపునట్టి, సర్వేభ్యః = చేతనాచేతనములైన పృథివ్యాది అష్టమూర్తులు గలయట్టి,

సర్వేశర్వేభ్యః = పశుపతిత్వ చంద్రశేఖరత్వాది పంచవింశతి (25) లీలావిగ్రహములు గలయట్టి, రుద్రరూపేభ్యః = రుద్రరూపములకు, నమస్తే అస్తు = నమస్కారమగు గాక!

మహాదేవాయ = దేవతలందరిని మించిన దేవుఁడైనట్టి, తత్పురుషాయ = తచ్ఛబ్దముచే చెప్పఁబడు పూర్ణపురుషుఁడగు శివుని, ధీమహి = ఉపాసింతుము, తత్ = ఆ యుపాసనమునకై, రుద్రః = శివుఁడు, నః = మమ్ము, ప్రచోదయాత్ = ప్రేరేపించుగాక!

సర్వవిద్యానాం = నిగమాగమ స్మృతిపురాణాద్యష్టాదశవిద్యల యొక్క, ఈశానః = నియామకప్రభువు, సర్వభూతానాం = "ఏకో విష్ణుర్మహద్భూతం" అన్నట్లు మహాప్రాణియగు నారాయణుఁడు మొదలగు సమస్తప్రాణుల నాజ్ఞాపించు సామర్థ్యము గలవాడు, బ్రహ్మాధిపతిః = బ్రాహ్మణుల యధిపతి, ("బ్రాహ్మణానాం శివో దేవః = క్షత్రియాణాం తు మాధవః" ఇత్యాది సూక్తులు మనుస్మృతిప్రోక్తములు గమనార్హము లగుచున్నవి.) బ్రహ్మణః = చతుర్ముఖబ్రహ్మయొక్క, అధిపతిః = ఏలిక, బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మంబగు, శివః = పరమేశ్వరుఁడు, మే = నాకు, సదాశివః = ఎల్లకాలము ఇహపరశ్రేయస్సొసగూర్చువాడై, ఓం ప్రణవాత్మకుఁడుగ రక్షకుఁడగు గాత!

ఇట్లు చెప్పుటచేత—మహాకైలాసమున-లీలామంగళ విగ్రహుఁడైన సదాశివుఁడు-చిచ్ఛక్తి విశిష్టుడై మాయను లోబఱచుకొనియుండువని విదితమైనది.

"శేరతే సజ్జనమనాంసి అస్మిన్నితి శివః,
శేతే సజ్జనమనస్యయ మితి శివః"

"సజ్జనుల మనస్సులు ఈతనియందు విశ్రాంతిఁజెందును గాన

శివుఁడనఁబడును. "సజ్జనుని మనస్సునందు ఈతఁడు విశ్రమించును గాన శివుఁడని చెప్పఁబడును. ఇత్యాదులు-శివశబ్దనిర్వచనములు.

నమో హిరణ్యబాహవే=సువర్ణాభరణములు గల హస్తములు గలవాడు, (హస్తములు హిరణ్మయములని చెప్పటలో శరీరమంతయు సువర్ణమయమను నర్థము ఇమిడియున్నది.) హిరణ్యవర్ణాయ= బంగారువన్నె ఒడలు గలవాడు, హిరణ్యరూపాయ=తప్తకాంచనము వలె-లేక-శుద్ధరజతముఁ (వెండి) బోలిన శుద్ధస్ఫటిక వర్ణము గల దివ్యరూపము గలవాడు, "మేరుమందరవాసాయ-శుద్ధస్ఫటికరూపిణే, హిరణ్మయాయ శర్వాయ = మహాకైలాసవాసినే" ఇత్యాది శివాగమ సూక్తులు-ఇందుకు ప్రోద్బలకములు.

హిరణ్యం అనఁగా-తేజస్సులగు సూర్యచంద్రాగ్నులయొక్క, పతయే=ప్రభువు, లేక హిరణ్య (ధన)ములకు నధికారి, సర్వైశ్వర్య సంపన్నుఁడని భావము. అంబికాపతయే=త్రిగుణాత్మికయగు మాయ నధిష్ఠించి వశపఱచుకొనువాడు, ఉమాపతయే = ప్రణవస్వరూపు రాలగు చిచ్ఛక్తి యనఁదగు పార్వతీదేవి యొక్క భర్త, "యస్య మాత్రాత్రయం నామ వ్యక్తం సత్ప్రణవాత్మకం. బభౌ హ్రస్వద్వయం దీర్ఘం=ద్విమాత్రత్వాదుమైవ సా" "అ. ఉ. మ్." అను మూడు మాత్రలు-శివుఁడు ప్రణవాత్మకుఁడని తెలుపుచున్నవి. "ఉ. మ్" అను హ్రస్వద్వయమున దీర్ఘమును చేర్చగా "ఉమా" అనునది-చిచ్ఛక్తి వాచకంబగు" నని-శంకరసంహితావచనము.

పశుపతయే=బ్రహ్మవిష్ణ్వాది దేవతలయొక్క ప్రభువు, "పశూనాం బ్రహ్మవిష్ణ్వాది-దేవానాం పతి రీశ్వరః"స్కాంధము.

"అహ మేకః ప్రథమ మాసం-పశూనా మధిపతి రసాని" త్రిపురతాపనీయోపనిషద్వాక్యము.

అట్టి మహాదేవునకు "నమో నమః" నమస్కారము, నమస్కారము. శివునిపై ఆదరముతో నమస్కారద్వయమును శ్రుతి సమర్పించినదని తెలియవలెను.

ఋతగ్ం=మనోవికారము లేనట్టి, లేక-ఉపాసనాత్మకజ్ఞాన గమ్యమైనట్టి, సత్యం = వాగ్వికారము లేనట్టి లేక భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలత్రయపరిచ్ఛేదము లేనట్టి, పరంబ్రహ్మ=బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాతీతమైనట్టి, పురుషం=పరిపూర్ణమగు, కృష్ణపింగళం=నలుపు గోరోజనవర్ణము కలిగినట్టి, ఊర్ధ్వరేతం = ఉత్కృష్టమైన లేక అగ్నిరూపమైన లేక హిరణ్మయమైన రేతస్సు గలిగినట్టి, విరూపాక్షం = వరుసగా లేని మూడుకన్నులు గలిగినట్టి, విశ్వరూపాయ = అష్టమూర్తులతో ప్రపంచము స్వరూపముగ గలయట్టి పరశివతత్త్వమునకు నమస్కారము.

కద్రుద్రాయ=సృష్టిఁజేయు రుద్రుఁడు, ప్రచేతసే=సర్వజ్ఞుఁడు, మీఢుష్టమాయ=వర్షాదులచే భూమిఁదడుపుచు ప్రాణులను తృప్తిపఱచువాడు, తవ్యసే = తపఃఫలరూపుఁడు, హృదే=మనోహరదివ్యమంగళ విగ్రహుఁడు నగు మహేశ్వరుని కొరకు, శంతమగ్ం = అమృతమువలె ఆనందపఱచునట్టి స్తోత్రమును, వోచేమ=పలుకుదుము.

సర్వోహ్యేష రుద్రః = ఇట్టి రుద్రుఁడు—చేతనాచేతన సమ్మిశ్రిత సమస్త జగదాత్మకుఁడు, తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు=అట్టి రుద్రునకు నమస్కారమగుగాక!

రుద్రశబ్ద నిర్వచనములు-

రుదం = అజ్ఞానమును, ద్రావయతి=తొలగించును గాన-

రుదం = వేదమును, రాతి = బ్రహ్మదేవునకొసఁగువాడగుటను రుదం = ప్రణవశివషడక్షర మంత్రానుష్ఠానమును కలుగఁజేసి రాతి = తన రూపము ననుగ్రహించువాడగుటచేతను, రుదం = సుఖమును, రాతి = ఇచ్చువాడగుటఁజేసియు, రుదం = సంసారదుఃఖమును, ద్రావయతి = నివారించును గాననుꟷ రుదం = అశుభమును, ద్రావయతి = లేకుండఁజేయువాడగుటవలనను శివుఁడు-రుద్రుఁడని చెప్పఁబడును.

ఇట్లు పురాణములయందు వేదవ్యాసభగవానుఁడు, రుద్రభాష్యమున విద్యారణ్యాది మహామహులును రుద్రశబ్దము శివపరమని నిర్ధారించినవారు. ఇందువలన రుద్రశబ్దము శివునియందే రూఢమని తేటపడినది. తథైవ నారాయణశబ్దము-"నారం అయనం యస్య" అను వ్యుత్పత్తి చే విష్ణువునందు రూఢమనునెడ -మొసలి గూడ జలస్థాయియగుటచే నారాయణ శబ్దవాచ్యమగునని అంగీకరింపవలసివచ్చును.

త్ర్యంబక మంత్రార్థము-

సుగంధిం = మిక్కిలి గొప్పవైన సర్వజ్ఞత్వాది గుణములనఁదగు పరిమళము గలవాడు, పుష్టివర్ధనం = శమ దమ భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యములయొక్క సమృద్ధి (పుష్టి)ని పెంపొదించువాడు నగు త్ర్యంబకం = మూడు కన్నులు, సత్త్వరజస్తమోగుణములు, ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియాశక్తులు, స్వర్గమర్త్యపాతాళములు, సృష్టి స్థితిసంహారములు గల మహాదేవుని, యజామహే = ఆజన్మాంతము పూజించుచున్నాము. లేక ధరించుచున్నాము. అందువలన బంధనాత్ = తొడిమెనుండి, ఉర్వారుకమివ = దోసపండువలె, మృత్యోః = జననమరణ ప్రవాహవిశిష్టమైన సంసారమనఁదగు మృత్యువునుండి, ముక్షీయ = విడిబడు

దును గాక! అమృతాత్ = మోక్షమునుండి మా మృక్షీయ = విడిబడ కుందును గాక!

శ్లో॥ త్ర్యంబకం మహాదేవం-లింగరూప మనామయం ।
దివ్యగంధ సమాయుక్తం-జ్ఞానవైరాగ్యసిద్ధిదమ్ ॥
అమృతా ద్దేహపాతాంతం-శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితాః ।
యజామహే ధారయామః-పూజాం కుర్మోయథావిధి ॥
పక్వకాలే యథా వృంతా-దుర్వారుకఫలం భువి ।
తథాఽహంమృత్యుసంసారాత్-విముచ్యేయం న సంశయః॥

అను శ్లోకములతో స్కాందమునందు త్ర్యంబకమంత్రార్థము ఉపబృంహింపఁబడినది.

త్రిసుపర్ణ మంత్రార్థము-

ఆయా = లక్ష్మీదేవిచేత, చితం = అధిష్ఠింపఁబడిన, త్రిసుపర్ణం = మూడు మంచి దళములు గల బిల్వమును, బ్రాహ్మణాయ = "త్వం దేవేషు బ్రాహ్మణః-అహం మనుష్యేషు" అన్నట్లు దేవతలలో బ్రాహ్మణుఁడగు శివునకు, దద్యాత్ = సమర్పింపవలెను, ఏతే = ఇట్టి శివభక్తులు, బ్రహ్మహత్యాం వా=బ్రహ్మహత్యాది మహాపాపములను, ఘ్నంతి=పోఁగొట్టుకొనెదరు, యే బ్రాహ్మణాః=ఏ విప్రోత్తములైన శైవులు, త్రిసుపర్ణం = బిల్వదళమంత్రమును, పఠంతి = చదువుచు శివునకు బిల్వమును సమర్పింతురో, తే = అట్టివారు, సోమం = పరమేశ్వరుని. ప్రాప్నువంతి = పొందుదురు. మరియు ఆసహస్రాత్ = వేయిమందివరకు, పంక్తిం=భోజనాదులుగల బ్రాహ్మణపంక్తిని, పునంతి=పావనముఁజేయుదురు.

ఇత్యాది మహానారాయణోపనిషద్గతములలో ముఖ్యములైన ఘట్టములకు- శ్రీపతిపండిత-బసవపండితారాధ్యకృత సంస్కృత భాష్యాంధ్రానువాదము-శివతత్త్వప్రభాఒఒఖ్యము సమాప్తము.

శైవ పురుషసూక్తముఁదగు ఉపోద్ఘాతభాష్యమున-స్కాందే

శ్లో॥ హిమాద్రే రపత న్మౌళౌ-గంగా రుద్రస్య వేగతః ।
తదీయభారసంభ్రాంతో-హ్యావాదీ త్తాం సదాశివః ॥
హ్రీమతి ర్భవ నాత్యుచ్చై-ర్వర్త స్వప్రాప్య మా మిహ ।
పురుషం పురుషశ్రేష్ఠం-బ్రహ్మవిష్ణ్వాదికారణమ్ ॥
సా తం నత్వా మహాదేవం-తదాప్రభృతి భక్తితః ।
హ్రియా జటాసు మిళితా-హ్రీరితి ప్రోచ్యతే బుధైః ॥

రుద్రయామళే-

శ్లో॥ తస్యాంకమండలారూఢా-శక్తి ర్మాహేశ్వరీ పరా ।
మహాలక్ష్మీ రితి ఖ్యాతా-శ్యామా సర్వమనోహరా ॥

కూర్మపురాణే-

శ్లో॥ హ్రీ శబ్దేన భవేద్గంగా-సర్వపాప ప్రభంజనీ ।
లక్ష్మీ ర్గౌరీతి విఖ్యాతా-మహాలక్ష్మీ ర్మహేశ్వరీ ॥
గంగాలక్ష్మీపతిత్వంచ-శివస్య పరమాత్మనః ।
తస్మా త్తద్దక్షిణః పార్శ్వో-హ్యహాఃసామ్యం ప్రపద్యతే ॥

వామభాగస్తు తస్యైవ-దేవీ పార్వతయా సదా।
రాత్రిసాదృశ్య మాప్నోతి-మహాదేవస్య శూలినః॥

అర్థము-

ఈశ్వరుని శిరస్సునందు హిమాద్రినుండి గంగాప్రవాహము వేగమున పడుచుండగా-మహేశ్వరుఁడు గంగావేగముఁదగు భారము వలన సంభ్రాంతుఁడై గంగను గూర్చి-నన్నాశ్రయించుచున్నాపు గాన సిగ్గుపడినదానవై అత్యున్నత ప్రవాహమును తగ్గించుకొని నా దరిఁజేరుము-అని నుడివెను. అందువలన బ్రహ్మవిష్ణ్వాదికర్త యు పురుషోత్తముఁడు నగు మహాదేవుని గంగాదేవి భక్తితో నమస్కరించి సిగ్గుచే శివుని జడలలో దాగినది. ఆ కారణమున గంగాదేవి "హ్రీః" అని బుధులచే వ్యవహరింపఁబడెను.

పరమేశ్వరుని తొడపై మాహేశ్వరి యనఁబడు పరాశక్తి-ఆసీనురాలై సర్వమనోహరశ్యామరూపమున "మహాలక్ష్మి" యని ప్రసిద్ధురాలయ్యెను హ్రీ శబ్దముతో- సర్వపాపప్రభంజనియగు గంగాదేవి-చెప్పఁబడెను. లక్ష్మీశబ్దముతో-మాహేశ్వరి మహాలక్ష్మి యనఁదగు గౌరీదేవి వ్యవహరింపఁబడెను. అందువలన పరమాత్మ యగు శివుఁడు-గంగాపతి యనియు లక్ష్మీపతియనియు పేర్కొనఁబడుచున్నవాడు- ఆ కారణమున శివుని కుడిభాగము-దినముతో సమానము కాగా-వామభాగము రాత్రిఁబోలినదై యుండును. అనఁగా గౌరీదేవి ఎడమభాగమున గంగాదేవి కుడిభాగమున శ్యామశ్వేతవర్ణములతో నలరారుచుందురు. "హ్రీశ్చ లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ" అను వాక్యము-పురుషసూక్తము శివపరమని చెప్పుటకు-ప్రతిబంధకమని పరులు చేయు ఆర్భాటము-స్కాంద రుద్రయామళ కూర్మపురాణ ప్రమాణములచే పరిహృతమైనదని విబుధులు గ్రహింతురు గాక!

శ్రీ శివమహాపురాణే-వాయవీయసంహితాయాం ఉత్తరభాగే

శ్లో॥ బ్రహ్మక్షత్ర విశాం దేవి-యతీనాం బ్రహ్మచారిణాం:
తథైవ వానప్రస్థానాం-గృహస్థానాం చ సుందరి ॥
శూద్రాణా మథ నారీణాం-ధర్మ ఏషః సనాతనః।
ధ్యేయ స్త్వయాఒహం దేవేశి-సదా జాప్యః షడక్షరః ॥

బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, సన్న్యాసులు, బ్రహ్మచారులు, వానప్రస్థులు, గృహస్థులు, జన్మరాహిత్యమునకై పరితపించి ఆచార్యు నాశ్రయింప త్వరపడువారు, ("శుక్-సంజాతా ఇత్యతః ద్రావణాత్ శూద్రః" అను వ్యుత్పత్తిచే శూద్రశబ్దమును శ్రీ నీలకంఠ భగవత్పాదులు-తమ సూత్ర భాష్యమున నిర్వచించిరి.) ద్విజస్త్రీలు, దేవేశ్వరీ! నీతో కూడ నన్ను ధ్యానించుచు ప్రణవశివ షడక్షర మహామంత్రమును ఆ జన్మాంతము జపింపవచ్చును.

ప్రకటన

సోమవారవ్రతోద్యాపన గ్రంథము కొన్ని సవరణలతో వ్రాయఁబడి-ముద్రింపఁ జేయఁబడుచున్నది. శైవవాఙ్మయాభిరుచి గల ఉత్తములు-ఇందుకు ఆర్థిక సహకారము నౌదార్యముతో శివశ్రీ॥ నిర్మల శంకరశాస్త్రి(120) 184/A వెస్ట్‌మారేడుపల్లి సికిందరాబాద్ 500026 గారికి త్వరలో అందజేయగలరు!

అన్నదేవర-సుబ్బారావు.

ఓమ్

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

అధర్వణీయ శరభోపనిషత్తు

శివతత్త్వ ప్రభావ ప్రకటీకరణము

పైప్పలాదుడు-భగవానుడా! బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులలో ఎవరు అధికులు? ఎవరు ఉపాస్యులు? అని బ్రహ్మదేవుని ప్రశ్నించెను. పితామహుడు-బహుపుణ్యముల నాచరించినవారికే పరమేశ్వరుడు లభ్యుండగును. పరమేశ్వరుని దివ్యశరీరమునుండి-నేను విష్ణువు, జన్మించితిమి. దేవేంద్రాదులు మోహమువలన మహాదేవుని గుర్తింపజాలరు. ప్రళయమున లోకములనన్నిటి నుపసంహరించి తనలో దాచువాడు-శివుడేను. శంకరుడు వీరభద్రుడై ఘోరమైన శరభ రూపముదాల్చి-విష్ణువుయొక్క నృసింహరూపమును తన-తీక్ష్ణములైన నఖముల(గోళ్ల)తో చీల్చి-నృసింహచర్మను ధరించెను. బ్రహ్మదేవుని పంచమశిరస్సును భైరవరూపమున త్రెంచివేసెను. ఫాలనేత్రాగ్నిస్ఫులింగమాత్రమున ప్రళయమున ప్రపంచమును దహించి సృష్టికాలమున పుట్టించి రక్షించు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము గలవాడు. మహేశ్వరుడేను. యముని వామపాదముతో తన్నినవాడు, ఘోర హాలాహలవిషమును త్రాగినవాడు, విష్ణువు- వామపాదమునందు తన నేత్రమును సమర్పించుటచే ప్రసన్నుడై సుదర్శనచక్రము (శ్రీహరికి) నొసగినవాడు, దక్షయజ్ఞమున నమరులను శిక్షించి విష్ణువును పాశము (త్రాడు)చే బంధించినవాడు, అవలీలగా త్రిపురాసుర

లను సంహరించినవాడు, అట్టి తటి దేవతలందరిని పశువులుగా వ్యవహరించి-తాను పశుపతి యగువాడు, విష్ణ్వవతారములగు మత్స్య కూర్మ వరాహ నారసింహాదులు విజృంభించి జగత్తును బాధించు చుండగా నవ్వాని నుపసంహరించినవాడు, మన్మథుని మదము నణచినవాడు నగు మహేశ్వరుని "తస్మై రుద్రాయ నమో అస్తు" అని అమరులు ప్రార్థించిరి. మరియు అనేకవిధముల స్తోత్రములను పఠించి క్షమాపణము నభ్యర్థించిరి. అని వక్కాణించి (బ్రహ్మదేవుఁడు) మరియు నిట్లనియెను.

అందువలన పరమేశ్వరుఁడు సంతుష్టుఁడై-బ్రహ్మవిష్ణ్వాదుల యొక్క తాపత్రయమును నానావిధదుఃఖములను పరిహరించుటయే గాక—ఇందు చెప్పఁబడిన వాక్యములతో తనను ప్రార్థించు ప్రజలను రక్షించెను.

"యత్పాదాంభోరుహ ద్వంద్వం-మృగ్యతే విష్ణునాఽధునా-స్తుత్వా స్తుత్యం మహేశాన-మవాఙ్మానస గోచరమ్ । భక్త్యా నమ్రతనో ర్విష్ణోః-ప్రసాదమకరో ద్విభుః"

"ఎవని పాదకమలయుగళమును, దర్శింప విష్ణువు ఇప్పటికిని వెదకుచున్నవాడో, అవాఙ్మానస గోచరుఁడు నుతింపఁదగినవాడు నగు నట్టి మహేశ్వరుని ప్రార్థించి భక్తిచే నమ్రవదనుఁడైన విష్ణువుపై శివుఁడు అనుగ్రహదృష్టిని ప్రసరింపఁజేసెను.

భగవానుఁడు ఆదిదేవుఁడు సత్యుఁడు నిత్యుఁడు సర్వసాక్షి నిత్యానందుఁడు నిర్వికల్పుఁడు అచింత్యశక్తిసంపన్నుఁడు నగు గిరీశుఁడు—వసిష్ఠ వామదేవ శుక విరించి సనత్సుజాతాది మహానుభావులచే ప్రార్థింపఁబడుచుండును.

"అతిమోహకరీ మాయా–మమ విష్ణోశ్చ సువ్రత!
తస్య పాదాంబుజధ్యానా-ద్దుస్తరా సుతరా భవేత్"

చతుర్ముఖుఁడు వెండియు నిట్లు వక్కాణించెను.

"సువ్రతుఁడవైన పైప్పలాదా! శివు నెరబాయనట్టి మాయ నన్ను విష్ణువుఁగూడ మిక్కిలి మోహింపఁజేయును. ఐతే ఇట్టిమాయ-శివుని పాదపద్మములను ధ్యానించుటవలన. మోహమును కలిగింపఁజాలదు"

"ఓం తస్మై మహాగ్రాసాయ-మహాదేవాయ శూలినే,
మహేశ్వరాయ మృడాయ-తస్మైరుద్రాయ నమోఅస్తు"
"పరాత్పరతరో బ్రహ్మ-యత్పరాత్ పరతో హరిః,
తత్పరాత్ పరతో హీశ-స్తస్మా త్తుల్యోఽధికో నహి"

"జగత్తును సంహరించి ఒక కబళముగా మ్రింగువాడు, త్రిశూలధారి, సృష్టికాలమున జగత్తును రక్షించువాడు, బ్రహ్మవిష్ణ్వాది మహామహులను శాసించువాడు, మహాదేవుఁడు నగు రుద్రునకు నమస్కారమగుగాక!"

"స్థూలప్రకృతిని మించినవాడు చతుర్ముఖుఁడు, అతనికంటె శ్రేష్ఠుఁడు శ్రీహరి కాగా–శ్రీహరికన్న గొప్పవాడు మహేశ్వరుఁడగుటచే–మహేశ్వరునితో సమానుఁడు గాని, మహాదేవునికన్న అధికుఁడు గాని లేఁడని తెలియవలెను.

శివుఁడొకఁడే నిత్యుఁడగుటఁజేసి ముముక్షువు–విష్ణ్వాదిదేవతలను పరిహరించి-సంసారబంధమోచకుఁడగు శివునినే ఆజన్మాంతము ధ్యానింపవలెను.

శరభోపనిషత్తు–సమాప్తము.

ఓమ్

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణా మూర్తయే నమః

ఛాందోగ్యోపనిషత్తు

శివతత్త్వ ప్రభాచంద్రీకరణము

ఈ యుపనిషత్తు గూడ శివాద్వైత సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించు నదియేను.

"ఓమిత్యేతదక్షర ముద్గీథ ముపాసీత" "ఓమ్-అను అక్షరమును హెచ్చుగా గానముఁజేయుచు పరమేశ్వరు నుపాసింపవలెను" ఇత్యాది వచస్సులతో(ఉపనిషత్తులు-పరమాత్మ ఉపాస్యుఁడని చెప్పుచుండుటఁ జేసి) పరమేశ్వరుఁడు-ఉపాసనవిషయుఁడగుటవలన-సగుణ స్వరూపుఁడని ఛాందోగ్యము నిరూపించినది.

మరియు నిదే యుపనిషత్తునందు తృతీయాధ్యాయమున పదునాలుగవ ఖండమునందు "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ-తజ్జలానితి శాంత ఉపాసీత" ఇత్యాది ప్రథమవాక్యమున-పరిదృశ్యమానమగు జగత్తంతయు బ్రహ్మాత్మకము గదా! అని భావించి "తస్మాజ్జాయత ఇతి తజ్జం" "తస్మిన్ లీయత ఇతి తల్లం" "తస్మాత్ అనితీతి తదనం" "ఈ జగత్తు బ్రహ్మమువలన పుట్టుచున్నది" "బ్రహ్మమునందు దాగియుండువది" "బ్రహ్మము వలన జీవించుచున్నది" అను వ్యుత్పత్తుల ననుసరించి-ఉపాసకుఁడు శాంతుఁడై జగత్కారణము బ్రహ్మం బని గుర్తించి దిగువవిదము ఉపాసింపవలెను"

పురుషుఁడు (జీవాత్మ) ఉపాసనచే పరిపూర్ణుఁడగును గాన ఈ లోకమున చేయు ఉపాసనము ననుసరించి-పరలోకమున ఉపాసనానుకూలఫలము గలవాడగును. అందువలన కామ్యోపాసనమును విసర్జించి-నిష్కామ్యముగ శివు నుపాసింపవలెను. శివోపాసనమునకు అంతరంగసాధనము మనఃశాంతి యగును.

శుద్ధమనస్సుచే గ్రహింపఁదగినవాడు, ప్రాణము-లేక-జీవాత్మ శరీరముగ గలవాడు, సంపూర్ణప్రకాశమానరూపము గలవాడు, సత్యసంకల్పుఁడు, జగన్నిర్మాణము కర్తవ్యముగ గలవాడు, సమస్త కళ్యాణగుణములు గలవాడు, దివ్యసుగంధము గలవాడు, దివ్యమైన ఆనందాభిరుచి గలవాడు, ఆకాశమువలె సమస్తమును వ్యాపించువాడు, ప్రాకృతకామ్యముల నాదరింపనివాడు-శివుఁడగునని ధ్యానింపవలెను.

మరియు చతుర్థాధ్యాయమున జానశ్రుతివృత్తాంతము నందును ఏతాం భగవో దేవతాం శాధి! యాం దేవతా ముపాస్సే" "భగవానుఁడా! నీవు ఏ దేవతను సర్వాధారముగ నుపాసించుచున్నావో అట్టి దేవత నుపాసించు విధానము నుపదేశింపుము! అని జానశ్రుతి-రైక్వుని ప్రశ్నించిన సందర్భముఁబట్టి వేదాంతములన్నియు ఉపాసనమును విధించునవని తెలుపుచు-ఛాందోగ్యము శివాద్వైతమును బలపఱచుచున్నయది.

ఇవ్విషయమై ఉపాఖ్యాయిక-ఛాందోగ్యమునందు నాలుగవ అధ్యాయము యొక్క ప్రథమవాక్యమునుండి ఎనిమిదవ వాక్యము వరకు ప్రథమ ఖండమునందు దిగువవిధము వ్రాయఁబడినది.

పౌత్రాయణుఁడనఁబడు జానశ్రుతిమహారాజు శ్రద్ధతో అనాథులకు బాటసారులకు ధనమును అన్నము నొసఁగుచు అన్నిదిసల

యందు గ్రామనగర మార్గములయందు అరణ్యములయందు చలి, గాలి, ఎండ, వాన, ఆకలి, దప్పి అనువానివలన నగు బాధలనుతొలగించు వస్త్ర శయన అన్నోదకాది భోగ్యజాతసంపూర్ణములగు వసతుల నేర్పఱచెను. అట్టి పుణ్యాతిశయముతో జానశ్రుతియొక్క దురిత సంచయమంతయు నశించినందున నాతనికి బ్రహ్మజిజ్ఞాసను కలుగ జేయుటకు-కొందరు మహర్షులు హంసరూపములఁదాల్చి-మేడపై రాత్రి నిద్రించు జానశ్రుతిపై పంక్తిగా నేతెంచిరి. అవ్వానిలో అగ్రేసరమగు హంసఁ గూర్చి "భో భో భల్లాక్ష! అనియు, తన మాట నాలకింపనట్లు నటంచినందుకు మంచలోచనా! అనియు రెండుతడవలు సంబోధించి అద్దానివెనుకనుండు ఒకానొక హంస ఇట్లు పలికెను.

"జానశ్రుతియొక్క అన్నదానాది ప్రభావమువలన కలిగిన తేజస్సు స్వర్గమువరకు వ్యాపించినది. అట్టి పుణ్యము విషయమై నీవు ఆసక్తిని చూపకుము" అని నుడువగా-ముందున్న హంస-ఈ జానశ్రుతి-మానవ సామాన్యస్థితి నతిక్రమించి శకటము (బండి)తో నుండు రైక్వుని వలె మహిమగలవాడని నిరూపింతువా? రైక్వుఁడే గదా బ్రహ్మజ్ఞుఁడై మహాప్రభాపము గలవాడు, బ్రహ్మజ్ఞుఁడు కానట్టి జానశ్రుతిఁ దగు ప్రభావము ఎట్టిది? అట్టితటి ఎవరారైక్వుఁడని పృష్ఠగామిహంస ప్రశ్నింపగా-అగ్రగామి హంస-ప్రాణులందరి సుకృతములు విజ్ఞానమున్ను ఎవని కర్మసహితజ్ఞానములో చేరునో అట్టివాడు-రైక్వుఁడు, అట్టి రైక్వుని తేజస్సుముందు-ఈ దీనుని తేజస్సు ఎంతటిది? అని ప్రత్యుత్తరించెను.

జానశ్రుతి మహారాజు-తన స్వప్నమున-తన నిందతో కూడిన హంసప్రసంగము నాకర్ణించి-ఆ రాత్రి నెట్లో గడిపినవాడై పడక

నుండి లేవగానే ద్వారపాలకుఁబిలిచి-రైక్వుని బండిగుర్తుఁ దెలిపియు రైక్వుని వెదకుటకు పంపగా-ఒకానొక నిర్జనప్రదేశమున బండిక్రింద గజ్జి గోకుచుండు రైక్వుని గుర్తించి-ద్వారపాలకుఁదేతెంచి రాజునకు నివేదించెను.

జానశ్రుతి స్వయముగా వెంటనే బయలుదేరి రైక్వుని సమీపించినవాడై ఆరువందల ఆవులను కంఠహారమును వడిగల గుఱ్ఱాల రథమును సమర్పించెదను. నీవుపాసించు దేవతఁగూర్చి ఉపదేశింపుమని ప్రార్థించెను. అంత రైక్వుఁడు రాజు సమర్పింపఁదలచిన వస్తుజాతమును నిరాకరించుచు ఇట్లు బదులు చెప్పెను.

బ్రహ్మజిజ్ఞాసకై మథనపడి పరుగెత్తి వచ్చిన శూద్రా! గోవులతో సహ సమస్తము నీకే ఉండుగాక! కళత్రము ఒకానొకనివాసము లేనట్టి నాకు ఇవి ఎందుకు? నీవొసఁగువానిని రక్షించు శక్తి-నాకెక్కడిది? అని రైక్వుఁడు వచింపగా-గోసహస్రమును హారాదికమును సమీపవర్తి గ్రామమును వివాహమునకై కన్యను సమర్పింతును. బ్రహ్మవిద్య నుపదేశింపుమని జానశ్రుతి-ప్రార్థించెను. అప్పుడు రైక్వుఁడు ప్రసన్నుఁడై నీవు ఈయదలచినవాని నన్నిటిని తీసికొని రమ్మని ఆదేశించియు వానిఁబరిగ్రహించి-బ్రహ్మవిద్యను జానశ్రుతికి నుపదేశించెను.

ఇట్టి జానశ్రుతి కథచే ఉపనిషత్తులు ఉపాసనమును విధించునవిగా సగుణబ్రహ్మపరములగునని తేటపడినందున-నిర్గుణబ్రహ్మ సాధకములు కానివై కేవలాద్వైతమును నిరాకరించునవగునని విదితమైనది. శుక్-బ్రహ్మజ్ఞానాభావముచే కలుగు దుఃఖమువలన బ్రహ్మోపదేశమునకై పరుగెత్తి వచ్చినాదని భావించి-రైక్వుఁడు జానశ్రుతిని "శూద్ర" అని సంబోధించెనని ఆచార్య నిర్వచనము.

సత్యకాముని చరితము గూడ ఇందు పొందుపరుపఁబడినది. ఉప కోసలుఁడు కామలాయనుఁడనఁబడు సత్యకాముఁడు ఆచార్య నాశ్ర యించి పన్నెండేడ్లు అగ్నులను సేవించుచు నివసించెను. అట్టి సత్య కామునకు బ్రహ్మోపదేశముఁజేయకయే ఆచార్యుఁడు ప్రవాసము నొనర్పఁగా ఆదివ్యాధిపరవశుఁడై ఉపవాసముతో ఆచార్యుని అగ్ను లను కాపాడుచుండిన సత్యకాముని గార్హపత్య దక్షిణ ఆహవనీయ ములనఁబడు మూడగ్నులు కూడి కరుణతో అనుగ్రహించినవై "ప్రాణో బ్రహ్మ, కం బ్రహ్మ, ఖం బ్రహ్మ" ఇత్యాది వాక్యములతో బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించి "అవశిష్టమును నీ ఆచార్యుఁడు ఉపదేశించు" నని పలికినవి.

అటుపిమ్మట ఆచార్యుఁడరుదెంచి-ప్రసన్నముఖుఁడైన సత్య కాముఁగాంచి "సౌమ్యుఁడా! నీ ముఖము తేజస్విగా కనుపడుచున్నది. ఎవరు నీకు బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించి రని అడుగగా—సత్యకాముఁడు అగ్నులును భయపడి సమాధానము నిడకుండిరి. అందువలన అగ్నులే వీనికి బ్రహ్మోపదేశము నొనర్చినవని-నిశ్చయించుకొని ఇంకను చెప్పవలసినది ఉన్నదని గ్రహించి-నేను అట్టి విషయమును నీకు ఉపదేశింపగల-నని వక్కాణించి-తామరాకు నీటి నంటకుండునట్లు బ్రహ్మజ్ఞానియొక్క సుకృత దుష్కృతరూపమైన సంచిత ఆగామి కర్మ (జ్ఞానిని) సంక్రమింపదనియు, బ్రహ్మజ్ఞాని దేవపథమునందు సంచరించి పరమపదముఁజేరి—మరల నీ లోకమునకు రాదనియు, ఆచార్యుఁడు సత్యకామునకు అగ్నిప్రబోధితశేషము నుపదేశించెను. ఈ ఆఖ్యాయిక గూడ-బ్రహ్మము సవిశేషమని ప్రతిపాదించుటయే గాక సగుణబ్రహ్మ (శివ) లోకమును చెందించు అర్చిరాదిగతిని ప్రబోధించుటచే— నిర్గుణబ్రహ్మవాదులయొక్కయు, అర్చిరాదిగతి

శేదని వాదించు వారియొక్కయు మతముల నీయుపనిషత్తున-నిరాక రించినదని తెలియవలెను.

మరియు ప్రథమాధ్యాయగత షష్ఠఖండమున-
ఆరవ వాక్యమున-

"అథ య ఏషోఽంతరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషో దృశ్యతే, హిరణ్యశ్మశ్రు హిరణ్యకేశ ఆప్రణఖాత్సర్వ ఏవ సువర్ణః, యథా కప్యాసం పుండరీకమేవ మక్షిణీ, తస్యోదితి నామ, స ఏష సర్వేభ్యః పాప్మభ్య ఉదితః"

"సూర్యమండలమునందు శివధ్యానయోగులచే చూడఁబడు దివ్య పురుషుఁడు-బంగారువన్నెతో శోభించు వెంట్రుకలు గలవాడు, గోరు మొదలుకొని తలవరకు సమస్త శరీరము సువర్ణమయముగ గల వాడునై రాజించును. అట్టి పరశివుని ఫాలనేత్రము-ముకుళితపుండరీక సదృశము కాగా-సూర్యునిచే వికసింపఁబడిన కమలములఁబోలిన రెండునేత్రములు కాంతివంతములైయుండును. అట్టి పరమపురుషుఁడు సమస్త పుణ్యకర్మల నంటనివాడగుటఁజేసి "ఉత్" అని వ్యవహరింపఁ బడును అని యున్నందున-పరమాత్మ కరిగిన బంగారుఁబోలిన వన్నె గలవాడనియు, నామరూపరహితమగు నిర్గుణబ్రహ్మము మరియు నీలమేఘశ్యాముఁడు కాదనియు నిట తేటపడినది.

ప్రశ్న: ఛాందోగ్యమున ఆరవ అధ్యాయమునందు మొదటి వాక్యమున- "సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీత్. ఏకమేవాద్వితీయం" "సౌమ్యుఁడా? ఈ ప్రపంచము - సృష్టికి మున్ను సత్తుగానే ఉండెను. సజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదము లేనిదై ఒకటిగానే

ఉండెను" అని ప్రతిపాదింపఁబడుటచే- ఈ యుపనిషత్తు - శుద్ధాద్వైతమును సాధించునదని చెప్పవలెను కాదా?

ఉత్తరము: "ఏకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానం" అను ప్రతిజ్ఞను ప్రతిపాదించుటద్వారా సచ్ఛబ్దవాచ్యమగు బ్రహ్మము - జగదుపాదానము, జగన్నిమిత్తము, సర్వజ్ఞము, సర్వశక్తిసంపన్నము, సత్యసంకల్పము, సర్వాంతరము, సర్వాధారము, సర్వనియామకము, సర్వాత్మకము నగుటయే గాక అనంత మాంగళ్యగుణములు గలదని నిరూపించి- అట్టి బ్రహ్మము అంతర్యామిగ గలవాడవు నీవని శ్వేతకేతువునకు ఉపదేశించుటకై ప్రవర్తించినదగుటచే ఛాందోగ్యము నిర్విశేషబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించునది కాదని తెలియవలెను.

ప్రశ్న: ఛాందోగ్యశ్రుతి–శివాద్వైతపరము ఏ మాత్రముకాదు. ఎట్లనఁగా? "తత్త్వమసి" "బ్రహ్మము నీవగుదువు" అని తొమ్మిది పర్యాయములు ఉపదేశము ఇందుండుటఁజేసి-ఇయ్యది జీవబ్రహ్మైక్యమును ప్రతిపాదించునదని స్ఫురించుచున్నది గదా!

ఉత్తరము: ఈయుపనిషత్తు-వినఁగానే జీవబ్రహ్మైక్యపరమగునను భ్రాంతిని పరులకు కల్పించుచున్నది కాని విచారింపగా-తనలోని భావమును దాచక వివరించినదని విదితమగుచున్నది-

ఎట్లనఁగా-

ఛాందోగ్యమున షష్ఠాధ్యాయమున అష్టమఖండమునందు ప్రథమ వాక్యమున-ఆరుణియనఁబడు ఉద్దాలకుఁడు-స్వాప్నాంతమగు సుషుప్తియందు జీవాత్మ పరమాత్మతో నేకీభవించి గాఢనిద్రఁజెంది బాహ్యము నెరుగనివాడైన పిదప పరమాత్మను గుర్తెరుగనందున జాగరూకుఁడై సుఖదుఃఖముల ననుభవించును- సుషుప్తిని కలిగించు

పరమాత్మ అణుస్వరూపుడై నీలో నున్నవాడని శ్వేతకేతువుఁగూర్చి "తత్త్వమసి" త్వం తదంతర్యామికోఽసి" అని యుపదేశించెను.

బృహదారణ్యకమున "ఈ పురుషుఁడు (జీవాత్మ) ప్రాజ్ఞాత్మ (పరమాత్మ)తో కూడి బాహ్యమును అంతరమును తెలియకుండు" నని యున్నందున సుషుప్తియందుగూడా జీవేశ్వరుల భేదము పొడ గట్టుచున్నది. ఇంతేగాక భగవానుఁడగు వేదవ్యాసుఁడు "సుషుప్త్యు త్క్రాంత్యో ర్భేదేన" అను బ్రహ్మసూత్రమున "సుషుప్తియందు ఉత్క్రాంతియందును జీవపరమాత్మలకు బేధము కలదు" అని నిర్ధారించెను.

ఒకానొక పక్షి-వ్యాధుని హస్తగతమగు సూత్రముచే బంధింపఁ బడినదై-సూత్ర బంధము నుండి విడిబడుటకు-నలుదిశల వైపు ఎగు రుచు- ఏచ్చోటనుండియు నిర్గమసమార్గము లభింపనందున సూత్ర బంధము (వల)నే ఆశ్రయించునట్లు-జీవాత్మ-మనోగతిని పురస్క రించుకొని కామ్యకర్మఫలముల ననుభవించుటకు దేవమానవాదిజన్మల నొందుచు పరమేశ్వరునికన్న వేరు ఆశ్రయము లేనివాడై జనన మరణజరాదిసంపన్నమగు సంసారబంధమున చిక్కుకొని చివరి జన్మలో పరమేశ్వరునకు శరణాగతుఁడై శాంభవదీక్షా స్వీకారముతో ఇష్టప్రాణభావలింగాత్మకుఁడైన శివు నారాధించినచో ముక్తుఁడగును.

శకుని దృష్టాంతము ననుసరించి జీవేశ్వరులు-ఆశ్రయాశ్రయీ భావము గలవారగుటచే నభేదము ఉపపన్నము కాదని తెలియు చున్నది.

"సన్మూలాః సోమ్యేమాః సర్వాః ప్రజాః సదాయతనాః సత్ప్ర తిష్ఠాః" అనువాక్యమున-పరమేశ్వరుఁడు సర్వాధారుఁడగునని విశదీక రింపఁబడినది. ఇట్టి పరమేశ్వరుఁడంతర్యామిగ గలవాడవు నీవని-

శ్వేతకేతుఁగూర్చి "తత్త్వమసి" అను వాక్యముతో ప్రబోధింపఁబడిన దనుట-సమంజసమగుచున్నయది.

గంగాది మహానదులు-సముద్రముతో కూడినవై-నేను గంగానదిని, నేను యమునానదిని-అను జ్ఞానము లేనివై సముద్రముతో సహ బడబాగ్నిఁ బ్రవేశించి-నామరూపవిభాగము లేనివగునట్లు-జీవాత్మలు-సుషుప్తియందు మరణమున ప్రళయమునందును పరమేశ్వరునితో ఏకీభవించినను పరమేశ్వరుని గుర్తింపనందున సృష్ట్యాదులయందు జననజరాది సంప్రాప్తిరూపమగు సంసారపాశముచే బంధింపబడుచున్నవారు.

నీటిలో వేయఁబడిన లవణమును మరునాడు చూడనివాడై త్రాగి లవణరసము జలమునందున్నదని నాలుకతో గ్రహించినట్లు చేతనాచేతనములందు దాగియున్నట్టి పరమాత్మను ప్రత్యక్షముగ దర్శింపరాదు గాన ఉపాసనచే పరమేశ్వరుని దర్శింపనగుననియు, అట్టి పరమాత్మ అంతర్యామిగ గలవాడవు నీవని "తత్త్వమసి" వాక్యార్థమును నిరూపింపవలెను.

ఒకానొకని కనులుమూసి తస్కరులు గంధారదేశమునుండి తీసికొనివచ్చి నిర్జనారణ్యమునందు విడచివెళ్ళిన పిదప-నేత్రబంధముగల పురుషుఁడు-వ్యాఘ్రాదిభయముచే అలుచుచుండగా- ఒకానొక కారుణికుఁడు దైవికముగ నచ్చోటున కేతెంచి దయతో నేత్రబంధమును తీసివేసి-ఉత్తరదిశకు వెళ్ళినచో నీ గంధారదేశముఁ జేరుదువని చెప్పగా నాతఁడు గ్రామగ్రామములయందు జనులను విచారించుచు స్వదేశముఁ జేరి సుఖంబుండునట్లు-జీవాత్మ- శరీరధారియై దారాపుత్రాదిమోహవస్త్రముచే బంధిపఁబడి-అనేకజన్మల నొంది కర్మానుభవదుఃఖమును సహింపఁజాలక-ఆర్తుఁడై ఆచార్యు నాశ్రయించి శివు నుపాసించినచో

మోహబంధమును త్రెంచుకొని వివేకవైరాగ్యసంపన్నుఁడై పరం జ్యోతిని దర్శించిన వెనువెంటనే సచ్చిదానందమయమగు నిజరూపము నావిర్భవింపఁజేసికొని శివసముఁడై శివానందము ననుభవింపఁగలిగిన వాఁడై జననమరణాది సంసారములోనికి రాకుండును.

మరణించువానికి మోక్షముఁజెందువానికిని పరమేశ్వరు నాశ్రయించుట ఒకటే నైనను ముముక్షువై శివునుపాసించువాడు-మరల జన్మపరంపరలో ప్రవేశింపడు అనుపాసకుఁడు- జన్మపరంపర నొందునని వివేకము.

ఛాందోగ్యమున సప్తమాధ్యాయమునందు ఇరువదిమూడవ ఖండమున-24వ ఖండమునందును "యో వై భూమా తత్సుఖం" ఇత్యాదిని "భూమ" అను శబ్దమును నిర్వచించుతఱి-ముక్తపురుషునిచే అనుభవింపఁబడు శివానందము భూమశబ్దితంబనియు భూమప్రాప్తి యందు శివేతరముండదని చెప్పినంతమాత్రమున జీవుని అస్తిత్వమునకు భంగము రాదనియు, ఒకవేళ జీవాత్మ పరమాత్మతో తాదాత్మ్యము నొంది లేనివాడగునని చెప్పునెడ-శివానందానుభవము ఎవనికనియు? భూమశబ్దవాచ్యంబగు బ్రహ్మము సాక్షాత్కరించుతఱి-బ్రహ్మవిశేషణమగు చేతనాచేతనప్రపంచమును దర్శించుట మొదలగు వానియొక్క నిషేధము "యత్ర నాన్యత్ పశ్యతి" ఇత్యాది నొనర్పఁబడినదనియు, శివానందరసాస్వాదపరుఁడగు ముక్తాత్మకు-ప్రాకృత ప్రపంచదర్శనానుభవాపేక్ష కలుగదనియు ఇతరమును విస్మరింపఁ జేయునదే భూమయనియు "ఏతత్తతో భవతి, ఆకాశశరీరం బ్రహ్మ, సత్యాత్మ, ప్రాణారామం" అనుచో "ఏతత్ = ఈ ప్రపంచము, తతః = ముక్త్యనంతరము, ఆకాశశరీరం = చిదంబరము శరీరముగా గలదియు, సత్యాత్మ = సత్యస్వరూపము, ప్రాణారామం = ప్రాణమనఁబడు చిదంబరశక్తియందు విహరించునదియు నగు, బ్రహ్మ =

బ్రహ్మముగా, భవతి=గోచరించు" నని శ్రీ నీలకంఠభగవత్పాదులు తమ సూత్రభాష్యమున భూమాధికరణమునందు ప్రతిపాదించినందున జీవబ్రహ్మైక్యము సంఘటింపదనియు విదితమైనది.

ఈ భూమప్రకరణమునందే పరమేశ్వరుఁడు-తన మహిమ యందు ప్రతిష్ఠ గలవాడై ప్రపంచము నంతర్యామిగా సర్వజగత్కారణుఁడు నని చెప్పుటచే సర్వజగత్కారణత్వాదిధర్మములు గలవాడు పరమేశ్వరుఁడని విశదమగుచున్నందున-బ్రహ్మము నిర్విశేషమని చెప్పనలవి కాదు. మరియు "యదిద మస్మిన్ బ్రహ్మపురే" ఇత్యాది వాక్యమున "బ్రహ్మము నుపాసింపవలె" నని యుండుటచే బ్రహ్మము సవిశేషమని ఈ యుపనిషత్తు నిరూపించుటే గాక శివాద్వైత సిద్ధాంతమును సమర్థించుచున్నయది.

అపహతపాప్మత్వాది ధర్మములు-బ్రహ్మమునకు ముక్తాత్మకు నుండునని ఈ ఛాందోగ్యము నిర్ధారించి-బ్రహ్మము సగుణమనియు, జీవబ్రహ్మైక్యము ఇందు నిరూపింప వలనుపడదనియు సారాంశము విదితమైనది.

ఛాందోగ్యము అతివిస్తృతమగుటచే-మహోపాధ్యాయ, శివశ్రీ ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రిగారు తమ బ్రహ్మపథాంతర్గత వేదపథమున కేవలాద్వైత ప్రతిషేధమునందు వ్రాసిన ప్రశ్నోత్తరరూపమగు ప్రతిపాదనమును పురస్కరించుకొని-భావసారాంశము యథాశక్తి-ఉల్లేఖింపఁబడినది.

ఛాందోగ్యము-సమాప్తము.

ఓమ్

శ్రీ మహా గణాధిపతయే నమః

శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తయే నమః

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు

శివతత్త్వ ప్రభాఽఽంధ్రీకరణము

ప్రశ్న: ఓయీ! బృహదారణ్యకోపనిషత్తున ప్రథమాధ్యాయమున నాలుగవ బ్రాహ్మణమునందు "బ్రహ్మ హవా ఇద మగ్ర ఆసీత్ తదాత్మాన మేవాఽవైత్-అహం బ్రహ్మాస్మీతి- తస్మాత్తత్సర్వం సమభవత్-తద్యోయో దేవానాం ప్రత్యబుద్ధ్యత-స ఏవ తదభవత్ తథా ఋషీణాం తథా మనుష్యాణాం-తద్రైతత్ పశ్యన్ ఋషిర్వామ దేవః ప్రతిపేదే-అహం మనురభవం సూర్యశ్చేతి-తదిదమప్యేతర్హి-య ఏవం వేద-అహం బ్రహ్మాస్మీతి- స ఇదగ్ం సర్వం భవతి-తస్య హ న దేవాశ్చ నాభూత్యా ఈశతే-ఆత్మా హ్యేషాం స భవతి అథ యోఽన్యాం దేవతా ముపాస్తే-అన్యోఽసా వన్యోఽహ మస్మీతి న స వేద-యథా పశురితి"

"సృష్టికి మున్ను ఈ జగత్తు బ్రహ్మముగానే యుండెను. అప్పుడు "అహం బ్రహ్మాస్మీతి" "నేను బ్రహ్మము" నని తనను తాను గుర్తించెను. అట్టి బ్రహ్మమునుండి జగత్తంతయు ప్రభవించెను మానవుల లోనే గాక దేవతలందుగూడ ఎవడెవఁడు "నేను బ్రహ్మము" నని గుర్తించెనో, వాడు వాడు బ్రహ్మంబయ్యెను. ఈ భావన-ఋషులలో

మనుష్యులలోను సుదృఢమైనందున వామదేవుఁడను ఋషి-అహం బ్రహ్మాఽస్మి' భావనతో- "నేను మనువును సూర్యచంద్రాది సమస్త చేతన స్వరూపుఁడ" నని నిర్వచించెను ఇట్లు గుర్తించువాడు-సమస్త జగద్రూపుఁడై బ్రహ్మంబగును. అట్టి బ్రహ్మజ్ఞానిని దేవతలుగూడ నిరోధింపఁజాలరు. బ్రహ్మము తాను కానని బ్రహ్మభిన్నుఁడనని ఇంద్రచంద్రాదుల నుపాసించువాడు-దేవతలఁగూర్చి పశువుగా ప్రవర్తించును" అని యుండుటచే నిఁట "అహం బ్రహ్మాస్మి" అని జీవబ్రహ్మైక్యము ప్రతిపాదింపఁబడుటఁజేసి-"యోఽన్యాం" ఇత్యాదిని-జీవేశ్వరభేదజ్ఞానము నిందింపఁబడినందున- శుద్ధాద్వైతపరత్వము పొడగట్టుచున్నది గదా!

ఉత్తరము: "తదాత్మానమేవాఽవైత్- అహం బ్రహాస్మి" ఇత్యాదికము బ్రహ్మవాక్యమగుటచే నీయుపనిషత్తు జీవబ్రహ్మైక్యపరము కాదని తెలియుచున్నది. ఎట్లనఁగా? "య ఏవం వేద-అహం బ్రహ్మాస్మి,"అనుచో ఉపదేశింపఁబడిన అభేదము "యోఽన్యాం దేవతాముపాస్తే" అను వాక్యముఁదగు శేషమగుటచే- "అహంబ్రహ్మాస్మి" "నేను బ్రహ్మము" నను "శివోఽహం" భావన-ఉపాసనావిషయమగుచున్నయది. అందువలన నీ ఐక్యభావన పారమార్థిక (వాస్తవ)ము కానిదై జీవబ్రహ్మైక్యభ్రమను నిరాకరించునదైనది.

ఇందువలననే ఇంద్రప్రాణాధికరణమునందు "మాముపాస్వ". "నన్నుపాసింపుము" అను ఇంద్రునివాక్యము "శాస్త్రదృష్ట్యాతూపదేశో వామదేవవత్" "ఇంద్రుఁడు ప్రతర్దనునకు నేను బ్రహ్మము నను తాదాత్మ్యభావనతో శాస్త్రదృష్టితోడ నన్నుపాసింపుమని-పూర్వము వామదేవుఁడు-అహం మను రభవం సూర్యశ్చ-ఇత్యాదిసర్వాత్మభావము నుపదేశించినట్లు-సంఘటితమగు నని శ్రీ నీలకంఠభగవత్పా

దులు-తమ బ్రహ్మసూత్ర భాష్యమున నిరూపించిరి. మరియు వేదాంతవిజ్ఞానముచే లభించిన జీవబ్రహ్మసామరస్యభావనతో బ్రహ్మ భావమును పొందినట్టి, దేవమనుష్యాదిదేహసంబంధమగు అహంభావ సంకోచమును పోగొట్టుకొనినట్టి, విశ్వాకారమగు పరాహంభావము గలిగినట్టి వామదేవుఁడు-తాను మనుసూర్యాది సర్వప్రపంచస్వరూపుఁడనని యుపదేశించుట-సుసంగతమైనది. "ప్రాణోఽస్మి" అనుచోగల ప్రాణశబ్దము-పరబ్రహ్మఁ జెప్పునది. పరమేశ్వరుఁడు ఆనందమయుఁడగుటచే సమస్తజీవులను బ్రతికించువాడై ప్రాణశబ్దవాచ్యుం డగుచున్నవాడు. "ప్రాణ ఏవ ప్రజ్ఞాత్మాఽనందోఽజరోఽమృతః" అనువాక్యము-ప్రాణము పరమేశ్వరుఁడని-సమర్థించినది. అనిగూడా శ్రీ నీలకంఠాచార్యులు ప్రతిపాదించిరి.

మరియు "అహం బ్రహ్మాస్మి" "మాముపాస్స్వ" అను ఉపదేశము శాస్త్రదృష్టితో చేయఁబడినది. ఎట్లనఁగా? శ్రీకృష్ణాదులు-అర్జునాదులకు భగవద్గీతాదులను శాస్త్రదృష్టితో-"అహం, అహం" అని యుపదేశించిరి. బ్రహ్మమును శాస్త్రముతో గుర్తించి యుపాసించుటతో బ్రహ్మభావమును పొందినట్టి, కించిజ్జ్ఞజీవభావము లేనట్టి, బ్రహ్మ స్వరూపముతో నేకీభవించిన(శాస్త్ర)దృష్టితో తనకు ఉపాస్యత్వమును సర్వాత్మకత్వము గలదని యుపదేశించుట- యుక్తమైనదని- నీలకంఠ భగవత్పాదులు సమర్థించిరి

ప్రశ్న: ఈ యుపనిషత్తున నాలుగవ అధ్యాయమునందు బాలాకి బ్రాహ్మణమున "బ్రహ్మ తే బ్రువాణి" అని ప్రతిజ్ఞఁజేసి- అజాతశత్రువు- నిద్రించు పురుషుని రెండుమూడు పర్యాయములు పిలిచినను వాడు మేలుకొననందున-చేతికఱ్ఱతో కొట్టగా-వెంటనే వాడు లేచెను" "పాండరవాస! సోమరాజన్!" అని ప్రాణముయొక్క నామ ధేయములతో పిలిచినద్దానిని వినిపించుకోనందున యష్టిఘాతముతో

లేచినందునను "ప్రాణశబ్దితపరమాత్మకంటె వేరైన జీవుఁడు తెలియ దగినవాడు" అని ద్యోతకమగుచున్నది. ఈ సందర్భమున తెలియ దగిన జీవాత్మ-బ్రహ్మభిన్నుఁడు కాదని పొదఁగట్టుటచే ఇందు జీవ బ్రహ్మైక్యము ముఖ్యసారాంశమగుటజేసి ఈ యుపనిషత్తు-శుద్ధాద్వైత మును సాధించునదని చెప్పుట-సమంజసము కాదా?

ఉత్తరము: బాలాకిబ్రాహ్మణమునందు-జీవునకు సుషుప్తిదశలో బ్రహ్మాధారత్వముతో అనఁగా-జీవాత్మ పరమాత్మనాశ్రయించి గాఢ నిద్రఁజెందునని-భేదమును నిరూపించుటతో అభేదభ్రాంతి-నిరాక కరింపఁబడినది. గాఢనిద్రనుండి మేలుకొనిన జీవుఁడు ఎటనుండి వచ్చెనని కాశిరాజగు అజాతశత్రువు ప్రశ్నించి పరమాత్మనుండి వచ్చెనని తానే బదులు చెప్పుటఁబట్టి-జీవేశ్వరులకు ఐక్యము అసంభా వితమని తెలియుచున్నందున నియ్యది శివాద్వైతప్రతిపాదకమనుట- అవిచలమైనది.

ఈ యుపనిషత్తునందే తృతీయాధ్యాయమునందు సప్తమ బ్రాహ్మణమున మూడవ వాక్యమునుండి-

"యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్-పృథివ్యా అంతరో- యం పృథివీ న వేద-యస్య పృథివీ శరీరం-యః పృథివీమంతరో యమయతి-ఏష త ఆత్మాఽంతర్యామ్యమృతః"

"ఏ పరమాత్మ పృథివియందు ఉన్నవాడై భూమిబాహ్యమునందు గాక-భూమిలో దాగియున్నను పృథివి- ఏ పరమార్మఁ గుర్తింపదో ఏపరమాత్మకు పృథివి శరీరమో, ఏ పరమాత్మ-లోకములను ధరిం చుట విషయమై పృథివిలో నుండి ప్రేరేపించునో, అట్టి ఈ పర మాత్మ (శివుఁడు) అమృతుఁడనఁబడుఁగుచు నీకు (మాకును) అంత ర్యామి యగువాడు."

"యో విజ్ఞానే తిష్ఠన్—విజ్ఞానాదంతరో-యం విజ్ఞానం న వేద-యస్య విజ్ఞానం శరీరం-యో విజ్ఞానమంతరోయమ యతి—ఏష త ఆత్మాఽంతర్యామ్యమృతః"

"ఏ పరమాత్మ జీవాత్మయందు ఉన్నవాడై-జీవాత్మలో దాగియున్నను—జీవాత్మ ఏ పరమాత్మను గుర్తింపదో, ఏ పరమాత్మకు జీవాత్మ శరీరమో, ఏ పరమాత్మ-సుఖదుఃఖబోగము విషయమై జీవాత్మను లోనుండి ప్రేరేపించునో అట్టి ఈ పరమాత్మ (శివుఁడు) అమృతుఁడనఁబఱఁగుచు నీవు మొదలగు ప్రాణులందరికి నంతర్యామియగువాడు"

ఇత్యాది ఇరువదియొక (21) వాక్యములలో-పృథివ్యాదులకంటెను జీవాత్మకంటెను పరమాత్మ భిన్నుఁడు (వేరు) అని ప్రతిపాదించుటచేతను, చిదచిత్తులు ఈశ్వరునకు శరీరమని—శరీరశరీరిభావము నుపదేశించుటవలనను, ఈ యుపనిషత్తు (బృహదారణ్యకము) సవిశేషశివాద్వైతపరమే నని ఋజువగుచున్నది.

మరియు శ్రీ నీలకంఠీయ బ్రహ్మసూత్రభాష్యమున-అంతర్యామ్యధికరణమునందు "ఉభయేఽపి హి భేదేనైన మధీయతే" అను సూత్రమున— కాణ్వులు మాధ్యందినులు అను ఉభయులు-బ్రహ్మము జీవునికన్న భిన్నమని జీవాంతర్యామిగా నిర్ణయించుటఁజేసియు ఈ యుపనిషత్తు-సవిశేష శివాద్వైతపరమగునని తేటపడినది.

ఇంతేగాక-పృథివ్యాది అష్టమూర్తులలో నంతర్యామిగ పరమేశ్వరుఁడు నిర్దేశింపఁబడుటచే- శివేతరదేవతల నిందు నిరూపింపవలనుపడదు గానను ఇయ్యది శివపరమగునని చెప్పుట ప్రశస్తమగుచున్నయది.

ఇందు రెండవ అధ్యాయమున నాలుగవ మైత్రేయీ బ్రాహ్మణమునందు-

ప్రశ్న : నవ్వాఽరే పత్యుఃకామాయ పతిఃప్రియో భవతి" "మైత్రేయీ! భర్తయొక్క ఆనందమునకై భర్త-ప్రియుఁడు కాడు. తన సంతృప్తికొరకు మాత్రము ప్రియుఁడగును" అను వాక్యము మొదలుకొని "ఆత్మా నాఽరే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాపితవ్యః" "ఆత్మయే దర్శింపఁదగినది, వినఁదగినది, మననముఁ జేయఁదగినది, ధ్యానింపఁదగినదియు"అను వాక్యమువరకు 'ఆత్మనస్తు కామాయ" "ఆత్మయొక్క వాంఛితము ఫలించుటకై భార్యాభర్త్రాదికము ప్రియమగు"నని చెప్పుటచే-ఈ ప్రకరణమునందు భోగప్రీతిగల ఆత్మ సంసారిజీవుఁడని విశదమగుచున్నందున జీవాత్మయే దర్శింపఁదగినవాడని పర్యవసానముగ స్ఫురించుటఁజేసి-జీవబ్రహ్మలకు భేదము లేదని ఇందు ప్రతిపాదింపఁబడినదని తెలియవలెను. అందువలన నీ బృహదారణ్యకోపనిషత్తు-కేవలాద్వైతపరమగునని నిరూపింపవలెను గదా!

ఉత్తరము: "ఆత్మనస్తు కామాయ" ఇత్యాదివాక్యములలో గల ఆత్మశబ్దము ఉపక్రమబలముఁబట్టి-జీవాత్మఁ జెప్పునదగుటచే-అంతతః నిర్దేశింపఁబడిన ఆత్మశబ్దముగూడ ద్రష్టవ్యుఁడుగా జీవాత్మనే నిర్వచించుననని-వాక్యాన్వయాధికరణమునందు ఆశంకించుకొని "యాజ్ఞవల్క్య మహర్షి-సన్న్యసింపఁదలచి-తన భార్యలిరువురికి స్థిరచరాస్తిని విభజింప నుద్యుక్తుఁడు కాగా-జ్యేష్ఠపత్నియగు మైత్రేయి-నీ జ్ఞానయోగము నుపదేశింపుము! నాకు మీ ఆస్తియందు ఆపేక్షలేదని ప్రార్థింప యాజ్ఞవల్క్యుఁడు "అమృతత్వస్య తు నాశాస్తి విత్తేన" అనువాక్యమున "మోక్షమునకు విత్తముతో నవసరము లేదు" అని

ప్రబోధించి "ఆత్మని ఖల్వరే దృష్టే శ్రుతే మతే విజ్ఞాతే-ఇదం సర్వం విజ్ఞాతం-ఇదం సర్వం యదయమాత్మా-యేనేదం సర్వం విజానాతి తత్కేన విజానీయాత్?" "ఆత్మను చూచినచో ఆత్మను గురించి వినినచో ఆత్మను గురించి విచారముఁజేసినయెడల-ఆత్మ నపరోక్షముగ గుర్తించినచో—ఈ చేతనాచేతనసమ్మిశ్రితమగు జగత్తం తయు విదితమగును. మరియు ఇదంతయు ఆత్మయేను. ఎవనిని తెలిసికొనినచో ఇది యంతయు తెలియునో అట్టి పరమాత్మను దేనితో తెలిసికొనవలెను? ఇత్యాది అనేక వాక్యములు-బ్రహ్మలక్షణము లను బోధించుటఁజేసి-ఇఁట గల ఆత్మ శబ్దము-జీవపరమాత్మలకు సాధారణమైనను-జీవాత్మయందు వర్తించువాడు పరమాత్మయగుటచే పరమాత్మ-నిరుపపద ఆత్మ శబ్దముచే నిర్దేశింపఁబడుటయందు ఔచిత్యము కలదని శ్రీ వేదవ్యాస భగవానుఁడు-ప్రథమాధ్యాయగత చతుర్థపాదమున "వాక్యాన్వయాత్" అను సూత్రార్థముగ ప్రతి పాదించెను.

పరమాత్మను దేనితో తెలిసికొనవలె నను ప్రశ్నకు "శ్రోతవ్యో" ఇత్యాదిని— శ్రవణమనననిధిధ్యాసనములు-పరమాత్మ దెలిసికొను టకు సాధనములగునని-సమాధానమొసఁగఁబడినది.

పరమాత్మ శివ) దర్శనము వలననే మోక్షము చేకూరునని "యదా చర్మ వదాకాశం" ఇత్యాది శ్వేతాశ్వతరోపనిషద్వాక్యమున ప్రతిపాదింపఁబడుట- ఇఁట గమనార్హమగుచున్నయది.

ఇట్టి సమర్థనము వలన బృహదారణ్యకమంతయు శివాద్వైత పరమగునని నిర్ధారింపఁబడుటను విబుధులు గ్రహింతురు గాక!

ఇట్లు—శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థము శైవారాధ్యలోక కల్యాణా ర్థంబు యథామతి శివతత్త్వప్రభగా ఉపనిషత్తుల నాంధ్రీకరించి-కొన్ని

వాక్యములకు-పదార్థమును, మరికొన్నిటికి-పదార్థగర్భిత భావమును ఇంక కొన్నిటికి-కేవల సారాంశమును వ్రాసితిని. ప్రథమభాగమున ఏడు ఉపనిషత్తులు, ద్వితీయ భాగమున పదియైదు ఉపనిషత్తులు కలవు. ఈ అర్థస్ఫురణమునకు పూర్వోత్తర సందర్భసమన్వయమునకును మహోపాధ్యాయ, శివయోగి ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రిగారి బ్రహ్మపథాది గ్రంథములు, శ్రీ వీరశైవపండిత ప్రకాండుల వ్యాఖ్యలు, శ్రీ గోపాలానందాచార్యుల విశిష్టాద్వైత పరమగు దశోపనిషత్ భాష్యము, అటనట శాంకరభాష్యంబు ఆధారములైనవి. గ్రంథ విస్తరభీతిచే ముఖ్యవాక్యములు మాత్రము ఉదాహరింపబడినవి.

వీనిని వ్రాయ ప్రోత్సహించినట్టి, లోకారాధ్యులైన, శివశ్రీ॥ అన్నదేవర సుబ్బారావు (విజయవాడ) గారు ఈ రెండు పొత్తముల నచ్చొత్తింప-సంపూర్ణ ఆర్థికబాధ్యతను వహించి-నా కృషిని సార్థక మొనర్చినందుకు-వారికి నా అభినందనములు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తుతో-మరియు
సర్వంబు సమాప్తము.
ఓం తత్సత్.

శివః ప్రసీదతు.
శైవాశ్చ ప్రీణంతు.

నిర్మల శంకరశాస్త్రి ఆరాధ్యులు
(శైవమహాపీఠాధిపతి)